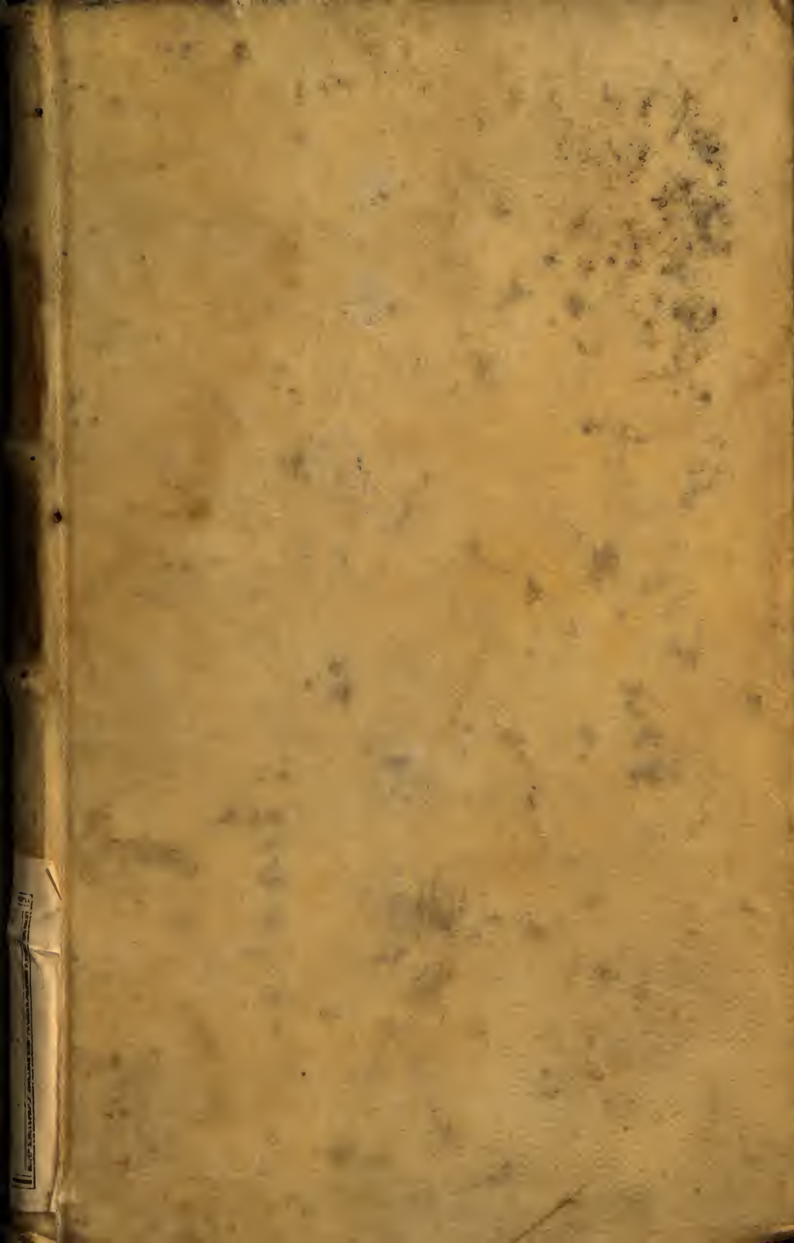

image
not
available

NOVA
VARIORVM SCRIPTORVM
CONLECTIO,
TAM
EDITORVM QVAM INEDITORVM, RARIORVM ETIAM, ET RECENS ELABORATORVM.

QVAE OMNIA INTEGRA DANTVR.

FASCICVLVS TERTIVS.

HALE MAGDEB. A. MDCCXVII.
PROSTAT IN OFFIC. RENGERIANA.

IRO ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

NICOLAO BARTHOLOMÆO

LIB. BAR.

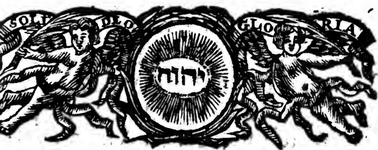
DE DANKELMAN ET PRANGIN,

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PORUSSIÆ REGI A CONSILIIS STATVS INTIMIS, ET REGIMINI QVOD EST IN DVCATV MAGDEBVRGICO EMINENTISSIMA DIGNITATE PRÆSIDENTI,

DOMINO SVO BENEVOLENTISSIMO, MECOENATI MAXIMO

salutem dicit plurimam

JOH. PHILIPPVS HEINIVS.

DEDICATIO.

Lapsis prelo *Observationibus sacris* momenti aliquid & gratiæ mihi conciliaturo opportune succurrebat Pindareum: *Ἀρχομένου ἔργου πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές.* Quod ita in usum transferebam: *Rite au-*

spica-

spicato operi PERSONAM *in frontispicio* ILLVSTREM esse *præfigendam*. MECOENATEM itaque perquirebam, cujus splendido vocabulo fulgeret titulus, & Autoritatis aliquid libellus consequeretur. Tandem in TE, VIR EXCELLENTISSIME, meorum figebatur acies oculorum, CVJVS non solum PERILLVSTRE NOMEN & FAMA per plures provincias maxima cum laude propagata, haud parum celebritatis opusculo adjungere, sed CVJVS etiam CLEMENTIA mihi perquam copiose demonstrata, hoc, qualecunque demum fuerit, in observantiæ testimonium exhibendum flagitare videbatur. Tantum quippe TIBI debeo, VIR ILLVSTRISSIME, ut nihil tam magnum, tam eximium nihil a me proficisci queat, quod non, a DIGNITATIS TVÆ gravitate, pon-

pondere benignitatis, & ingenti beneficiorum numero longissime multisque Parasangis superatum, summo TIBI jure consecretur. Quanto magis *hæ* laborum meorum *primitiæ?* quibus tantum abest ut aliquid aut CLEMENTIÆ de novo promerendæ, aut explendæ meæ erga TE *obligationi* contineatur idoneum, ut potius ex radiis ILLVSTRISSMI NOMINIS in titulo micantibus non minimum honoris sint adepturæ. Noli vero indignari, MAXIME MECOENAS, quod PERILLVSTRE NOMEN libello tricis philologicis pleno inscripserim. Speravi, si non omnia, saltem aliqua tibi nequaquam displicitura, probe gnarus, quantum literis delecteris elegantioribus; imo quantum *Sacrorum* lectioni *Voluminum* (qua laude majus dicere nil habeo) tribuas, a quibus

caliginem hinc inde pro viribus dif-
puli. Quod si TIBI arrideant co-
namina, multorum magnorum-
que applausum merebuntur Viro-
rum. Id Summa animi observan-
tia, & perquam enixe oro, ut acce-
ptum habeas munusculum, nec ob
tenuitatem, qua polles CLEMEN-
TIA, despicias; mea quoque studia, ut
habuisti, ita in posterum de melio-
ri nota habeas commendata. DE-
UM TRISMEGISTUM, qui o-
mnipotenti imperio rebus humanis
præsidet, & quo invito vel inscio ni-
hil cuicunque evenire potest, non
simulate precor, ut TE, VIR EX-
CELLENTISSIME, Bono Publico,
ILLVSLRI FAMILIÆ, multorum-
que solamini diutissime salvum
præstet, integrum, incolumem. Va-
leas ex voto, & faveas.

dif-
co-
m-
ro-
n-
ce-
ob
N-
,ut
io-
E-
o-
nis
ni-
on
X-
o,
m-
m
a-

Cap. CV.

De Apulejo Madaurensi, philosopho Platonico.

Ixit absque dubio etiam post Hadrianum Apulejus, nam alicubi eum ImperatoremDivum appellat.Non improbabile est vixisse sub ipso, atque etiam sub Antonino Pio.Nam quod non nemo existimavit floru- e sub Christianis Imperatoribus,id rejiculum est. Accusatus est bis. Semel quidem Romæ coram æfecto urbis, qui habebat ut judex cognitionem nnium delictorum. Iterum in provincia, quod cere est ex Apologia, quæ copiosissima & luculen- ima est oratio. Neque enim dici debent duæ ologiæ, quemadmodum jam pridem ab erudi- imis viris est animadversum.

Fuisse philosophum Platonicum satis superque ipta testantur. Quamvis autem fuerit Afer, pa- n Madaurensis, ut propterea se vocaverit seminu- dam & semigetulum, postquam tamen Carthagini, Athenis hausit Musarum crateres multijugos, uni-

versæ philosophiæ nectar, mox Romæ studiorum latinorum cultor assiduus,& vigilax ad id facundiæ Romanæ fastigium pervenit, ut eloquentissimus, doctissimusque juxta conspiceretur. Gratulemur tanto viro his versiculis:

Te quoque Dardanios, Luci, vidisse Quirites,
Et Capitolinum juvit adire Jovem.
Bibliothecarum juvit venerarier ædes,
Magnis cumque Sophis aurea verba loqui.
Nempe patet diæ templum penetrale Minervæ
His, qui longa viæ tædia ferre queunt.

CAP. CVI.

An Apulejus putarit Aristotelem scripsisse librum de mundo ad Alexandrum? notantur quædam in Apulejana versione ejus libri.

SCripsit egregium librum Apulejus de mundo, in cujus præfatione ait: *nos Aristotelem prudentissimum, & doctissimum philosophorum & Theophrastum auctorem secuti, dicemus.* Quæ verba secundum aliquos satis clarè videntur ostendere existimasse Apulejum libri de mundo ad Alexandrum auctorem esse Aristotelem, quod tamen alii negant.

Dan. Heinsius in Orat. ut rejiciat hoc argumentum ait Apulejum dicere se sequi auctorem, qui secutus sit Aristotelem & Theophrastum. Verba Heinsii sunt: *Cum Aristotelem & Theophrastum non se, sed autorem secutum ait (neque enim autor sed interpres Apulejus) plane significat, neque Aristotelem, neque Theophrastum esse autorem.* At-

Atqui hæc sunt verba Apuleji, quibus diserte di-
it se in opere de mundo secutum Aristotelem: *qua-
e nos Aristotelem prudentissimum, & doctissimum phi-
osophorum & Theophrastum auctorem secuti.* Quis
on videt nomen *auctorem* referri ad Aristotelem &
Theophrastum?

An igitur, inquiet aliquis, putas tu Aristotelem scri-
sisse de Mundo ad Alexandrum? Ego de hac con-
roversia satis prolixe ago in meo opere Deambula-
onum in Lyceo, quod tamen adhuc in scriniis meis
tet. Interim dico, nisi repugnantiæ velimus accu-
re Aristotelem, non oportere nos existimare li-
um de Mundo ad Alexandrum recensere inter A-
oamaticos, sed dicere esse exotericum, ac proinde
ristotelem videri populariter in eo voluisse disse-
re, quod disertis verbis videtur testari ipse cap. VI.
us libelli, dum scribit: λέγοντας μὴ δι' ἀκριβείας
λλ' ὡς τυπώδη μάθησιν: *dicentes non accurate sed
cundum crassiorem doctrinam.* Quod nunquam
otulisset de libro Acroamatico. Nam in primo
hic. sic fere etiam loquitur, cum velit dicere eum,
i tradit philosophiam de Moribus cogi crassa Mi-
rva & populariter agere, non accurate, & acroama-
e.

Nam statim postquam talia protulit verba, dictum
omit more exoterico aitque universa ἐκ θεοῦ καὶ
ὰ θεοῦ, *ex Deo, & per Deum* constituta. Quod
roamatice in suo Peripato loquendo nunquam
otulit, imo contrarium prorsus plurimis argumen-
conatus est probare in libris de Cœlo, qui sine du-
Acroamatici sunt. Probatur etiam ex eo, quia

in Acroamaticis nunquam fulcit ſuam ſententiam laudando, citando & approbando Platonem. At in libello de Mundo ſub finem inquit: ut ὁ γυναῖος πλάτων φησίν. *Ut eximius Plato ait.* Quod vero ſibi tribuit librum de Mundo id novum non eſt. Exempla ſunt in Terentio, Plauto, aliiſque. Superiori ſeculo Acciajolus ſuum fecit Eginhardum, qui ſcripſerat vitam Caroli Magni. Sed reperta, & edita ejusmodi vita deprehenſum eſt, unde Acciajolus ſumpſiſſet narrationem omiſſo nomine Eginhardi, qui primus inter Germanos librum compoſuit. Neque enim ante Eginhardum ullus Germanus dicitur librum ſcripſiſſe.

Libro Ariſtotelis de mundo quædam inſervit Apulejus aliunde, non uſus ſolius Ariſtotelis verbis.

Cap. VI. ſic loquitur: *de rectore quippe omnium non ut ille ait, ſilere melius eſt, ſed vel parum dicere, vetus opinio eſt.* Ibidem paulo poſt: *hanc opinionem vates ſecuti profiteri auſi ſunt, omnia Jove plena.* Videtur Virgilii uti auctoritate, apud quem legitur: *Jovis omnia plena.*

Citat Favorinum his verbis: *Favorinus non ignobilis ſapiens, hæc de ventis refert, quatuor mundi plagas imparem habere ventorum numerum.* Quod teſtimonium eo gratius eſt, quia cum de Favorino ageremus id omiſſum fuit, & ea, quæ Galenus de ipſo prodit, dum ait ſcripſiſſe de Academica ambiguitate ad Adrianum, ubi etiam Galenus deſtruere ſatagit ſuſpenſionem illam Academicorum, & adſtruere diſciplinarum certitudinem.

Ad-

Adducit aliquid ex Catone in originibus: *Cato autem in originibus.*

Non omittit Ennium: *Namque habitus orantium sic est, ut manibus extensis in cœlum precemur, Romanus etiam poëta sic sensit. Aspice hoc sublime candens quod omnes invocant Jovem.*

Quandoque visus Aristotelis sententiam, non prorsus Aristotelicè exprimere. Accipe exemplum observatione dignum.

Non fert Aristoteles ullo modo ignitam esse cœli naturam, dum inquit cap. II. *Cæli porro siderumque substantiam appellamus ætherem non quidem ideo, quod πυρώδης ignita flagret ipsa, ut aliqui censuerunt plurimum aberrantes circa potentiam illam maxime ab ignea natura abhorrentem.* Postea ait *ætherea naturæ, quæ mutabilitatis est immunis, & conversionis confinis est natura, patibilis prorsus, & vertibilis.* Statimque agit de natura ignita, hoc est de elemento ignis. Mox de aëre.

Apulejus tamen ait lunam *pascere divinas, & immortales vivacitates ignium.* Mox memorat *finitimos æthereos ardores.* Inferius hæc habet: *æther vicissim ignesque illi immortalis Dei vivacitate flammantur.* Nonne hoc est dicere ætherem esse ignium?

Dices: hæc tamen habentur apud ipsum versa ex Aristotele: *Non ut quidam putant,* quod *æther igneus sit & incensus.* Respondeo videri sibi repugnare, ut negare ætherem esse igneum, ut ignitus sit aër, de quo postea ait: *ignis aërea densitate conflatur.* Quibus verbis non negat dari ignem supra aërem cum A-

 risto-

riſtotele, ſed non Ariſtotelicè aſſerit *ignes æthereos flammari.*

De qua quidem verſione, & opinione Apuleji ſentiat ſane quisque ut vult.

Cap. CVII.

Ariſtotelem apud Apulejum docuiſſe licet male, Deum ſua ſubſtantia eſſe tantum in cœlo.

QUoniam inter recentiores philoſophos non deeſt, qui utens libro Ariſtotelis de Mundo conatur oſtendere Ariſtotelem exiſtimaſſe Deum ſua ſubſtantia eſſe ubique non tantum in cœlo, & eſſe intrinſecam, & eſſentialem partem mundi, ejusque formam, lubet oſtendere ex eo libro Ariſtotelem diſerte Deum, quoad ſubſtantiam tantum in cœlo collocare, licet ſecundum eundem ejus vis, regimen, atque potentia pertingat ad univerſa. Depromemus autem verba Apuleji vertentis Ariſtotelem. Sic ergo Apulejus: *nec ambigitur eum præſtantem atque ſublimem ſedem tenere.* Mox memorat *in arduis arcibus ſolium conſecratum.*

Dices, mox ait: *Deum per omnia permeare, & ad nos tendere.*

Sed verba ipſa, quæ connectuntur oſtendunt eum loqui de potentia, de vi, de efficacia. *Honeſtius eſt arbitrari Deum ſacratum cœli penetralibus, & illis qui longiſſimè ſeparantur per ſe, & per alios opem ſalutis afferre, neque penetrantem, atque adeuntem ſpecialiter ſingula nec indecorè attrectantem cominus cuncta.* Quid clarius fieri poteſt? plura vel ex verbis græcis, vel ex verſione Apuleji proferre ſupervacaneum eſt.

Dices,

Dices, secundum veritatem S. Paginarum Deum cœlum, & terram implere, & esse infinitum sua substantia, & ubique apud nos etiam sua substantia adesse. Cur ergo talia attinet transcribere ex Apulejo & ex Aristotele?

Respondeo, verissima esse, quæ de infinitate Dei tradit nostra sanctissima Theologia, interim non est affingenda sententia Aristoteli, quæ Aristotelis non est. Neque enim veritas de divinis attributis auctoritate gentilis philosophi indiget. Desinat igitur recentior philosophus uti Aristotelis testimonio, ut probet Deum sua substantia esse ubique præsentem etiam extra cœlum. Nam Aristoteles, ut audivimus contrarium sensit, licet erraverit, ut homo gentilis.

Cap. CVIII.

An Author libri de Mundo versi ab Apulejo, dum vocat cœlum quintam substantiam, senserit cum Platone?

PUtant aliqui Platonem & Aristotelem idem sentire de cœlo, quandoquidem quod cœlum appellat Aristoteles, *πέμπτην ὀσίαν*, id Plato: *πέμπτον κόσμον*, *πέμπτον στοιχεῖον*, *πέμπτον χρῆμα* vocat. Nam ut observat Proclus in Timæum, *nihil interest, an quis quintum elementum, an quintum mundum, an figuram vocet.*

Nihilominus non est confundenda sententia Platonis & Aristotelis de cœlo. Cur ita? quia cœlum prorsus differt à substantia elementorum, cum dicat

cœlum esse ingenerabile, & incorruptibile, elementa autem generabilia & corruptibilia. Non igneum, non terreum, non aqueum, non aëreum est cœlum secundum Aristotelem, neque habet qualitates, quibus quatuor elementa prædita sunt. At Plato cœlo tribuit elementorum qualitates, aitque ejusdem esse materiæ, hinc cogitur fateri Foxius, qui tamen passim commendat consensionem utriusque philosophi differre inter se, dum Aristoteles nec ejusdem materiæ, neque qualitatum, quibus prædita sunt reliqua, particeps esse docet. Vide ipsum Foxium lib. II. cap. II. de natura philosophiæ.

Apulejus Platonicus, dum transfert librum Aristotelis de mundo, igneam naturam videtur satis clare tribuere secundum Platonem præceptorem cœlo. *Hujus*, inquit, *divini ignis origine incensi per totius mundi connexa illustribus facibus ignescunt superna.*

Differt igitur Aristoteles de mundo scribens à Platone, nam dum vocat cœlum quintam substantiam, significat prorsus differre ab elementis. Sic dissentit à Platone, cujus sententiam de mundo, deque cœlo explicat etiam Alcinous. Nam cap. X. ut probet Deum esse incorporeum, ait, si corpus est, ex materia constat. Ideoque vel ignis est, vel aër, vel terra, vel aqua, vel aliquid ex iis conflatum, cap. XII. agens de generatione totius mundi, cujus pars præcipua cœlum, ait: *ex singulis quatuor elementis eum compegit integris ex toto scilicet igni, & terra, aqua atque aëre nulla alicujus parte prætermissa, aut potestate.* Hæc ille. Ne ergo putet quisquam Aristotelem in libro de Mundo, quem vertit Apulejus, sensisse cum Platone de cœlo.

Iis,

Iis, quæ prolata sunt, addendum quod est apud
Apulejum in libro de dogmate Platonis: *mundus*
mnis ex omni aqua, totoque igni, & aëris universitate,
unctaque terra esse factum. Nec omittenda verba
Alcinoi cap. XII. ubi de Deo condente mundum, di-
it: ἐκ τῆς πάσης ὕλης αὐτὸν ἐδημιούργει. Quod
erti potest: *ex tota aut ex omni materia ipsum con-*
idit. Si vertas, *ex tota* significat *Deum* exhausisse
otam materiam, neque partem reliquisse, quod as-
erebant, qui ponebant infinitum. Si autem vertas
x omni, indicat Deum ex omnibus qualitatibus, aut
x omni conditione materiæ condidisse mundum.
Iateria scilicet erat, sed non sine confusione ignea,
ërea, aquea, terrea. Talem naturam indidit Deus
undo, ut ipse referret in suo ordine ingenium ma-
riæ, quæ ante ornatum præferebat magnam confu-
onem. Subjicit enim Alcinous: *materiam* sine
rdine ullo (ἀτάκτως) & temerè se moventem an-
equam cœlum fieret eripiens confusioni (ἀταξία)
romovit in optimum ordinem ἀρίστην τάξιν. In-
erpres latinus illud κινουμένην transtulit disjectam,
on satis ex mente Alcinoi. Nam significat Alci-
ous, quod etiam tradit Plutarchus in libro de Pro-
eatione animæ, quod movebatur antea materia, sed
sque ullo ordine. Sic concinit Plutarcho Alci-
ous, atque adeo docet materiam quidem fuisse sem-
er, sed non semper fuisse mundum, sed in tempore
Deum exornasse materiam, quod tamen frequentio-
numero Platonicorum videtur repugnare, quem-
dmodum etiam observavi, quando de Plutarcho
gi. Et tamen id Alcinous adhuc diserte tradit
ap. XIII.

Quam-

Quamvis postea cap. XIV. videatur corrigere ex sententia Platonis,quod adeo diserte exposuerat cap. XII. & XIII. verba ejus sunt si vertantur latine: quando (Plato) ait, mundum esse factum, id non sic exaudiendum est, ac si fuerit tempus,quando mundus non erat, mox ait, animam mundi semper fuisse nec effici à Deo, sed ornari.

Si antequam mundus fieret secundum Platonem, ut quoque tradit Plutarchus, materies movebatur inordinate, & inordinatus motus proveniebat ab anima, mundus certe hoc est substantia ornata, motus ordinatus animæ, atque adeo mundi non semper fuit, sed cœpit moveri ordinatè, & cœpit habere ornatum materies, quando Deo placuit ordine donare animam, ornareque materiam.

Videant Platonici, quomodo Alcinous, imo Plato ex cujus sententià profitetur semper Alcinous se loqui, ab incommodo repugnantiæ liberari possit.

Apulejus sane satagit contradictionem detrahere præceptori in libro de Platonis dogmate his verbis: *hunc mundum (Plato) nunc sine initio esse dicit alias originem habere natumque esse. Nullum autem ejus exordium atque initium esse, ideo quod semper fuerit. Nativum vero videri, quod ex his totius natura & substanti i constet, quæ nascendi sortitæ sunt qualitatem.* Videndus etiam Sebastianus Foxius in Timæum, qui tamen non satis videtur facere iis, quæ à Plutarcho disputantur in libro de procreatione animæ, cujus jam non semel feci mentionem. Nec videntur, quæ profert Foxius sufficere, ut nodus, qui reperitur in verbis Alcinoi prorsus solvatur: Cum præsertim

ertim eadem difficultas videatur urgere Apulejum, ui sic loquitur in libro de Dogm.Plat. *Quæ elementa um inordinata* (male vulgati codices habent ordiata) *permixtaque essent, ab ædificatore mundi Deo d ordinem numeris, & mensuris in ambitum deducta unt.* Hæc Apulejus.

Cap. CIX.

llustratur dictum Apuleji narrantis etiam fœminas sub disciplina Platonis Philosophatas.

NE quis miraturus sit nos, quando de Plotino agemus, dicturos quasdam fœminas Romæ philosophatas fuisse sub disciplina Plotini, epetendum hic ex Apulejo etiam sub Magisterio Platonis mulieres philosophiæ incubuisse. Qua in e se gesserunt more discipularum Pythagoræ. Habuit scilicet Pythagoras fœminas discipulas in contemplatione rerum. Nec Cynici caruerunt omnio societate talium philosopharum. Certe virgo quædam tanto amore incensa est Cratetis, ut dixerit patri, nisi se traderet uxorem Crateti, licet pauperimo, se non victuram. Quod cum impetrasset, nore Cynicorum, & ipsa solum pallium sumpsit, audacterque & magna cum alacritate secuta est maritum, huc illuc incerta sede commeando.

Sed ut mihi videtur, præ omnibus mulieribus, quæ philosophatæ sunt, memoranda est Hypatia, quam θεῖαν *divinam* non semel appellat in Epistolis

summus

ſummus vir Syneſius, agnoſcens ſe ſub ea profeciſſe in philoſophico ſtudio.

Etenim Hypatia ad id faſtigium philoſophiæ pervenit, ut digna fuerit, quæ doceret publice Alexandriæ in Cathedra philoſophica, & Platonis dogmata, tanquam Ammonius aliquis aut Plotinus auditoribus traderet, quæ tamen à plebe tandem occiſa eſt, & obruta lapidibus, cum reverteretur ex Gymnaſio, id factum odio ſuperſtitionis gentilis, cum Chriſtiani, quibus tunc præerat S. Cyrillus Alexandrinus ferre non poſſent, ut palam dogmata Gentilium philoſophorum in urbe fere tota Chriſtiana exponerentur.

CAP. CX.

De libro Apuleji, quo deſcripſit Medicamenta ex viribus herbarum. Agitur de antiquitate Medicinæ, & quod Medicina non debeat confundi cum Medicis.

AN Medicum dicemus fuiſſe Apulejum philoloſophum? id videtur affirmandum. Nam de medicaminibus herbarum librum reliquit, qui ab eruditis legitur. Reſpondeo, ipſum non expertem fuiſſe Medicinæ, ſed Medicum non extitiſſe. Medicum namque vocamus, qui medicinam facit ob quæſtum, & inviſit ægrotos.

An tu, inquiet aliquis, ſeparas Medicinam à Medicis, & putas eſſe medicinam, absque medico? locutus ſum præeunte Plinio, ſummo viro libro XIX. cap. I. *Ceu vero non millia gentium ſine medicis degant,*

nt, nec tamen sine Medicina, sicut Populus Romanus tra sexcentesimum, nec ipse in accipiendis artibus len-s, Medicinæ vero etiam avidus, donec eam damnavit. 'imus sane Medicus Archagathus Lysaniæ filius Ro-am venit, anno urbis Ioxxxv. Vulnerarius ab itio fuit vocatus, mireque gratus ab initio: mox à vitia secandi, & urendi transivit nomen in carnifi-m. Vide plura ibidem.

Nonne ipse Plinius plurima tradidit de virtutibus erbarum, ut possent prodesse, nec tamen Medicus it? Cato odit Medicos, Medicinam tamen colu- eaque feliciter est usus. Audi verba Plinii eo-em loco: *Quid ergo? damnatam ab eo rem utilissi-am credimus? minime hercule, subjicit enim qua me-cina, & se & conjugem usque ad longam senectam per-xerit iis scilicet, quæ nunc nos trademus.*

Ego certè si secutus forem consilium Medicorum itim ad purgandos humores confugientium, jam-u mortuus essem. Non tamen carui, aut careo ledicina. Non pauca enim observo in victu, in-ıe aliis, absque quibus non diu traducerem vi-ın.

Ergo Apulejus consulere voluit amicis scribendo e viribus herbarum, ut absque Medicorum opera ossent suæ consulere valetudini. Inquit autem: *icimus, medicorum omnes ferme venditationes* (sic go, non vendicationes, ut male vulgo legitur) *po-us esse quam curas. Hos etiam homines inertia ple-umque & imperitia enixos, certè lucripetas veros nun-ıpari, qui etiam à mortuis mercedes expetunt per oc-casio-*

casionem, & faciunt reditus, tum tempus curationum extrahunt, puto quia saviores ipsis morbis existunt.

Dices: qui Medicus non est, non sciet adhibere herbas ad rem, adque morbum, atque adeo sibi nocebit. Ergo Medicina haberi non potest absque Medicis.

Respondeo, Medicinam videri divinitus datam à Deo ad salutem hominum. Cur enim viribus mirandis instruxit herbas, si non erant profuturæ tanquam medicamenta? Certè medicinam puto extitisse cum ipso humano genere, etsi nonnulli, sed male, ejus initium ad Machaonem, & Podalirium temporibus Trojani belli referant, quos etiam argutantur tantum scivisse vulneribus mederi. Atqui herbarum vis ad multo plura confert, quam ad vulnera. Helena autem, ut discimus ex Odysseæ lib. IV. habebat pharmaca, quæ acceperat à Regina Ægypti. Repetantur quæso Homerica verba:

Talia Jovis filia habebat pharmaca utilia,
Bona, quæ illi Polydamna præbuit Thonis uxor
Ægyptia, quæ plurima producit fertilis terra
Pharmaca, plurima quidem salubria mixta multa noxia.
Medicus vero peritus unusquisque supra omnes
Homines; sane enim Pæjonis sunt ex generatione.

Nonne ipsa Helena adhibuit pharmacum nepenthes ad exhilarandos convivas, quod aliqui Buglossam fuisse existimant? vides valde floruisse antiquissimis temporibus Medicinam in Ægypto, & plerosque omnes fuisse herbarum, & pharmacorum peritos. Id si verum est, ut certe plurimum debemus deferre testimo-

monio Homerico, non est quod dicamus sero in-
entam Medicinam. Nec assentior Plinio putanti
mporibus belli Trojani tantum aliquos fuisse peri-
os medicinæ, quæ curat vulnera, nec amplector ex
oto animo sententiam Hippocratis, qui docet ve-
rem Medicinam tantum habuisse rationem victus,
um scribit: *principio non fuisset investigata ars Me-
ica, si eadem victus ratio iis offerretur, qua qui valent
utuntur.* Atqui etiam Circe, ut narrat Diodorus
culus lib. V. novit potestatem herbarum, quamvis
s abuteretur in perniciem. Nam cum ipsa sciret
olligere venenatas, oportet illa tempestate faculta-
m herbarum hominibus notam fuisse.

Dices, antequam innotescerent herbæ, Medicina
ota posita erat in ratione victus. Sed quis nescit
em esse controversiæ plenam, si quis loqui velit de
atu primo mortalium (de S. literis non loquor, qua-
m cognitionem non habebant Gentiles) quisque
nim sibi fingit pro suo lubitu statum aliquem, ut fa-
unt etiam Juris-Consulti, dum ajunt captivitates
isse secutas & bella, & aliquos factos servos. Quasi
erit tempus, quando nullum prorsus in toto terra-
m orbe erat bellum.

Ne igitur ambigamus, si lubet sequi Homericam
ctoritatem, antiquissimis temporibus, & quibus an-
quiora ne quidem Hippocrates ex Chronologia re-
nsere poterit, fuisse in usu pharmaca, atque adeo
edicinæ, quæ pharmacis utitur, saltem Ægyptios
xpertes non fuisse.

Inveniuntur tamen homines, qui inventionem
Iedicinæ totam tribuunt Hippocrati, qui ipsos con-
tutat,

futat, nam eodem libro de Priſca Medicina inquit, ut alia loca apud eundem omittam: *At vero jam pridem in Medicina omnia ſubſiſtunt in eaque principium, & via inventa eſt, per quam præclara multa longo temporis ſpatio ſunt inventa.* Hæc ibi.

Rurſus dicent Medici, qui Medicus non eſt, non ſciet, uti herbis ad profligandos morbos. Fruſtra igitur Plinius, & Apulejus de viribus herbarum ſcripſerunt.

Reſpondeo, rem ipſam clamare ſæpe profuiſſe herbas adhibitas etiam ab eo, qui non facit Medicinam mercede conductus. Quod ſi contingat quandoque minus feliciter talia adminiſtrari, dicam etiam ignaros Medicos (doctos enim & peritos ſuſpicio) frequenter decipi. Quid loquar de concertationibus Medicorum, & diſſidio, quando initur conſilium de morbo depellendo? hinc ille dixit ſe turba Medicorum periiſſe.

Quam etiam celeriter multi medici proſiliunt ad purgandos humores, qua temeritate non pauci intereunt, qui non interirent. Hinc Plinius ait: *Nulla præterea lex punit inſcitiam capitalem. Diſcunt periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt. Medicoque tantum hominem occidiſſe impunitas ſumma eſt.* Quamvis Inſtitut. de leg. Aquil. §. injuria ſic ſanciat Imperator: *Imperitia quoque culpæ adnumeratur, veluti ſi Medicus ideo ſervum tuum occiderit, quod eum male ſecuerit, aut perperam ei medicamentum dederit.* Non videmus tamen actionem unquam inſtitui. Quod ſi agendum foret lege aquilia adverſus eum, qui ob imperitiam perdiderit ali-

cujus

ujus servum, esset agendum lege Cornelia de Sica-
is adversus eum, qui ob imperitiam & perperam
ræbendo pharmacum liberum hominem occidisset.
ed, ut dixit Plinius, impunitas comitatur medico-
um imperitiam.

Serio tamen docti Medici monent, ne temere
uis aggrediatur purgationem humorum. Ut enim
umores degeneres vacuare oportet, sic eos, qui è
atura sunt, movere aut etiam novare nefas est. Ac
ericlitatur æque is, cui sano aut sine febre cathar-
cum propinatur, atque si eidem, cum opus est Me-
cina non fiat.

Quod si pergant Medici dicere nihil prodesse
osse remedia ex herbis recensita à Plinio, & Apule-
iis, qui Medici non sunt, quia incident in errores,
um volent iis uti, rogabo ipsos, an non ante Ga-
ni tempora Medici fuerint obnoxii erroribus, ut
asistratus, Asclepiades, Thessalus, quique divisi
sectas dissidentium præceptorum sequebantur
piniones? cogentur id concedere, si Galenus, cui
oc tempore adhærent, recte impugnavit eos, & po-
ssimum Hippocraticam asseruit Medicinam. Non
tur necesse est eum, qui utitur herbis ad pellen-
s morbos, esse positum extra aleam errandi. Cæ-
roqui oporteret Medicos, quos profligat Galenus,
astra fuisse. Certe ante ipsum jacebat, aut langue-
t Hippocratica Medicina: Medici tamen mede-
ntur.

CAP. CXI.

De Crescente philosopho Cynico, qui Romæ accusavit S. Justinum. Perpenditur quoddam edictum Trajani adversus Christianos.

JAm dicendum aliquid de Crescente philosopho Cynico, qui accusavit S. Justinum philosophum, effecitque ut è medio tolleretur. Quod facinus indignum fuit eo, qui se Stoicum profiteretur, qua de re videnda, quæ jam tradidimus de Egnatio Celere, qui prodidit & perdidit Soranum. Sed de Crescente audiamus Scriptores Ecclesiasticos. Photius in Bibliotheca sic: (Justinus) *adversarium habuit quendam nomine Crescentem de eorum genere, qui Cynici vocantur.* S. Hieronymus hæc habet in libro de script. Eccles. (Justinus) *cum Crescentem Cynicum, qui multa adversus Christianos blasphemabat, redargueret, gulosum, & mortis timidum, luxuriæque & libidinum sectatorem.* Nec omittenda, quæ traduntur à Nicephoro Callisto histor. Eccles. cap. XXXII. (Justino) *Crescens quidem philosophus vita morumque æmulatione Cynicus insidias struxit. Cum enim in multis sæpè colloquiis & disputationibus Crescentem, quod pleraque perperam faceret falsoque in nostram professionem inveheretur criminans Justinus convicisset.* Sed & ipse Justinus mentionem facit Crescentis, quem appellat *arrogantiæ magis quam sapientiæ amantem, publicè* (ipse) *de rebus, quas ignorat, videlicet quod Christiani athei sint, asseverat.*

Quod

Quod guloſus, & libidini deditus, & ignarus
ppellatur Creſcens, id prorſus conſentaneum eſt
on ſolum iis, quæ protulimus ex Juliano Imperato-
e, quando de Cynicorum inſtituto egimus, ſed &
oncinunt iis, quæ inferius depromentur ex Athe-
æo, apud quem Cynulcus Cynicus vivis coloribus
epingitur, valde ſimilis Creſcenti, qui inſidiatus
t, & contradixit S. Juſtino.

Quærere autem lubet, qua ratione dicatur ſtruxiſ-
inſidias Juſtino? nonne enim palam Juſtinus tran-
erat ad Chriſtianos, & palam tanquam celebris
ppugnabat Gentilium errores ſcribendo, diſſeren-
o? quibus igitur opus fuit inſidiis, ut proderetur &
cideretur?

Reſpondendum eſt jam olim de Chriſtianis ſanci-
ſſe Trajanum, nempe tales inquiri non debere,
d oblatos, hoc eſt accuſatos puniri. In quod ta-
en edictum, & reſcriptum, ut iniquum invehitur
ertullianus in Apologetico. Nam ſi Chriſtiani
erentur puniri, cur non perquiruntur? ſi non me-
ntur puniri, cur accuſari debent?

Trajanus tamen ſic ſancivit, non quod putaret, non
ſe grave crimen Deorum cultum contemnere, &
ovæ religioni adhærere, cæcus ipſe ſuperſtitione
entili, ſed quia videbat valde indies creſcere cœtus
hriſtianorum, uſus hoc temperamento, ne pro-
inciæ, ac præſertim Bithynia, ex qua ſcribebat
linius, ad ſolitudinem redigerentur. Quando
amque aliquod crimen valde gliſcit, & magna paſ-
m multitudo eo ſe alligat, non poſſunt ſinguli pu-

 niri,

niri, ne ſolitudo, qua nihil pejus fieri poteſt, in regione fiat. Hinc dixit Lucanus:

Quicquid multis peccatur inultum eſt.

Et Juvenalis ait, quod peccantes, ſi plurimi ſint, tuentur ſe veluti *junctæ umbone phalanges.* Apud Romanos veteres ſub Republica adulterium graviſſimum erat crimen, & valde rarum graviſſimeque puniebatur: poſtea everſa libertate, & invecto Principatu cœpit eſſe adulterium ludus, & jocus propter frequentiam peccantium, ut propterea ſcripſerit Juvenalis:

Ubi nunc lex Julia dormis?

Quid gravius homicidio? hodie tamen, quia adeo frequenter in Italia peccatur hac in re, vix unquam videas aliquem extremo ſupplicio affici, quod alium interfecerit.

Putavit igitur Trajanus Chriſtianos non eſſe inquirendos, ſed oblatos puniendos, quaſi non ita grave eſſet eſſe Chriſtianum. Perduelles enim, hoſtes reipublicæ, parricidas, latrones, incendiarios, & hujusmodi Magiſtratus perquirit etiam nemine accuſante, & offerente. Alios autem non ita gravia crimina perpretantes non trahit ad carcerem niſi accuſentur.

Ergo notus erat Juſtinus, quod deſerta ſuperſtitione gentili, Chriſtianus eſſet, ſed moleſtia non afficiebatur. Creſcens autem homo invidus hoſtisque petulans veritatis Juſtinum accuſavit, qui accuſatus gloriam martyrii eſt conſecutus feliciter.

CAP.

Cap. CXII.

uid impulerit Justinum ut relicta philosophia Platonis, & veteri superstitione transiret ad Christianos? proferuntur nonnulla philosophica ex ejus scriptis.

Quod S. Justinus fuerit Platonicus philosophus, antequam Romæ transiret ad Christianos, id ipse in priori Apologia testatur, in qua iam dicit, cur Christianus evaserit. *Nam & ipse uando Platonica doctrina delectabar, cum audirem lumniis appeti Christianos nec mortem horrentes, nec iud quicquam cæteris terribile cogitabam, esse imssibile tales vitiis servire, quis enim voluptati deditus it intemperans, aut suaviter vescens humanis viscebus posset morte gaudere, ut privetur suis delitiis? non potius conaretur perpetuo hic vivere, & Magiratus fallere?* quod dictum prorsus illustrat, quod rotulimus ex XI. Annal. ubi Lepida hortatur Messlinam, decus mortis quærat, cogitet vitam transisse, d surdæ proferebantur verba. Cur ita? *quia animo r libidines corrupto, nihil honestum inerat.* Si taninerat fortitudo Christianis, ut non recusarent o sua religione mortem oppetere, oportuit omnia se conficta, quæ vulgo spargebantur de ipsis, quod octu convenirent libidinum causa, quodque vecerentur infantilibus carnibus. Deprehensa igitur ac ratione à Justino Christianorum innocentia, ad sos transivit spreta philosophia Platonis, quod videret adeò inter se dissidere philosophos, ut nihil

 certi

certi posset ab ipsis hauriri. Contradicere namque sibi invicem etiam Aristotelem, & Platonem, qui tamen videbantur esse præcipui. Audiamus ipsum Justinum in exhortat. ad gentes: *quotquot inani studio suam infamant philosophiam nihil scire convincuntur, atque etiam ipsi fateri hoc coguntur non solum dissidiis mutuis, sed & inconstanti, ac varia suorum dogmatum expositione. Quod si veritatis inventio confessione omnium finis est philosophiæ quo jure isti, qui veritatis notitiam non assequuntur, philosophi nominari postulant?* hæc ille.

O igitur gloriosum philosophiæ veræ, & non fucatæ, hoc est veritatis Catholicæ atque Christianæ progressum dum videmus insignem philosophum, Platonicæ doctrinæ innutritum, Aristotelicorum dogmatum, ut apparet, peritissimum contempto Platone, insuper habito Aristotele ad Christum veræ philosophiæ fundatorem transire. Gratulor tibi sapientissime Justine, qui relictis tenebris ad lumen, ad solem veritatis tam feliciter, tam fortiter transis.

Cum præsertim sigillatim ostendat idem Justinus fidem non esse habendam Platoni, & Aristoteli inter se de rebus gravissimis dissidentibus. Sic enim scribit in eadem exhort. ad Gentes: *quod si & hos discordes comperiemus, facile opinor eorum manifestam ignorantiam damnabimus.*

Quando Christiani dicebant philosophos Thaletem, Heraclitum, Pythagoram, Empedoclem, Melissum, inter se esse discordes, Gentiles respondebant conquiescendum in Platone & Aristotele. Sic enim narrat S. Justinus, ut dicat, Gentiles putasse Platonem

&

& Aristotelem esse *philosophorum celeberrimos, & absolutissimos, & scire veram perfectamque pietatem.*

Objiciebant Christiani, & objicit ipse Justinus Platonem quoque, & Aristotelem inter se dissidere. Hinc extiterunt philosophi Gentiles Ammonius, Porphyrius, & alii, qui conati sunt omnia dicta Aristotelis, & Platonis inter se conciliare, qua de re infra suo loco agemus. Suscipiebant hunc laborem, ut vacillantem errorem Gentilium tuerentur auctoritate tantorum scriptorum.

Sed ostendit Justinus dissidere tantos philosophos. *Plato clamat omnem animam esse immortalem. Aristoteles entelechiam eam nominans, censet mortalem. Ille in perpetuo motu eam esse dicit. Hic immobilem ipsam ait esse motus omnis authorem.*

Plato summum Deum dicit esse in ignea substantia. Aristoteles negat ἐν τῇ πυρώδῃ ὀσίᾳ in ignea substantia esse Deum, fingensque quintam quandam æthaream, & immutabilem essentiam, in qua ille degat. Citatque librum, *quo Alexandro Macedoni tradit compendium suæ philosophiæ.* Unde colligere licet existimasse Justinum librum de mundo ad Alexandrum esse Aristotelis. Scio conari Dan. Heinsium evertere hoc argumentum petitum à Justino. Sed nescio, quam rectè respondeat, & num satisfaciat argumentationi valde validæ. Nam quomodo possimus concedere librum illum esse Aristotelis jam diximus in Apulejo.

Quicquid hac de re sit, satis constat Aristotelem in libris etiam Acroamaticis collocasse, primum motorem

torem in extremæ ſphæræ parte connexa, & quidem orientali. De Platone autem iterum ait Juſtinus, quod in prima, ſummaque cœli ſphæra planetis ſuperiore primum Deum cum Ideis collocet, ſed Ariſtoteles poſt primum illum Deum non Ideas, ſed *quædam intelligentiarum numina ſubjungat.* Hæc & alia legi poſſunt apud doctiſſimum ſanctiſſimumque Martyrem, quæ valde faciunt ad excolendum ingenium.

Cap. CXIII.

De ἀδιαφορίᾳ (lat. indifferentia) Creſcentis Cynici quid ſcripſerit S. Juſtinus? plura de rebus indifferentibus proferuntur.

S. Juſtinus invehitur in Creſcentem Cynicum, quod *ἀδιαφορίαν indifferentiam* inveheret. *Verum Cynico*, inquit, *qui omiſſo bono ſectatur indifferentiam, poſſibile non eſt ſcire aliud, quam indifferens.*

Pro indifferentia autem innuit tunc aliquos ſic pugnaſſe, ut dicerent: *eſſe diverſas leges hominum, & aliis honeſta videri, quæ apud alios turpia cenſentur.* Ipſe reſpondet: *leges malas inductas eſſe à malis Angelis*, quibus delectantur æque mali, ſed accedere rectam rationem cui *non omnes opiniones probantur nec omnia placita, ſed fieri diſcrimen inter bona & mala.*

Non autem abſolutè negat dari indifferentiam in quibusdam rebus, cum varietas inſtitutorum etiam apud populos rectè viventes ſemper viguerit. Sed

non

on est ulterius quam par, progrediendum in ejusmodi ἀδιαφορία, Aristo sanè Chius, ut refert Laërtius in Zenone finem dixit esse τὸ ἀδιαφόρως ἔχοντα ἐν πρός τι μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας. *Indifferenter vere ad aliquid inter virtutes, & vitia.* Cicero in Lucullo: *Zenoni summum bonum est, in his rebus utram in partem moveri*; quæ ἀδιαφορία ab ipso dicitur.

Veritatem autem profari, non debet poni inter indifferentia, ut quidem videbatur facere Cynicus Crescens putans non debere quemquam veritatis causa subire periculum, aut mortem, qua tamen in re contradicebat Socrati, moralis philosophiæ præcipuo auctori.

Dices, Crescens fuit Cynicus, ergo videtur cum Zenone ἀδιαφορίαν tantum posuisse in iis, quæ jacent inter virtutem & vitium.

Respondeo, indicare Justinum Crescentem meticulosum fuisse, & cum forte apud se agnosceret veritatis Christianæ vim, noluisse ejus causa se dare in discrimen, atque extendisse ἀδιαφορίαν ad veritatis professionem, quasi possit sapiens dissimulare, & indefensam relinquere veritatem. Longe alia mens Justino, qui non dubitavit, ut vir generosus Apologiam pro fide Christianorum Cæsaribus offerre.

Ergò negatio veritatis inter simpliciter mala ponenda est.

Quod verò ad felicitatem indifferenter se habeant divitiæ, & talia disputatur inter Stoicos & Peripateticos, nec prorsus absurda est sententia Stoicorum, de qua suo loco in hoc ipso opere nonnulla protulimus,

 ubi

ubi etiam Pyrrhoniam indifferentiam rejecimus, Anaxarcheumque ἄστοργον. Quam enim ſtulte ſe gerebat Pyrrho μηδὲν ἐκτρεπόμενος, μηδὲ φυλαττόμενος *nihil declinans, nihil obſervans.* Unde forte natum eſt, ut apud Græcos ἀδιαφορέω ſit ferre ſusque deque & negligere quod accidit, ſicque fortè quis interpretetur ἀδιαφορίαν illam, qua Cicero conclamata Republica ſe ſolatur in Epiſt. ad Att. addens εὐελπιςίαν: ſi non placeat dicereStoice fuiſſe locutum, ut jam monuimus ſuo loco.

Nec interim opinandum eum qui indifferenter ſe habet, non dolere omnino. Certe viri fortes præſenti animo ferunt calamitatem, & adverſos caſus, non tamen putant idem eſſe manere in patria cum dignitate, aut dignitate exutum exulare. Abſurde namque Pyrrho *publicè aviculas porcellosque vendidit,* quin & ſcropham lavit, teſte Laërtio, ut oſtenderet ſe eſſe indifferentem.

Cur ergo, inquies, ſuccenſuit aliquando Philiſtæ Sorori, immemor ſui inſtituti? Certe qui ἀδιαφόρως ſeſe habet non iraſcitur.

Huic objectioni reſpondit ipſe, & dixit audacter fieri non debere ἐπίδειξιν ἀδιαφορίας ἐν γυναίῳ, *in muliercula argumentum indifferentiæ.*

Dionyſius autem Metathemenus appellatus, ut ſcribit Laërtius in vita Herilli, quum in oculorum dolorem incidiſſet, eo cruciatus acriter noluit dicere dolorem *indifferentem.* Nec tamen ejus ſententia eſt probanda, quando aſſeruit τέλος εἶναι τὴν ἡδονὴν, *voluptatem eſſe finem.*

Illud

Illud antequam huic dissertatiunculæ finem imponam monebo, licet leve sit, Ciceronem græcorum ἀδιάφορον interpretatum *indifferens.* Suetonius autem sic scripsit de Cæsare: *circa victum Oppius indifferentem fuisse docet.*

Cap. CXIV.

De veritate Christiana nitente Mosaica antiquitate quid differat S. Justinus contra gentes? agitur rursus de auctoritate antiquitatum quas scripsit Josephus.

PRæcipuum argumentum, quo utitur S. Justinus ad oppugnandos Gentilium errores, & asserendam Christianorum veritatem petitum est ab antiquitate Mosis, & sacrarum literarum. Deum namque per Mosem longe ante Platonem, cæterosque philosophos tradidisse hominibus veritatis dogmata. In secunda Apol. sic loquitur: *ut sciatis Platonem hausisse è nostris doctoribus, audite verba Mosis, vatum antiquissimi superioris omnibus scriptoribus Græcorum.* In ead. Apol. paulo antea: *Plato cum ait, culpa penes eligentem est, Deus vero extra culpam, à Mose mutuatus est hanc sententiam. Moses enim est antiquior omnibus Græcorum scriptoribus.* In exortat. ad Gent. *Jam tempus est ò Græci, ut persuasi Mosem cæterosque Prophetas longe antiquiores fuisse omnibus vestris sapientibus, desistatis ab errore.*

Ex Diodoro probat Mosen esse omnium legislatorum antiquissimum, quin docet, *nihil Græcos certo pro-*

prodidisse, quod sit superius Olympiadibus, nec eos habere ullos annales veteres de rebus suis, aut barbaricis sola Mosis prophetæ præcessit historia. Quibus non absimile est, quod scribit Tertullianus lib. de Pallio: *à Nino Beli progenie (si tamen Ninus regnavit primus, ut autumat superiorum profanitas ferme apud vos stilus non solet.*

Hinc Christiani cœperunt tam diligenter contexere Chronologias, ut ostenderent antiquitatem divinæ, & Mosaicæ legis, docerentque omnia Græcorum monumenta longè esse posteriora.

Eustathius Comment. in Hexaemeron ait Clementem, & Aphricanum, & præter hos Tatianum, & ex Judæis Josephum, & Justum proprio quemque modo litteris prodidisse Moysem temporibus Inachi, qui septingentis annis bellum Trojanum antecessit, fuisse.

Mox inhærens diutius Josepho ait eum annorum ordinem ratione, & judicio disposuisse & enumerasse omnium Gentium dominos.

S. Justinus exhort. ad Gent. ut ostendat Mosem fuisse temporibus Inachi, citat Philonem, & Josephum *Judæorum doctissimos.* Mox addit: *Certe Josephus antiquitatem suæ historiæ profitetur ipso Titulo sic: Flavii Josephi de Antiquitatibus Judæorum.*

Quod si Josephus, ut vult Salianus, & Salianum imitans Mascardus invertisset, interpolasset historiam veteris Testamenti, frustra ejus testimonio tantum tribuerent scriptores Ecclesiastici.

At Sixtus Senensis in Bibliotheca sic loquitur de Antiquitatibus Josephi: *Servatis simul & Sanctarum scriptu-*

scripturarum veritate, & historiæ legibus quandam veluti paraphrasin in omnes fermè veteris Testamenti libros aptavit.

Idem Senensis subjungit Josephum scripsisse adversus Apionem, Molonem, aliosque qui veteres & sacras Hæbreorum historias calumniabantur, proferendo tanta ex Phœnicum, Chaldæorum, Ægyptiorum & Græcorum scriptis testimonia, sacris historiis conformia, ut vehementer admiratus sit D. Hieronymus, quomodo vir Hebræus, ab infantia sacris litteris eruditus tantas externorum autorum bibliothecas potuerit evolvere.

Dices cum recentiori Scriptore, *si verus est in historia Josephus ruent tempora.* Dices cum eodem fortasse *hominem pessimum* fuisse Josephum.

Non ego Josephum eximo omni errori. Homo enim fuit. Sed miror dixisse scriptorem recentiorem, ruitura tempora, si verus in historia est Josephus. Cur ergo S. Justinus nititur auctoritate Josephi, ut ostendat Mosem esse antiquiorem omnibus legislatoribus, omnibusque Græcorum sapientibus? infirmo fulcro fulcit sua dicta, quisquis nititur eo, per quem si verus est in historia ruunt tempora.

An ruunt tempora per eum, qui teste Eustathio ἐπινοήσας σύνταξιν χρονικῦ κανόνος disposuit tempora omnium gentium? nam qui confundit tempora, efficitque ut ruant illi non tribueris νῦν mentem atque judicium, sed insaniam, aut etiam pravitatem.

Miror etiam à S. Hieronymo inter scriptores Ecclesiasticos recensitum hominem, *fortasse pessimum.* Debebat recentior scriptor saltem indicare cur putet,

tet, aut suspicetur *pessimum* fuisse Josephum? nec enim vagandum cum periculo alienæ existimationis.

Qui porro commendando Josephum, præferunt multis scriptoribus tam græcis quam latinis, non ita insaniunt, ut puto, ut eum præferant divinarum literarum auctoritati, quæ maximo intervallo superat quorumcunque aliorum scriptorum auctoritatem.

Sed adduci non potest recentior scriptor, *ut credat in tanta obscuritate scriptorum, varietate temporum, diversitate sententiarum, annorum serie veritatem in omnibus κατορθῶσαι Josephum.*

Hæc eadem difficultas quemlibet alium historicum, & Chronologum urget. Sic hactenus non prodiit omnibus numeris absoluta temporum supputatio, quandoquidem quilibet cogitur experiri obscuritatem scriptorum, varietatem temporum, diversitatem sententiarum, annorum seriem.

Dicet ipse recentior scriptor, non defuisse nostro tempore qui errores Josephi in historia notaverint. An igitur qui notant Josephi errores omni errore carent? non puto affirmabit. Qui autem laudat Josephum non ei, ut mihi persuadeo, detrahit omnem maculam. Nam in omnibus rectè dicere, & nunquam dormitare hoc est proprium eorum scriptorum, qui divinitus illustrati nos docuerunt. Cæteri, inter quos etiam Josephus, nihil à se humanum alienum putant.

An vero hinc colligendum est vacillare in historia Josephi auctoritatem, & susque deque haben-

das

das ejus narrationes? aut affirmandum cum Saliano, & Mascardo Josephum antiquitates Veteri Testamenti invertisse, interpolasse? nequaquam sic ratiocinandum. Quin audiendi sunt de Josepho loquentes tot gravissimi viri, quorum testimonia aliqua saltem ex parte & hic, & suo loco, quando de Josepho egimus, protulimus.

Cap. CXV.

De Disputationibus S. Justini contra Aristotelem. Perpenduntur duo loci apud Aristotelem de cœlo.

De S. Justino sic Photius: *est autem vir ille ad Philosophiæ tum nostræ tum potissimum profanæ summum evectus fastigium* (ἄκρον) *multiplicisque eruditionis, & historiarum copia circumfluens.*

Tradit idem Photius Justinum oppugnasse Materiam, Formam, privationem Aristotelis, quintumque illud corpus motumque sempiternum, *rationibus epicherematicis ac violentis, & densatis, sive conglobatis.*

Specimen esto disputationis Justini contra Aristotelem hoc. Nam ipsum repugnantiæ arguit. In II. de cœlo dicit: *cœlum igitur neque ortum, neque corrumpi potest.* In primo ait: *recte natura videtur id quod futurum erat ingenitum, & incorruptibile exemisse è contrario.*

Ne

Ne videatur hoc effatum illud evertere, forte putandum eſt Ariſtotelem locutum populariter, & exoterice. In ſecundo autem de cœlo ſcripſit acroamatice, ne ſibi contrarius deprehendatur. Certe hic modus loquendi: *Natura exemit cœlum à contrariis* non eſt conſentaneus germanæ, & propriæ doctrinæ Ariſtotelis. Nam natura ſecundum ipſum proprie eſt tantum forma & materia. Modus autem hic loquendi; *Natura exemit* denotat ſubjectum perfectum operans. At forma, & materia ſunt partes, & ſunt ſubſtantiæ imperfectæ.

Præterea, ſi dicas naturam exemiſſe à contrariis cœlum, nonne aſſeris naturam feciſſe cœlum? & nomine naturæ intelligis Deum? hinc colligere erit cœlum eſſe factum. Si factum, cur ait cœlum exemptum à contrariis, ut foret ingenerabile & incorruptibile?

Videtur igitur Ariſtoteles, quando dixit Naturam exemiſſe à contrariis cœlum locutus exoterice, & non acroamatice.

Sed nova nos premit difficultas. An enim in libris acroamaticis (Acroamatici ſunt libri de cœlo) loquendum fuit exoterice, cum acroamatica valde differant ab exotericis? Nonne qui jam loquitur ex propria ſententia, jam ex ſententia populari præbet occaſionem errandi? Cum præſertim Ariſtoteles non dicat quoſdam dicere Naturam exemiſſe à contrariis cœlum, ſed aſſerat ipſe: Naturam exemiſſe cœlum à contrariis.

Videant Peripatetici qua ratione ſit defendendus Præceptor, nec tam tenaces ſint omnium eorum,

quæ

quæ protulit Aristoteles, quandoquidem tantus philosophus, qualis fuit Justinus, tam vehementer ipsum oppugnavit.

Perpendant, & illud quod objicitur à S. Justino ex primo de cœlo: *Necessum est esse aliquod corpus simplex, quod aptum quidem sit circulari motu suapte natura ferri.*

Si aptum natum est cœlum ferri in orbem, cur indiget externo motore? Frustra est illa potentia, quæ non reducitur in actum. Cui bono propensio ad motum in cœlo, si se ipsam in actum reducere non potest?

Quid quod XII. Metaph. videtur omnia evertere, quæ traduntur in VIII. physic. nam si intelligentia movet ut amata, non movet ut physicus motor. Quin necesse est orbem cœlestem amare, & amando sese movere. Quod amat intelligit. Ergo mente, & intelligentia sibi insita præditum est cœlum.

Atque adeo in seipso habet principium physicum, proprium, intrinsecum sui motus, nec movetur à motore extrinseco. Quod dicitur argumentando ex verbis Aristotelis.

CAP. CXVI.

De quadam repugnantia, quam tribuit Platoni loquenti in Timæo S. Justinus. Perpenditur generica divisio Entis secundum Platonem.

Repugnantiæ accusat Platonem S. Justinus prolatis verbis ex Timæo, quibus nihil decantatius. Dii Deorum, quorum opifex ego:

Quia generati estis, immortales quidem, & indissolubiles non estis: nec tamen unquam dissolvemini, nec mortis fatum subibitis, cum mea voluntas sit vobis pro vinculo, nexuque validissimo.

Protulerat antea verba Platonis dicentis: *equidem ante omnia differendum censeo, quid sit ens sempiternum, ingenitum, & quid quod gignitur quidem, est tamen nunquam; illud intellectu per rationis indaginem percipi potest cum semper sit idem: hoc opinione per irrationalem sensum attingi, cum gignatur, & intereat, sit tamen nunquam.* Quicquid gignitur, interit.

Omnia præter Deum, qui est prima causa, genita sunt. Ergo etiam dii conditi à summoDeo intereunt: nec potuit eis immortalitatem & incorruptibilitatem polliceri conditor.

Nam quod conditur, conditur ex materia abOpifice secundum Platonicos. In materiam autem potestatem non habet opifex, quia ipsa æquæva opifici potest ei repugnare, nex potest cogi.

Quibus positis ait S.Justinus Platonem non potuisse. Ἐκφυγεῖν τῆς ψευδολογίας ἔγκλημα, *effugere crimen mendacii.* Nam qui ἐναντία ἑαυλῷ εἰσάγει, qui inducit sibi ipsi repugnantia ψευδόλογος mendax deprehenditur.

Quam Platonis contradictionem transcripsit Stephanus Gobarus apud Photium in Bibliotheca num. CCXXXII. nam primum hæc ponit.

Omne generatum corruptibile est, & mortale, voluntate veroDei manet insolubile ἄλυτον καὶ ἄφθαρτον & incorruptibile. Et è contrario: natura corruptibile φθαρτὸν (sic malo quam quomodo vertit Schotus

Schotus corruptum) non poteſt eſſe incorruptibile βϐλήσει Θεȣ̃: Dei voluntate. Contraria enim (ſic ſubjicit Stephanus) docet hoc aſſerens, καὶ ἀδύνατα *impoſſibilia* (Schotus vertit impoſſibilitatem) χαρίζεται τῷ δημιȣργῷ *conditori tribuit.*

Mox producuntur verba Platonis ex S. Juſtino. Addit Photius confirmans argumentationem S. Juſtini *ipſe quidem Martyr Platonicum arguens Sophiſma oſtendit Platonem creatorem inducere* ἐναντία λέγοντα ἑαυτῷ *ſibi ipſi repugnare. Vel enim neceſſe eſt omne generatum corruptibile eſſe ſecundum priorem definitionem, vel eum dicendo omne generatum corruptibile eſſe* ψεύδεσθαι *mentiri.*

De verbis ejuſdem Platonis diſſerit S. Cyrillus Alexandrinus lib. II. contr. Julianum. Nam Julianus auſus fuerat Moſaicæ narrationi de creatione opponere Platonicam, ac ſi melior foret. Non tamen prolata ſunt illic, quæ proferuntur à S. Juſtino, quod Ens vel eſt ſempiternum, vel genitum, & quod ſolum ſempiternum intelligitur, genitum vero non, cum nuſquam ſit.

Ad rem ipſam autem pronunciat S. Cyrillus, & inquit, *immortale quidem, vel inſolubile nihil: voluntas autem Dei unicuique creaturæ eſt natura.*

Platonis interpretes, dum perpendunt illam diviſionem Entis in id quod ſemper eſt carens generatione, & id quod gignitur neque eſt unquam, ajunt Deum, intelligibiliaque omnia ſemper eſſe, principioque carere, & ex ipſis reliqua pendere: mundum vero ſenſiliaque cuncta principio aliquo conſtare, vereque non eſſe, ſi cum illorum eſſentia conferantur. Itaque primum potiſſimumque rerum omnium

C 2 prin-

principium, unicum,& ratione comprehensum,ac æternumDeum esse: secundum vero in sensum cadens, à primo illo productum esse totius mundi universitatem. Talemque à Platone distinctionem factam esse etiam inParmenide, cum ens unum æternum,immobile, indivisibile, infinitum, cunctorumque principium hoc est Deum, & Ideam in illo sitam posuit, alterum autem vere non ens, mutationibus obnoxium ; finitum, mobileque adjunxit, id est inferiorem hanc materiam rerum corporearum.

Objicies nihilominus mundum ipsum materiam, ac formam nunquam defiisse esse, imo secundum aliquos Platonicos facta non esse. Cur igitur sic dividit ens Plato, ut quoddam sit, quod sit ingenitum, nullo constans principio, aliud autem genitum nunquamque sit?

Responsio admodum difficilis. Dicunt nihilominus scholæ Platonicæ sectatores comparatione facta cum prima causa cætera dici non esse, cum absque comparatione præstantior sit prima causa iis,quæ ab ipsa pendent.

Quod vero aliqui dicunt mundum secundum Platonem non esse factum, id vero quomodo connecti possit cum divisione prolata ex Platone difficile est docere. Deus enim solus ingenitus dicitur, cætera genita, atque adeo corruptibilia. Nisi ergo mira fingere velimus secundum Platonem, videtur prorsus esse dicendum mundum esse factum, atque adeo sua natura esse corruptibilem, licet non sit corrumpendus ob Dei voluntatem conservantis ipsum. Solvenda tamen adhuc sunt objecta S. Justini de materia

ria ingenita,& Deo æquæva atque adeo non obnoxia Dei potestati.

Viderit etiam Sallustius philosophus Cap.VII. cur mundum ingenitum, & incorruptibilem dixerit sicque ratiocinetur: εἰ γὰρ μὴ φθείρεται, οὐδὲ γέγονεν. ἐπειδὴ πᾶν τὸ γινόμενον φθείρεται. *Si non interit, neque conditus est; cum omne, quod interit, conditum sit.* Et tamen mox subjungit *per Dei bonitatem* θεοῦ ἀγαθότητα *mundum esse.* Si Dei bonitas causa est mundi,mundus factus est cur ergo illum paulo antea appellavit ingenitum, cum præsertim dicat de Deo: *si meliorem* (mundum efficiet corrupto priori) *impotens fuit* (Deus) *qui ab initio non produxit quod præstantius est?*

Quæ prolata ex Sallustio, videntur addere robur argumentationi S. Justini, qua conatur Platonem Ψευδολογίας *falsæ sententiæ* arguere, & repugnantiæ.

Cum porro ostendat in suis scriptis S. Justinus adeo sibi esse notum familiaremque Platonem,& ipse in prima Apol. dicat modestè loquendo se delectatum fuisse, antequam Christianus fieret, Platonica philosophia, non debuit dicere Sixtus Senensis Justinum fuisse Stoicæ sectæ addictum, nec enim id reperitur in secunda Apologia, ut putat Senensis.

Cap. CXVII.

Perpenduntur adhuc verba Platonis: Dii Deorum, quorum ego opifex *prolata à S. Justino.*

QUoniam millies repetita sunt verba Platonis: *Dii Deorum quorum opifex ego, & pater hæc attendite*, etsi jam aliquid ad ipsa ex S. Justino annotatum fuerit, lubet tamen adhuc quædam depromere, cum præsertim summus Deus jubeat minores Deos in hunc modum: *Accedite vos ad animalium generationem.*

Prolixe omnia explicat Proclus in Commentario, ubi conatur ostendere cur immortales sint Dii mundani (*θεοὶ ἐγκόσμιοι*) nempe quia manarunt ab unitate *δημιεργικῇ*, quoniam prima causa simplicissima est, & prorsus immortalis. Hinc fit, ut quæcunque ipse condit per se, & immediatè eis conferat vinculum suæ substantiæ tale, quod à nullo possit rumpi, & dissolvi, nisi ab eo, qui nexuit, hinc immortalitatem Deorum mundanorum, hoc est mundi colligit Proclus. Nam quod colligatum est à *δημιεργῷ*, id non potest solvi, nisi ab eo. *Παντὶ μὲν ἄλλῳ λύειν τὸ πᾶν ἀδύνατον. Μόνος γὰρ ὁ Πατὴρ δύναται λύειν*: *solus autem pater potest solvere.*

Sed subjicit Proclus, quod mirabile est, impossibile esse à Patre solvi universum, quod rejiceret S. Justinus. Cur enim Pater cum sit liberum agens non possit solvere, quod colligavit? libere condidit mundum, libere etiam posset eum in nihilum solvere.

Sed objicit Proclus: qui colligat bonus est. Ergo qui solvit malus. *Κακοῦ γὰρ τὸ λύειν.* Sed Pater bonus est. Non igitur potest solvere mundum. Hinc S. Paulus: *Deus seipsum negare non potest.*

Re-

Respondere nihilominus licet, Deum quia liberum agens est, posse destruere, quod construxit, nam non est absolute bonus mundus, sed pendet à nutu Dei. Qui autem libere agit, ut libere fecit mundum, cum liceret ei non ipsum condere, eadem libertate usus posset eum dissolvere.

Quædam autem prorsus repugnant naturæ divinæ, ut mentiri, seipsum negare, deque illis recte dicitur, quod à Deo procul absint.

Quid vero dicendum de Deo jubente minores Deos facere animalia? si proprie explicentur, sunt rejicienda. Nam secundum Mosaicam narrationem Deus fecit omnia, neque jussit Angelos facere hominem, & animalia. Rejicimus etiam differentiam illam inter summum Deum, & minores Deos. Condidit quidem Angelos, sed ipsi nequaquam dii sunt.

Commodum tamen sensum aliqui tribuere conantur verbis Platonis, dum ajunt, quod quæcunque Deus facit, voluntate sua, & nutu quasi verbo quodam facit, unde ajunt intelligi primam causam immobilem semper manere, levissimoque quasi nutu inferioribus imperare, secundas vero motu, & impulsu prioris incitatas inferiora gignere. Velut in mundo Deus, sive primus motor, voluntate sua cœlum movet: cœlum autem, utpote secunda causa motu suo inferiorem naturam procreat, ac sustentat, unde prima causa cum firma & immobilis maneat, firmas quoque ac stabiles res efficit, secunda vero quia motu suo cuncta gignit, infirmas, & inconstantes.

Sic illi conantur ad bonum ſenſum deducere Platonis verba, nam ſi quis illa proprie utque ſonant accipiat, jam diximus nequaquam Angelos feciſſe hominem, aut animalia.

S. Cyrillus lib. II. contr. Julian. quia videt apud Platonem Deum alloqui Deos Juniores, qui Dii Juniores ſecundum eundem Platonem ſunt ſidera, non permittit mundum eſſe ratione præditum, quicquid dixerint etiam Stoici. Non fert, inquam, S. Cyrillus Deum proprie alloqui mundum ſive mundanas cauſas, tanquam intelligentia, & anima præditas, ut juſſæ, & proprie exaudientes Dei ſummi vocem, deinceps faciant hominem, & alia animalia.

Jam, inquit S. Cyrillus, *quod cœlum hoc eſt mundus, plane non ſit animal, neque animatum omnino, etiam absque aliis, quos ſapientes vocant, ad reprehendendum ſufficit Ariſtoteles qui dixit, neque animatum totum mundum, neque rationalem, neque mentalem.*

Hinc colligit S. Cyrillus Deum nequaquam dixiſſe, quod aliquid formare debeant.

Aliqui tamen putarunt mundum eſſe animatum ſecundum Ariſtotelem, ſed male. Primus quidem motor, & intelligentiæ rationales ſunt, ſed hinc non eſt colligendum dixiſſe Ariſtotelem mundum eſſe animatum. Nam nomine mundi intelligimus corpora quæ moventur. Sed ſecundum Ariſtotelem primus motor, & etiam intelligentiæ immobiles ſunt.

Themiſtius tamen Peripateticus videtur cenſere elementa eſſe animata, non tamen ait eſſe rationalia,

&

& aliqui inter recentiores dicunt mundum esse animatum, sed non rationalem.

Philo de mundi incorruptib. ex verbis Platonis: *Dii Deorum* colligit mundum esse genitum, & incorruptibilem, aitque sophisticè à quibusdam verba Platonis accipi, quasi mundus dicatur genitus, non quod habuerit generationis principium, sed quod si factus est, non aliter quam dictum est confieri potuisse: quandoquidem partes ejus generari & mutari videmus.

Ipse autem asserit meliorem esse sententiam, quod secundum Platonem mundus sit genitus, quia passim in Timæo Deus Pater, opifex, conditor appellatur, mundus autem opus ejus & progenies.

Quod comprobat quoque testimonio Aristotelis, qui amicus de amico non fuisset mentitus, nec scelus indignum philosopho commisisset. Sic ergo Philo confutat eos Platonicos, qui censent mundum esse ingenitum, quos interfuit responsor in disputatione, quæ tribuitur S. Justino.

Cap. CXVIII.

Ut magis intelligantur verba Platonis prolata à S. Justino, quæritur, an & quatenus voluntas Dei corporum mundanorum vinculum sit?

VErbis Platonis, quæ protulit S. Justinus, fas quæso sit adhuc immorari, ut sciamus, quare Deus dixerit Diis junioribus, scilicet corporibus mundanis: *mea voluntas vobis est pro vinculo,*

lo, nexuque validissimo. Aut ut verba græca habent: *Voluntas mea majus præstantiusque est vinculum ad vitæ custodiam, quam nexus illi, quibus estis tunc, cum gignebamini, colligati.*

Ejusmodi effatum quo βέλησις voluntas Dei dicitur esse δεσμὸς vinculum rerum creatarum, sive Deorum mundanorum videtur habere multiplicem difficultatem.

Nam voluntas Dei est quid extrinsecum, incorporeum, simplicissimum, increatum. Qua ratione igitur potest esse vinculum rerum corporearum? vinculum profectò est id, quo duo vel plura nectuntur, & colligantur. Quod necesse est,ut sit ejusdem, aut non prorsus absimilis naturæ cum iis, quæ debent connecti, oportetque, ut cum ipsis habeat proportionem, & affinitatem aliquam. Hinc colligere est vinculum, quo colligata sunt sidera, & corpora cœlestia esse corporeum, illorumque partes intimè tangere, & apprehendere, alioqui vinculi munere nequaquam posset fungi.

Quod ergo assumitur ad describendum nexum Deorum juniorum, id removeri debet à voluntate Dei. Quid enim est voluntas Dei, nisi Deus ipse?

Si dicas, Dei voluntatem esse nexum rerum corporearum, quia eas destruere non vult, hoc non videtur sufficere, nam non propterea quia Architectus domum à se constructam non demolitur ejus voluntas est causa cur conservetur. Quin opus est, ut habeat interna principia suæ durationis. Certè qui construxit Amphitheatrum Romanum, quod hodie aliqua ex parte superest, multis abhinc seculis obiit,

moles

moles tamen amphitheatralis non ideo concidit, & interiit.

Philo in libro de mundi incorruptibilitate multis argumentis satagit ostendere mundum habere interna principia suæ perennitatis; ait namque esse expertem senii, nam *mundus insuperabili robore præditus partes suas movet, ipse à nulla earum mobilis.*

Mundus secundum Platonem semper fuit, licet factus sit à Deo, ergo non potest corrumpi. Nam quod non cœpit esse, non potest desinere esse.

Unde videtur colligendum nequaquam pendere mundum à Dei voluntate. Nam si semper fuit non videtur manasse à Dei voluntate, cum videantur hæc inter se stare non posse, semper fuisse, & extitisse Dei voluntate. Si mundus non extitit Dei voluntate, ejus salus nequaquam videtur ab eadem pendere.

Quæ quæso causa mortem possit inferre Diis Junioribus? hinc Philo scribit: *Corpora, quæ morbis lædi possunt, aut sentio, caloribus, & frigoribus aliisque contrarietatibus externe infestantibus subvertuntur: e quibus rebus nullum mundo est periculum, quandoquidem inclusis omnibus, foris nulla relinquitur. Quod si utique aliquid est exterius, omnino inane erit, aut otiosa quædam natura, quæ nec agere, nec pati possit.* Hæc ille.

Respondendum nihilominus est voluntatem Dei non proprie dici vinculum, quandoquidem Dii juniores colligati sunt vinculo cum conderentur. Illud autem vinculum eis absque dubio satis est, cum

Deus

Deus perfectum condiderit mundum. Quod autem perfectum est, & perfecte compactum non indiget alio nexu connectente. Monstri enim simile esset, si vincula vinculis adderentur.

Verba autem Dei loquentis apud Platonem ostendunt voluntatem suam longe superare sua dignitate vinculum, quo colligati sunt Dii Juniores quando facti sunt, quodque absolute loquendo indigeant magis ad suam perennitatem Dei voluntate quam nexu, quo connexi sunt. Cur ita? Quia cum Deus eos colligaverit, posset dissolvere, vinculumque rumpere. Hinc consequeretur ipsorum interitus. Perfecti igitur sunt, & imperfecti. Perfecti quidem, quia nisi à superiori agente Deo destruantur, non poterunt unquam interire, imperfecti, quia non sunt simplicissimi, si non sunt simplicissimi, sed colligati, dissolvi possunt ab eo, à quo colligati sunt.

Solus igitur Deus absolute immortalis, quia simplicissimus. Res creatæ ipsaque corpora cœlestia non absolute perennia, quia coagmentata sunt.

Hinc vinculum vocatur voluntas Dei, non quod proprie sit nexus, quo cohærent inter se mundana corpora, sed quatenus habet imperium in corpora colligata, & in ipsum nexum, quo cohærent. Ita vocari potest plusquam vinculum, & plusquam nexus quod colligere est ex verbis Platonis græcis, quibus voluntas Dei appellatur *μείζων δεσμὸς καὶ κυριώτερος, majus, magisque potens vinculum.* Quod latine forte quis exprimere posset vocando voluntatem Dei non tam vinculum, quam plusquam vinculum, cum vinculum, quo connectuntur corpora mun-

mundana, imo sunt, & constant à Dei voluntate sit factum, atque adeo tolli prorsus queat.

Non interim cum Platone, aut Proclo mundi stabilem statum ex eo petimus, quia semper fuerit. Nam secundum veritatem Mosaicam in tempore factus est, nec tamen unquam interibit, nisi Deus eum destruat.

Objicies cum Proclo, quod fit in tempore, non potest semper durare. Ergo mundus seipso interibit, ut videmus interire corpora, quæ quotidie oriuntur.

Respondendum objectioni est, mundum nobilissimo quodam modo in tempore conditum tanquam ab agente rationali. Hinc perdurabit, nisi Deo aliter visum. Alia est ratio corporum nascentium naturali modo, quæ ut nascuntur, sic etiam intereunt.

Accipimus autem argumentationem Plutarchi, contendentis mundum si conditus est voluntate Dei, non potuisse semper esse, accipimus, inquam, nos Christiani ejusmodi rationem, quandoquidem dicimus non semper fuisse mundum. Licet plerique Platonici asserant mundum esse æternum & genitum, quia provenit à prima, & æterna causa. Sic enim differit etiam Foxius contra Plutarchum, & Severum, & Atticum comment. in Timæum.

Quod si modus, quo diximus, voluntatem Dei esse vinculum mundanorum corporum non satisfaciat, asserere licebit Dei voluntatem esse vinculum mundi, quandoquidem ipsum conservat, cum præsertim non desint, qui dicant conservationem tantum

tum ratione differre à creatione, qua de re videnda sunt, quæ traduntur à Theologis.

Cap. CXIX.

Quid de anima genita, vel ingenita secundum Platonem, imo de mundo vel genito, vel ingenito nonnulli protulerint, ut repugnantiæ nodum tollerent.

Contradictionem de mundo corruptibili, & incorruptibili, genito, & ingenito objectam à S. Justino Platoni, & aliquatenus tactam suo loco ex Plutarcho quoque licet sic munire ex verbis in Phædro: *omnis anima est immortalis, quia semper movetur, est aliis principium movendi* ἀρχὴ δ᾽ ἀγένητον. *Principium autem est ingenitum.* Ex ipso namque necesse est oriri, quicquid fit, αὐτὴν μὴ δ᾽ ἐξ ἑνός: *ipsum autem ex nullo.* Tandem colligit, *quod si ita est, ut non sit aliud quicquam, quod seipsum moveat præter animam* ἐξ ἀνάγκης ἀγενητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη: *necesse est, ut sit ingenita, & immortalis anima.*

Quid disertius fieri potest? nonne absolute pronunciat animam esse ingenitam, & carere initio, & motum præbere omnibus, ipsi quoque cœlo, quod in se inanime foret atque immotum nisi motum acciperet ab anima tanquam intrinseco principio, non extrinseco, ut videtur voluisse Aristoteles in VIII. physic.

Adde in divisione illa generica entis apud Platonem ens vel esse ingenitum, quod semper est, vel genitum,

nitum, quod interit, & quodammodo nusquam est; quis autem non videt animam cum semper fuerit, semperque sit debere referri ad prius membrum divisionis, atque adeo esse ingenitam? nam posterius membrum divisionis videtur satis clare complecti ea, quæ absolute θνητὰ sunt, à secundis causis prolata multiplici operatione, non ἑνώσει δημιεργικῇ, quæque oriuntur in tempore, & occidunt, ut rursus alia nascantur.

Cum autem Plato ex eo colligat, animam esse immortalem, & interitus expertem, quia ingenita est, doceatque immortalia esse corpora cœlestia, quæ ipse appellat θεὲς ἐγκοσμίες, inde colligendum erit mundum esse ingenitum. Nec enim occidunt sidera. Si non occidunt, ut res ipsa testatur, erunt ingenita.

At Totius Deus appellatur pater, opifex, & in Timæo disertis verbis agitur de animæ generatione, dum inquit Plato, animam à Deo ante corpus procreatam, his etiam utens verbis: opifex, *tam generatione, quam virtute priorem, antiquioremque anima corpore constituit, utpote quæ obedienti corpori esset imperatura.* Deinceps sigillatim describit, quomodo animam condiderit.

Nonne hæc magis ac magis repugnantiam Platonicam detegunt? hinc ipse Foxius Comment. in Tim. p. 112. hæc protulit: *partim æternam vocat animam Plato & ingenitam, partim vero genitam.* Fatetur deinde à D. Augustino lib. X. de CD. reprehensos Platonicos, quod animam æquæ æternam cum Deo faciant. Mox subjicit, Platonem dicere animum esse æter-

æternum, & Platonicos omnes id de ipſo aſſerere, at non tacet genitam animam ab eodem Platone appellari.

Difficultatem quam experimur dum ſermo inſtituitur de anima agnoſcit Plato in Timæo, dum fatetur nos multa tanquam μετέχοντας προστυχόντος καὶ εἰκῆ fortuito, aut temere, & inconſiderate effutire. Hinc ait Proclus interpretans Platonem animam noſtram ad rerum intelligibilium cognitionem caligare, propter ſenſuum naturam errantem.

Quæ confeſſio Platonis videtur omnem certitudinem de ejusmodi diſſertatione tollere, atque adeo oſtendere, nos non poſſe habere fidem Platoni caliganti, & cæco tramite incedenti in tantarum rerum perveſtigatione. Si igitur perplexe locutus eſt Plato in Timæo, inque Phædro atque alibi, magis ac magis videtur muniri objectio S. Juſtini, quod ſibi pugnantia protulerit. Nam qui non recte rem aliquam aſſequitur, vult tamen eam explanare, fere incidit in ſcopulos repugnantiæ.

Tentarunt tamen etiam Chriſtiani ſcriptores ejusmodi nodum ſolvere, ne ſibi contrarius deprehendatur Plato, de quibus quidem ſolutionibus ſentiat ſane quisque pro lubitu.

Boëtius lib. V. de Conſol. Philoſophiæ proſa VI. ſic ſcribit: *Non recte quidam, qui cum audiunt viſum Platoni mundum hunc nec habuiſſe initium temporis, nec habiturum eſſe defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud eſt enim per interminabilem duci vitam quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam*

plexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est.

Deinceps profert verba, quæ profecto in schola Christiana non exiguum negotium facessere videntur: *Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis proprietate naturæ.* An ergo ab æterno factus est mundus? quod videntur etiam dicere voluisse aliqui, qui non ex tempore, sed ab æterno ajunt dici Deum Dominum.

Tertullianus dixit ex tempore Deum vocatum Dominum, quia non ab æterno, sed in tempore condidit mundum.

Boëtius videtur satisfacere difficultati, quam præferunt ejus verba, dum postea inquit: *Deo est semper præsentarius, ac æternus status: scientia quoque ejus omnem temporis supergressa motionem in suæ manet simplicitate præsentiæ, infinitaque præteriti ac futuri spatia complectens omnia quasi jam gerantur in sua simplici cognitione considerat.* Sic intelligi quoque potest quatenus dominium, quod Deus habet in res à se creatas æternum sit. Nec enim propterea, quia semper omnia veluti præsentia intuitus est Deus dicimus ab æterno conditum fuisse mundum.

Sed Platonis sententiam de mundo vel condito, vel etiam æterno amplius explanat, quasi excusando Boëtius, dum ait ibidem: *si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum quidem æternum mundum vero dicamus esse perpetuum.*

Bessario in secundo libro pro Platone cap. V. non patitur secundum Platonem dici mundum Deo coæternum, licet existimet, & ipse docuisse Platonem

mundum semper fuisse, & esse æternum. *Plurimum*, inquit, *inter æternum causans, & æternum causatum.* Deinceps vulgaribus exemplis utens ait: *si vestigium pedis æternum foret non tamen coæternum cum pede vestigium diceretur.*

Et paulo ante docuit maxime differre æternum illud, quod omnem simul infinitudinem entis comprehendit, qualem Plato statuit Deum, ab eo æterno, quod suum esse non absolute, sed cum fluxu generationis connexum habet, & ut perpetuum esse possit, aliunde acquirit, qualis, Platonis sententia, est mundus.

Objecit quidem Aristoteles in libris de Cœlo id, quod semper est, non posse dici genitum τὸ ἀεὶ ὂν ȣ̓ γεννητόν. Et tex. CXII. supponit genitum dici, si quod non erat prius, posterius sit, aut si generatio ipsius sit ex eo, quod non est. Sed debebat meminisse motum in sua schola semper fuisse ob æternitatem motoris, & tamen motus provenit à motore, & est caussatus à motore. Ergo non repugnat aliquid semper fuisse, & tamen habere causam.

Nonne secundum ipsum sol est ingenitus? absque dubio. Si sol semper fuit, & fieri non potest, ut non habeat semper comites radios, comitemque splendorem sol, dicere est semper fuisse splendorem solis, cum tamen fluat à sole.

Aliqui, ut Bessario adversus Aristotelem proferunt, quod materia sit æterna secundum Peripatum, & tamen Deus sit causa materiæ. Sed nescio, an hæc objectio solida sit, cum secundum Aristotelem materia sit ingenita, neque ejus causa sit Deus. Longe

ge melior est ratio, quam construximus de motu cœli, qui motus semper fuit, & tamen habet causam primum motorem.

Superest tamen adhuc difficultas ex Phædro, ubi anima dicitur ingenita. Nam quod ingenitum est, causam nullam habet. Cur ergo in Timæo multis verbis generationem enarrat Plato?

Plutarchus, ut suo loco tradidimus, dixit ingenitam dici animam in Phædro, quod Motrix esset inordinata, & inordinatè moveret mundum, Deum autem prorsus non esse causam animæ inordinatæ: sed dici genitam, quod motu ordinato Deus eam donaverit. Anima igitur ut substantia inordinata non habet Deum causam, sed ut ordinata, & secundum ordinem. In quam rem proferuntur verba ex ipso Platone: *Cum omne quod visibile recepisset minimè tranquillum, sed inordinato quodam, & tumultuario motu agitatum, ad ordinem ex inordinatione redegit.*

Nonne hæc verba indicare videntur non essentiam rerum atque naturam esse à Deo conditam, sed ordinem duntaxat, atque ornatum datum à Deo rebus: atque adeo in tempore non ab æterno mundum esse factum, nec dici debere æternum, nisi ratione materiæ, animæque inordinatæ?

Huic argumentationi fere visus est dare manus Foxius & cedere iis, quæ Plutarchus habet toto libello de animæ procreatione, quæ tamen si vera forent in schola Platonis, tota ejus doctrina satis disertè exposita in Timæo subverteretur.

Sed audiamus Foxium non admodum Platonicè, ut videtur, loquentem: *subjectum ipsum, & essentia*

mundi æterna est, & initio, quasi rudis deformisque fuit: postea tamen, cum à Deo est in ordinem redacta, informataque generata esse dicitur, quo fit, ut nihil aliud sit mundum generari, quam formam denuo ordinemque accipere. Nam ante factum cœlum substantia universi erat, licet inculta & inordinata: tempus quoque minime distinctum, determinatumque tunc extabat. Generato vero mundo; & tempus una cum cœlo est ordinatum, & motu ejus distinctum.

Quæ sententia videtur etiam fuisse Philonis in libro de Opif. Dei, dum scribit: *Si quis causam, quare universum hoc creatum sit, velit exquirere, non errabit, si id existimabit, quod quidam ex veteribus protulit, bonum esse creatorem. Erat sua ipsius natura inordinata, informis, inanimata, varia, incongrua, inconcinna.* Addit: *Creatorem substantiam inordinatam in ordinem formasse.*

Ubi tamen in eo contradicit Plutarcho, dum ait substantiam illam inordinatam, fuisse expertem animæ. Putat namque Plutarchus animatam fuisse, sed motu inordinato, citatque Phædrum, in quo anima dicitur ingenita.

Nonne autem est hoc improprietatem impingere Platoni, quasi anima dicatur tunc genita, quando donata est ordinato motu? nam gigni est produci, non ordinari.

Quod si quis Platonem loquentem de Deo redigente inordinationem ad ordinem ad sensum ipsi, ut apparet, magis convenientem reducere velit, forte dicet cum Bessarione non accipienda verba prout sonant, sed explicanda sic, ut sciamus voluisse Platonem

in

in re tam remota ab humanis sensibus loqui modo humanis auribus conveniente. Nam & Moyses nostræ imbecillitati aliquid tribuit, quando creationem rerum enarravit.

Quod vero in Phædro animam ingenitam appellavit, quodque divisio illa Entis Platonis in Timæo videtur significare mundum secundum Platonem debere dici ingenitum, id forte ita exponendum fuerit, ut sciamus Platonem quandoque vocasse ingenitum, quod semper fuit, neque oritur in tempore, ut animam mundi, & mundum distinguat ab iis rebus, quæ prorsus mortales sunt, & caducæ quæque dicuntur condi à Diis junioribus, & quotidie oriri & & interire.

Quam explicationem consentaneam esse scholæ Platonicæ ex eo discere fortasse licet, quia in Phædro docet animam non habere principium, neque cœpisse moveri, sed semper habuisse suum motum: ne eam facias caducam, ut caducæ sunt res, quas nos ipsi videmus habere ortum sui motus, & eundem intra certum temporis spatium amittere. Hinc dixit in divisione Entis generica, illa, quæ genita sunt, nusquam esse. Cur ita? quia si consideres æternitatem, & cum ea conferas brevem durationem rerum caducarum videntur nunquam nusquam esse.

A censu talium rerum caducarum excluduntur illa, quæ ab Opifice ipso una simplicique operatione genita sunt, quæ cum semper fuerint, nunquamque occidant, quandoque ingenita à Platone appellata sunt, quod maxime distent ab iis rebus,

quæ in tempore gignuntur, & intra certum temporis ſpatium intereunt.

Sic anima, & mundus collata cum Opifice, quamvis ſemper fuerint ſecundum Platonem, dicuntur genita, ſi autem conferantur cum iis, quæ manant à ſecundis cauſis, quas Deos juniores dicit Plato, ingenita vocantur, quod nullum fuerit tempus, quando non erant, in ſchola quidem Platonis.

Quibus, ſi quis nolit acquieſcere, recipiat ſanè ſeſe ad S. Juſtinum, & contendat non prorſus inter ſe cohærere dicta Platonis, quando quidem ipſe fatetur in ejusmodi rebus adeo difficilibus fieri, ut aliqua fortuito, & non prorſus conſideratè proferantur.

CAP. CXX.

De argumentatione S. Juſtini, qua colligit Ariſtotelem docuiſſe animam eſſe mortalem. De Ἐντελεχείᾳ *non pauca proferuntur.*

PErpendenda eſt argumentatio S. Juſtini, qua colligit Ariſtotelem docuiſſe animam eſſe mortalem, non eſſe immortalem, quia ſcilicet dixit eam eſſe ἐντελέχειαν.

Ἐντελέχεια eſt forma, quæ cum materia conſtituit compoſitum. Ex phyſicis autem ejusdem Ariſtotelis conſtat ipſum docere formam eſſe inſeparabilem, & ex Metaph. formam quatenus eſt in compoſito eſſe fere ut accidens eſt, quod interit intereunte compoſito.

Cum

Cum igitur, anima sit forma corporis, intereunte composito, & ipsam interire necesse est secundum Aristotelem. Nonne enim anima in brutis est forma, sive ἐντελέχεια secundum Aristotelem? Atqui ejusmodi forma perit, pereunte bruto. Certe Aristoteles passim ἐντελέχειαν opponit δυνάμει sive potentiæ, & pro ἐντελεχείᾳ solet etiam dicere ἐνέργεια. Actus autem nullus est rei quæ perit. Adscribamus aliquot locos ex libris de Anima Aristotelicis. lib. II, cap. V. tex. LVII. *Sicut magis ejus quod est potentia ab eo, quod est ἐντελεχείᾳ actu, & simili sic, ut potentia se habet ad actum ὡς δύναμις ἔχει πρὸς ἐντελέχειαν. Speculans enim fit habet scientiam. Et in actum εἰς ἐντελέχειαν aut alterum genus alterationis est.* Aristoteles comparat animam scientiæ. Sed scientia interit intereunte composito. Scientia autem est ἐντελέχεια πρώτη, speculatio est ἐνέργεια & ἐντελέχεια δευτέρα, secundus actus.

Tex. LV. ait dividendum de potentia & actu, περὶ δυνάμεως καὶ ἐντελεχείας.

Tex. LIV. utitur vocabulo ἐνεργείας, & id opponit δυνάμει, quamvis quod sciam Aristoteles nunquam actum primum appellaverit ἐνέργειαν. Dicit autem motum esse actum ἐνέργειαν, quamvis sit imperfectus. Mox subjungit: *omnia patiuntur, & moventur ὑπὸ τοῦ ποιητικοῦ καὶ ἐνεργείᾳ ὄντος, ab activo & actu existente.* Ubi illud *actu* ἐνεργείᾳ existere idem prorsus est, quod ἐντελεχείᾳ εἶναι. Atque ita ἐνέργειαν videtur accipere Aristoteles pro actu primo, quod tamen in reliquis videtur vitasse. Neque enim diceret ipse animam esse ἐνέργειαν πρώ-

την primum actum. Cur ita? quia ἐνέργεια est vocabulum valde receptum apud alios quoque scriptores, nec tamen unquam aliter accipitur quam pro operatione. Ἐντελέχειαν autem Aristoteles à se confictam ausus est transferre ad significandam formam, quæ est ἐντελέχεια πρώτη. Quod igitur trito vocabulo non tribuit, tribuit suo, quia minus poterat deprehendi novitas insolens significationis in nomine à se constructo.

Tex. LXIX. ejusdem libri II. de anima: *lumen est actus* (ἐνέργεια) *perspicui, ut perspicuum est*: mox ait lumen esse *actu ἐντελεχείᾳ perspicuum ab igne.* Vides promiscue hic accipi ἐνέργειαν & ἐντελέχειαν, quia agitur de operatione, cum lumen intelligi nequeat absque illuminatione.

Quod si lumen est qualitas secundum Peripateticos,& qualitas accidens est, accidentis autem esse est inesse, nemo non videt sublato perspicuo corpore tolli etiam lumen sive ἐντελέχειαν hoc est actum ipsius perspicui. Igitur apud Aristotelem ἐντελέχεια est inseparabilis.

Sed adversus argumentationem S. Justini regerere licet.

Nam Cicero apud Aristotelem legit ἐνδελέχειαν, quod significat perennem quandam, & continuatam motionem. Si anima est perennis & continuata motio, immortalis dicenda est secundum Aristotelem. Verba Ciceronis sunt in primo Tusculanarum quæstionum: *quintum genus adhibet vacans nomine, & sic ipsum animum ἐνδελέχειαν appellat novo nomine, quasi quandam continuatam motionem & perennem.*

Acce-

Accedit, quod Deus alicubi ab Aristotele ἐντελέχεια dicitur. Cur igitur non voluit dicére animam esse immortalem appellando ἐντελέχειαν? XII. Metaph. cap. VIII. sic scribit Aristoteles: *ipsum vero quid erat esse primum non habet materiam, cum actus sit ἐντελέχεια γάρ.* Cap. VII. tribuit Deo vitam sempiternam, ævumque continuum. Et eodem capite inquit, *οὐσίαν πρώτην primam substantiam esse κατ᾽ ἐνέργειαν secundum actum.*

In III. de anima agnoscit in Mente aliquid immortale & separabile. Igitur anima humana immortalis est.

Occurrere tamen licet his ne S. Justinus frustra videatur architectatus talem argumentationem. Nam lectio illa Tulliana prorsus rejicienda. An enim Aristoteles unquam vocavit cœlum ἐνδελέχειαν cum præditum sit perenni latione? Nonne omnis anima in genere apud Aristotelem habet nomen ἐντελεχείας? An anima plantæ tribues perennem lationem? Audiamus Aristotelem in secundo de Anima tex. XXXVII. *Ipsum autem vivere viventibus est esse, causa autem & principium horum anima. Amplius autem actus ejus, quod potentia est, ratio est.* Ubi utitur nomine ἐντελεχείας. Lumen est actus ἐντελέχεια perspicui. An tribues perennem motionem, & continuatam lumini? nequaquam. Incredibile autem est, cum toties utatur Aristoteles nomine ἐντελεχείας in suis operibus, & hodie legatur sic, non autem ut Cicero legit, quod in omnibus illis depravata sit lectio.

Quod objicitur Deum appellatum ἐντελέχειαν de eo certant interpretes, qua de re ad exercitationes Scaligeri scripsi, dico interim, si Aristoteles vocavit Deum ἐντελέχειαν vocasse ideo, quia ipsius substantia est purus actus, & est sua operatio, quod dici de anima non potest. Nec fas est Ciceroni secundum Aristotelem tribuere Deo perennem motionem, cum immobilis sit Deus, secundum eundem Aristotelem, qui cum in libris de Anima contenderit adversus Platonem ostendere animam esse immobilem, plane ostendit in sua schola non posse cum Cicerone vocari animam ἐνδελέχειαν, quasi continuata, & perenni motione foret prædita.

Obiter autem dixerim me nescire, an ad solvendum argumentum Platonis quo vult ostendere animam moveri, quia ipsa movet corpus, sufficiat dicere pulchritudinem movere, licet sit immobilis, nam pulchritudo movet ut amata, non ut physicum agens. Anima autem movet physice corpus.

Ad III. quod objiciebatur, dico me jam nolle disputare de intellectu Agente, ne prolixus minus evadam. Tantum innuo jam notum esse, quid Alexander, quid Themistius, & ipse Averroës de intellectu agente tradiderint, de quorum etiam expositione hic altercari nihil attinet.

Hoc non omitto, ut observem absque dubio diligenter S. Justinum considerasse ea, quæ traduntur ab Aristotele in tertio de anima, & tamen pronunciasse ipsum ideò videri docuisse animam esse mortalem, quia eam entelechiam appellavit.

CAP.

Cap. CXXI.

Non pauca alia de Entelechia Aristotelica; de qua præcedenti capite prolata est argumentatio S. Justini, depromuntur.

SI S. Justinus perpendendo sententiam Aristotelis, quia vocat animam ἐντελέχειαν collegit eum putasse esse mortalem, ut præcedente capite exposuimus, liceat quoque nobis magis ac magis excutere definitionem animæ traditam in secundo de anima tex. VI. his verbis: *Anima est actus primus corporis naturalis organici potentia vitam habentis.* Adversus quam insurgunt omnes hæ difficultates.

Cur enim, ut definiret animam hoc est clarissimè doceret, quid ipsa sit, excogitavit, & finxit ipse novum vocabulum cujus significatum necesse est esse obscurum. Certe suspectus est, quisquis non potest indicare, quid de re aliqua sentiat verbis communi usu comprobatis.

Cicero profecto licet esset græce doctissimus, non potuit intelligere, quid sit ἐντελέχεια. Hinc eam in ἐνδελέχειαν mutavit, ut nosset, quid sibi vellet Aristoteles. Sed deceptus est ejusmodi immutatione, ut præcedente capite ostendimus.

Vocabulum ἐντελέχεια apud ipsum est valde ambiguum, nam jam significat substantiam tex. 4. in II. de anima ἡ οὐσία ἐντελέχεια *substantia est actus, hujusmodi igitur corporis actus.* En tibi ἐντελέχειαν in prædicamento substantiæ. At alibi, ut in tex. 58.

utitur

utitur hoc modo loquendi: *εἰς ἐντελέχειαν ἄγον ἐκ δυνάμει ὄντος*: *in actum ducens ex potentia existente.*

Quem duplicem significatum exposuit ipse tex. V. dum dixit ἐντελέχειαν dici dupliciter, vel ut scientiam, vel ut speculari.

In tex. autem 69. lumen appellat ἐντελέχειαν lumen autem qualitas est. Hinc discere est Aristotelem multos significatus indere vocabulo à se constructo. Qua quæso auctoritate? Etenim si cupit intelligi, debet indicare verbis receptis quid sibi velit. Quod si fas unicuique sit architectari nova vocabula, eaque valde homonyma, tolletur commercium inter homines.

Mirabile porro est idem vocabulum transferri ad significanda illa, quæ sunt in tribus diversis prædicamentis, in prædicamento scilicet substantiæ, qualitatis, & actionis. Cui nescio an in linguis simile possit reperiri exemplum.

Magnum autem coacti sunt exantlare laborem, qui latine voluerunt explicare ἐντελέχειαν Aristotelicam, quæ difficultas manavit ex novitate vocabuli.

Aliqui non verterunt latine, cum nescirent, quale esset vocabulum, sed simpliciter retinuerunt græcum. Sic apud eos, qui verterunt Aristotelem apud Averroëm legimus in II. de an. tex. II. *est autem materia quidem potentia, species autem entelechia* alter Interpres itidem scripsit: *est autem materia quidem potentia, species vero entelechia.*

Hoc

Hoc vero non eſt vertere, ſed fateri ſe neſcire, quid ſignificare voluerit Ariſtoteles nomine entelechiæ. Nonne autem ſe propinaret ridendum, qui volens vertere narrationem Moſis de creatione ſic inciperet: *in principio creavit Elohim cælum?* nam lector imperitus linguæ Hebraicæ neſciret, quid ſit Elohim.

Alii entelechian reddiderunt perfectionem, ut eſt videre apud Averroëm: *& materia eſt illa, quæ eſt in potentia, forma autem eſt perfectio.*

Sic materia repellitur à perfectione, cum tamen materia ſecundum Ariſtotelem ſit ſubſtantia, & ex ipſa una cum forma fiat tertium, nimirum perfecta, & completa ſubſtantia. Per materiam tanquam partem alteram completur ſubſtantia. Ergo etiam ipſa perfectio poteſt appellari.

Alii omiſſo perfectionis vocabulo actum vocaverunt ἐντελέχειαν. Imo iidem interpretes apud Averroëm, quod paulo ante appellaverant entelechian, mox vocaverunt actum tex. III. Qui autem verterat tex. II. perfectionem, idem vocabulum retinuit in tex. 3.

Velim autem ſcire, unde acceperint vocabulum actus, ut verterent entelechian? Actus certe apud latinos nunquam ſignificavit aut ſubſtantiam, aut qualitatem, ſed ſemper ſignificat id, quod eſt in prædicamento actionis. Ergo valde abutitur vocabulo actus, qui eo ſignificat aliquid, quod eſt in prædicamento ſubſtantiæ, vel qualitatis. Nam quis latine loquens unquam dixit anima eſt actus, aut lux eſt

actus? superiora secula quadringentis abhinc annis tales locutiones nobis pepererunt.

Actus recte exprimeret ἐνέργειαν. Cur ergo Aristoteles non dixit animam esse ἐνέργειαν? sed hoc non potuit dicere, quia apud græce loquentes non potuisset torquere id vocabulum ad significandam substantiam: ridendumque se præbuisset, si asseruisset animam esse ἐνέργειαν πρώτην. Et tamen in XII. Metaph. intelligentias appellavit ἐνεργείας, quæ intelligentiæ sunt substantiæ. Quid igitur impedivit quo minus animam vocaret ἐνέργειαν πρώτην? Cur etiam formam nunquam est ausus appellare ἐνέργειαν, si intelligentias, quæ substantiæ sunt ἐνεργείας appellavit? qui autem audit Mentes motrices appellatas ἐνεργείας, quomodo id dicet latinè? formas vocabit. Ergo formà quælibet quæ cum materia constituit compositum, poterit sic dici. Cur ergo Aristoteles formam nunquam dixit ἐνέργειαν? quia norat græce loquentes valde procul abesse, ut substantiæ tribuant vocabulum ἐνεργείας.

Sed cur Aristoteles non posuit in definitione animæ δύναμιν, potentiam? cum audiverimus ipsum alicubi sic loqui, ut dicat ἄγειν ἐκ δυνάμεως εἰς ἐντελέχειαν *deducere à potentia in operationem.* Nonne qui incipit loqui, cum non loqueretur, exit à potentia in actum? Ita est. At locutio est actus proveniens ab anima. Igitur recte potuit Aristoteles relinquere nomen ἐντελεχείας, & uti nomine δυνάμεως. Apponamus quæso verba Aristotelis in secundo de anima tex. LIII. *quoniam autem sentire dicimus dupliciter, potentia & audiens, & videns, &*

quod

quod jam est operans. Ubi græcè inter se opponit δύναμιν & ἐνέργειαν. At principium quo constituor in eo, ut sentiam, audiam, videam est forma.

Melius igitur fecisset Aristoteles, si in definitione animæ posuisset δύναμιν, vocabulum receptum, quam ἐντελέχειαν nomen prorsus novum, & ignotum scholis philosophorum.

Dices nomen δυνάμεως significat qualitatem, non substantiam. Sed anima substantia est.

Respondeo, imo δύναμιν sive potentiam apud Aristotelem significare etiam substantiam. Nam materia est substantia, & tamen dicitur esse δύναμις. Ergo potentia potest significare etiam substantiam.

Omisit tamen δύναμιν in definitione animæ Aristoteles, non una de causa. Nam usus fuerat nomine potentiæ, ad indicandam materiam. Ergo non potuit id vocabulum tribuere formæ sive animæ.

In definitione animæ erat collocaturus corpus δυνάμει potentia habens vitam. Ne igitur bis in eadem definitione poneret potentiam, & quidem diverso significatu illam omisit. Rectissime tamen dicere est, animam esse principium, quo quis in eo constituitur, ut intelligat, sentiat, moveatur.

Sed placuerit sane Aristoteli appellare animam ἐντελέχειαν, formam, perfectionemque. Quandoquidem tex. II. in II. de anima postquam appellavit partem illam, quæ cum materia constituit compositum μορφὴν, καὶ εἶδος *formam & speciem*, subjungit τὸ εἶδος ἐντελέχεια, *forma autem perfectio.* Hinc quæro, si anima est perfectio, & ἐντελέχεια cur in tertio de anima tex. XVII. sic loquitur de anima,

ma, ut in ipsa reperiat aliquid tanquam patiens, & aliud tanquam agens, aliquid tanquam materiale, & aliquid tanquam formale? cum præsertim cap. IV. tex. I. pollicitus fuisset se velle agere de parte animæ, qua cognoscit anima, hoc est de flore, ut sic dicam ipsius formæ, & ipsius entelechiæ. Sed proferendus est textus ille XVII. *quoniam autem in omni natura est aliquid hoc quidem materia unicuique generi. Id autem est, quod potentia omnia illa. Alterum autem causa & factivum, quod faciendo omnia, quod ars ad materiam passa est, necesse & in anima has existere differentias.*

Anima est perfectio, est forma, est principium operandi ἄιτιον, καὶ ποιητικόν operationes enim proveniunt à forma. Et tamen in hac forma, scilicet anima Aristoteles deprehendit materiam, deprehendit δύναμιν, quam tamen cum vellet dicere animam esse ἐντελέχειαν prorsus removit ab ipsa, tribuendo illam materiæ. An forma, quæ perfectio est, potest habere differentias hujusmodi, ut in ipsa sit aliquid passivum, aliquid activum? sicne ipsa transit in naturam materiæ.

Sicne anima, ut intelligat mutila & manca est, indigetque à quodam extrinseco perfici? & ipsa est παθητική, passiva, extrinsecum autem illud πάντα ποιεῖ?

Omnis profecto forma sic informat ut perficiat compositum in ordine ad operationes.

Sed anima est forma. Perficit igitur hominem. Cur ergo ad operationes advocandum fuit agens quoddam extrinsecum & separabile?

Respon-

Respondent doctissimi viri, ut dissipetur talis nebula, & ne quisquam impingat, in anima ab Aristotele non poni veram materiam. Sed quandam (ut sic vocem) potentialitatem, cum non sit actus simplicissimus, ut est Deus expers non solum materiæ, sed etiam cujuscunque potentialitatis.

Sed misso loco ex Tertio de anima, videtur supervacanea diligentia usus Aristoteles collocasse in definitione animæ instar generis ἐντελέχειαν, cum haberet alia vocabula ad idem significandum, quibus sæpe suam sententiam exposuit nam formam, quam primus invenit jam εἶδος, mox μορφὴν, quandoque etiam, ut in libris de cœlo ἰδέαν vocavit. Cur igitur non dixit animam esse εἶδος, μορφὴν, ἰδέαν corporis? Certe aut vocabula nova non sunt construenda, aut valde parcè est utendum tali licentia. Aristoteli autem non satis fuit ad novum significatum traxisse vocabula ista μορφὴ, ἰδέα, εἶδος, nisi novum prorsus & græcis auribus non auditum, ἐντελέχειαν nempe conformaret.

Quod vero animam dixit esse πρώτην ἐντελέχειαν primam perfectionem, aut primũ actum, prorsus non est transmittendum absque animadversione, nam ab animæ essentia removit omnem motum, omnem operationem, omnem actionem: quasi anima fingi possit substantia seorsim ab omni actu, sive operatione, longe melius Cicero perennem, & continuatam motionem putavit esse de essentia animæ. Plato etiam omnem motum tribuit animæ, & αὐτοκίνητον disertissima sententia censuit esse, hoc est habere principium motus à seipsa.

Quod si floccifaciant Peripatetici auctoritatem Platonis, & nihili putent esse dictum Tullii, contendam ego adversus ipsos inseparabilem esse operationem ab anima. Posita enim anima absque dubio ponitur vita. Sita autem est in operationibus vita. Non igitur fingi potest expers operationum anima. Non desunt tamen inter recentiores aliqui; qui miseram animam quandoque alligant corpori sic, ut sic quidem præsens, nihil autem operetur, fatentur interim animam informare corpus. An hæc informatio absque operatione est? an corpus animatur absque ulla actione? Atqui Aristoteles docuit animatum ab inanimato differe *motu & sensu*. Si igitur alicubi collocetur anima absque eo, quod qui anima præditus est habeat ullum motum, erit animatus & inanimatus, animatus quidem quia præditus anima, inanimatus carens sensu & motu.

Quæro etiam ex recentioribus philosophis, qui non negant, ut puto, animam esse superstitem dissoluto composito, an possit anima separata à corpore nihil agere? Atqui secundum Aristotelem incorporeæ substantiæ sunt ἐνέργειαι ἐσίαι, hoc est in ipsis identificatur (ut sic loquar) substantia & operatio. Qui igitur separat operationem ab anima, ejus destruit substantiam.

Superesset plura in definitione animæ Aristotelica gemina suspendere lance, sed nimis prolixa evaderet dissertatio. Quapropter omitto alia, quæ suo tempore alibi in aciem prodibunt, non quod putem me posse facessere negotium doctissimis no-

strі

stri seculi Peripatetici, sed ut mihi eam sumam libertatem, quam semper omnibus largita est philosophia, ut de cujusvis hominis dictis, fas sit suam promere sententiam.

Cap. CXXI.

Exemplo S. Justini exercentis se in examinandis opinionibus Aristotelis expenduntur quædam, quæ proferuntur tum ab Aristotele, tum Averroë de terræ magnitudine.

CUm nobis ob oculos versetur exemplum S. Justini, qui non segniter legens Aristotelem quædam in eo observavit, quæ accurato veritatis indagatori non videntur prorsus satisfacere, dabitur mihi venia, si vestigia tanti viri secutus itidem quædam annotem, ut aliorum diligentiam potius excitem, quam ut fastigium tanti philosophi ex tota animi sententia oppugnem.

In II. de Cœl. tex. CXI. exponit quam parva sit terra, ostenditque admodum esse exiguam. Probationem tamen hæsitanter, & non prorsus alacriter profert, ait enim eos, qui συνάπτουσι conjungunt τὰς ἡρακλείους στήλας τόπῳ τῷ περὶ Ἰνδικήν, *herculeas columnas loco Indiarum*, quique putant unum esse mare, μὴ λίαν ὑπολαμβάνειν ἄπιστα δοκεῖν, non videri prorsus incredibilia dicere. Loquitur hæsitanter, quia tunc spatia terrarum non erant exactè nota, Geographiaque exiguis limitibus continebatur. Alexander Magnus multa patefecit, sed in

oriente, non in occiduis, & meridionalibus partibus. Quapropter minus ſciebat Ariſtoteles, quo ſpatio diſtarent columnæ Herculis ab India. Leviter ſuſpicabatur non magna eſſe ſpatia maris ſeſe porrigentis ab Herculeo freto ad Indicum Oceanum.

Cum autem ſuſpicionibus indulgeat nec certa cognitione nitatur Ariſtoteles, ut oſtendat exiguam eſſe terram, diſcamus ipſum, etiam in acroamaticis ſcriptis non ſemper niti certis rationibus & demonſtrationibus, ſed uti quandoque argumentis, quæ ne quidem probabilia ſunt, aut ſi probabilia ſunt imbecillitate laborant. Hic certe Ariſtoteles de rebus ſibi incompertis loquitur, & tamen vult colligere terram eſſe parvam. Quam procul autem diſtant Indi ab Herculeis columnis. Quid verò diceret Ariſtoteles, ſi noſtri temporis navigationes legeret, ſi perpenderet ſpatia prope immenſa Atlantici maris? non amplius pronunciaret adeo eſſe parvam. Parva quidem ipſa eſt, ſi conferatur cum univerſo ſed magna, ſi à nobis conſideretur, qui adeo puſilli ſumus.

Apparet etiam, quam parum profeciſſet in Geographia Averroës, qui tamen vixit anno poſt Chriſtum milleſimo centeſimo, ſive poſt exortum falſi Mahumetis anno Ioxxx. ut ſcribit ipſe ad hunc locum Ariſtotelis. Quiſque profecto animadvertit Geographos veteres ab ipſo lectos non fuiſſe, cum ne quidem videantur tranſlati in Arabicam linguam. Exiguam igitur eruditionem, exiguam hiſtoriarum notitiam ad exponendum Philoſophum ipſe attulit.

Ait

Ait autem, ut explicet tex. CXI. orizontem loci terræ, in quo ſunt Idola Herculis, id eſt finis occidentis iſtius partis habitabilis eſſe, propinquum orizonti primi loci habitabilis habitabilium locorum orientalium. Quod an veritati ſit conſentaneum quisque judicare poteſt. Noluit autem cenſuram exercere in Ariſtotelem, tum quod Geographiæ vix ullum haberet uſum, tum quod nollet, ulla in re reprehendere præceptorem, quem alibi ait nihil unquam protuliſſe absque ſolida ratione.

Sed lubet audire Averroëm loquentem de Herculeis columnis. Putat ipſe fuiſſe Idola, hoc eſt ſtatuas referentes Herculem, poſitas in ripa ſive in porta, qua dividitur Africa ab Europa. Ut autem putaret non fuiſſe columnas, quod pervulgatum eſt apud Geographos & apud Ariſtotelem ipſum, fecit interpres, quo uſus eſt, qui dixit ſic: *locus qui dicitur Idolum Herculis.* Qui etiam putavit unam fuiſſe ſtatuam, non duas. Ut vero pro columna verteret interpres Idolum fecit nomen Herculis; nam ſciebat Gentiles ſolitos ponere ſtatuas Diis, quas etiam tanquam Deos adorabant, hinc vocavit Idolum.

Sed ſigna iſta non fuerunt poſita ab hominibus Herculi; ſed ipſe memoriæ cauſa erexit columnas, ut indicaret terminum ſuorum itinerum, ſuæque peregrinationis.

At, inquies, fuiſſe Idolum, hoc eſt ſtatuam erectam in honorem Herculis oculatus teſtatur Averroës his verbis: *Unum iſtorum Idolorum erat in ultimo occidentis Hiſpaniæ, quod dicebatur Idolum Indiæ & ego vidi ipſum elevatum. Deinde fuit corruptum in prælio*

lio quod crevit inter Barbaros, & homines illius insulæ in anno IↃXXX. à prædicatione Maumeti à quibusdam erigentibus se super quasdam regiones maris in illo tempore.

Sit fides penes Averroëm, aut penes eos, qui ei dixerunt quoddam signum esse columnam Herculis, cum olim etiam esset controversum quid nomine columnarum Herculis intelligi deberet, cum non deessent, qui existimarent duos montes Calpen scilicet & Abylam esse columnas Herculis. Qua de re videnda sunt quæ tradit non solum Nonius in descriptione Hispaniæ sed ipse Strabo. Poterit quis etiam exercitationem meam inspicere, quam Etrusco sermone edidi & inscripsi: *Del Regolari Confini.*

Non igitur est verisimilis narratio Averroïs putantis sua quoque ætate visam fuisse unam ex columnis Herculeis.

Videamus jam qua ratione adhuc probet Aristoteles exiguam esse terram, & Indos non valde distare ab Hispanis petit probationem à generatione Elephantum, qui sunt περὶ ἀμφοτέρους τοὺς τόπους τοὺς ἐσχάτους ὄντας, *circa utraque loca extrema existentia.* Ergone apud Gaditanos, ut apud Indos gignuntur Elephantes? Minime gentium. Hinc colligere est, terram non esse adeo exiguam, si Hispania caret animalibus, quibus abundat India. Imo si Elephantes mas, & fœmina illuc deportarentur, non gignerent coëundo Elephantem. Valde igitur distant à se invicem Hispania & India. Necesse profecto est valde calidam esse regionem, quæ ferat Elephantes,

cum

cum adeo sint magna animalia vivantque ducentos & plures annos.

Averroës fatetur ingenue in Hispania non esse Elephantes, suspicatur autem esse apud Æthiopes negat etiam esse in terra Barbarorum. Quod si nomine Barbarorum intelligat Mauros, & incolas Mauritaniæ fallitur. En tibi verba Plinii lib. VIII. cap. XI. *Elephantes fert Africa, ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania ferunt Æthiopes, & Troglodytæ sed maxime India.*

Cum autem occidens careat Elephantibus, quibus abundat India, videat Scaliger qua motus ratione adversus Cardanum ausus fuerit orientem occidenti postponere. Certe vel unum hoc argumentum petitum ab Elephantibus sufficit confutando Scaligeri paradoxo. Qualem enim decet esse regionem, qualem cœli vim, quæ profert ejusmodi animal, de quo admiranda referuntur, sed & visa sunt aliquot abhinc annis ab Italis, cum Anglus unum circumduceret. Sufficiat recitare verba Plinii lib. VIII. cap. I. *Maximum* (inter terrestria animalia) *est elephas proximumque humanis sensibus quippe intellectus illi sermonis patrii, & imperiorum obedientia, officiorumque quæ didicere memoria, amoris & gloriæ voluptas.*

Quod si Elephas proxime accedit ad humanos sensus fateamur necesse est præstare ingenia orientalium hominum ingeniis occiduorum, quandoquidem cœlum illud profert Elephantem, qui absque comparatione superat omnium nostrorum animalium solertiam. Cur non liceat à solertia animalis

illius argumentari ad ingenium hominum illa loca incolentium?

Cap. CXXII.

De Versione LXX. Interpretum, qua usus est in suis operibus S. Justinus, non pauca notanda depromuntur.

PRæsidium suæ cognitionis in quo collocavit authore S. Justinus, postquam relicta Platonis Academia ad scholam Christianam transivit? in Deo, authore S. litterarum, quæ antiquitate longe antecedunt, & superant quemcunque Græcorum scriptorem. Sed qua editione est usus S. Justinus? hebraicane, cum absque dubio, in Samaria natus, hebraicè sciret? imo græcam LXX. adhibuit, tanquam verissimam. In exhortatione ad Gent. narrat, qua ratione poscente Ptolomæo Rege Ægypti S. Litteræ in græcum sermonem translatæ fuerint. Non silet LXX. græce hebraicèque fuisse doctos, & separatim in singulis cellulis positos prorsus concinuisse, & in eadem etiam verba convenisse. Scio narrationem de cellulis à quibusdam rejici, at Justinus testatur Gentibus se nihil fingere, inquit enim: *Nihil hic fingimus viri Græci, nec narramus fabulam, sed quod ipsi vidimus Alexandriæ, ubi cellularum Phariarum vestigia spectavimus, ex indigenis rem à majoribus per manus acceptam audivimus, quæ & vos ab aliis potestis discere.*

Philo

Philo non memorat quidem cellulas lib. II. de vit. Mosis, sed ait eos cum concedissent solitarii prophetasse, & admirando consensu eadem ad verbum protulisse. Nec præterit anniversariam lætitiam, quæ instituta fuit ejusmodi versionis causa, quæque peragebatur etiam tunc quando Philo scribebat.

Josephus lib. XII. antiquit. cap. II. de prophetantibus LXXII. Interpretibus nihil habet, narrat autem domum omnibus simul assignatam, in qua conferentes inter se, & vertentes, perfuncti sunt labore spatio LXXII. dierum, nec omittit perlectam versionem approbatamque communi consensu, ne deinceps quicquam ei vel detraheretur, vel adderetur.

S. Hilarius enarrat in secundum psalmum paucis rem complectitur & ait: *perfecta horum septuaginta interpretum autoritas manet, quod ante adventum corporalem Domini transtulerunt, nec adulatio interpretandi adhibita tempori arguitur, tanto anteriores interpretationis ætate: dehinc quod illi ipsi principes doctoresque Synagogæ, & præter scientiam legis, per Mosem quoque secretiori doctrina perfecti non potuerunt, non probabiles esse arbitri interpretandi, qui certissimi, & gravissimi erant autores docendi.*

An igitur, inquiet aliquis, Cabalam in S. Scripturam invexerunt LXX. Seniores, qua Cabala se superstitio, & inscitia perfidorum Judæorum jactat?

Respondendum, S. Hilarium tantum significare LXX. Seniores, cum à majoribus suis didicissent, qua ratione essent exponendæ S. Litteræ, sic peregisse versionem, ut omnia concinerent doctrinæ inter

ipſos receptæ. Videre autem eſt in ejusmodi verſione, nequaquam apparere fabellas recentiorum Cabaliſtarum. Somnia namque quæ occuparunt libros delirorum Rabbinorum non ſunt antiqua, nec attingunt tempora LXX. Seniorum. Quin puto eſſe recentiora temporibus Philonis, & Joſephi. Nam ipſi fabellas, quas nobis nugaciſſimi Rabbini obtrudere ſatagunt, tanquam profectas ab inſtructione ſecretiori Moſis, prorſus non referunt. Unde diſcere eſt excogitatas fuiſſe poſt tempus, quo illi floruerunt. Nam ſi tunc tales narratiunculæ in uſu fuiſſent, absque dubio earum aliquam feciſſent mentionem vel eas approbando, aut refellendo.

Valeant igitur cum ſuis recentibus ſomniis Cabaliſtæ, & auſcultent LXX. Senioribus, audiant Philonem, præbeant aures Joſepho.

Sed plura ſuppetunt, præter prolata, quæ inſerviant aſſerendæ authoritati LXX. Seniorum, quos ſecutus eſt S. Juſtinus, quosque tantopere commendavit.

Nam tota Eccleſia Catholica usque ad tempora S. Hieronymi nulla alia editione uſa eſt tanquam authentica, præter græcam LXX. ut quilibet novit: Latini namque non ex Hebraica lingua ante S. Hieronymum, ſed ex LXX. Seniorum verſione græca ſuas verſiones compoſuerunt.

Non audire tunc erat, qui provocaret ad Hebraica, contemptis græcis, ut noſtri temporis Novatores tertio quoque verbo Hebraica, Hebraica ingemitant, & putant ſe tunc eſſe ſe doctiſſimos theologos, quando aliquid ſciunt hebraicè legere.

Certè

Certè in Concilio Oecumenico Nicæno primo nemo rejecit verba LXX. Seniorum : cum tamen de verbis maximi momenti ex cap. VIII. proverbiorum ageretur, in quo sapientia dicit : ὁ Θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ : *Deus creavit me initium viarum suarum.* Si versio LXX. Interpretum sperni debet, cur tunc tot sanctissimi, doctissimique Patres non provocarunt ad hebraicas litteras?

Nec propterea versionis vulgatæ Latinæ minuitur auctoritas: cum nihil prohibeat S. Litteras hebraicè, græcè & latinè reperiri authenticas.

Certè hodie psalterium in editione Vulgata Latina non habetur nisi ex versione LXX.

Dicunt aliqui & obstrepunt versionem LXX. corruptam fuisse, & hodie non haberi integram.

Sed dicant, qui talia promunt, quando, & qua in re corrupta sit versio LXX ? si conferatur versio, quæ hodie est in manibus nostris, cum dictis, quæ citantur à sanctis Patribus græcis atque latinis invenientur esse eadem, & non esse contraria.

Antequam autem huic diatribæ finem imponam, addam ex S. Justino paucula, quæ magis ac magis nobis LXX. Seniorum laborem commendant.

In disputat. cum Tryphone Judæo, ait Judæos: *negare LXX. Seniores interpretis officio recte functos apud Regem Ptolomæum.* Addit Judæos, *secus interpretari conari, & multas scripturas prorsus sustulisse ex LXX. Seniorum versione.* Vides quæ fuerit sententia S. Justini de LXX. & quæ Judæorum.

In eodem Dialogo etsi agnoscat aliter legere locum quendam Gen. XLIX. Judæos hebraicè, aliter-

que

que vertisse LXX. non tamen rejicit versionem græcam. Verba ejus sunt ex versione latina : *possum enim vobiscum contendere de hujus loci lectione, cum vos legatis* : ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ τὰ ἀποκείμενα. *Donec veniant quæ reposita sunt ei,* quoniam non ita verterunt LXX. *dicentes dictum esse* : ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται. *Donec veniat cui repositum est.*

Observa quæso dicere S. Justinum, se si suo jure uti velit, posse dicere locum Geneseos accipiendum, non ut legebant Hebræi, sed secundum versionem LXX. adeo ut apud S. Justinum fuerit tutior versio LXX. quam lectio secundum Judæos.

In eo ipso Dialogo non reformidat præsentiam Judæorum citando LXX. Seniores. Quin fatetur palam, se LXX. citare, non Hebraica verba, quamvis tota disputatio ipsum natum in Syria hebraicè scire ostendat. Ait autem : *Amici nunc in scripturis citandis LXX. interpretes secutus sum, nam prius vestrum contextum adhibendo prætentaram, quomodo affecti sitis.*

Receptui canam, si dicam maximi debere fieri LXX. interpretes, quandoquidem S. Justinus, qui hebraicè doctus poterat uti hebraica editione, in suis operibus semper usus est versione LXX.

CAP. CXXIII.

Perpenduntur quædam quæstiones propositæ Gentilibus philosophis à quodam authore inter opera S. Justini.

Non

NOn dubitavit Crescenti Cynico philosopho proponere quæstiones S. Justinus, ad quas cum non posset recte responsum dare, prodidit suam inscitiam Canis ille. Audiamus narrationem Justini ad ipsos Imperatores: *volo sciatis me cum Crescente congressum in hoc quæstionum genere, & coarguisse hominis ignorantiam.*

Ejusmodi autem disputatio hodie non extat inter opera S. Justini, licet quæ tunc disputata fuerunt inter Crescentem & S. Justinum videantur tradita literis, cum præsertim scribat S. Justinus in Apolog. *Puto ad vos pervenisse nostrum Colloquium. Quod si notæ sunt vobis illius responsiones meis citationibus redditæ.*

Dices, videri eas esse, quæ dicuntur quæstiones Christianæ ad Gentiles, nam valde doctæ sunt, & philosophicæ. Respondeo, non posse dici esse illas ipsas, cum toties faciant mentionem Manichæorum, qui ebulliverunt anno Christi CCXL. aut ut alii censent CCXL. sub Aureliano, aut sub Probo. S. autem Justinus floruit anno fere CLX.

Quamvis vero S. Justino tribui nequeant, merentur legi & perpendi. Quod ego quoque præstare conatus sum, ejusque opellæ exiguum specimen hic exhibere.

Agitur in iis de Deo mundi Conditore: nam quærit autor quæst. qui fieri possit, ut Deus sit, qui nihil fecerit? ita interrogat, quia secundum Aristotelem mundus est ingenitus.

Cupit etiam scire, si Deus operatur quia est, non quia vult, hoc est operatur ut ignis, tanquam natura deter-

determinata, qui poteſt fieri, ut diverſarum ſubſtantiarum ſit conditor? nam à cauſa eodem modo ſe habente non videntur poſſe emanare diverſi effectus.

Si mundus genitus eſt ſecundum Platonem, interrogat Author, quomodo Deo coæternus eſſe poſſit? cum impoſſibile videatur, ut qui antea non erat, & poſtea eſt, ſit coæternus ei, qui ſemper eſt. De qua quidem quæſtione videre etiam eſt quid ſcribat Boëtius, qui conatur explicare ſententiam Platonis aſſerentis mundum quamvis genitum ſemper fuiſſe.

Qui porro legit quæſtiones quarum jam fecimus mentionem, ſcire cupiet, cur autor quæſt. nunc urgeat Gentiles tribuendo eis ſententiam, quod mundus ſit genitus, ut in quæſt. ſecunda, nunc ſupponendo eos docere mundum eſſe genitum, ut in quæſt. IV. An quiſquam poteſt tradere mundum,& eſſe ingenitum, & eſſe genitum?

Reſpondeo in ſecunda quæſtione interrogari Peripateticos, qui dicunt mundum eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem. In quarta proponi interrogationem aliis. Varietas igitur loquentium de mundo inter Gentiles peperit varietatem quæſtionum apud Auth. quæſt. hinc dixit in quæſt. ſecunda: *Si mundus eſt ingenitus, ut quibusdam videtur* ſaltem Peripateticis. Quibus etiam verbis videtur innuere communiorem ſententiam fuiſſe inter gentiles, quod mundus ſit genitus, cum præſertim Ariſtoteles ſcribat omnes dicere mundum eſſe genitum.

Sed Platonici nunc dicebant genitum, nunc ingenitum mundum. Reſponſor profecto ait, mundum

eſſe

esse ingenitum, licet antiquiores docuissent esse genitum. Mox tamen non negat dari causam exemplarem, & effectricem mundi. Imo contendit ideò mundum esse ingenitum, quia exemplar, & effectrix causa mundi est ingenita.

Quod oppugnatur ab Auth. quæst. deducendo adversarium ad incommodum repugnantiæ, adque nodum difficulter solvendum, qui modus est *βίαιος*, violenterque urget. Qui enim fieri potest, ut quod habet causam effectricem sit ingenitum? *si absurdum est*, inquit, *dicere ingenitam generationem absurdum etiam est dicere ingenitum genitum, si quia opifex est ingenitus, etiam opificium est ingenitum, eodem modo necesse, fabricatum esse opificium, est enim infabricatus opifex. Quod si hoc absurdum est, absurdum etiam est dicere mundum ingenitum.*

Vide verò, quæ vicissitudo exerceret Gentiles. Nam Aristoteles, qui docuit mundum non esse factum, prorsus siluit de Deo opifice, de causa effectrice, & exemplari mundi.

Platonis autem sectatores, qualis videtur esse responsor, jam ajebant mundum esse genitum ob opificem, ob exemplarem causam, mox tamen ingenitum appellabant mundum, non tamen negando dari ejus causam exemplarem & effectricem.

Aliam proponit responsionem Author quæst. de Deo degente in cœlo secundum Platonem & Aristotelem. Nam si cœlum non est factum, Deus degit in re non sua.

Eadem quæstione aliqui urgent Peripateticos, qui docent cœlum esse ingenitum, & tamen moveri à primo

primo motore. An enim movet rem alienam? unde accepit, quo largitore, cœlum movendum primus motor?

Ad rem ipsam quod attinet, Deus cœlum condidit ex nihilo, diciturque in eo habitare, non quod ejus substantia cœlo includatur, cum Deus sua etiam substantia sit ubique. Sed quia magis ejus gloria illic emicat, ibique beatæ animæ, reliquique cœlites degunt. Hinc etiam responsor non male explicat Homerum, qui cœlum Dei domicilium dixit, quod sit receptaculum nobilissimarum actionum Dei.

CAP. CXXIV.

De duobus principiis Manichæorum quid tradatur ab authore quæstionum, quæ reperiuntur inter opera S. Justini?

A Zoroastro absurdissimam opinionem petiverunt Manichæi, quod sint duo principia sibi invicem opposita, unum quidem bonum, alterum malum. Id si esset, nec Deus ipse perturbationis esset expers, & molestiæ propter oppositum summum Malum.

Responsoris in quæst. Christian. ad Gentiles, quæ tribuuntur S. Justino hæc sunt verba: μέγιςον κακὸν ἐδὲν ἐςιν. *Summum malum nullum est. Nam si inter Bona summum locum obtinet Deus, si ponatur summum malum* εὑρεθήσεται ἑτέρα ἀρχὴ ἐναντία τῷ Θεῷ, *dabitur alterum principium contrarium Deo*, ut absurde asserunt Manichæi. Absurdum namque foret, si Deus non complecteretur omnia, & non omnia

sua

ſua bonitate illuſtraret. *Καὶ γὰρ ἄτοπον τὸν Θεὸν μὴ πάντα καταλαμβάνειν, μὴ πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα ἐπιλάμπειν.*

Objicies, Auctorem quæſtionum ſtatim dicere: *τῷ μεγίστῳ ἀγαθῷ ἀντίκειται μέγιστον κακόν: ſummo Bono ſummum malum opponitur.* Ergo dantur duo principia, quorum unum Bonum, alterum malum.

Reſpondere eſt, auctorem quæſtionum loqui de malo in qualitate, deque malo non totius univerſitatis, ſed hominum, ſcribit namque ſummum Malum hominibus eſſe ignorare Deum, ut ſummum Bonum eſt cognoſcere eundem: *μέγιστον ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸν γνῶναι τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν, μέγιστον κακὸν τὸ τοῦτον ἀγνοεῖν.*

Hinc ait autor quæſtionum: nos ſummum Malum ſcilicet ſecundum ſubſtantiam non poſuimus cum Manichæis. *Οὐ κατὰ τοὺς Μανιχαίους μέγιστον κακὸν ἐθήκαμεν ἀλλὰ μέγιστον κακὸν κατ' ἔννοιαν εἴπομεν, τὸ κατὰ τοῦ Θεοῦ ψεῦδος. Dicimus ſummum malum ſecundum opinionem, nempe mendacium contra Deum.*

Sed cur inquit poſtea de reſponſore, quod ſuſtulerit duas ſpecies *δύο εἴδη τοῦ μεγίστου κακοῦ*? An Manichæi poſuerunt duas ſpecies ſummi mali? Atqui ipſi poſuerunt duo principia, unum Bonum, alterum Malum.

Suſpicari licet voluiſſe dicere authorem quæſtionum: Reſponſorem rectè ſuſtuliſſe alterutram ſpeciem duorum principiorum, quæ ponebant Manichæi nempe recte feciſſe, dum evertit ſummum Ma-

lum, quod ponebant Manichæi secundum substantiam.

Aut dixit duas species summi mali positas à Manichæis sublatas, quia & ponebant summum Malum secundum substantiam, & tuebantur absurdissimum ejusmodi dogma, quod pessima res debet censeri inter homines. Has duas species explicat ipse postea, dum ait: *Si summum malum non est in hominibus, cur reprehendisti Manichæos, quod male dicant quæ dicunt? Malum autem istud secundum Manichæos, adeo malum est, ut nullum reperiatur majus.*

Quod si verè dicimus malè loqui Manichæos, verè magnum malum est in hominibus εἰ μὴ κατ᾽ οὐσίαν, ἀλλ᾽ ἐν ὑποθέσει καὶ δόγματι, *si non secundum substantiam, saltem in opinione.*

Ut porro Manichæi absurdè ponebant duo principia contraria, ita duo genera animarum profitebantur esse, ut tradit S. Augustinus libro uno de duabus Anim. contra Manichæos. *Duo genera esse dicunt animarum, unum Bonum, quod ita ex Deo sit, ut non ex aliqua materia, vel ex nihilo ab eo factum, sed de ipsa omnino ejus substantia pars processisse dicatur. Alterum autem malum, quod nulla prorsus parte ad Deum pertinere credunt.*

Ideo illud summum Bonum hoc summum malum esse asserunt. Cujus absurdi dogmatis confutationem legere quisque apud eundem S. Augustinum potest.

Apud S. Epiphanium hær. LXVI. hæc legimus de duobus principiis Manichæorum: *Manes inducit duo principia principio carentia, semper existentia, & nunquam*

quam

quam deficientia. Esse autem & constare ex his duobus principiis universa. Habere autem hæc duo principia in mundo substantias.

At negat S. Epiphanius malum habere substantiam. *Substantia*, inquit, *carens reperietur malum, & nullam radicem habens, sed usque ad opera tantum activæ humanæ operationis effectivum est.* Hæc S. Epiphanius.

Cum errore absurdissimo Manichæorum dicet aliquis habere affinitatem aliquam opinionem itidem falsam Chaldæorum, qui stellis tribuunt causam malorum, dum quasdam, ut Saturnum, & Martem maleficas appellant.

Contra quos Chalcidius disserit Comment.in Tim. *Nam si mala*, inquit, *ab his provenirent, utrum ne ipsis volentibus, an invitis? si volentibus, stellæ erunt maleficæ. Sed maleficas esse in illo sancto, & pleno bonitatis loco quatenus convenit? Cumque sidera omnia plena sint cœlestis sapientiæ, & malitia nascatur ex dementia, quid perversius dici potest, quam stellas esse maleficas?*

In quibus verbis Chalcidii, non est recipiendum secundum religionem Christianam stellas esse sapientia præditas.

Aliqui omnia mala in materiam retulerunt. Nam posuerunt duo principia rerum etiam secundum, ut putant, Platonem, Deum scil. & materiam. De qua materia Proclus lib. II. in Timæum ait, quod sicut Materia prorsus est ἄϊδιος καὶ ἄθεος hoc est æterna, & expers Dei, ita Deus est πάντη ἄϋλος, καὶ ἁπλῶς: *prorsus immaterialis; & simplex.*

Addunt ideo mala fieri, quia materia ſemper molitur corruptionem, neque Deum poſſe impedire talem vim Materiæ, cum ipſa non ſit facta, neque ſubſit ejus poteſtati.

Sed ejusmodi opinio prorſus rejicienda eſt. Nam nos perſuaſi ſumus Deum etiam materiam ex nihilo feciſſe: atque adeo eam Deo parere, qui non eſt autor malorum.

Unde igitur exiſtunt mala? aut loquimur de malis culpæ, hoc eſt peccatis, aut malis pœnæ, incommodisque vitæ humanæ.

Mala culpæ proveniunt ab hominibus, qui libertate arbitrii præditi deflectunt à tramite legis divinæ.

Mala pœnæ incommodaque vitæ humanæ, aut corruptio quarundam rerum habent rationem boni, quatenus puniunt peccata, aut non ſunt ex conſilio naturæ, ſed exiſtunt per conſecutionem quandam ut ægritudines & morbi. Aut mala non ſunt abſolute mala, ſed minora, & imperfectiora bona, & per viciſſitudinem quandam contingentia efficiunt, ut bonum magis eluceſcat, intereuntibusque individuis ſpecies perpetuæ ſint.

CAP. CXXV.

Centum, & quadraginta ſex reſponſiones ad orthodoxos non eſſe Juſtini, nec quandam expoſitionem fidei.

QValia ſint opera S. Juſtini Martyris diſcendum ex Photii Bibliotheca, cujus verba nihil jam neceſſe eſt tranſcribere.

Cum

Cum autem mentionem non fecerit CXLVI. reſponſionum ad orthodoxos, ſuſpicari licet id opus non eſſe Juſtini, cum præſertim id jam pridem Sixtus Senenſis in ſua bibliotheca tradiderit. Nam in eo opere citantur Irenæus & Origenes, qui vixerunt poſt Juſtinum. Origenes ſane non ſemel citatur, tanquam peritus hebraicarum literarum.

Quæſt. IV. fecit mentionem pœnarum, quibus afficiuntur hæretici, ne ipſorum ſermo, qui cancro ſimilis eſt, ſerpere pergat. Certum autem eſt pœnas contra hæreticos ſancitas fuiſſe à Chriſtianis Imperatoribus, qua de re videri poſſunt, quæ traduntur in Codice Juſtinianæo. Sanè tempore Juſtini poteſtas gladii erat penes Gentiles, non penes Catholicos Chriſtianos.

Alia omitto. Etſi autem non ſint Juſtini, ſunt tamen antiqui ſcriptoris, multaque continent, quæ augere queant theſaurum ſacræ cognitionis.

Expoſitio etiam illa Fidei, cum tam clarè agat de Trinitate, & rejiciat errores Arii, & Macedonii de Filio & Spiritu Sancto, vix exiſtimanda eſt eſſe S. Juſtini. Etſi namque tempore, quo ipſe floruit, myſterium SS. Trinitatis rectiſſime crederetur, non tamen adeo diſerte ejusmodi myſterium exponebatur, ut poſtea expoſitum eſt ad compeſcendam hæreticorum temeritatem. Certe nomen ὁμοούσιον tempore S. Juſtini non ita in uſu erat, & tamen expoſitio iſta, quæ tribuitur S. Juſtino diſertè in inſcriptione habet ejusmodi vocabulum. Non narrat S. Ambroſius occaſione cujusdam ſcripti propoſiti ab Ario, & ejus ſociis nomen ὁμοούσιον poſitum fuiſſe in confeſſione

à S. Episcopis Catholicis, ut quandoquidem Ariani professi fuerant non esse Filium ὁμοέσιον Patri, ipsi palam dicerent Filium esse Patri ὁμοέσιον.

Certè si S. Justinus edidisset tam disertam expositionem fidei de Trinitate, ejusmodi testimonio clarissimè confutâssent Arium.

Cap. CXXVI.

Repetuntur verba quædam ex Timæo Platonis facientia ad repugnantiam de mundo genito, & ingenito, quam objecit eidem Platoni S. Justinus.

NOn ab re erit verba ad repugnantiam Platonicam de mundo genito, & ingenito constructam à S. Justino prolata p. CCLXXXIX. repetere ex Timæo, videreque quid super his scripserit Aristoteles, quidque Simplicius vir doctissimus existimaverit: *Cum omne quod visibile recepisset minime tranquillum, sed inordinato quodam & tumultuario motu agitatum ad ordinem ex inordinatione redegerit.* Arist. primo de cœlo tex. 106. hæc habet: ἐξ ἀτάκτων γάρ ποτε τεταγμένα φασὶ γενέσθαι. *Ex inordinatis enim aliquando ordinata facta esse dicunt.* De Platone loqui Aristotelem censent Interpretes ob verba prolata ex Timæo. Platonem autem sic puto locutum, quod Physici ferè omnes ita visi fuissent sentire Heraclitus, Thales atque alii. Difficile porro est modos novos dicendi invehere cum aures hactenus assueverint talibus sermonibus, talibusque sententiis.

Acci-

Accipit vero verba Platonis Aristoteles perinde ac si secundum Platonem fuisset tempus, quo omnia essent inordinata, ut ab inordinatione redigerentur ad ordinem, hinc sic ratiocinatur contra Platonem: ἅμα δὲ τὸ αὐτὸ τεταγμένον εἶναι καὶ ἄτακτον ἀδύνατον: *simul autem inordinatum esse, & ordinatum impossibile est, sed necesse est generationem esse separantem, & tempus.*

Quod profert, quia Plato, & Platonis discipuli sic explicabant rem totam, ut non assererent fuisse tempus, quando inordinatus motus cuncta obtinebat. Verba Aristotelis tex. 104. sunt ista: *Auxilium autem, quod quidam eorum conantur afferre sibi ipsis, qui dicunt incorruptibilem quidem esse, sed factum, non est verum similiter enim dicunt iis, qui* διαγράμματα *designationes describunt, & se ipsos dixisse de generatione non tanquam generato aliquando,* ἀλλὰ διδασκαλίας χάριν *sed doctrinæ gratia.*

Quod videntur dixisse aliqui præter Platonicos, ut Heraclitus & Empedocles, qui tamen asserebant esse genitum mundum, sed fore incorruptibilem. Id enim tradit de ipsis Arist. tex. 102. lib. I. de Cœlo. Ubi etiam pronunciat omnes dicere (scil.) physicos mundum esse genitum eodem textu.

At in VIII. physic. tex. X. narrat Aristoteles omnes philosophos, præter Platonem docere, tempus esse ingenitum, & sigillatim de Democrito inquit, quod monstret ἀδύνατον πάντα γεγονέναι, τὸν γὰρ χρόνον ἀγένητον εἶναι, *impossibile esse cuncta esse facta. Tempus enim ingenitum esse.*

Quin & Platonicorum non pauci dixerunt ſemper tempus fuiſſe, licet non ſemper fuerit mundus. Nam ſemper fuiſſe motum inordinatum, & tempus metitum fuiſſe ejusmodi motum, poſtmodum omnia ad ordinem redacta fuiſſe. Qua de re legi poſſunt verba Procli in Timæum lib. II. p. 84. 85. Πλέταρχος μὲν καὶ Ἀττικὸς καὶ ἄλλοι πολλοὶ Πλατονικῶν κατὰ χρόνον τὴν γένεσιν ἤκεσαν. Et dicunt eſſe quæſtionem, an mundus ſecundum tempus ſit ingenitus an genitus? eſſe enim ante conditum mundum inordinatum motum cum motu autem ſemper eſt tempus, ita ut fuerit tempus ante mundum. Cum mundo autem factum tempus, quod eſt menſura motus totius mundi, ſicut idem tempus ante factum mundum fuit menſura inordinati motus.

Quod Anaxagoras putaverit tempus fuiſſe antequam eſſet mundus, & Mens omnia ordinaret, tradit Ariſtoteles VIII. phyſic. tex. XV. nam poſtquam dixit, fortaſſis & unum principium facientes, ut & Anaxagoras, ſic utique dixerint, ſubjungit: *infinito autem tempore quieſcente poſtea motum eſſe aliquando. Hujus autem nullam eſſe differentiam: quare nunc potius, quam prius, neque rurſus aliquem ordinem habere non amplius naturæ eſt opus.*

De Democrito vix videtur dubitandum, quin ſenſerit ſemper fuiſſe tempus, ſemper atomos motas fuiſſe, non tamen ſemper fuiſſe mundum hunc. Nam Lucretius ex ſententia Epicuri multis argumentis conatur oſtendere mundum non ſemper fuiſſe, ſed extitiſſe tandem.

Sane si omnes Physici præter Platonem, ut tradit Aristoteles, dixerunt tempus semper fuisse, esseque ingenitum, mundum autem genitum adstruxerunt, necesse est, ut tempus fuerit, quando mundus non erat.

Ad Platonem tamen quod attinet satis constanter tradit Proclus ex Crantoris, Plotini, Porphyrii, Jamblichi expositione, etsi idem Plato dixerit tempus esse factum cum cœlo mundumque esse genitum, id tamen sic accipiendum, ut docuerit semper fuisse & mundum, & motum, & tempus, & cœlum, facta tamen dici, ut ait Proclus *ὡς σύνθετον, καὶ ἄλλων αἰτίων πρὸς εἶναι δεόμενον, tanquam compactum, & aliis causis, ut sit, indigentem.*

Nec potuit materia prima, cum careat corporea magnitudine, proprie fluctuare & inordinata esse: siquidem nihil incorporeum fluctuare, & inordinatum esse potest, cum hæc corporum compositorum accidentia sint, materia vero accidentibus sit nuda.

Ergo Plato tradidit factum esse mundum inordinatione ad ordinem redacta, non quod vere inordinatio illa præcesserit, sed quia res magis sic intelligitur, si ad explicandam totius compositionem, partium inter se diversarum resolutio fiat.

Sed lubet audire Simplicium scribentem ad primum de Cœlo tex. 104. 105. & 106. *Xenocrates & Plato mundum genitum dicentes, generationem non tanquam ex tempore ajunt oportere intelligere, sed ex suppositione dictam doctrinæ gratia ordinis eorum, quæ in ipso priorumque & magis consitorum. Sicut in* de-

descriptionibus Mathematicis naturam eorum inquirentes composita in simplicia resolvunt, & quomodo ex illis fierent, siquidem à principio facta fuissent considerant.

Sed quid dicemus de aliis antiquis Physicis? an & ipsi censendi sunt docuisse, semper fuisse mundum, neque tempus præivisse, & extitisse antequam hæc moles existeret?

Simplicius non prorsus est certus Physicos sic sensisse, pronunciat tamen ita videri exponendos, præsertim Empedoclem, & Anaxagoram. Ex suppositione namque locutos, faciendo resolutionem apparentium compositorum ad simplicia, nam in quibus semper existunt ea ex quibus generatio dicitur in his semper est possibile ex suppositione accipere simpliciorum præexistentiam, & temporalem generationem.

Nonne & ipse Aristoteles quando egit de motu cœli, eique assignavit principium in oriente, ex suppositione locutus est?

Adde ipsum loqui de generatione & corruptione quatuor elementorum, de materia ingenita, de forma deque privatione, cum tamen talia semper fuerint secundum ipsius opinionem. Ergo sermonem habuisse videtur ex suppositione eorum, quæ ex tempore generantur.

Quæro etiam, an putet Aristoteles unquam materiam fuisse nudam formis? etsi informitas, ut sic dicam, conveniat naturæ materiæ, non tamen fuit ullum tempus, quando ipsa non fuerit particeps ordinis, & specierum.

Ergo

Ergo quæcunque tradit Aristoteles de materia quod sit neque quid, neque quale, neque quantum, ea profert, non quod unquam extiterit sic spoliata Materia, sed doctrinæ causa ad enarrandam naturam rei sic disseruit.

Hinc quis putaverit similiter exponenda, quæ Empedocles, Anaxagoras, & forte alii de principio universi discipulis expediverunt.

Ex quibus sequeretur Aristotelem frustra oppugnasse Anaxagoram VIII. Physic. tex. XV. negaret enim se dicere Mentem quievisse tempore infinito, & demum accessisse ad construendum mundum.

Minus etiam rectè dixisset Aristoteles Antiquos physicos docuisse tempus semper fuisse, sed non semper fuisse mundum. Nam utrumque dixissent, licet asseruissent mundum esse genitum, quod haberet causam.

Viderit lector, an hæc recte proferantur ad defensionem Antiquorum, & legat diligenter Simplicium.

CAP. CXXVII.

De verbis quibusdam, quæ objicit Aristoteli S. Justinus, in quibus agitur de natura cœli.

INter illa, quæ objicit Aristoteli S. Justinus sunt etiam verba in secundo de cœlo tex. XLI. *ut enim ignea dicentes esse ob hoc dicunt, quia id quod sursum est corpus ignem esse dicunt.*

De

De quo loquitur Ariſtoteles? de Platone, qui tamen ſic exponendus eſt, ne quis putet eum docuiſſe cœlum eſſe elementum ignis, cum aſſerat compoſitum ex quatuor elementis, eſſe tamen naturæ igneæ, ita ut ignis ille puriſſimus diverſuſque ab inferiori iſto ſit, quatenus ſummam formæ perfectionem habet: lucidusque omnino, & aſpectabilis ſit.

Nam ut ignis ſplendor in idea artificis eſt: ita in cœlo poſitus viſibilis ſit, inferioremque mundum illuſtrat. Cui ſententiæ Numenius, Plotinusque in libro de cœlo aſſentitur. Ait enim hic, idcirco à Platone dici mundum ſive cœlum ex igne, terraque componi, quod multum habeat igneæ naturæ. Videmus ſiquidem magnam ſtellarum cœlique lucem emicare, quæ ex ignea natura provenit. Sic Triſmegiſtus aſſerit ſolem eſſe igneæ naturæ.

Ipſe Ariſtoteles forte in Exotericis docuit eſſe cœlum igneæ naturæ, cum id teſtetur Plutarchus de Placitis philoſophorum.

Simplicius in ſecundum de Cœlo tex. XLI. quamvis apud ipſum ponatur tex. XXVIII. ait Platonem totum mundum ex quatuor elementis conſiſtentem dicere, cœlum autem ex ſummitatibus elementorum, & ſicut in corporibus hic ex quatuor elementis & ipſis conſiſtentibus, extremis autem exiſtentibus prædominatur elementum extremum ſcil. quod terreum, ita & divinis corporibus ex ſummitatibus conſiſtentibus prædominatur primi elementorum ſummitas ſcil. ignis. Scribit igitur in Timæo: *Divini quidem igitur plurimum ſpeciem ex igne condidit, ut quod fulgentiſſimum ubique & pulcherrimum eſſet.*

Hinc

Hinc Nonnus ætherem πυρώδη igneum appellavit. Unum ex equis solis Pyroëm dixit Ovidius. De iisdem equis legimus, quod ignem elatis naribus efflent. Apud Lucretium hæc leguntur:

Flammescere cœlum,
ardescunt cœlestia templa.
Secretique ætheris ignes.
Æther *multos secum extulit ignes,*
inde æther ignifer ipse.
Diffusilis æther.

Lambinus explicat de aëre. Sed nescio quam bene. Nam ætheris natura si ignea est, estque lucida subtiliorum est partium, & subtilitate superat aërem, & loqui Lucretium de cœlo,sive ætherea regione constat ex antecedentibus; nam dixerat:

Primus se sustulit æther
Signifer, & multos secum levis abstulit ignes.

Et postea subjungit:

Hunc exordia sunt solis, lunæque secuta.

Et quod natura cœli sit ignea apud eundem Lucretium hæc itidem ostendunt:

Inque dies quanto circum magis ætheris æstus
& radii solis.
Inde mare, inde aër, inde æther ignifer ipse.

Vides distingui aërem, ab æthere.

Mox: *& liquidissimus æther*
atque levissimus aëreas super influit auras
nec liquidum corpus turbantibus aëris auris
commiscet
Ipse suos ignes certo fert impete labens

nam

nam modicè fluere, atque uno posse æthera nisu,
significat Ponti mare.

Ad quæ notat Lambinus Epicurum, & Lucretium velle æthera esse igneum, & ex ignibus liquidissimis constare, quod idem putabat Zeno & Anaxagoras, qui ajebant stellas esse igneas. Ex Stoicorum sententia sunt illa M. Tullii II. de Nat. Deorum, *hunc aëra rursus amplectitur immensus æther, qui constat ex altissimis ignibus. Ex æthere igitur innumerabiles flammæ siderum existunt.* Sic Virgilius II. æneid.

Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas
Vos, æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen ait.

Manilius non est omittendus lib. I.

Ignis in æthereas volucer se sustulit auras,
Summaque complexus stellantis culmina cœli.
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.

Nec agnoscit aliud Manilius quam aërem, ignem, terram & mare, ut sit mundus perfectus.

Hoc opus immensi constructum corpore Mundi
Membraque naturæ diversa condita forma
Aëris, atque Ignis, Terræ, pelagique jacentis.
Vis animæ divina regit.

Adde quod nisi dicatur esse naturæ igneæ cœlum, difficile est explicare, quomodo calor manet à supera regione. Hinc S. Justinus; *si id, quod motum calefacit alia, non potest hoc efficere, nisi prius seipsum motu suo calefaciat, quomodo cœlestis globus, & quæ in eo sunt sidera motu suo calefaciunt aërem, cum ipsa non calescant?*

Namque

Namque interpretes magnam experiuntur difficultatem in exponendo Aristotele dum ait tex. XLII. in secundo de cœlo: *Calorem generari ab astris attrito aëre ab illorum latione*, addita ratione: *nam natura aptus est motus ignire & ligna, & lapides, & ferrum.* Certe Alpinos vertices si conscendas etiam tempore æstivo aërem longe minus calidum deprehendes, quam in imis locis. Imo refocillaberis non parum relictis vallibus quas radii calefaciunt. Oportebat autem, si ratio Aristotelis vera est semper deprehendi calidiorem aërem, quo vicinior est cœlo. Sed legatur Simplicius ad verba illa Aristotelis.

Cap. CXXVIII.

Novissimè cum S. Justino objiciente Aristoteli perpenduntur duo loci ex Tertio de cœlo Tex. I.

A S. Justino tandem ad alios gradum transferemus, si prius perpenderimus argumentationem, qua impetit Aristotelem, tribuendo ei quandam velut repugnantiam, prolatis verbis ipsius ex tertio de cœlo tex. I. *dico autem substantias quidem simplicia corpora, & quæcunque ex his* καὶ ὅσα ἐκ τούτων οἷον τόν τε σύνολον οὐρανόν, *veluti totum cœlum.* Ex quibus verbis sic ratiocinatur: *quomodo nunc ait ex iisdem elementis constare cœlum, & quibus, & plantas, & animalia?*

Objicit etiam verba illa, quæ leguntur in eodem textu primo: περὶ μὲν οὖν τοῦ πρώτου τῶν στοιχείων εἰρη-

εἰρῆσθαι *de primo igitur elementorum dictum est.* Ita autem colligit S. Justinus contra Aristotelem: *si elementum est ex quo fit, quod sit insitum ipsi, quî fieri potest, ut idem sit, & elementum & ingenitum?* nam in hoc in tertio libro tex. XXXI. tradit Aristoteles quid sit elementum: *est illud in quod corpora dissolvuntur, & sunt in eo aut potentia aut actu.* Unde scribit Averroës ad tex. XXXI. *elementum est aliquid in actu, cum compositum dissolvatur in ipsum, sed ipsum non dissolvitur in alia existentia in actu*, græcè S. Justinus loquens usus est verbo Aristoteleo ἐνυπάρχον. Nam elementum ab Aristotele sic græcè definitum est: εἰς ὃ τὰ ἄλλα σώματα διαιρεῖται ἐνυπάρχον δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ.

Ut autem agamus de primo locô, in quo videtur Aristoteles dicere cœlum esse compositum ex quatuor elementis more Platonico, sciendum in versione, qua usus est Averroës sic legi: *Intelligo per substantias quatuor corpora simplicia, ut terram, & ignem, & duo corpora alia simplicia, & quod fit ex eis, ut animalia, & plantas.* Vides quam parum fido interprete sit usus Averroës, ut prorsus digni sunt magna reprehensione philosophi nostræ ætatis, qui contemnentes linguam græcam, Aristotelem non possunt audire in sua loquentem lingua, necesse namque est eos, quandoque impingere non inspecto græco fonte. Nec tamen laudo audaciam Francisci Vicomercati, qui cum esset peritus sermonis Græci non pauca correxit ex proprio judicio & immutavit, quem morem nonnulli etiam notant in Antonio Fabro, ingenioso Juris-Consulto. Qui tamen passim invertit

Juris-

Juris-Consultorum verba, & corrigendo ausus est alio contorquere. Cujus culpæ non desunt, qui dicant non esse immunem ipsum Cujacium. Certè Edmundus Merillus, vir inprimis eruditus ostendit in multis debere retineri lectionem Pandectarum, ex Florentina editione, quæ absque dubio optima omnium est. Sed ad rem.

Etsi admodum diserte Aristoteles videatur dixisse cœlum esse compositum ex quatuor elementis, quod ei objicit S. Justinus, interpretes tamen recentiores conantur præceptorem suam à repugnantiæ incommodo liberare, de quo quidem conatu liberum esto lectori judicare.

Nam Simplicius nodum non videtur voluisse solvere, an tum enim scribit: *Ignem & terram cum dixisset, adjecit, & conjungata his alia tria dicens simplicia scilicet quintum, & aërem, & aquam. Hoc autem & quæcunque ex his composita omnia significat, quæ consequenter nominat, scilicet totum cœlum dicens æthereum omne, & partes ejus.*

Diacetius vir doctissimus, ex patritia nobilitate Florentinorum, in sua paraphrasi sic rem totam composuit, ne Aristoteles videatur asserere cœlum esse compositum ex quatuor elementis: *sunt autem*, inquit, *corpora naturalia, quatuor elementa, quæque ex his coagmentantur. Præter hæc totum cœlum ejusque partes, animalia, & stirpes.* Ita nodum relinquit insolutum.

Lucillius Philalthæus egregius professor Peripateticæ philosophiæ sic se gessit, ut scripserit cœli nomine intelligi *mundum, qui constat ex quinque corpo-*

ribus. Mundana enim coagmentatio ex cœlo, & elementis conficitur atque aliter universum constat ex elementis, & corpora mixta: Nam mundus ex his constat velut è partibus perficientibus molem ejus sine permixtione horum inter se, & mutua alteratione.

Fatetur tamen nonnullos putasse cœlum intelligi quintum corpus cœleste solum. Idcircò admirati sunt, cœlum componi ex elementis, & pueriliter censuerunt id dici ad opinionem Empedoclis. Interpres sanè, quo usus est Averroës turbatus tali effato prorsus omisit, quod tamen reperiebatur apud Aristotelem. Hinc Averroës ipse nihil plane protulit, quod faceret ad dissipandam nebulam. Tantum scripsit per substantias intelligi corpora simplicia mobilia, quæ sunt quatuor elementa, & composita ex eis, ut animalia, & plantæ. Mox subjicit Naturalem considerare *de corpore cœlesti, quod tantum non est ex quatuor, neque ex composito ex eis.* Atqui Aristoteles in græco exemplari, cui prorsus standum, videtur contrarium asserere. Viderint admiratores Averroïs, an fas sit absque hæsitatione ejus premere vestigia in exponendo Aristotele. Ego profecto, si Deus vitam dederit, suo tempore ostendam, quam mutila usus fuerit versione Averroës.

Ad Philalthæi expositionem quod attinet, etsi non negandum sit cœlum, quandoque accipi pro toto mundo, quo significatu accepit ipsum Plato in fine Timæi, & Aristoteles in inscriptione librorum de cœlo, tamen in verbis prolatis apparet non debere sic accipi, nam fit mentio elementorum, plantarum, & animalium, & cœli, quod si nomine cœli intelli-

telligeretur totus mundus non sigillatim nominaretur cœlum quasi distinctum à quatuor elementis, à plantis & animalibus, quæ composita sunt ex elementis. Valeat igitur Philalthæus cum sua expositione.

Etsi autem nullum viderim, qui mihi satisfaciat, puto tamen facile posse solvi nodum, modo rectè collocentur verba, & ut collocatio requirit legantur. Sic verba habent; dico substantias simplicia corpora, ut ignem & terram, οἷον πῦρ καὶ γῆν, *& quæ sunt ejusdem cum his ordinis* καὶ ὅσα σύστοιχα τούτοις, id est, quæ sunt partes mundi hoc enim indicat σύστοιχον quasi cœlementum, id est simul pars mundi. Subdit: καὶ ὅσα ἐκ τούτων, *& quæcunque ex his*, hæc referuntur ad illud quod dixerat: & quæ connexa his scilicet quatuor elementis deinde enumerat sigillatim, quæ sint connexa quatuor elementis, & loquitur de toto cœlo, hoc est de octo sphæris, sive omnibus corporibus cœlestibus, quæ rectissimè dicuntur σύστοιχα quatuor στοιχείοις. Nam statim post elementum ignis reperitur corpus cœleste.

Illa autem verba; *& quæ ex his*, non sunt conjungenda cum toto cœlo, & ejus partibus, sed referenda ad animalia, & plantas, quæ componuntur ex quatuor elementis. Vitaretur autem omnis ansa errandi, si quis legeret hoc modo verba Aristotelis: dico substantias simplicia corpora, & quæ sunt ejusdem ordinis, ut totum cœlum, & ejus partes, & quæcunque componuntur ex elementis, ut plantas, & animalia. Qui inspexerit perpenderitque verba græca absque dubio statim mihi assentietur.

Supereſt,ut intelligamus qua ratione interpretentur interpretes Ariſtotelem vocantem cœlum primum elementorum.

Nam quod inexiſtat cœlum animalibus videtur ex eo poſſe colligi, quia Ariſtoteles alibi dixit, *ſemini ineſſe aliquid reſpondens elemento ſtellarum.* Vides hic nominari elementum ſtellarum, vides aliquid reperiri in ſemine, quod eſt à ſtellis. Calorem cœleſtem vocant interpretes. Ergo videtur elementum ſtellarum eſſe igneum,à quo proficiſcitur calor. Isque calor videtur redire ad ſtellas, ſi diſſoluto compoſito unaquæque pars redit, & reſolvitur in ſuum elementum, à quo manaverat.

Simplicius ſic ſcribit: *Elementum autem cœleſte, ut ſimplex vocat, quia non mundi elementum eſt, ut ait Alexander, ſed pars magis. Nam elementum per totum id, quod elementis conſtat penetrat, & his quæ cum ipſo elementis ſimul commiſcetur. Primum dixit* (πρῶτον ϛοιχεῖον) *tanquam & poſitione, & tempore, & ratione cauſæ.*

Diacetius ſimpliciter ait cœlum dictum elementum, quia pars mundi præſtantiſſima eſt.

Philalthæus diſſerit vocatum cœlum elementum, quia pars eſt univerſi, & elementum pars totius dici ſolet, ceu litteræ partes ſyllabarum elementa vocantur. Reprehendit Simplicium,quod dixerit appellatum elementum ob ſimplicitatem.

Cœlum eſt elementum non permixtum, ſed efficientia ſua & poteſtate miſcet, & opportunum eſt ad perficienda omnia. Ergo ſaltem virtute & poteſtate adit mixta. Sol & homo generant hominem.

Vis

Vis ergo cœleſtis neceſſaria eſt ad permixtionem corporum.

Averroës innuit, ſed non diſerte dicit dici cœlum elementum, quia corpus ſimplex.

Quod ſi dixiſſet in præcedentibus verbis Ariſtoteles cœlum componi ex quatuor elementis, non potuiſſet poſtea ipſum appellare primum elementum.

Sed quid dicemus de calore cœleſti, qui reperitur in ſemine, & reſpondet elemento ſtellarum? efficitur ejusmodi calor, non autem manat tanquam pars aliqua ab elemento ſtellarum. Hinc ait vim illam reſpondere, hoc eſt affinitatem habere cum ſtellis. Qui modus loquendi improprietatem denotat. Nec ſtellæ proprie ſunt elementum, ſed ob vim, quam exerunt in inferiora corpora, inque animalia prolifica dicuntur elementum eo ferè modo quo Ariſtoteles appellavit cœlum elementum.

His interpretationibus ſi quis velit repugnare, contendereque non eſſe ſatisfactum S. Juſtino, me quidem non inveniet moroſum moleſtumque altercatorem.

Potuiſſet ſane Ariſtoteles abſtinere ab eo loquendi modo quo cœlum, elementum primum vocavit, ne quis putaret ipſum docere cœlum commiſceri corporibus inferioribus, & venire in compoſitionem, cum contenderit eſſe quintam ſubſtantiam toto genere diſtantem ab igne, aëre, aqua & terra.

CAP. CXXIX.

De iis qui pravo more architectati sunt opiniones ex S. Scriptura mala intellecta, & detorta philosophia, Romæ se inferentes.

ANtequam Christianam fidem amplecterentur Imperatores, & convocarentur concilia generalia, magna licentia usi non pauci ex iis, qui cupiebant inclarescere & magnifieri, dogmata architectabantur, quamvis Christianos se vocarent, & Christi nomen profiterentur. Nempe Gentiles Imperatores, & præsides non ponebant differentiam inter veros Catholicos Christianos, & reliquos qui proprias opiniones excogitabant, nam promiscue omnibus Romani Magistratus aut præstabant securitatem, aut etiam sub communi nomine Christianorum facessebant negotium. Ita mirum non est, si tam multiplex ante Constantini tempora pravorum sectariorum genus extiterit, neque dubitârit in ipsa Roma suas nugas spargere, cum non præsto esset, qui illos cogeret parere Catholicis dictatis.

Plerique autem omnes à philosophia mutuo sumebant, quæ interpolata, & obducta detortis S. Scripturæ dictis invulgus spargerent, qua de re dubitare non possumus, quando legimus Tertullianum, qui diserte ait Philosophos esse hæreticorum patriarchas, pluraque in eandem sententiam depromit.

Ita fanatici homines neque veri erant Christiani Catholici, nec veri germanique Philosophi gentiles,

sed

ſed mixtura quadam perquam inepta ex male intellecta S. Scriptura, ex male prolata philoſophia monſtra ſententiarum conſtruebant, in quam rem legi poſſunt veteres S. Irenæus, S. Epiphanius, atque alii. Quis neſcit magnum philoſophum fuiſſe Origenem diſcipulum Ammonii, & condiſcipulum Erennii, Plotinii, laudatum ſummopere à Porphyrio? is igitur, ſi credimus S. Epiphan. lib. II. Tom. I. hær. XVIII. Mortuorum reſurrectionem rejecit, Platonicos proculdubio ſecutus. Chriſtum creaturam, & Spiritum Sanctum introduxit, teſte eodem, impingens in ea, quæ tradit Plato de ſummo Deo, de Mente, deque mundi anima. Sed miſſis iis, qui Romæ ſeſe intulerunt, rejecti tamen à Sanctiſſimis Pontificibus Catholicis. Ita exploſus eſt Novatus Romanus. De Carpocrate ſic Epiphanius: *Hujus fuit Marcellina illa in Roma. Imagines fecit occultè Jeſu, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, ipſisque ſuffitum faciebat, easque adorabat.* Idem de Cerdone: *Cerdo ex Syria Romam digreſſus, prædicationem ſuam expoſuit, in temporibus Hygini Epiſcopi.* Duo autem principia hic prædicat inter ſe contraria. Marcion ſic deſcribitur: quum Romam adiiſſet, & pœnitentiam, ac veniam petiiſſet ab his, qui illis temporibus iſthic erant, & aſſecutus non eſſet, elatus eſt contra fidem, & tria principia induxit, ac docuit, Bonum, & Juſtum, & Malum. Tatianus Marcionem eſt ſecutus. De Severo narrat, quod libros apocryphos introducit. Adverſus autem tenebriones abutentes ad ſuas nugas philoſophia ſcripſerunt Plotinus quoque & Amelius, imo & Porphyrius. Lubet autem tranſcribere,

bere, quæ idem Porphyrius ea de re narrat in vita Plotini: *Erant Christiani* (non veri sed Pseudocatholici) *eo tempore multi, tum alii, tum ex antiqua philosophia egressi hæretici, Adelphii, Acylinique sectatores: qui Alexandri, Lybici, Philocomii, Demostrati, Lydi, plurimos libros circumferebant, & revelationes quasdam Zoroastris, Zostriani, Nichoteï, Allogenis, Mesi, aliorumque ejusmodi palam ostendentes, & deceperunt multos, & ipsi decepti jam fuerant: asserentes Platonem intelligibilis essentiæ profundum minimè penetrâsse. Quamobrem Plotinus multas in disputationibus suis in eos argumentationes intulit: scripsitque contra eos librum, quem contra Gnosticos nos inscripsimus, nobisque reliqua discutere, & judicare commisit. Amelius autem libros quadraginta composuit contra librum Zostriani. Ego vero Porphyrius argumentationibus multis ostendi librum Zoroastri ab illis inscriptum adulterinum, novumque esse, & ab eis confictum, qui struebant hæresim, ut institutiones suæ esse Zoroastris crederentur.* Gnosticos porro seipsos appellaverunt Valentiniani, ante quos erant primi Gnostici, turpissimè contaminati finxerunt ipsi Evangelium Philippi, ut tradit idem Epiphanius. Sic minimè mirum est, si confixerunt etiam revelationes sub nomine Zoroastris, & aliorum.

Quid autem de Carpocratianis protuli adorantibus philosophos cum Christo, id confirmatur etiam testimonio S. Irenæi lib. I. cap. XXIV. *Unde & Marcellina, quæ Romam sub Aniceto venit, cum esset hujus doctrinæ* (Carpocratis) *multos exterminavit. Gnosticos se autem vocant, etiam imagines quasdam quidem*

dem depictas, quasdam autem, & de reliqua materia fabricatas, habent, dicentes formam Christi factam à Pilato illo tempore, quo fuit Jesus cum hominibus, & has coronant, & proponunt cum imaginibus Mundi philosophorum, videlicet cum imaginibus Pythagoræ, & Platonis, & Aristotelis, & reliquorum.

Cap. CXXX.

De Marci Antonini summa diligentia in discenda philosophia. Agitur de ejus præceptoribus.

INcomparabilis profecto videtur fuisse Marci Antonini erga philosophiam, & philosophos propensio. Julianus in Cæsaribus memorat Marcum philosophiæ nomine, dum inquit: *Audiamus hunc Stoicum quid ex illis paradoxis, & mirabilibus opinionibus proferet.* Rursus hæc leguntur apud Julium Capitolinum: *philosophiæ operam vehementer dedit, & quidem adhuc puer.* Nam duodecimum annum ingressus, habitum philosophi sumpsit. Et deinceps tolerantiam cum studeret in pallio, & humi cubaret, vix autem matre agente, instrato pellibus lectulo accubaret. Usus est Commodo Magistro. Usus & Apollonio Chalcideno Stoico philosopho. *Tantum autem studium in eo philosophiæ fuit, ut adscitus jam in Imperatoriam dignitatem, tamen ad domum Apollonii discendi causa veniret.* Audivit & Sextum Chæronensem Plutarchi Nepotem, Junium Rusticum, Claudium Maximum, & Cinnam Catullum Stoicos. Peripateticæ vero studio-

ſus audivit Claudium Severum, & præcipue Junium, Ruſticum, quem & reveritus eſt, & ſectatus, qui domi militiæque pollebat, Stoicæ diſciplinæ peritiſſimum, cum quo omnia communicavit publica, privataque conſilia.

Ita ſcimus pallium græcanicum ſine tunica aſſumptum fuiſſe philoſophiæ cauſa à Marco. Nam ejuſmodi pallium abſque tunica communis fuit habitus omnium philoſophantium. Principum quoque liberi induebantur ejusmodi habitu, quando verſabantur in ſtudio philoſophico, quod tradit de Juliano Marcellinus.

Pallio addidit humicubationem, quia tanquam philoſophus vitam delicatiorem ſpernebat. Certe veteres contemnentes delitias vel ſuperduro ſilice, aut nudo ſolo dormiebant. Vel ſtoream aut pſiathum, aut pelliculas ſubſternebant.

Nec ſilendus eſt lectulus pellibus ſtratus. Nam ſi humi cubabat, cur utebatur lectulo? Mater nempe impellebat, ut quandoque accubaret ſtudiorum cauſa lectulo. Notum enim eſt antiquos habuiſſe lectos lucubratorios, ut vel locus Perſii nos docere poteſt, dum ait:

Et quicquid denique lectis
Scribitur in citreis.

Quos porro profeſſores, præceptores Marci memoravit Capitolinus, eos in vita non excepit ſilentio ipſe Marcus, ut intelligamus quanta gratitudine proſecutus ſit Magiſtros ſuos divinus diſcipulus.

Quis vero fuit Sextus Chæronenſis? an Sextus Empiricus, cujus extat opus? Philoſtratus appellat

Sextum

Sextum ex Bœotia philosophum. Hic si credimus ipsi Imperatori non pauca excogitavit, quibus augeret philosophica dogmata. At Sextus Empiricus totus in eo est, ut sententias receptas destruat atque evertat. Quare non est putandum Sextum Empiricum fuisse Marci Præceptorem. Sed dissimulandum non est pugnare inter se Julium Capitolinum, & Suidam de Sexto Chæronensi quando agitur. Etenim ille Sextum Stoicis accenset, hic Pyrrhoniis. Sic enim loquitur Suidas: *Sextus Chæronensis, Plutarchi ex sorore vel fratre Nepos, Philosophus, M. Antonini temporibus, Herodoti Philadelphæi discipulus Pyrrhoniæ sectæ, in tanta apud Imperatorem auctoritate, ut una cum eo jus diceret.* Putarim tamen Stoicum fuisse Sextum ob summam familiaritatem quam habuit cum Marco, qui plane Stoicus fuit. At reclamat Suidas, qui ait sceptica ab eodem Sexto conscripta fuisse. Viderint igitur eruditi, quæ opinio melior.

Omittendum porro non est, quod recenset idem Suidas, post obitum Commodi Imperatoris, extitisse quendam, qui diceret se esse Sextum, atque adeo petiisse successionem opum & dignitatis, qua usus est, cum viveret verus Sextus. Ut mendacio fidem inveniret multa rogatus à multis, non inscite respondit: sed cum Pertinax Imperator de rebus Græcis eum procontaretur, quarum ille rudis erat; gravissimè impegit, cum verba ipsa non intelligeret: Usque adeo vultu quidem natura, cætera vero studio illi similis erat, doctrina vero eadem excultus non erat.

Unde

Unde obiter colligas eruditum fuiſſe in hiſtoria, atque etiam, ut videtur, in philoſophia Pertinacem Imperatorem, quem ſcimus à Senatu ad Imperium promotum, & appellatum ſanctiſſimum ſenem, quem Prætoriani ob ſeveritatem, & ſtudium antiquæ diſciplinæ cum ferre non poſſent, interemerunt. Hauſerant enim corruptelam diſciplinæ à moribus Commodi, at Pertinax absque dubio ſub Marci Imperio laudatiſſimo artes, quæ facerent ad Imperium, induerat. Tanti porro ſceleris dignas dederunt pœnas perditiſſimi Prætoriani, cum Septimius Severus ad faſtigium Cæſareæ Majeſtatis pertigiſſet. Sed hoc forte eſt digredi; redeo ad Marcum, cujus nomini parvum epigramma inſcriptum volo.

Candida ſimplicitas, generoſi pectoris ardor,
Lucida mens, probitas, ingenuusque pudor,
Cognitio Veri, Superûm ſapientia cultrix,
Socraticæ chartæ, doctificusque labor,
Pluraque circumdant præluſtri nomine Marcum,
Imperii fulcrum, Romulidumque patrem,
Qui terras placidus tranquilla pace beavit
Et traxit promptos in ſua vota Deos:
Aurea quin etiam mandavit dicta papyro,
Quæ probat, inque ſinu dia Minerva gerit.

Cap. CXXXI.

Quantus in philoſophia fuerit Marcus Antoninus, quantus item in gerenda Republica.

In

IN summo fastigio honoris tunc fuit philosophia, quando Marcus Antoninus regnavit Romæ. Usque adeo enim ipse Philosophiam complexus est, favitque philosophis, ut philosophus meruerit dici. De eo Julius Capitolinus talia profert: *sententia Platonis semper in ore illius fuit, florere civitates, si aut Philosophi imperarent, aut Imperatores philosopharentur* alibi: *apud multas* (provincias) *philosophiæ vestigia reliquit. Apud Ægyptios civem se egit, & philosophum in omnibus studiis, templis, locis,* illam sententiam: *omnia fui, nihil expedit*, quam Severus protulit inservit libris de vita sua, in qua etiam ait se à Sexto philosopho didicisse disciplinas propter se ipsas discendas. Libro autem IV. refellit eos, qui negarent claritatem nominis, quæ contingit post mortem, bonum esse. Lib. V. laudat orationem ad Deos simplicem, & liberalem, quæ opponitur emaci, sic enim vocatur apud Persium. Quid vero præclarius his fieri potest lib. III. *Assuefacere te debes ea solum cogitare, de quibus si quis te repente interrogat, quid nunc cogitas? libere possis atque statim respondere, hoc & illud: ut ex iis continuo fiat manifestum, omnia in te simplicia esse & mitia, & animanti ad communionem nato convenientia: qui omnia spernat ad voluptatem spectantia.* Quæ autem didicit & scripsit probitate expressit, quod testatur Herodianus lib. I. *solus Imperatorum sapientiæ studium, non verbis, aut decretorum scientia, sed gravitate morum, vitaque continentia usurpavit.* Nec propterea sprevit labores bellicos, quin sibi ipsi vim fecit, nec passus est

se

ſe abripi à voluptate, quam in philoſophando experiebatur ad negligenda Reipublicæ commoda. Julius Capitolinus ſatis ſuperque teſtatur, quantus fuerit in bello, quamque aſſiduus in militaribus expeditionibus. *Gentes omnes ab Illyrici limite* usque *Galliam conſpiraverant. Magno igitur labore etiam ſuo, gentes aſperrimas vicit; accepitque in deditionem Marcomannos. Amici frequenter ſuaſerunt, ut à bellis diſcederet, Romam veniret, ſed ille contempſit, ac perſtitit: nec prius receſſit, quam omnia bella finiret.* Pervicax nequaquam evaſit, & ſuæ ſententiæ non multum tribuit, quin lubenter in omnibus conſilio amicorum acquievit. Quod mirum videri debet. Nam ſcientia ſuperbi multi imo plerique evadunt. Ipſe autem planè robuſta ſuccinctus philoſophia ſummam moderationem animi, & modeſtiam eſt adeptus. Eant nunc contemptores philoſophiæ, Proceres ignari, qui putant ſe tunc conſpicuos eſſe nobilitate, ſi literarum omniumque artium expertes ſint. Sileant etiam illi, qui clamant cognitione diſciplinarum homines evadere ad negotia, adque rempublicam ineptos. Quid namque in Antonino, tanto philoſopho deſiderari poteſt? ſumma certe cum laude geſſit bella, hoſtes profligavit, Rempublicam beavit, nihilque in ſe paſſus eſt deſiderari, quod ad imperium è dignitate Majeſtatis Romanæ gerendum faceret. Hinc mihi rurſus lubet ſic Marcum extollere:

Induperatorum illuſtrem ſuperare nitorem
Virtutis radiis, gloria Marce tua eſt.

Gloria

Gloria Marce tua est, contingere Palladis arces,
Inque apice excelsam constituisse domum.
Gloria Marce tua est, perfundere nectare mentem,
Inque Jovis mensa pascier Ambrosia.
Marce tuum est, Verum dictis augere sophorum,
Stoicidisque novas concedere divitias.
Gloria Marce tua est, Germanis dicere leges,
Et constrictum Istri perdomuisse gelu.
Parthorumque dolos generosis frangere turmis,
Ne deinceps repleant Itala castra metu.
Ergo quam volupe est te, te memorare canendo,
Qui ceu sol dulci lumine cuncta beas.

CAP. CXXXII.

Valde multos sub Antonino assumpsisse formam philosophorum, ut ditescerent.

QUandoquidem tantopere philosophari amabat Antoninus, multi viri sapientes ea floruerunt tempestate, sic enim Herodianus: *Quo factum est, ut magnum sapientum virorum proventum ætas illa tulerit. Solent enim plerumque homines vitam principis æmulari.* Non pauci etiam ut ei placerent, philosophi speciem assumpserant, ut sua commoda promoverent: Hinc scripsit Julius Capitolinus: *Fama fuit sane, quod sub philosophorum specie quidam Rempublicam vexarent, & privatos,* quod tamen ipse emendare non distulit. Quamvis verba prolata possint intelligi non de præfectis, præsidibusque sub forma philosophica latentibus, & in regimine populum onerantibus, sed de iis, qui pravis religioni-

gionibus vulgi animos inficiunt, ut sæpe ad rerum novarum molitionem impellant. De hoc genere hominum editam fuisse constitutionem à Marco testis est Modestinus lib. I. de pœnis: *si quis aliquid fecerit*, ait, *quo leves hominum animi superstitione numinis terrerentur, D. Marcus hujusmodi homines in insulam relegari rescripsit.* Ulpianus lib. VII. de officio proconsulis: *Divus Marcus eum, qui de motu Cassiano vaticinatus erat, & multa quasi instinctu Deorum dixerat in insulam Scyrum relegavit.* Possit quis etiam accipere verba Julii de iis, quos multos numero valde ditavit Marcus, teste Dione, quibusque tanquam philosophis largitus est immunitates, cum onere aliorum. Certe peccat Princeps, quando ingentem numerum hominum imo partem non exiguam in civitate donat immunitate, fit enim ut reliqui intolerabilem in modum onerentur, quod hodie evenire passim omnes viri boni, & prudentes deplorant sed frustra. Videndus autem est Lucianus, qui in Pseudo-philosophorum greges invehitur aculeatis dictis.

CAP. CXXXIII.

Nonnulla ex libris Marci Imperatoris de vita sua depromuntur & explicantur.

AD alios philosophiæ vel fautores, vel mystas transirem; nisi me detinerent libri, quos Marcus de sua exaravit vita. Etsi namque tres aut quatuor sententiæ ex ipsa depromptæ fuerint in præcedentibus, cum tamen liber ille non ita

vulgo

vulgo proſtet in bibliothecis, præſertim Italicis, non carebit forte commendatione labor, qui ex ipſo aliqua dicta depromet, eisque aliquid imponet lucis.

Libro primo plurima bona accepta fert Numini, inter quæ illud recenſet, quod magnos in Rhetorica, Poëtica, reliquisque ſtudiis progreſſus non feci; *quæ me fortaſſe detinuiſſent, ſi me feliciter proficere ſenſiſſem.* Quod de poëſi id proferat mirum non eſt, cum jam ſuperius dixiſſet, ſe à Ruſtico præceptore didiciſſe, poëſi eſſe abſtinendum. Cur ita? an non aliquot egregii imperatores poëticam attigerunt? quia ſciebat Ruſticus apud Poëtas multa legi, quibus mores boni poſſunt corrumpi, præſertim ſi legantur ab adoleſcentulis. Apparet autem non abſtinuiſſe prorſus à poëſi Marcum, quia ait ſe non feciſſe magnos progreſſus in poëtica. Nam de Rhetorica quoque dixerat Ruſticus, quod ipſa ſit abſtinendum. Et tamen in ejusmodi ſtudio fatetur ſe aliquatenus profeciſſe. Quod videtur ad Aſtrologiam quoque transferendum, à qua tamen narrat itidem ſe avocatum Marcus opera Ruſtici. Cur vero gaudet, quod non adeo magnos fecerit progreſſus Marcus? Nempe quia ad hujusmodi ſtudia tanquam ad ſirenios ſcopulos hæſiſſet. Videnda quæ in hoc ipſo libro tradidimus ſuperius, cum de Julio Agricola, & Helvidio ageremus ex Tacito. Quo referendum illud apud Perſium:

Non ego curo
Eſſe quod Arceſilas.

Id eſt nolo multis philoſophari, ſed paucis, ne ad vitam civilem evadam ineptus.

Quam verò minimè ſuſpicioſus fuerit Marcus ex eo ſatis ſuperque diſcere eſt, quia acceptum Numini fert, quod *Uxorem ita obſequentem, mei amantem, ac ſimplicem habui.* Fuit quidem generoſa fœmina Fauſtina, at impudicam fuiſſe, libidinique magna indulſiſſe libertate non ſinunt nos ambigere annales. An igitur, inquies, ſuſpicionibus debent indulgere mariti? Reſpondere eſt, nec oportere eſſe ſuſpicaces maritos, nec prorſus negligentes in notandis iis, quæ geruntur ab uxoribus. Fallax enim eſt & ſubdolum fœmineum genus, ac præſertim in libidinem pronum.

Quid vero recitat de ſomnis Marcus? ait enim ſibi data in ſomnis remedia *contra ſanguinis exſcreationem, ac contra vertiginem.* Ignorandum non eſt illa tempeſtate apud Gentiles cognitione veri Dei deſtitutos viguiſſe opinionem, qua putabant in ſomno immitti ſomnia, quibus indicarentur remedia contra morbos. Hinc ſcribit lib. V. *Dicimus Æſculapium huic equitationem, illi lotionem in frigida, alteri ut nudis pedibus ambulet injunxiſſe, hoc eſt ordinâſſe,* ob reſpectum ad ſanitatem. Tali ſuperſtitioni mirum non eſt, ſi indulſit Marcus. At, inquies, præſto erant Medici. Dixiſſent ipſi, frequenter decipi Medicos, quod maxima ſit corporum varietas prorſus ſingularis, adeò ut quæ proſunt uni, alteri potius obſint, vixque humanum ingenium idoneum eſſe ad explorandam conditionem ſingularem cujusque corporis. Ergo Gentiles in templis captabant ſomnia, ut à Diis diſcerent remedia morbi, qua de re

dili-

diligenter egi in meo libro de somniis, quem Deo dante aliquando publicæ committam luci.

Numini quoque acceptum fert, quod cum animum *ad philosophiam adjunxisset, non inciderit in Sophistam, nec in scriptoribus desederit, vel in syllogismis dissolvendis doceretur, aut in meteoris tractandis.*

An non consilii nostri est præceptorem eligere? imo opus est felicitate, ut invenias præceptorem vere sapientem. Quam multi enim evasissent doctissimi, si habuissent egregios doctores. Sæpe enim fit, ut adolescentes iis maxime fidem habeamus quibus minimè oportet. Ego autem Deo quoque gratias ago, quod mihi puero voluerit dare præceptorem per eruditum Petrum Menghinum, & in Germania cum ulterior cultus ingenii esset capessendus habuerim magistros Othonem Gryphium, Paulum Bombergerum,& Christophorum Vilcoverum. Recensenda quoque felicitas est, quia Romæ incidi in eruditissimum hominem Antonium Quærengum, quem quotidiano comitatu sectatus sum quinquennii integri spatio.

Sed quid de meteoris dicit Marcus? an non fas est de Meteoris agere? forte gaudet, quod non magnam temporis partem tribuerit Meteoris cognoscendis, sed potius appulerit animum ad philosophiam moralem, quæ bonos efficit viros, qua in re imitatus est Socratem, qui apud Ciceronem dicitur philosophiam è cœlo devocasse. Seneca porro videtur contemnere philosophiam naturalem, cum parum aut nihil ad nos faciat scire, cur fluat, refluxuatque mare. Ipse vero quasi sui oblitus composuit

libros Quæstionum naturalium, quarum tamen lectio non solvit omnes nodos, quibus Metera involvuntur. Aristotelei etiam multa promunt tanquam vera, quæ nescio an solido nitantur fundamento. Ipsi scilicet sciunt, quomodo fulmen generetur. De Cometis habent omnia explorata, quos non dubitant omnes gigni infra lunam, quamvis sit inter ipsos aliquis ex recentioribus, qui putat esse quosdam cometas supra lunam. Quod si cometæ gignuntur in ætherea regione, quid fiet de Aristotelis doctrina, quæ non patitur ullam fieri in cœlo generationem, aut corruptionem?

In V. libro hæc leguntur verba: *Mens quæ mundum gubernat, societatis rationem habuit: itaque & inferiora præstantiorum causa effecit.* Præclara sane verba. Nam Stoici docebant cum Platone effecisse mundum, nec assentiebantur Aristoteli, qui negat à Deo manasse mundum, sed ipsi Stoici commiscebant cum mundo Deum, ac si ejus forma foret, & ajebant Deum esse corpus, & ex materia rudi, quæ creata non foret, condidisse hanc machinam, Nos ex nihilo dicimus conditum mundum, & Deum intimè sua substantia adesse rebus creatis, ita tamen ut non commisceatur, nec sit pars, nec confletur. Interim verba à Marco prolata, si nihil ex nugis Stoicorum assuatur, optima sunt & veritati prorsus consentaneæ.

Genium si quis cupiat sibi enarrari à Marco, dicet lib. V. datum à Jove suæ quandam particulam naturæ unicuique præsidem ducemque nimirum mentem atque rationem. Quæ partim Stoica, partim Plato-

Platonica sunt. Stoicum est, quod δαίμων Genius sit ἀπόσπασμα Jovis, aliquid quasi decerptum à Jove. Horatius mentem appellavit divinæ auræ particulam. Platonicis genius est præstantissima pars animæ, quod tradit quoque Imperator. Probabilius tamen est secundum eosdem Platonicos Genium non esse partem animæ, sed ei assistere, & esse aliquid distinctum ab anima, imo & à mente. Christiana sane religio Angelum Custodem non confundit cum anima. Sed juvat de Genio audire alibi loquentem Marcum libro nempe secundo: *philosophia in hoc consistit, ut genium, qui in te incontaminatum conserves, atque illæsum voluptatibusque & doloribus superiorem.* Appellat græcè ἔνδον δαίμονα. Quæ ostendunt putasse Marcum esse Genium nihil aliud, quam mentem animæ, & rationem, cæteroqui cur juberet nos eum conservare illæsum, & incontaminatum?

Multa de fato profert Marcus, quæ quis putet etiam ad Aristotelicam, sive, ut melius dicam, Alexandream accedere sententiam, nihilque aliud esse, quam nexum causarum naturalium. In quo nexu homini, cum ratione utatur, relicta est potestas abstinendi ab iis, quæ verè mala sunt, hoc est à vitiis, atque adeo virtuti operam dare. *Sunt Dii*, inquit, *& rerum humanarum curam gerunt, & ut ne homo in ea, quæ revera mala sunt, incideret, id quidem in ejus potestate posuerunt: in reliquis rebus, si quid mali inesset utique & hîc ei prospexissent, ne omnino in malum incideret.* Sic tuetur Stoicum decretum, quod sola virtus bona sit, vitium malum, reliqua nec bona, nec

mala. Cur ita? quia non eſt poſitum in noſtra poteſtate vitare paupertatem, morbum, & talia. Ergo mala non ſunt. Nam ſi mala forent, dii dediſſent homini ea vitare.

Quod autem dii ſint, & quod curent res humanas probat, quia cæteroqui quid attineret vivere in mundo, Deum ac providentiæ vacuo? abſurdum ſcilicet eſt dicere nos fruſtra hic eſſe, & nullius finis cauſa. Valeant ergo Athei, abeant in malam maximam crucem Epicuri de grege porci.

Sed ſi perſuſum eſt Marco Deum eſſe, & humana curare, cur ait *univerſa ſita eſſe in opinione*, quod ait patere ex iis, quæ Monimo Cynico diſputata ſunt? alibi ait, neminem eſſe certum ſe quando aſſenſum præbet non errare. Sed ejusmodi effatum cum grano ſalis eſt accipiendum, ne evertat, quod alibi tanta cum contentione adſtruit. Stoici profecto nequaquam Pyrrhonii & Arciſelæi. Ergo de ſententia, quod omnia ſita ſint nuda in opinione ſic inquit: *perſpicua eſt ejus, quod dictum eſt utilitas, ſi quis eatenus ejus ſuavitatem admittat, quatenus veritati congruit.* Non abſolute igitur accipiendum eſt ejusmodi axioma.

Quærit lib. XII. cur dii nonnullos homines apprimè *bonos ſemel fato functos non reducunt?* reſpondet Deum aliter inſtituturum fuiſſe, ſi aliter fieri expediviſſet. Dolendum eſt Marco gentili ignotum fuiſſe de reſurrectione dogma, quod tamen apud Judæos Sadducæi rejiciebant. At Phariſæorum ſententiam aſſerunt S. Litteræ, & ipſe Servator ejusmodi arcanum revelavit.

Plura

Plura recensere supersedeo, ne institutum desere-re dicamur.

Cap. CXXXIV.

De Arriano, qui composuit Enchiridium Epicteti.

GLoriare Nicomedia clarissimo cive Arriano, cujus laudes quis queat digna complecti oratione? An memorem ipsum ob facundiam, & elegantiam sermonis meruisse dici novum Xenophontem? magne sane gloria exæquari Socratico discipulo, quem aliqui putant ne ipsi quidem concedere Platoni. At Arrianus cum eloquentia conjunxit severitatem philosophicam, & probitatem morum excelsam, cum diligenter adhæserit decantatissimo Epicteto, cujus aurea dicta non est passus interire, sed conflata in exiguum librum vocataque Enchiridium commisit publicæ luci. Cum autem videret ambabus manibus ab omnibus exceptum aureolum libellum, illum ipsum putavit uberiori expositione illustrandum, ne brevitas cuiquam officeret cupienti pertingere adverticem Stoicæ sapientiæ. Accedit, quod Simplicius, qui diu post Arrianum vixit, explanandum idem opusculum susceperit, ut magis ac magis, intelligamus quanti sit faciendus Arriani labor. Sanctus profecto Carolus Borromæus, cujus Sanctitas universum Christianum orbem superioribus annis traxit, sui profectus non ultimam caussam fatebatur fuisse assiduam Enchiridii Epicteti lectionem. O igitur memorabilem operam Arriani,

qui moribus hominum corrigendis, imo perficiendis, tam feliciter velificatus.

Multa alia monumentis litterarum mandavit ad res gestas, & Geographiam facientia quæ licet non sint Stoica, à Philosophia tamen non abhorrent, cum historia & descriptio orbis terrarum videatur esse philosophiæ, quæ de moribus agit, appendix.

Gratulandum porro est Arriano, qui incidit in tempora sanè faventia philosophicæ sapientiæ; claruit namque sub Adriano, Antonino, & Marco laudatissimis, & sapientissimis Imperatoribus, à quibus tanti constat factum Arrianum, ut ad fasces evectus fuerit consulares. Quæ porro pluribus verbis de Arriano dixi, ea Epigrammati includere sum conatus.

Aurea cum veteris describam tempora Romæ,
Et memorem fastos dia Minerva tuos,
Haud fas est ingens Arrî transmittere nomen,
Aut tanti Sophien transiliisse viri.
Pellæi Juvenis narravit gesta secundo
Mercurio, terras dixit & Oceanum.
Gnavus Epicteti libavit candida dicta,
Sedula apis flores carpit ut Hybla tuos.
Hinc adeo felix immensa in luce Quiritum
Floruit, & Consul fascibus emicuit.
I nunc insipidum vulgus, calcaque Lycéa,
Si Sophus æterna Consul in urbe fuit.

CAP.

Cap. CXXXV.

De Arnuphi philosopho, vel Mago rejicitur quædam narratio, quæ reperitur apud Suidam.

ARnuphis Ægyptius philosophus apud Suidam dicitur sub Marco Imperatore philosopho floruisse, qui Suidas hæc quoque addit: *Cum aliquando, Romani siti laborarent, effecit, ut subito nubes obscuræ existerent, & ingentem pluviam effunderent, cum tonitruis & fulguribus crebris alii dicunt, Julianum Chaldæum hoc miraculum edidisse.* Vides qualia sæpe sint Suidæ collectanea, debuisset enim subjungere, quid Christiani scriptores ea de re tradidissent, ut mendacium de Arnuphi confutarent. Dio sanè Cassius, ut refert Xiphilinus, scripsit famam fuisse Arnuphin Magum (forte apud Dionem legebatur philosophum) Æygptium, qui cum Marco erat, Mercurium præsertim illum, qui est in aëre, aliosque dæmones quibusdam artibus Magicis invocasse, ac per eos pluviam elicuisse. Quem mentiri mox tradit Xiphilinus, quum non posset ignorare, legionem militum, quæ fulminatrix appellatur proprio nomine ex nulla alia causa, quam ex eo, quod in bello contra Quados accidisset. Quæ causa tunc etiam Barbaris exitii, Romanis salutis fuit, non Arnuphis ille Magus, quum nusquam memoriæ proditum sit Marcum magorum societate, aut præstigiis delectatum fuisse. In sua vita certe quæ scribit satis ostendunt se impostorum, & præstigiatorum artibus nequaquam addictum fuisse.

Xiphilinus porro rem totam deinceps narrat, quæ petita est tum ex Justino, tum ex Eusebio, quæ cum notissima sit, & passim apud omnes eos, qui de veteribus Christianis agunt prostet tali repetitione abstineo. Ejus interim volui meminisse, ne cuiquam narratio inserta collectaneis Suidæ negotium facessat, molestiamque creet.

Cap. CXXXVI.

Non parum Romæ auctam philosophiam opera Galeni. Quando hic floruerit?

ETsi Galenus medicus fuerit, & de medicina plurima scripserit in patriam postquam rediit, (Pergamenus namque fuit) tamen quia etiam philosophia excelluit, multa philosophica suis operibus inservit, & aliquamdiu floruit Romæ non semel ad urbem accedens, quandoque etiam illuc vocatus ab Imperatoribus, non est præter rem, si referatur ad dissertationem de statu philosophiæ apud Romanos. Vixit autem narrante Suida sub Marco, Commodo & Pertinace. Ipse profecto in libro de propriis libris ait se cum secundo Romam venisset, recuperâsse nonnulla ex suis opusculis. Testatur ibidem se amico cuidam Platonico dedisse libros, & dedicâsse opus de voce viro consulari Aristotelicam philosophiam sectanti. Peroravit in urbe publicè contra Martialem, cumque tribus præterea annis Romæ fuisset versatus, docendo publicè, & monstrando, ingruente magna peste, confestim urbe excedens

dens in patriam properavit; agebat tunc septimum, & tricesimum ætatis annum.

Narrat porro ejusdem libri de propriis libris cap. II. literas sibi redditas, quibus evocabatur ab Imperatoribus, & non pauca profert de Vero, de Antonino, & de ejusdem Antonini profectione, relicto Commodo, adversus Germanos, cui expeditioni cum diutius immoraretur ipse scripsit libros de Hippocratis, & Platonis dogmatibus. Ne vero diutius Galenicæ vitæ incumbam sufficit dicere non parum accessisse Romæ ornamenti, & incrementi philosophiæ, cum Galenus suam omnibus probaret diligentiam.

Nunc fert animus versiculis eximium virum prosequi. Ipsi ita habent:

Applaudit Galene tibi, quicunque vetustam
Amplexus sophien aurea dicta legit.
Nam Capitolinam bis terve profectus ad urbem
E latebris verum visus es eruere,
Adversusque vafros bellum gessisse sophistas,
Dardaniæ læto Palladis auspicio.
Hinc etiam liber hic merita te laude recenset,
Dum Latiæ memorat fulcra verenda domus.

Merita Galeni magis hodie agnoscerentur in philosophiam, si extarent omnia, quæ exaravit monumenta. At perierunt pleraque philosophica, perduraruntque libri ad facultatem Medicam facientes.

Inprimis multa ad demonstrationem spectantia composuerat, universamque logicam illustrantia, quorum quædam perierunt, quando templum Pacis conflagravit, ut ipse narrat in libro de propriis libris, ubi

ubi non pauca leges, ex quibus cognoſces, quantus fuerit in Dialecticis, quamque gnaviter Methodum in illuſtri luce collocare ſategerit.

Ex quibus etiam intelliges, non putaſſe Galenum à ſolo Ariſtotele petendam Logicam, ipſumque unum eſſe Logicæ parentem, cum Galenus in alios quoque ſcriptores Logicæ ſuam exercuerit diligentiam. At hodie vulgares homines putant ſoli Ariſtoteli tribuendam laudem, quando de Dialecticis inſtituitur ſermo.

Nonne enim diſerte fatetur ſe conſcripſiſſe Commentarios in libros ſyllogiſticos Chryſippi, & aliorum Stoicorum?

Enumerat ibidem opera, quæ compoſuit ſpectantia ad moralem philoſophiam, quorum pleraque interciderunt.

Nec ſilet veliſicantia Platonicæ Philoſophiæ & Ariſtotelicæ, imo Stoicæ. Quid quod ait ſe evulgaſſe duos libros de felici, & beata vita ſecundum Epicurum, & alia itidem conſcripta ſecundum Epicuream ſectam.

At, quæret aliquis, qui hæc audit: Cujus ſectæ in philoſophia fuerit? alicujus ne aut nullius? quod omnium ſectarum voluerit cognoſcere dogmata, & fundamenta quæ jamjam protulimus oſtendunt, oſtendunt etiam opera, quæ adhuc hodie in manibus noſtris verſantur. Neſcio enim, an ullus mortalium extiterit avidior Galeno, adeo gnaviter incubuit iis omnibus, quæ quomodocunque poſſunt hominem erudire, & doctiorem facere. Exiſtimavit profecto debere eum, qui velit eſſe optimus Medicus, eſſe philoſo-

losophum, & pecuniam contemnere, ut tradit in libello : Si quis optimus Medicus est, eundem esse philosophum. Philosophiam autem tribuit Medico tergeminam Logicam scilicet , physicam Ethicam. Apparet etiam eum non compellere intra angustias philosophiam, aut uni Aristoteli addicere, sed latissimè velle patere, ut complectatur vastam rerum divinarum humanarumque cognitionem, qualis quidem in ipso emicuit.

Hinc colligimus eos, qui Medicinam faciunt ea præcipuè de causa ut ditescant; & ut ipsorum phrasi utar, ex stercore ægrotorum aurum parent, non posse esse optimos Medicos. Cur ita? quia pecuniæ inhiant, & philosophi non sunt. Mirum autem non est, si nonnulli ex ipsis non Medici sint sed venefici. Verba Galeni diserta sunt: *Si quis arte Medica usurus sit, ei philosophia opus est, cum non desint, quos tam pecuniarum cupidos sæpe videamus, ut venefici, non Medici sint.*

Quam multos vero ignari, & avari homines interficiunt. Statim enim prosiliunt ad præbenda pharmaca, statim arrepto calamo, ægroto vix viso, in chartula scribunt, quæ petenda sint à seplasiario, & non sine risu, & gesticulatione sanitatem, vires decumbenti spondent perinde ac si sanitas amissa, vix ullo negotio ad pristinum statum revocari posset.

Quæ dum proferuntur non interim culpatur Medicina, nec docti probique Medici reprehenduntur. Tantum monemur ne temerè nostram valetudinem committamus ignaris quibusdam barbaris, garrulisque Medicis, non Medicis; quos videas per urbem non

non incedere, ſed curſitare, ut eadem die plures ægrotos inviſendo marſupium onuſtum domum referant; cum non ſint ſolliciti de ſalute aliena, ſed de proprio emolumento.

Culpandi vero etiam ſunt, qui tales Medicos conſulunt, nam multi ſuam vitam decurtant, dum eam prorogare absque modo cupiunt; qui enim ob ætatem, ob labores exantlatos in aliquem ſtatum incidit, qui non prorſus reſpondet animo ſuo, & illi ſtatui, quem juventus & virilis ætas præbebat advocat Medicum, creditque ſe exhauſtis pharmacis ad athleticum rediturum robur, ut poſſit pro lubitu cibo, potui, Veneri aliisque indulgere. Atqui debebat noſſe mortales nos eſſe, & quotidie noſtris viribus aliquid detrahi. Ergo ſatius eſt qualiquali potius uti valetudine, quam affectando, quæ haberi nequeunt, omnia in corpore noſtro conturbare, & ſe tandem perdere.

Gulæ, & Veneri imperandum, ſi quis nolit immatura morte abripi. Labores ne nimii ſint. Ex uſu diuturno memoria repetendum quid ſibi proficiat, quid cuique incommodet eſt enim cujusque corporis ſingularis conditio, quæ non eſt explorata penitus niſi tibi ipſi. Nam non poteſt Medicus exactè, & ſingillatim noſſe ex una atque altera interrogatione qualis ſit corporis tui conſtitutio. Hinc contingit etiam egregios cæteroqui Medicos decipi, quia quædam ipſis latent, quæ tamen ægroto cognitiſſima ſunt. Quibus obſervatis ſæpe tu ipſe absque Medico facili negotio occurrere potes morbo imminenti longè melius, quam ſi à nutu penderes Machaonio, quod

ego

ego sæpe ac sæpius sum expertus: cum naturæ ipsæ sint morborum medicatrices, exvulgari sententia Hippocratis. Quam quidem naturam si juves detrahendo, aut addendo, ut tibi videtur postulare status corporis tui, in portu collocatum te videbis, & læraberis. Hinc Tiberius, ut est apud Tacitum. *Ludebat Medicorum artes*, eosque irridebat, *qui post tricesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia, alieni consilii indigerent.* Quæ verba cum publice aliquot abhinc annis interpretarer, non pauca protuli forte profutura, si cum aliis meis recitationibus in eundem Tacitum aliquando in publicam prodeant lucem.

Ad latitudinem autem philosophicam Galeni, ut revertar quæro ex nostratibus Medicis, cur Galeni quem admirantur exemplum non sequantur, cognoscantque omnium sectarum philosophicarum hypotheses, & argumentationes? Cur in philosophia nihil nosse velint, nisi quod adulescentuli audiverunt ab iis, qui Logicam & Physicam Aristotelis exponunt? Ergo Galenum quidem vocetenus extollunt, re ipsa autem deserunt, atque contemnunt. Nam ipse ex omnibus sectis sumpsit, quod videbatur probabilius, & suo Marte multa excogitavit, & defendit parum sollicitus de Peripateticorum decretis; nec ullius scholæ voluit esse discipulus, jam vir factus, nullamque sectam prorsus sibi placere palam ostendit.

CAP.

Cap. CXXXVII.

Refertur, & aliquatenus rejicitur sententia Galeni de pulchritudine.

IGnoscat lector, si ad ea, quæ superius protuli de Galeno, addam aliquid, quod ut facerem effecit sermo, habitus nuper cum deambularemus ad Arnum aliquot ex numero professorum, verba namque commutata sunt de pulchritudine, quam dicebamus in viro esse dignitatem formæ, & in genere esse proportionem partium cum venustate coloris. Subjunxi ego, non videri Galenum rectè metitum pulchritudinem operatione. Sic enim scribit lib. I. cap. IX. de Usu partium: *Verè pulchritudo nihil aliud est, quam constitutio optima, quam actionibus judicabis, Hippocrati credens, non albedine, non mollitie, vel id genus aliis per quæ non nativa, non vera, sed fucata, & adulterina pulchritudo ostentatur, quo fit, ut alia quidem corpora mango, alia Hippocrates laudaturus sit.* Paulo post pulchritudinem rursus *ad actionis bonitatem, & virtutem* existimat *referendam.* Communis autem hominum sententia, & opinio de pulchritudine videtur repugnare Galenicis verbis. Nam corpus quadratum, valde masculum, mediocris staturæ, non procerum, potius infra quam supra mediocritatem constitutum, aptius est in viro ad obeundos labores, præsertim militares, taliaque fere erant corpora veterum Romanorum, qui corpora admodum procera & excelsa Germanorum facilè contemnebant, imo superabant. Nemo certe negabit magis

sana

ſana eſſe corpora virorum mediocria, quam quæ valdè oblonga, & excelſa ſunt, ſcriptores tamen conſentiunt ad formæ virilis dignitatem, atque adeo pulchritudinem valde facere proceritatem. Hinc ille de Turno:

Et toto vertice ſupra eſt.

Et nota ſunt, quæ de Xerxis pulchritudine referuntur, nec nos latent verba Plinii in Panegyr. quibus ait humerorum proceritate ſuſpiciendum fuiſſe Trajanum.

Candorem genarum ad pulchritudinem facere nemo ſanæ mentis negaverit, præſertim in fœminis, robuſtiores tamen cenſendæ ſunt illæ, quarum cutis non ita candida eſt, quam Itali appellant aut olivaſtra, aut bronzina.

Cutis mollis itidem ſub pulchritudine continetur. Fatetur autem Galenus mollitiem non conducere ad robur, ad virtutem & actionis bonitatem. Ubi diſſimulare non poſſum novæ difficultati involvi Galenum. Nam qui cute ſubtiles & molles ſunt, ingenioſi ſunt, atque adeo ingenioſæ bonitatis habent operationem. Iidem tamen imbecilliores ſunt, & non ita apti ad obeundas operationes corporis. Ergo Galenus videtur tantum habuiſſe rationem operationis corporeæ, non ingenioſæ. Quod tamen ſit obiter dictum.

Repugnat Galenus Homero, qui quendam ex iis qui proficiſcebantur in bellum Trojanum dixit fuiſſe omnium pulcherrimum, eundem tamen minus aptum ad obeundos labores militares, & pugnandum.

dum. Quod etiam videtur pronunciandum de Paride.

Supercilia, ut ornent oculos non oportet esse densa, cum densitas illa torvum faciant hominem, sed debent esse rariora, & pilis valde tenuibus. Quod si quis habeat densa supercilia, & quidem constantia pilis crassioribus robustior apud omnes censebitur esse, non item pulcher.

Ad pulchritudinem fœminei corporis facit, si habeat corpus gracile, procerum, rectum, junceumque, qua de re nullus superest ambigendi locus. Sed longe robustior erit, & aptior ad operandum si brevior sit, si musculosa, multaque carne prædita, si ossa non ita subtilia. Nam partes solidæ, & præsertim ossa in corpore humano, quo majora sunt; magis resistunt ingruentibus malis, & morbis. Da mihi corpus molle, tenerum, gracile, quale est illud, quo pulchræ puellæ præditæ sunt, vel una periodo febrili valde concutiuntur & conteruntur. Quod de corporibus densis, crassis, solidis, firmisque dici non potest.

Subtiles, & oblongi digiti in manu puellari ad pulchritudinem manus conducunt, sed non conducunt ad robur firmamque apprehensionem. Quod si digiti non ita sint longi, sed magis ossei, & latiores, sive crassiores longe melius apprehendent, & apprehensa tenebunt.

Laudatur in puella brevis, & exiguus pes, ut dicatur pulcher. At si latior, oblongiorque sit magis conducet ad sustinendum corpus, & ad iter obeundum. Singula non memoro, quæ ostendunt pul-

chritu-

chritudinem corporum. Hoc dico Medicorum non esse proprium munus de pulchritudine judicare, sed eorum qui amant, quique diu in observandis pulchris corporibus se exercuerunt.

Adde neminem negare optimos Milites peti ex agro. Cur ita? quia ipsorum corpora durata sunt laboribus, cum tulerint æstum, frigus. Hinc adeo fit, ut aptissima sint obeundis muneribus militaribus. Ipsa tamen rudia existunt, minimeque pulchra. At corpora civilium hominum, quique semper degerunt in urbibus mollia sunt, si comparentur cum corporibus rusticorum. Eadem pulchra sunt, sed minus apta bello. Quæ magis ac magis confutant Galenicam de pulchritudine sententiam.

Cap. CXXXVIII.

An Medicina sit scientia, & quidem secundum Galenum?

De Medicina definienda qui disserunt aliqui putant etiam secundum Galenum eam esse scientiam proprie sic dictam. Contra quod effatum, cum nuper exortus esset ea de re sermo; has architectatus sum argumentationes absque multa mora, sed animi causa.

Omnes nationes semper habuerunt Medicinam, teste Plinio. Non tamen habuerunt scientiam, cum multi populi sint expertes scientiarum. Non ergo Medicina est appellanda scientia. Si dicas falsum esse viguisse apud omnes populos Medicinam, quan-

doquidem non omnes habuerunt Medicos. Certe antiqui Romani, & quidem etiam tempore Catonis Cenſorii caruerunt Medicis, qui valde ſerò admiſſi ſunt in urbe.

Reſpondendum eſt, aliud eſt carere Medicina, aliud Medicis. Videtur enim poſſe eſſe Medicina abſque Medicis. Medici namque proprie illi ſunt, qui lucri cauſa inviſunt ægrotos, & præſcribunt pharmaca. Plinius ergo putat viguiſſe Medicinam apud populos, etſi non eſſent Medici.

Servi & liberti apud Romanos exercebant Medicinam, & Medici erant. Carebant tamen ſcientia. Hinc conſequitur Medicinam non eſſe ſcientiam.

Empiricorum ſecta in Medicina erat ſecta tolerabilis, ut teſtatur Galenus, & Empirici verè erant Medici, fatente Galeno, & tamen carebant ſcientia. Sic aſſeres non debere connecti ſcientiam cum Medicina. Dices, ſi Empirici erant Medici veri, cur eos Galenus paſſim oppugnat? dico, Galenum putaſſe ſectam Rationalium eſſe optimam ſectam, hoc eſt, præferendam alii cuivis ſectæ in Medicina, non propterea negat Medicos alterius ſectæ eſſe Medicos. Nonne valde vexat Eraſiſtratæo, cum tamen Eraſiſtratus, qui floruit paulo poſt tempora Alexandri tantam famam ſit adeptus, ut Hippocratis gloriam ferè funditus everterit, teſte eodem Galeno, quamvis ſatagente eodem Galeno non parum labefactata fuerit ſecta Eraſiſtrati, & cœperit denuo majores fieri Hippocratica. Etenim teſtatur Plinius nullam diſciplinam, tantæ varietati fuiſſe obnoxiam ut fuit Medicina ejus. Fecit igitur Medicinam Eraſiſtratus, & habuit ſucceſſionem non inter-

interruptam suorum sectatorum serie aliquot seculorum. Quis ergo neget Erasistrataeos fuisse Medicos, & quidem egregios, quibusque meliores vix censebantur esse tunc? quod protuli, ut ostenderem Empiricos fuisse Medicos etiam secundum sententiam Galeni; ipsi tamen carebant scientia. Quid deducis ex meis dictis? Meeicinam non esse scientiam.

Medicina est detractio& additio,ut fatentur omnes. Non ergo est scientia. Nec est, quod dicas, non sic definiriMedicinam. Hoc est repugnare veteribus. Non enim definitiones censendae sunt malae, etsi forte non semper congruant cumLogicaAristotelis; certè Hippocrates multa definivit absque legibus Aristoteleis, cum ante ipsum vixerit. Ridiculum quis neget esse velle metiri dicta Hippocratica iis,quae post ipsum excogitavit Aristoteles?

Hippocrates in libro de Natura humana ostendit vanam esse subtilitatem, quae exercetur cum philosophis, quando de Medicina agitur. Sic videtur existimasse Medicinam non esse scientiam.

Antiquissima Medicina habebat rationem victus, & in morbis confugiebat ad frugalitatem, aut caeteroqui aliquid immutabat in cibo & potu. Hoc si verum est Medicina non est appellanda scientia.

Ipsa animalia habent Medicinam, ut videre est in canibus, felibus, cervis, hirundinibus aliisque feles, quando prodire non possunt, ut sumant herbam, quae ciet vomitum, instar herbae decerpunt virgarum extremas particulas, quibus irritatus ventriculus superfluum humorem protinus ejicit, & ita melius ha-

bet. Animalia carent ſcientia, non carent Medicina, Medicina igitur ſcientia non eſt.

Quæ omnia ſubjicio lubenter doctiſſimorum Medicorum, quales aliquot habet hoc Gymnaſium cenſuræ, & judicio.

Cap. CXXXIX.

Denuo quædam de Galeni omnimoda cognitione depromuntur. Notantur aliqui Medici, qui Galenum jactant. Agitur de cognitione linguæ Græcæ, & aliarum linguarum.

REpetenda ſunt adhuc quædam ex veteribus in laudem Galeni, ut inſcitia Critices, philologiæ, hiſtoriæ, qua multi Medici laborant, qui tamen pleno ore ſe Galenicos profitentur, caſtigetur. Suidas ſic: *Galenus celeberrimus Medicus Pergamenus, qui ſub Marco, Commodo, & Pertinace Imperatoribus Romæ fuit filius Niconis Geometræ & Architecti. Multa ſcripſit non tantum Medica & Philoſophica, ſed etiam Grammatica, & Oratoria.* Si Galenus, ut evaderet perfectus Medicus, tantum profecit in philologia, & omnigena eruditione, cujus adminiculo quam multa expoſuit in Hippócrate, & quandoque ut non Hippocratica rejecit, quod videre eſt in Commentario in Aphoriſmos ejuſdem Hippocratis, nonne deploranda eſt eorum Medicorum conditio, qui Græcè ne quidem legere ſciunt, & tamen Galenum putant ſe optimè interpretari? Quicquid

quid ipsi argutentur, mutili sunt in Medicina, græcæ linguæ ignari. Certe doctissimi nostræ ætatis Medici eruditione conspicui fuerunt, & græce docti. Tales fuerunt Gorræus, Duretus, Rondeletius, Mercurialis, Guastavinus, Heurnius, Hofmannus, Septalius, atque alii.

Videamus jam quid præter Suidam aliquis alius antiquus prodiderit de multiplici rerum cognitione, qua præditus fuit Galenus. Athenæus, qui floruit sub Marco inter dipnosophistas recensuit Galenum. Omnes autem Convivæ, quos induxit, fuerunt variarum rerum peritissimi sive Juris-Consulti essent sive Medici. De Galeno sic epitomator: *Ex Medicis præsentes fuerunt Galenus Pergamenus, qui tot editis voluminibus philosophiam Medicinamque locupletavit, ut superiores omnes à tergo reliquerit & κατὰ τὴν ἑρμηνείαν interpretationis claritate, & eloquentia nulli antiquorum postponendus.* Sed, inquies, cur non fit mentio scriptorum Galeni philologicorum, & tantum philosophicorum, & Medicorum fit mentio? Suspicaberis cum eruditissimo Casaubono addendum φιλολογικὰ. Sed in epitome mirum non est omissum. Certum alioqui est philologica emanâsse à Galeno. Tales libri erant de dictionibus Atticis libri XLVIII. Nominum πολιτικῶν politicorum, quæ apud Aristophanem libri V. eorum quæ apud Cratinum libri duo. De vocibus, quæ sunt Comicis propriæ liber singularis, & alia ejusdem generis.

Jam interpellat me aliquis non peritus linguæ Græcæ, & ait Galenum tantum Græcè fuisse doctum. Ergo sufficit, ut quis sit Medicus, si unius linguæ sit peritus.

Sed eodem modo argumentandi colligeres, Medicos non indigere cognitione linguæ latinæ, quia quilibet Medicus loquitur aut Italicè, aut Germanicè, aut secundum alium morem suæ patriæ.

Indiget lingua græca Medicus hodie, quia debet interpretari Hippocratem, & Galenum, aliosque omnes Græcos. Si Græci non fuerunt latine docti, potuerunt carere ejusmodi linguæ notitia, quia ipsi non indigebant lectione librorum latinorum, cum non foris quærere necesse haberent, quod domi habebant. Hinc factum ut Græci, qui Romæ floruerunt etiam postquam Latini præclaros libros ediderant, non sint dignati latinorum auctorum facere mentionem, quia latinos nequaquam putabant cum Græcis comparandos. Galenus nunquam meminit Plinii & aliorum. Strabo prorsus præterivit Catonem de Originibus, nec ex Virgilio quicquam inserere voluit. Athenæus ex innumeris prope scriptoribus multa adducit, Plautum tamen, Terentium, Virgilium, Plinium omittit, ignoratque puto etiam tales Græcos ne quidem voluisse loqui latinè, cum quamlibet linguam præ Græca contemnerent. Nec nunquam quiquam ex latino in Græcum vertere voluerunt. Quo magis mirandum jam Italos multa ex Gallico transferre in Italicum sermonem, quo modo agendi palmam in re litteraria videntur Transalpinis concedere. Verterent saltem bonos, & non ineptos scriptores, quos inter quis non explodat Petrum Matthæum indignum, qui inter Historicos recenseatur? & tamen vulgus apud Italos non solum avide tales nugas excepit, sed, & extiterunt non pauci ex

iis,

iis, qui literati volunt dici, qui ineptas sententiolas, & intolerabile, cacoëthes imitati sunt, & longe lateque propagarunt magno cum damno veræ eloquentiæ.

Veteres igitur Græci spreverunt cognitionem multarum linguarum, quod suam græcam tantum mirarentur. Latini etiam hanc superbiam sibi sumpserunt, ut Punicam, Ægyptiam, Syriacam, Hebraicam, aliasque insuper haberent. Hinc Galenus scripsit in secundo, de differentiis pulsuum: *δίγλωττός τις ἐλέγετο πάλαι, καὶ θαῦμα τοῦτ᾽ ἦν. Bilinguis olim quidam dicebatur; eratque res miraculo mortalibus, homo unus duas exactè tenens linguas.*

At nostri temporis homines forte plus æquo incubuerunt, & incumbunt linguarum cognitioni, sæpe rerum ipsarum cognitionem negligendo. Cum enim aliqui possent tempus impendere legendis Aristoteli, Platoni, Plotino, Theophrasto, Galeno, Hippocrati, Plinio, Straboni, aliisque. Qui pleno fonte robustam scientiam propinant, malunt ætatem impendere discendæ linguæ Gallicæ, Italicæ, Germanicæ, & similibus. Linguæ ipsæ, ut linguæ, te nihil ferè docent, nisi res conjungas.

Sunt etiam, qui putant se vertice cœlum tangere, quando Hebraica norunt, quæ non sperno, quæque & ipse in Germania adolescens didici, ob S. Litteras V. T. hebraicè scriptas. At nescio an operæ pretium sit tot insignes scriptores Græcos, atque Latinos missos facere, ut consenescas, dum ruspàris inepta glossemata, ridiculas fabellas Rabbinorum, negligis interim Historiam Ecclesiasticam, S. Augusti-

num, Tertullianum, Synesium, Origenem, & similes, à quibus posses doctissimus discedere. Hæc nempe opinio jam viget apud aliquas nationes Europæ, ut si quis aliquid ex Hebraicis, Syriacis, Chaldæis, & Arabicis suis libris inserat, ille videatur esse apex, & punctum omne ferre. Aliqui etiam valde & mire sibi placent, quando gemino sermone græco atque latino citant testimonia scriptorum. At veteres non ita se gerebant, qui tamen doctissimi erant, & disciplinarum præcipui Antistites, imo Conditores.

CAP. CXL.

De Causa dierum Criticorum, quid protulerit Galenus? An Aristoteles videatur numeris tribuisse aliquam vim?

DE causa Criticorum dierum, & numeri, in quem ipsos incidere videmus, quando instituitur sermo, aliqui fatentur sibi ejusmodi causam prorsus latere. Quis enim dicat, cur potius dies quartus, quam quintus, aut septimus, quam octavus sit Criticus? Ita Aristoteles, ut aliqui referunt, desperavit se posse scire causam motus Euripi, qui quidem Euripus septies quotidie reciprocatur. Hinc philosophum se in eum conjecisse, his prolatis verbis: *quia ego non capio Euripum, Euripus capiat me*, ajunt.

Galenus ex eo colligit causam dierum Criticorum, quia Natura omnes suas actiones certo ordine instituit, quod videre est in generatione, in nativitate,

te, incrementoque hominis, ut reliqua omittam, quæ miro ordine peragi in universitate rerum res ipsa, & sensus clamat.

Sed hujusmodi responsio non satis esse videtur. Cur enim ordo potius incidit in quartum, septimum, undecimum diem, quam in quintum, octavum, duodecimum? hujus rei nullam causam incidat Galenus. Ergo non prorsus solvit difficultatis nodum.

Pythagoræi putarunt numeris inesse vim, eosque propterea valde commendârunt. Videtur enim Conditor rerum sic res instituisse, ut quando iteratio incidit in hoc potius quam illud momentum exerat suas vires. Aristoteles in primo de cœlo visus est commendare Pythagoræos commendantes ternarium numerum, ad quem ipse quoque confugit, ut sciret causam trium dimensionum, quæ constituunt corpus. Cur ergo alibi numeros Pythagoræorum irridet? profecto si numero, ut numerus est, nulla inest vis, ejus argumentatio pro tribus dimensionibus nulla est.

Dices, est saltem aliqua, probabilis scilicet. Respondeo: si tantum probabilis est, Aristotelem peccasse in suam methodum. Nam libri de Cœlo Acroamatici sunt. Ergo videntur excludere probabilia argumenta, quæ sunt dialectica & Rhetorica, & scientiam non pariunt. Sed libri Acroamatici scientifici sunt. Viderint Peripatetici.

Cap. CXLI.

An sit consentanea doctrinæ Galenicæ divisio Medicinæ in Theoricam & Practicam?

Ara-

ARabes nonnulli Medicinam dividunt in Theoricam & Practicam, eamque divisionem non dubitant aliqui, Arabum hac in parte defensores, tribuere Galeno.

In contrariam partem sic ratiocinabar nuper cum Amico Medicinæ Professore. Non potest fieri, ut una eademque disciplina sit Theorica, & Practica. Nam Theorica est de objecto non operabili, non producibili. Practica est de objecto ab homine producibili. Sed objectum producibile, & non producibile, maxime differt, neque potest esse unum. Medicina autem una est. Unitas porro ejus debet peti ab unitate objecti.

Medicina sua natura refertur ad medendum, ad depellendos morbos, quique medicinæ dant operam, id faciunt, ut medeantur. Hinc Galenus, cum videret se contemni Romæ à nonnullis, quia tantum disserebat, & domi docebat discipulos, non autem opere ipso ægris suppetias ferebat, contulit se mox ad faciendam medicinam, ut maledicis hominibus os occluderet. Ergo existimavit frustra tradi præcepta Medicinæ, nisi opere ipso exerceatur.

Dices, olim fuisse quosdam Medicos, qui etiam physici dicebantur, alios Clinicos, qui invisebant ægrotos. Primi illi non medebantur, ergo Theorici, Theoricæque professores Medicinæ. Talem fuisse aliqui dicunt Cornelium Celsum, qui tam doctè scripsit de Medicina, nec tamen exercuit Medicinam.

Respondendum est, Physicos apud Veteres nequaquam fuisse Medicos, etsi peritissimi essent rerum natu-

naturalium herbarum, partium corporis humani. Talis fuit Democritus, qui peritus quidem fuit Medicinæ, à nullo tamen Medicus est appellatus. Breviter dicam: Nego ullum fuisse dictum Medicum apud veteres, qui non mederetur.

Certè si Cornelius Celsus non fecit Medicinam, Medicus non fuit. Hinc Plinius eum non recenset inter Medicos, sed simpliciter inter auctores.

Quæ à me animi causa sunt prolata, non ut negotium facessam iis, qui contrarium sentiunt.

CAP. CXLII.

De Laurentio imitante Luculleam magnificentiam in excipiendis Viris doctis sub Marco Imperatore.

APud Romanos cœnas philosophis instituisse primos scimus Lucullum, & Catonem Uticensem, qua de re suo loco egimus. Talem morem sub Marco Imperatore restituit, & perquem magnifice est imitatus itidem Romæ Laurentius, quam valde laudat Athenæus juxta ea, quæ referuntur ab Eclogario. Honoris etenim gloriæque studio apparatu magnifico doctrina nobiles viros in ædes suas vocabat, quos non ferculis tantum, verum etiam colloquiis ac sermonibus reficiebat, adeo ut quæstionum subtilitatem, ac inventionem mirarentur omnes. Idem à Marco Imperatore præfectus est immolandis victimis. Fuit peritus morum non minus græcorum, quam patriorum. Gnarus linguæ græcæ atque latinæ. Calluit exactè leges Romanas

manas perſpectis antiquis Senatus-Conſultis, edictis prætoriis & plebiſcitis. Quarum quidem legum collectionem confecit non eam, quæ confecta eſt à Triboniano juſſu Juſtiniani, ſed aliam, quæ tamen non videtur prodiiſſe in lucem; Quandoquidem Tribonianus ex ea nihil tranſtulit, neque ejus mentionem fecit. Non abſimilem Laurentio Romano novi ego Romæ Alexandrum Marchionem Pallavicinum, ejusque filium Sfortiam, qui itidem amabant viros profitentes doctrinas & litteras frequenter invitare ad ædes ſuas, & perquam hilariter cum ipſis colloqui de omnibus prope, quæ inter eruditos in ſermonem venire queunt.

Habuit etiam Laurentius inſtructiſſimam Bibliothecam, ut ex illa pro re nata à Dipnoſophiſtis poſſent Codices peti, qua in re dicitur ſuperaſſe omnes, qui bibliothecas pararunt Polycratem Samium, Piſiſtratum Tyrannum Athenienſem, Nicocratem Cyprium, Pergami Reges, Euripidem Poëtam, Ariſtotelem Philoſophum & Nileum.

Unde obiter collige, quam ſplendidè mentiti ſint nonnulli, qui dixerunt Ariſtotelem combuſſiſſe libros veterum Philoſophorum. Nam ſi Bibliothecam inſtruxit, non tradidit Vulcano præclara monumenta.

CAP. CXLIII.

De Athenæo ſcriptore Dipnoſophiſtarum. Enumerantur aliquot convivia. De iis, qui adſtant Principibus cœnantibus.

Qui-

QUicunque multa rerum cognitione est instructus, eum honor collocat jure merito in cœtu Philosophorum. Dipnosophistæ, hoc est docti convivæ valde multa norant cum voluptate audienda in cœnis Procerum Philosophiæ faventium. Quandoquidem ergo suscepimus tractationem de progressu Philosophiæ apud urbem Romam, postulatur hoc à nostra diligentia, ut Dipnosophistas Athenæi, qui convivia agitarunt Romæ, memoriæ nostrorum temporum reponamus. Præ omnibus dicendus est ipse Athenæus, cujus tamen jam mentionem fecimus, quando egimus de Augusto favente Philosophis. Naucratita dicitur fuisse vixisseque tempore Marci Imperatoris. Etsi autem Grammaticus fuisse dicatur apud Suidam, scripta tamen, quæ Timocrati inscripsit, ostendunt plusquam Grammaticum fuisse, si potuit sermones doctissimorum, & eruditione ingenti insignium Dipnosophistarum tam præclare referre, & recensere. Philosophi profectò munus est Dipnosophisticas collationes reponere. Nonne Plato convivium, hoc est, Phædrum exhibuit, & Xenophon? ut sileam convivium Epicuri, nam de Macrobio inferius agam. Nostra tempestate homines perquam docti, & perquam eruditi materiam de conviviis expediverunt, Vilhelmus Stuchius Helvetius, I. Lipsius in Saturnalibus. Petrus Ciaconus de Triclinio. Aliqua etiam tradidit Mercurialis in sua Gymnastica, I. Cæsar Bulengerus decessor meus in Cathedra Pisana. Quid referam Johannem Uvoverium multa eruditè annotantem ad Petronii Satyricon?

Ambi-

Ambigendum autem non est, inter veteres aliquos convivia descripsisse licet, nonnulli prorsus ignorentur hodie, aliqui non ita sint noti. Nam qui splendida convivia agitando magnificentiam exercebant, sine dubio etiam cupiebant talia litterarum monumentis mandari. Ego aliquot hic perstringam ex Suida. Alexander Magnus navali prœlio victis Lacedæmoniis, muro Piræeum circumdedit, hecatombem immolavit, omnibus Atheniensibus epulum præbuit, Alcibiades cum Olympia vicisset, totum conventum convivio excepit. Idem & Leophron fecit, Olympiæ victor. Et Empedocles Agrigentinus, qui cum Pythagoricus esset, & animalibus abstineret, bovem è thure, myrrha, & pretiosis aromatibus confectum, inter eos qui ad ludorum celebritatem convenerant, liberaliter distribuit. Et Jon Chius, cum Tragœdiam Athenis vicisset, unicuique Atheniensium dedit vasculum Chii vini. Tellias Agrigentinus homo hospitalis, cum aliquando 1ↄ. equites hyeme apud eum divertissent, unicuique dedit tunicam, & vas vini. Epicharmus Syracusius ad singula conviviorum fercula versiculos, & adagium adjecit. Id carmen Clearchus Solensis Dipnologiam, alii Opsologiam, Chrysippus Gastronomiam nominibus ab epulis, deliciis, & ventre factis, alii luxuriam vocant.

Cum Dipnosophistis affinitatem habere censendi sunt, qui litteris instructi adstant Principibus prandentibus, & cœnantibus, respondentque interrogati, & colloquuntur cum ipso Principe, & aliis itidem doctrinæ deditis adstantibus. Talis fuit Bryerinus apud

apud Franciſcum Primum Maximum Galliarum Regem. Hinc egregium opus de Re Cibaria edidit. Nec ſilendus Joannes Bodinus apud Henricum Tertium Valeſium. Margarita Valeſia filia Franciſci, Soror Henrici II. incomparabilis Heroina, dum cibum ſumeret habebat ſuos philoſophos adſtantes, cum ipſa erudita admodum eſſet. Philippo II. potentiſſimo Hiſpaniarum Regi conſuevit adſtare doctiſſimus Franciſcus Valeſius. Coſmus II. Magnus Etruriæ Dux optimus & liberaliſſimus Princeps delectabatur I. Guaſtavino Genuenſi, Boſcalio Florentino, atque aliis.

Ego jam tot labentibus annis meam operam navo Ferdinando II. Coſmi Filio.

Memini autem cum Romæ eſſem ab Andrea Brugiotto quatuordecim Convivis paratum prandium, quorum nomina hæc ſunt: Antonius Quærengus, Hier. Aleander, Abbas S. Amandi Gallus, Vilhelmus Suetonius Scotus, Michael Angelus Tontus Romanus, M. Antonius Capellus Eſtenſis, Ferrantes Caroli Parmenſis, Henricus Spondanus, & alii, quorum nomen jam non ſuppetit, quibus & ego adfui. Non veniente autem Spondano noſtra minuta eſt hilaritas, quod ab omnibus probitatis & doctrinæ cauſa amaretur.

CAP. CXLIV.

De Ulpiano Tyrio Dipnoſophiſta ſub Marco. Deque aliis tribus Ulpianis.

PRæ reliquis inter Dipnosophistas apud Athenæum emicuit Ulpianus Tyrius, dignus profecto qui laudetur, quando de Philosophia apud Romanos agitur. Nam omnes vexabat assiduis quæstionibus, quas in viis, ambulationibus, balneis, librariorum tabernis proponebat, qui illustre nomen Citucitu est adeptus, quia nihil cibi in convivio gustare soleat, quin interrogaret, ubinam ejus cibi nomen extaret dicendo ποῦ κεῖται, vel ὅπȣ κεῖται.

Apparet ipsum maximum habuisse usum librorum, præsertim poëtarum, atque inprimis Comicorum, & philologia valde excelluisse, valuisseque inprimis memoria. Nostra ætate Demesianus Græcus inclaruit eo more in Italia. Vocatus enim ad convivium valde feliciter de iis, quæ apponerentur recitabat dicta ex Plinio, Athenæo, & similibus.

Audimus laudari Ulpianum ab Athenæo, quod quæstionibus amicos exerceret fallendi temporis gratia. Cur ergo vitio id mihi nonnulli homunciones verterunt, quod non patiar esse otiosos eos, quibus cum confabulor, quibuscum deambulo in Gymnasio, ad Arnum, aut quibuscum in Bibliopolis sto aut sedeo? Nempe qui ignari sunt, ægre ferunt, quando vident in apertam lucem trahi suam inscitiam.

Nec interrumpo, quando in rheda sum Procerum, aliorum sermonem, tantum aliquando sermoni intercedo eorum, qui cum valde docti sibi esse videantur, subinde plebejas quasdam, & vulgares effundunt,

fundunt,& propagare satagunt cogitationes sæpe cum errore, & ignorantia conjunctas.

Quia Ulpianus fuit Tyrius, vixitque sub Marco suspicari licet ex ejus familia fuisse postea Domitium Ulpianum celeberrimum Juris-Consultum, qui fuit summa præditus auctoritate apud Alexandrum Severum Imperatorem, quem subinde nostrum Imperatorem vocat.

Fuerunt alii duo Ulpiani, unus, imo tres, præter duos recensitos. Ulpianus Emesenus Sophista scripsit de patria Emesa, de Heliopoli, de Bosphoritis, & aliis plurimis, Progymnasmata, artem Rhetoricam.

Alius Antiochenus itidem sophista. Alteruter horum duorum Demosthenem illustravit.

Alius Ulpianus fuit frater Isidori philosophi, ingenio promptissimo ad disciplinas Mathematicas. In reliqua philosophia nihil magnopere præstitit. Fuit modestus, & à gerenda republica prorsus abstinuit, qua in re reprehenditur apud Suidam. *Quæ enim in media Republica versatur virtus: civilibus muneribus, & sermonibus exercet animum ad fortitudinem: & confirmatur magis per experientiam: quod in ea sanum & integrum est: quicquid autem adulterinum & fucatum latitat in vita hominum: id omne coarguitur, & paratius efficitur ad emendationem. Jam quanta est utilitas, & beneficentia in gubernatione? fiducia, & constantia quanta? quapropter in angulo sedentes eruditi, & multa graviter admodum de Justitia, & modestia differentes, res aggredi coacti turpiter se dant. Nam omnis oratio, si res abfuerint,*

rint, vanum quiddam videtur, & inane. Hæc ibi. Quæ redarguunt Peripateticos in contemplatione præcipue collocantes felicitatem, & adstruunt, quod Juris-Consultus Ulpianus dixit æquitatis Sacerdotes, *veram & non simulatam philosophiam affectare.*

Cap. CXLV.

De Masurio Juris-Consulto, qui floruit sub Marco, fuitque Dipnosophista.

INter Laurentianos Dipnosophistas fuit Masurius, legum Interpres, in omnibus disciplinis versatus diligenter. Quilibet videt hunc Masurium non esse confundendum cum Masurio Sabino, unde Sabiniani sunt dicti, cujusque mentionem facit Persius illis verbis: *Masuri rubrica.* Imo quem memorat Pomponius ff. de orig. Juris §. 47. dum inquit: *Atejo Capitoni Masurius Sabinus successit & Labeoni Nerva adhuc eas dissensiones auxerunt. Massurius Sabinus in equestri ordine fuit, & publicè primus scripsit.* Floruit sub Augusto, ut colligitur ex eodem Pomponio.

Cum autem Masurius alter, qui floruit sub Marco dicatur fuisse versatus in omnibus disciplinis, cum esset Juris-Consultus, cur plerique ex nostratibus Juris-Consultis non putant se posse esse Juris-Consultos, nisi reliquarum disciplinarum sint imperiti? Intueantur quæso Cujacium, Balduinum, Gifanium, Hottomannum, Alciatum, Pancirolum, Massinium, aliosque & aliter incipient sentire. Nonne Seldenus, Grotius, Merillus, Salmasius ingenti eruditione hodie

hodie præstant, & tamen egregii sunt Juris antistites? ne prætermittam amicitia conjunctissimum mihi M. Aurelium Galvanum Ferrariensem, qui nunc magna cum laude profitetur in Patavino Gymnasio.

Resipiscant igitur indocti tantis exemplis excitati, si excitari possunt.

CAP. CXLVI.

De Cynulco Cynico philosopho, qui tanquam Dipnosophista interfuit cœnis Laurentianis.

DE philosophia apud urbem Romam, qui scribit, cur omittat Cynicos, qui conviviis Laurentianis interfuerunt? Cynici namque philosophi sunt, quorum etiam mores, institutum jam in hoc libro descripsimus. Nomen porro præcipui Cynici Dipnosophistæ si quis scire velit, is norit Cynulcum appellatum ab Athenæo, qui etiam habuit secum duos Socios. Qua de re Epitomator Athenæi sic ait: *adfuit* (Philadelphus) *cum uno philosopho Cynico, Cynulcum autor nominat, quem non solum ut Telemachum concionantem ignavi duo canes comitabantur, verum etiam multo plurès, quam Actæonem.*

Dicet aliquis non debuisse interesse Convivali hilaritati ominosum Cynulcum, sunt enim ominosi Cynici, quia sordibus, pædore obsiti, nudi pedibus, maledici, mendici, importuni. Convivium autem totum tendit ad hilaritatem, à quo proinde abesse

 debere

debere videntur gibbosi, claudi, cæcilusci, strumosi, similesque omnes ominosi, ut videtur significare communis hominum sensus. Certè quæ malum significant, id ipsum fere efficiunt, teste experientia, & clamante consensione illa mirabili partium omnium universi, qua de re suo tempore accuratius. Videtur igitur Laurentius, qui Cynicos ad suas admisit cœnas, peccasse.

Respondere est, videri Cynulcum istum paulo civiliorem fuisse. Nam Demetrium quoque Cynicum scimus familiariter versatum cum Proceribus.

Adde augendæ hilaritatis causa debuisse adesse Cynulcum, quia non erat expers eruditionis, eratque daturus materiam magnam ridendi Dipnosophistis. Hinc enim factum, ut multa jocularia deprompta fuerint ab Ulpiano adversus non tantum Cynulcum, sed universum cœtum Cynicorum. Quorum etiam aliqua transcribere lubet, ut magis ac magis illustrentur, imo comprobentur ea, quæ de Cynicis hoc ipso in libro exposita sunt.

Lib. III. Magnus, facetus & urbanus homo vocat Cynicos illotos pedibus, humi cubantes, sub dio habitantes, impuros, gulosos, alienarum facultatum adventitios, cœnatores, narratque Cynicæ disciplinæ primum Conditorem, cum avidius in cœna placentam voràsset, interroganti quidnam comedisset, respondisse, panem se mandere scitè confectum.

Rursus ait Cynicos patinarum strangulatores albis aqualiculis suspiciendos alios loqui non sinere, nec unquam esse quietos, donec ut catellis panem, vel ossa aliquis impegerit.

Cum

Cum multa deblateraſſet contra Ulpianum Cynulcus, ipſe comiter ſubridens, dixit: *ne oblatrato amice, nec canina rabie incitatus efferator amice canicularibus præſertim his diebus, quibus magis æquum eſt convivis abblandiri, placidumque ac commodum ſe præbere.*

Quam vero multa protulit ſuperius Cynulcus ex bonis ſcriptoribus, & quam ſalſe invectus eſt in Ulpianum, & in alium quendam.

Reprehendit autem Ulpianum tanquam nominum fictorem & novatorem, prolatis verbis Platonis in libris de Republica: *De rerum nominibus ne multum labores: ſi vitabis, prudentia locupletior ad ſenectutem pervenies.* Hæc ibi.

At Ulpianus antea juſſerat Cynicos tacere, & oſſa tanquam canes rodere, eſſe enim canes & gloriari tali nomine. Objicit ipſis, quod propterea quia inter pocula mutua collocutione ſe invicem exhilarare nequeunt ob inſcitiam, conducant magna mercede tibicinas, cum nusquam apud bonos probos, & eruditos convivas ſaltatrices, fidicinæ, tibicinæ videantur.

Excanduit ad hæc Cynulcus, multaque per iram, & rabiem effudit in Ulpianum nominando eum ventroſum, qui nihil ſciat fuſa oratione recitare, ſed ſubinde ex aliis percontari, ubi hæc vel illa dictio legitur.

Valde lætantur aulici, & civiliores homines, quando alium non ita peritum vitæ civilis excandeſcere vident, cum ira multa abſurda facere, & dicere cogat. Hinc riſus. Iracundi ſcilicet ſimplices ſunt, &

præbent aliis materiam ridendi. Quando ergo quæritur, an in convivio liceat se invicem convitiis petere, & lacerares: respondendum, si adsit absurdus aliquis homo fas esse ipsum falsè perstringere, ut irascatur. Nam ejusmodi ira præbebit materiam se exhilarandi convivis.

Notare autem est differentiam inter Cynicum & Ulpianum, nam Ulpianus comiter subridens respondet, at Cynulcus excandescit.

Quicunque autem ponit pedem in aula, aut cæteroqui frequentat Procerum palatia, hoc diligenter observet, ne sinat se abripi ad iram, nisi velit suam dignitatem minuere, & imperitus haberi. Sed adulatores Aulici homines pusilli id quoque observant, ne cuiquam unquam ullo verbo contradicant, veriti, ne eum offendant. Parum autem pensi habent Aulici veritatem, modo sua commoda promoveant. Sed de his alibi.

Cur porro non debeas irasci, ea causa est, quia putant Aulici vitandos esse homines iracundos, & non esse aptos, quibus Princeps curanda negotia mandet.

CAP. CXLVII.

De Medicis inter Dipnosophistas Laurentianos. An & quatenus in convivio liceat de Morbis loqui?

PRæter Galenum Dipnosophistarum numerum auxerunt Daphnus Ephesius, & Rufinus Nicæus. De primo ait Epitomator ἱερὸς τὴν τέχνην.

τέχνην. Dalecampius transfert: *divinos honores ob artis ſuæ peritiam meritus.* Forte non bene. Sed vertendum. Divinus in arte Medica, & moribus. Non erat purus Medicus, ſed Academicorum præcepta & opiniones valde bene aſſecutus.

Argutabitur aliquis: inter convivas non debere dari locum Medicis, quia videntur ominoſi, cum agant ſemper de morbis. Et qua quæſo de re loquentur ipſi? an de febribus, de urinis, de apoplexia, epilepſia, de hæmorrhoidibus, talibusque? Atqui ſcimus juremerito reprehenſum fuiſſe Epicurum, qui in ſuo convivio agit de febribus. Veteres dabant operam, ne immenſa ulla mentio fieret rerum ſua natura malarum, putantes talem mentionem eſſe inauſpicatam.

Reſpondendum nihilominus eſt Medicos eruditione excellentes, & non meros Empiricos, aut puros putos Medicos debere adhiberi convivali hilaritati, quia ſciunt ipſi de vinis, de facultate alimentorum, de fructibus terræ, de elementis loqui, multasque quæſtiones naturales melius norunt ſolvere, quam philoſophi, cum valde multa obſervent dum morbos profligant; quia etiam facultatem medicamentorum callent, fit ut de plantis, talibusque valde bene loquantur.

Ipſi interim ut prudentes vitabunt ſermones de rebus ominoſis, ut morbis, & quæ ad morbos faciunt. Ita Stephanus Rodericus Caſtrenſis, & Julius Gauſtavinus duo inſignes Medici cum viverent valde erant accepti Magno Duci Etruriæ Ferdinando II. qui nunc imperat, quia adſtantes prandenti de qualibet re po-

tius, quam Medicina loquebantur: ejusmodique sermonibus ego aliquot annorum spatio interfui. Nam vel solum opus Galeni prorsus doctum de usu partium corporis humani, quam multa suppeditare potest Medico, grata futura convivis.

An igitur dices, non licebit ne verbo quidem loqui de morbis? Nonne contingit, dum cibum sumit Princeps, ut dicatur hic vel ille obiisse, aut animam agere, aut graviter decumbere? Nonne sermo mox illuc ducitur, ut sciatur causa mortis, aut quo morbo decumbat? Ita non videntur posse prorsus vitari verba de morbis.

Respondendum est, si ejusmodi sermo incidat, debere eum censeri minus auspicatum. Contigit aliquando, ut cum adstarem Magno Duci multa proferrentur de febribus, & disputaretur præsertim: An hectica in multos annos possit porrigi, ut aliqui docent. Ego apud me cogitabam talem materiam minus facere ad ejusmodi locum.

Si igitur aliquid attingatur de morbis præter voluntatem, paucis verbis agendum, moxque omissa inauspicata materia colloquium ad alia est transferendum.

Ego sanè semper lubentius usus sum consuetudine Juris-Consultorum professorum, quam Medicorum. Nam facile est eum, qui prope quotidie colloquitur cum Medico, ut ipso suadente ad pharmaca sumenda, ad purgandos humores transileat, & quæ non male habebant, aut saltem non ita malè, mox turbato corpore, & facta violenta innovatione pejus habeant.

Quanto-

Quantopere autem dolui cum hinc anno præterito discederet eruditissimus Juris-Consultus M. Aurelius Galvanus, valde enim quamdiu vixit in hac Academia delectatus sum ejus consuetudine, quod admodum peritus esset omnis antiquitatis Romanæ, nec expers prorsus philosophiæ. Sic licebat cum ipso deambulare, & in multas horas de moribus aureis Romanorum colloqui, talique colloquio ad vesperum deducere diem.

Romæ autem præcipuam temporis partem transigebam, aut apud sapientissimum Ant. Quærengum, aut Marchionem Vincentium Justinianum, omnium eorum, quibus vita civilis constat peritissimum, cum præsertim ejus ædes frequentarentur à Comite Horatio Carpinio, ab Asdrubale Montacuto, à Theodoro Amydeno eximio causarum patrono aliisque.

CAP. CXLVIII.

Ob Dipnosophisticam materiam commendatur Martialis, & quædam ex ipso repetuntur & illustrantur.

Autor sum ei, qui Dipnosophistica vult mentem instruere suppellectile, ut Martialem in consilium vocet, legat, sibique notum non minus, quam digitos suos faciat. Vix enim credi potest, quanta sit in Epigrammatario isto poëta varietas, qua quidem varietate, ut Spartam ornet, quis nescit indigere Dipnosophistam, cui consilium capiendum in arena? nam præter expectationem nunc de hac, nunc de illa materia sermo movetur. Difficile

ficile vero non erit ei, qui scriptorem omnigeno rerum apparatu jucundissimum in succum, & sanguinem verterit, illico aliquid depromere, quod ad rem faciat, de qua Convivæ cœperunt loqui, voluptatemque conciliare toti cœtui. Lubet autem hic nonnulla ex poëta, quem publicè juventuti jampridem & quidem non semel sum interpretatus, transcribere, donec prodeant meæ in eundem annotationes laboris non expertes, si tamen prodituræ sunt, cum non amplius videatur indigere interprete explanatus, non tantum à Domitio Calderino, sed aliis viris eruditis recentioribus.

Romani tandem non solum uxores, sed & amicas puellas cœperunt appellare *Dominas* blandiendo & adulando, hinc apud Italos decurtato vocabulo factum, ut quælibet mulier vocaretur Donna; quasi Domina. Sed Donna non prius facta est, quam pronunciaretur apud Latinos jam degenerantes *Domna.* Hoc inde colligere est, quia Itali ex mn, Latinorum faciunt nn, cum lingua Italica, si comparetur cum latina sit fracta, mollis, minimeque sapiat robur in loquentibus. Qualis autem est oratio, talis ferè animus. An enim compares nostros Italos cum antiquis Romanis, cæterisque Italiæ Incolis? Nequaquam. Sed de Domina proferantur verba Martialis lib. X. Ep. XXIX.

Quam mihi mittebas Saturni tempore lancem,
Misisti Dominæ, Sextiliane, tuæ.

Sic lib. V. Ep. LXII.

Nescio quid Dominæ teneram qui garrit in aurem.

Sermo

Sermo eſt de quodam Criſpulo, qui erat adulter uxoris Mariani, cum tamen Maritus putaret eſſe procuratorem. Ego etiam novi non unum, qui volebat videri litium cauſa frequentare ædes pulchræ fœminæ, & viduæ; amoris cauſa ipſam conveniebat. Nec mala conjectura viſus eſt niti Martialis, quando collegit Criſpulum eſſe adulterum, quia teneram garriebat in aurem. Etenim amantes ſibi invicem ſolent in aurem garrire, cum ſit argumentum magnæ familiaritatis. Familiaritas autem cum fœmina, quæ non ſit ſanguine juncta, ſuſpicionem jure merito injicit. Nec profecto honeſtæ & pudicæ mulieres aut garriunt in aurem, aut præbent aurem cupienti in eam garrire.

Ut vero revertamur ad nomen Dominæ, ſciendum, Romanos ſtante Republica valde averſatos fuiſſe nomen Domini, nec ſe invicem honoris cauſa ſic appellaſſe. Labente libertate ſaltem Imperatorem voluerunt ita nominare, quod tamen non permiſit Auguſtus, ut notum ex Suetonio. Tandem eo res progreſſa eſt, ut privati quoque ſe invicem Dominos dicerent. Adeo degenerarunt à veteri libertatis amore, ut propterea dixerit Tiberius: O homines ad ſervitutem natos. Audiamus jam Martialem lib. V. Epigr. LIIX.

Cum voco te Dominum, nolo tibi, Cinna, placere,
Sæpe etiam ſervum ſic reſaluto meum.

Hodie nihil frequentius in ore omnium hominum, quam ut ſe invicem ſervos, & quidem deditiſſimos, devinctiſſimos, obſtrictiſſimos appellent: illudque ſubinde addant: oſculor tibi manus. Quod eſt argumentum

Nec tamen cessi. Ita tandem discessum ex prandio amicitia fere conclamata. Quod retuli ut intelligant, qui morum Italicorum non sunt usque adeò periti, nimium coli hodie pulchras fœminas in Italia.

Quod dixi superius de consuetudine offerendi osculum passim, & obviis multis apud Romanos, id confirmatur, ut alia omittam, Epigr. Martialis XCIX. lib. XI.

Effugere non est Basse, basiatores,
Instant, morantur, persequuntur, occurunt,
Et hinc & illinc, usque quaque quacunque
Et æstuantem basiant, & algentem.
Non te cucullis asseret caput tectum,
Non consulatus ipse, non tribunatus,
Sævique fasces, nec superba clamosi
Lictoris abiget virga basiatorem.

Quod est remedium adversus improbitatem basiatorum? Respondet Martialis:

Facias amicum, basiare quem nolis.

Quasi basia non exigerentur ab Amico. Adeò scilicet invaluerat consuetudo basiandi, ut inciperet esse testimonium amicitiæ non basiari; quæ tamen per hyperbolem prolata sunt à Martiali. Nam verè basium fere amicis, notis & caris offerebatur. Hinc intelligimus, cur S. Paulus jubeat Christianos se invicem osculari in Ep. ad Rom. ob mutuum, & fraternum amorem. Invaluitque mos basiandi inter sacra cumque sacra Eucharistia perageretur, cujus rei superest hodieque vestigium, dum celebratur sanctum Missæ sacrificium solemni more.

Epigr. libr. XIV. n. LXVII. memorantur muscaria pavonina. Superbus est pavo, cogitur tamen suas pennas concedere conficiendis flabellis, quibus abigantur muscæ. Cur hodie ex alia materia conficiuntur flabella, & quidem longe viliori? quia pauci admodum aluntur pavones. At olim passim habebantur in villis, imo comedebantur. Vix credi potest, quam multa olim rus dominis suppeditaret. Hodie friget, & jacet agricultura. Lege quæso Varronem, Catonem, Columellam, nostramque miraberis negligentiam.

Appetente hyeme in Germania porci prope innumeri occiduntur, quod eorum caro multiplici sit usui mensarum. Romani mense itidem Decembri mactabant miseros sues, ut saturnalitiæ mensæ essent instructiores. Martialis lib. XIV. Ep. LXX.

Iste tibi faciet bona Saturnalia porcus
Inter spumantes ilice pastus apros.

Singularis autem fuit ratio reddendi sues gratioris saporis apud Romanos. Nam alebantur in sylvis inter apros. Sic fiebant gratioris saporis, & majoris æstimationis. Germani furfure eos pinguefaciunt.

Quæritur porrò, cur Petronius dixerit Judæum *porcinum numen adorare?* cum tamen addat quod advocet cœli puras auriculas. Dicendum, fingere Petronium apud Judæos instar Numinis haberi porcum, quia Judæi nunquam possent adduci, ut occiderent porcum, cum nefas illis sit vesci carne suilla. Nam & Ægyptii allium & cepe inter Deos venerabantur, procul que aberant ab eo, ut ea comederent. Sed quis nescit Judæos ob Dei præceptum vetans abstinuisse à suilla carne, non quod putarent suem esse, Numen?

Numen? Tacitus fingit Judæos deteſtari ſuem, quia porrigine laborare quandoque ſolet, fingitque ob ejusmodi morbum Judæos Ægypto expulſos. Alii dicunt Judæos accepiſſe hunc morem ab Ægyptiis, qui non occidunt ſues, cum invertant roſtro terram, & ſint inſtar aratorum. Alii alia prodiderunt.

Cap. CXLIX.

EXERCITATIO DIPNOSOPHISTICA: An teſtamenta ſint Juris Gentium, an Civilis?

DIpnoſophiſtam oportet inſpexiſſe libros, quorum auctoritate ſua dicta inter convivas vult munire. Et tamen reperiuntur aliqui Juris-Conſulti, qui non ſolum publicè profitentur leges, verum etiam libros edunt, qui contenti ſunt recentiorũ citationibus, neque ipſi vident & legunt ſcriptores, ex quorum narratione dependet veritas. Hoc autem eſt negligentiæ ſupinæ argumentum. An enim, ò homo, ſcis recentiorem Tranſalpinum ad rem adducere Gellium, Tacitum, Macrobium, Platonem, & alios, quos non legiſti? decetne doctorem & anteceſſorem niti aliena fide, videre peregrinis occulis? Dies me deficieret, ſi vellem exempla proferre falſarum citationum, quæ jubent ire præcipitem lectorem in errorem, coguntque eum ſemper eſſe puerum, contentus ero exemplo celebri apud Juris-Conſultos, qui quærunt an Teſtamenta ſint ex jure Gentium an Civili? vix tamen nominatim carpam eos, qui adduxerunt ſcriptores, ut oſtenderent ex jure Gentium eſſe. Quis-

que enim qui hanc diatribam leget, animadvertet quis hac in re ſe negligenter geſſerit.

Quod igitur ſint Juris Gentium teſtamenta probant Doctores. Nam quo *jure omnes gentes utuntur*, eſt jus gentium. Inſtit. de Jur. nat. §. 2. omnes autem populi conſueverunt condere Teſtamenta. In V. Teſt. Abraham totam ſuam ſubſtantiam reliquit Iſaaco, filiis concubinarum dedit munera.

Iſaac prætulit ſub finem vitæ Eſauo Jacobum. Jacob benedixit Filiis ſuis ſingillatim, & cuique reliquit aliquid ſingillatim benedicendo, & propheticè prædicendo; Judæ ſcilicet regnum, aliis alia.

Eſaias dixit Ezechiæ IV. Reg. cap. XX. *præcipe Domui tuæ, quia morieris.*

S. Paulus ad Gal. III. & IV. & Hebr. IX. oſtendit olim in veteri lege fuiſſe teſtamentum. Hinc nihil tritius eſt, quam ut dicamus Teſtamentum vetus, & teſtamentum novum. Teſtamentum vetus fuit conditum, quando dixit Deus: ejice ancillam, & filium, neque enim erit hæres filius ancillæ, cum filio liberæ, Gen. XX.

David quoque condidit Teſtamentum moriturus, & juſſit regnare Salomonem, filium Berſabeæ, excluſis aliis filiis, atque inprimis Adonia III. Reg. Cap. I. & II.

Cyrus quoque apud Xenophontem condit teſtamentum lib. VIII. & inſtituit Cambyſem regem, alteri autem filio quandam ditionem relinquit.

Tacitus, ut rem ſingularem refert de Germanis, quod carerent teſtamentis.

Tot philosophorum testamenta recensentur apud Laërtium. Leges Atticæ non pauca statuebant de Testamentis. Nec ipsa prætereuntur à Platone lib. XXXIV. de legibus.

Attalus Rex Pergami instituit hæredem populum Romanum, ut refert Strabo lib. XIII.

Micipsa quoque condidit testamentum in Africa, ut legere est apud Sallustium in principio belli Jugurthini.

Alexander Magnus moriens mandata, & annulum dedit Perdiccæ, ut est apud Curtium lib. X.

Nonne hæc sufficere possunt, ut intelligamus testamenta esse juris gentium? cum præsertim accedant secundum quosdam etiam Lacedæmonii cum suo Lycurgo.

In adversam nihilominus partem dicere est primum auctorem Testamentorum extitisse Solonem, ut est apud Plutarchum in ejus vita. Nam ante Solonem Athenienses non condebant testamenta. Quia putabant, ut est videre apud Platonem lib. XI. de leg. bona non esse testantis, sed gentis & familiæ.

A Solone Romani acceperunt usum testandi, ut est videre apud Pomponium l. verbis legis, ff. de verb. signif. & Ulpianum l. lege obvenire ff. eodem, ut omittam alios nec transcribam, quæ jampridem sunt vulgata.

Et sane ante tempus latarum XII. tab. nullum reperitur testamentum apud Romanos, ut nullum conditum fuit Athenis ante Solonem.

Igitur omne testamentum apud Romanos descendit ex XII. tab.

Quæ testamenta condita sunt à philosophis, de quibus agit Laërtius, à Solonis lege manaverunt. An dicemus id esse juris gentium, quod tantum Athenienses acceperunt à Solone, & Romani ab Atheniensibus? Quæ juris gentium sunt, adeo sunt antiqua, ut eorum initium non possit ostendi. Cur ita? quia peræque observata sunt apud omnes nationes, & à divina providentia instituta sunt. Si omnes populi condiderunt testamenta olim, cur Athenienses & Romani certo tempore, & quidem sero cœperunt testari? An Romani debuerunt discere ab Atheniensibus, quod ubique apud omnes populos observabatur?

Cur etiam Homerus, qui nobis exactè descripsit mores Heroicorum temporum nullam testamentorum fecit mentionem?

Sed objicitur Lycurgus. Miror potuisse quemquam dicere consuevisse Lacedæmonios testari proferatur quæso testimonium alicujus veteris scriptoris, quo probent, qui sentiunt testamenta esse juris gentium, Spartanos solitos testari.

At saltem Judæi testabantur. Id si verum est, cur Philo, cur Josephus nihil de testamentis tradunt? Cur Moses nihil de re tanti momenti sancivit?

Quod Abraham reliquit substantiam suam Isaco, id fecit ab intestato, cum reliqui essent filii ancillarum, atque adeò non possent succedere patri.

Erant enim Vernæ. Servus profectò incapax est successionis. Propterea dixerat Deus: *Non erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ*. Quando ergò dicit Moses, quod Abraham reliquit substantiam suam Isaco, tantum significat eum se gessisse more nationum, apud

apud quas absque ullo testamento, filii succedebant fratribus non habita ratione Vernularum.

Benedictio Isaaci fuit quid singulare, & quasi propheticum, aut dicendum Isaacum debuisse indicare, quem vellet esse Principem, ne oriretur controversia,& bellum inter filios. Fecit igitur hoc, ut Princeps aliquis, qui tradit uni regnum cum id dividi non possit. Dispositio autem, sive jussum necessarium ad tollendum bellum in re tanti momenti non est testamentum. Qua ratione explicandum, quod refertur de Davide tradente regnum filio Salomoni exclusis aliis, quodque narrat Xenophon de Cyro jubente succedere majorem natu filium.

Dices,notum fuisse maximum natu debere succedere. Cur ergo jubet eum succedere, si res explorati juris? Quin videtur voluisse condere Testamentum.

Respondendum est, antiquissimis temporibus rem fuisse prorsus incertam.

Nam cum ob virtutem deberet deferri sceptrum, ut tradit Justinus consuevisse nationes præstantissimum promovere ad regnum, non præferebatur necessariò maximus natu. Hinc sæpe factum est, ut regnum vel alternis vicibus fuerit administratum , vel exortum fuerit bellum , vel à patre æquè uni atque alteri relictum fuerit regnum, aut prælatus maximus natu, quòd jam haberet rerum usum, & experientia valeret.

Romulus & Remus auguriorem permiserunt, ut nossent cujus deberet esse regnum, aut saltem à quo deberet nominari Roma, licet dici possit fuisse gemi-

nos; quamvis è geminis ille censeatur esse major natu, qui prior ex utero prodiit.

Annibal, cum transiret Alpes discordiam duorum fratrum Allobrogum de regno certantium sustulit, quia ambigebatur: an maximus natu deberet imperare.

Eteocles, & Polynices pactum iniverant, ut alterni regnarent Thebis, nec prælatus est maximus natu.

Micipsa instituit in regno hæredes æquo jure filios, nec unum alteri prætulit.

Cyrus jussio succedere Cambysem. Cur quæso? Audiamus Xenophontem, sive potius Cyrum loquentem apud facundum Xenophontem: *decet me relinquere regnum declarando*, (quis debeat regnare) *ne si sit ambiguum, negotium vobis facessat.* Ait autem se *προςάττειν relinquere τῷ προτέρῳ γενομένῳ ei qui natus est prius*, & *πλειόνων ἐμπείρῳ qui habet majorem usum rerum.* Vides non tam habuisse rationem ætatis, quam prudentiæ, quam jam adeptus erat Cambyses præ fratre.

Si dicas, maximos natu solere communi consensu nationum præferri, cum Hispani, Galli, Germani, aliique populi præferant majores natu.

Respondebo, morem hunc non esse adeo antiquum, nam Primigenii Hispanorum invecti sunt à Gothis barbaris. Feuda instituta sunt à Longobardis, præter morem Græcorum & Romanorum, apud quos quidem Romanos talia semper sunt ignorata, cum tamen nobilitas nulla unquam fuerit clarior, & major quam Romæ.

Feuda

Feuda ſcilicet, & Fideicommiſſa perpetua, & jura primigeniorum, præter quam quod injuriam faciunt minoribus,qui nati ſunt iisdem parentibus, non permittunt transferri in ipſos majores natu verum dominium, & perfectum, cum non poſſint bona immobilia, & alia alienare, ſintque tantum domini fructuum. Non ergo in præcipua ratione dominii ſuccedunt patribus.

Adde per feuda, fideicommiſſa perpetua, jura primogeniorum, domos, agros, villas, lacus, & talia poni maxima ex parte extra commercium, cum vendi, emique nequeant. Quod quis non videt valde incommodare urbibus, & felicitati civili? apud Romanos autem pleraque omnia erant in commercio, ut norunt Juris-Conſulti.

Quod ſi omnia, quæ protulimus oſtenſuri Cyrum teſtamentum non condidiſſe, non adhuc ſatisfacerent, poſſet quis dicere nequaquam talia dixiſſe ſub finem vitæ Regem, ſed ſic narrata fuiſſe à Xenophonte. Docti namque viri dixerunt Xenophontem non prorſus hiſtoricè ſe geſſiſſe, ſed deſcripſiſſe Regem, qualem decebat eſſe. Moribus autem Athenienſium poſt Solonis leges teſtamenta condebantur. Ergò Xenophontem voluiſſe Cyro factionem teſtamenti tribuere, licet verè non teſtatus fuerit.

Proſequamur jam reliqua, quæ prolata fuerant ad oſtendendum teſtamenta eſſe juris gentium. Jacobus non condidit teſtamentum, cum peregrinus nullum patrimonium in Ægypto haberet. Tantum tanquam Vates bene precando prædixit quædam filiis

liis suis. Quod autem circumfertur testamentum Patriarcharum apocryphum est.

Ezechias monitus est, ut praeciperet domui suae, quia morituri quaedam solent mandare commendando famulos & amicos, jubendo aliquid de funere. Sic Josephus cum moreretur praecepit, ut suum corpus transferretur in Palaestinam. Res autem ipsa loquitur Ezechiam, non condidisse Testamentum. Ergo de Testamento non est locutus Esaias, quando dixit praecipe domui. Cur enim cum S. Scriptura referat de morte tot Regum nullius Testamenti facit mentionem? quod Attalus, Micipsa, imò Ptolomaeus Rex Ægypti testati sunt, secuti sunt Romanos, qui cum ferè totum occupaverint orbem, hinc adeò factum, ut testamenta videantur cœpisse esse juris gentium. Postquam enim Romani longè latèque dominati sunt, etiam persuaserunt nationibus, ut testarentur. Ergo signum libertatis fuit in Germanis, quod non testarentur, quia ejusmodi in re non se gerebant more Romano.

Quod S. Paulus profert de duobus Testamentis, id proculdubio per similitudinem quandam dictum est, ut & illud Rom. VIII. quod simus haeredes Dei, cohaeredes Christi. Nam Deus non moritur, atque adeò regnum cœlorum haereditas strictè loquendo vocari non potest.

Ergo cum Deus mori non possit, quando dicitur testamentum instituisse in Mosaica lege, id per quandam similitudinem prolatum est. Ne dicam Exod. XXIV. non vocari Testamentum, sed fœdus, quod adhibitis victimis sancitur à Mose sanè διαθήκη, quo vocabulo

cabulo utitur S. Paulus æque fœdus, ac Testamentum significat. Quamvis fatear in Epistolis S. Paulum locutum de Testamento, quia facit mentionem hæredis, & quod debeat intervenire mors testatoris, ut ratum sit Testamentum. Quæ omnia prolata sunt non ex Gentium, sed ex jure Romanorum, quod tunc vigebat etiam apud Judæos, & notum erat, propter imperium eorundem Romanorum.

Qui hæc audit forte colliget, quædam quæ orta sunt ex Jure Civili, posse redigi in numerum eorum, quæ sunt Juris gentium. Nam pleræque omnes nationes susceperunt morem testandi. Dicendum nihilominus, plura alia regnantibus Romanis suscepta fuisse à populis, quæ non propterea dicuntur esse Juris Gentium. Quicquid enim ortum habet ab una natione, id non potest dici juris gentium, licet ad multas nationes propagatum sit. Nam quæ Juris Gentium sunt *à divina providentia constituta sunt*, neque eorum potest reperiri initium.

Ne miremur interim, si aliqui ob memoriam sibi ponentes populos, qui didicerunt testamenta condere à Romanis dixerunt Testamenta esse Juris Gentium. Quod non affirmassent, si altius rem repetentes perpendissent populos ante legem Solonis, anteque Imperium dilatatum à Romanis nequaquam usos Testamentis. Poteram finem imponere dissertatiunculæ, attamen lubet adhuc quædam attingere, quæ ad hanc rem faciunt.

Profertur ab iis, qui putant Testamenti factionem esse Juris Gentium l. verbis legis ff. de verb. signif. quæ ita habet: *Verbis legis XII. tab. uti legas-*

sit rei suæ ita jus esto, latissima potestas tributa videtur, & hæredes instituendi, & legata, & libertates dandi, tutelas quoque constituendi.

Respondet recentior Juris-Consultus *non aliunde, quam ex gentium moribus eam propositionem legem confecisse.*

At quis nescit XII. tab. in plerisque omnibus confectas ex legibus Solonis? Solon autem primus factionem testamentorum introduxit in urbe Athenarum, cum antea Testamenta in illa Republica in usu non essent. Quod confectum ex legibus Solonis, id confectum non ex jure Gentium, sed Civili.

Servus est capax eorum, quæ Juris Gentium sunt ff. si id quod ff. de Condict. indeb. at incapax testamentariæ factionis. Ergo factio Testamenti non est Juris Gentium.

Huic argumentationi est, qui occurrit dicendo servum nullo jure, nec civili, nec gentium testari posse. Quod frustra dicitur. Nam cum controversum sit an Testamenta sint Juris Gentium, non est confugiendum eò ut dicas servum jure Gentium non posse testari.

Deportatus ea retinet, quæ Juris Gentium sunt, vel sunt quidam ff. de pœnis, nec tamen condit testamentum, vel ex Testamento aliquid capit. l. ejus §. in Insulam ff. qui Testament. facere possunt.

Non deest, qui respondet deportatum non posse Testamentum facere, quia cum Testamento conjungitur Jus Civile.

Sed si Testamenta sunt Juris Gentium, cur non potest fieri talis separatio, ut qui non potest condere jure civili, saltem condat jure Gentium?

Ob-

Objicit: Deportatum ex Testamento militis capere posse l. neque ff. de Testament. milit. Ergo testamentum militis conditum est jure Gentium.

Respondere est, beneficium hoc concedi deportato non ipsius causa, sed intuitu militis. Militum autem privilegia absque dubio sunt ex Jure Civili. Vide ff. de test. milit. l. I.

Absque dubio enim ante Julium Cæsarem miles non poterat instituere hæredem aut deportatum, aut fere quemlibet alium, qui testamenti factionem non habet. Colligitur id ex l. I. ff. de Testam. mil. & l. neque §. deportati, eodem.

Quod si factio testamenti foret Juris Gentium potuissent milites ante tempora Julii Cæsaris, tales hæredes instituere.

Concessum autem hoc est militibus, ut possent suam gratitudinem, suumque affectum manifestum facere erga quoslibet absque discrimine. Cum enim pugnando, & periculum vitæ adeundo pro Republica adepti fuerint bona, Par visum est esse, ut possent in quemcunque conferre talia bona testando, & hæredem instituendo.

CAP. CL.

Alia exercitatio Dipnosophistica, in qua agitur de dissidio nationum in aliquo more, ut intelligamus quænam dicantur esse Juris Gentium.

Juris

JUris Gentium cum dicantur esse illa, quæ apud omnes populos observantur, Civilis autem quæ sibi quisque populus sigillatim constituit, cujus juris dicemus esse ea, quæ in usu sunt apud aliquot nationes, apud alias, ut contraria rationi damnantur? quid dicendum in ejusmodi dissidio? exemplo res manifesta fiat. Apud Ægyptios, imo apud Assyrios, ut aliqui tradunt, moris erat, ut fratres in uxores ducerent sorores. Id testatur Dio, quando agit de Cleopatra, quæ nupsit fratri Ptolomæo majori, & eo mortuo minori, ut taceam de Berenice. Hunc autem morem non invexerunt Ptolomæi Ægypto, sed inventum ibi & ipsi cœperunt observare. Nam Philo sic de special. leg. *Ægyptius permisit licentiam ducendi sorores, sive per alterutrum parentem, sive per utrumque cognatas, ne gemellis quidem exceptis.* De Atheniensibus Cornelius Nepos in prooemio: *Cimoni non fuit turpe sororem germanam habere in matrimonio, quippe cum cives ejus eodem uterentur instituto.* Idem in Cimone: *Atheniensibus licet eodem patre natas uxores ducere.* Sic differebant ab Ægyptiis, qui eadem etiam matre natas ducebant.

Lacedæmoniorum legislator, teste Philone de leg. special. *uterinis non interdicit connubio, sed solis eodem patre genitis.*

Quin non defuerunt, qui dixerint apud Judæos quoque fas fuisse nuptias inire cum sororibus, adducto exemplo Abrahæ & Saræ, & alio exemplo ex libris Regum, ubi soror compressa ait: poteras me petere, & ipse Rex forte annuisset tuo desiderio. Sed reclamat de Judæis Philo: *deinceps præcipitur apud Mosem ne sororem*

quidem esse ducendam. Mox ait Mosem omnibus modis prohibuisse concubitum cum sororibus.

Conjugium igitur cum sororibus saltem nititur consensu trium nationum (ut Assyriam taceam) Ægyptiæ, Spartanæ & Atticæ, quæ nequaquam fuerunt barbaræ, ac proindi videntur optimè novisse, quid sit consentaneum rationi. Aliæ autem nationes ejusmodi conjugium rejecerunt. Ergo lex de connubio inter fratres & sorores nec est civilis, quia non unius populi, nec juris gentium, quia aliquot tantum nationes consueverunt conjungere fratres cum sororibus. Quid respondendum? dubitandum non est tales concubitus prorsus esse damnandos, licet apud Gentiles,& Poëtas Juno soror Jovis sit ejus quoque conjux. Nam magno consensu reliquæ nationes ejusmodi congressum rejecerunt.

Hinc autem saltem colligere licebit definitionem juris Gentium sic accipiendam, ut quandoque id sit juris gentium,quod pluribus nationibus,placuit licet etiam tres aliqua in re contradicant, quod patet ex superiori exemplo.

Cap. CLI.

Ad superiorem diatribam appendix, in qua agitur de populis, qui spreverunt conjugia cum peregrinis.

ALiquot nationes damnarunt conjugia cum mulieribus peregrinis. De Judæis Philo de leg. special. *Ne alienigenam quidem uxorem sinit Legislator in thalamum recipi ne quando maritus ab ea seducatur, oblitusque pietatis deflectat ad avia.* Athe-

Athenienses quoque aversabantur conjugia cum peregrinis. Peregrinus non poterat civem Atheniensem ducere. Accusabatur,& convictus vendebatur. Peregrina itidem vendebatur.Nec licebat cum illa,quæ peregrinitatis fuerat damnata rem habere,nisi vellet mille drachmas pendere.

Pronunciabant igitur Athenienses, ne civis peregre nuberet, ne inquam, civis Attica externo nuberet.

Quid memorem Romanos, de quibus dixit Ulpianus connubii jus non esse inter civem Romanum & peregrinam? hinc dixit Virgilius.

Sequitur (nefas) Ægyptia Conjux.

Spartiani absque dubio etiam conjugia cum peregrinis spernebant, quandoquidem ne quidem ad urbem admittebant peregrinos. Nisi certis diebus, hinc Theoph. Inst. lib. I. *Lycurgus peregrinos expellebat ne mores civium deteriores fierent.* Aliis nationibus aliter visum.

CAP. CLII.

De Commodo contemptore philosophiæ.

ADmoverat Marcus Imperator doctrina illustres viros erudiendo filio Commodo. Teste Herodiani lib. I. *Commodum, Marcus magna cura educavit accitis undique viris doctrina claris, maximaque proposita mercede, uti mores pro se quisque filii,ingeniumque excolerent.*

Sed filius mortuo Patre corruptus ab adulatoribus vitiisque prorsus deditus philosophos expulit

aula

aula, teste eodem Herod. *neminemque non ab limine velut insidiatorem submovebat, quemcunque aut probitas, aut disciplina ulla etiam mediocris illustraret.*

Quantum ergo floruit sub Marco philosophia, tantum sub Commodo languit, quod annotavi, ut intelligamus optime convenire philosophiæ cum bonis sapientibusque principibus, eandem verò valdè invisam esse Tyrannis, degeneribusque Regibus.

Cur enim philosophiæ valde favit Marcus? quia sapiens erat, & probus. Cur ipsam contrivit contempsitque Commodus? quia vitiorum erat mancipium. Perstringamus osorem sapientiæ his versiculis:

Dedecus Æneadum, nec aviti nominis hæres,
Commodus, obliqua luce Lycea videt.
Increpitat Sophien, sapientum commoda calcat,
Dedíscit Patrem, jussaque temnit avi.
O Miserum, atque iterum miserum. Nam vertice regni
Dejectus flebit, suppliciumque luet.

CAP. CLIII.

De Maximo Tyrio, ejusque Dissertationibus. Item de Alcinoo.

AN igitur prorsus exclusa est urbe Roma omnis philosophia, quia philosophus non auscultabat Commodus? Non ita conclamatus est status sapientiæ etiam sub Tyrannis, ut non aliqui tunc philosophentur. Respice Tiberium, Cajum. Non defuerunt tunc qui philosopharentur. Sic sub Commodo vixisse Maximum Tyrium non ambigit, qui legit

legit Suidam. Apparet autem non ſemel adiiſſe Romam, & diſceſſiſſe Maximum, quod indicant ejus diſſertationes. Conſueverunt profectò peregrinari philoſophi, qua de re non pauca legere eſt apud Dionem Pruſæum. Non abſimilia reperiuntur apud Ciceronem. Inſpice vitas philoſophorum, ſtatim occurrent peregrinationes. Plato ter adivit Siciliam, jam diſcendi, mox docendi cauſa. Quid memorem Anacharſim, qui Scyta matre græca natus Athenas ſe contulit, congreſſurus cum Solone, quod ex animi ſententia obtinuit? Sic exiſtimamus fuiſſe ſub Marco Maximum, cum ipſius in ſua vita mentionem fecerit. Cujus ſectæ fuerit ſi ſcire cupias, veteres manuſcripti Platonicum appellant. Quod etiam oſtendunt diſſertationes doctæ ſimul, & elegantes digniſſimæque Academia Socratica. Subinde enim multa ad Academiam veterem facientia promuntur, quæ magna cum laude auctoris verſantur in manibus ſtudioſorum. Videtur tamen magnæ libertati indulgere, ut Carneadem aliquem referre videatur. Ejus morem fere hodie imitantur Itali in cœtibus eruditorum Juvenum, qui extra ſcholas publicas conveniunt in ædibus viri alicujus Patritii, ut recitent orationes & carmina. Magni nominis eſt hodie adhuc Academia Furfuraceorum apud Florentinos, & Humoriſtarum Romæ, quibus quidem ego cum junior eſſem adſcriptus fui.

Maximo Tyrio addo Alcinoum, cujus reperitur introductio ad Doctrinam Platonis, opus ſane dignum, quod diligenter evolvatur à ſtudioſis doctrinæ Platonicæ. An ipſe vixerit tempore Maximi dicere non poſſum;

possum;apud Suidam sanè nihil de ipso reperi. Quando floruerit,dicat qui observavit. Ego cum jam nihil aliud suppetat hominem refero ad seculum Commodi. Erit qui forte melius ad posteriora referat tempora. In maximum porrò & Alcinoum, qui uno circumferuntur volumine sic lusi:

Qui cupit optatum contingere dogma Platonis,
Socraticoque gravem pellere fonte sitim,
Maximo,& Alcinoo impendat noctemque diemque.
Quin memori evolvat grandia verba stylo.
Sic erit, ut gemina plectat sibi fronde coronam,
Doctrina radiis, eloquiique micans.

CAP. CLIV.

De Septimii Severi doctrina. Quod de vita sua scripserit Commentarium.

IMperatorum doctrinæ non expertorum, quique orbi Romano, Romæque præfuerunt auget numerum & censum Septimius Severus,armorum gloria inprimis magnus, philosophia etiam non ignobilis, licet in bellis, quæ multa feliciter confecit, gerendis occupatissimus. Fuit quidem ferox, & vitæ duræ, laboribusque insuetus, Afer. genere, Pannonicis imperans militibus, Mathesin tamen litterasque non neglexit. Futurorum præsagia medius fidius observare,& discernere sciebat,ut propterea in maximam spem obtinendi imperii erectus fuerit, quæ omnia recensentur accuratè ab Herodiano lib. II. histor.

Præſagia autem futurorum ipſe annotavit,& digeſſit in libris, quos de vita ſua conſcripſit.

Etſi autem natus fuerit in Africa in urbe Lepti, majores tamen ejus equites fuêre Romani. *Latinis græcisque literis eruditiſſimus fuit*, teſte Spartiano. Romam venit ſtudiorum ergo, Athenas petiit eorundem ſtudiorum cauſa, quod idem hiſtoricus narrat, qui de philoſophiæ cognitione non tacet dum ait: *philoſophiæ, ac dicendi ſtudiis ſatis deditus, doctrinæ quoque nimis cupidus, vitam ſuam privatam publicamque compoſuit.* O fortunatum Principem, qui rara felicitate, res à ſeipſo geſtas literarum commendavit monumentis. Nam ſi *beatos putamus*, quibus Deorum munere *datum eſt, aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda, beatiſſimum* dicere licebit Septimium, *cui utrumque contigit*, & ſimul rejicere inſaniam ejus, qui non ita pridem aſſeruit nemini fas, præter prophetas, & fatidicos viros, de ſeipſo ſcribere,& hiſtoriam componere. Inſpexerat, puto, vitam Joſephi graviſſimi ſcriptoris,ab ipſo eodem compoſitam.Cum autem Septimius armorum gloriæ addiderit decus ſapientiæ, nos ei hoc offerimus epigramma:

Septimium duplici circundat munere lauri
Ætherei Virgo vertice nata Jovis.
Nam bello inſignis Romano reddidit orbi
Caſtrorum leges, militiæque decus.
Ingens doctrina deſpexit ſidera cæli,
Et rerum cauſas eruit è ſinubus.
Hinc etiam duplici nos illum laude vehendum
Dicimus, ob ſophiam, militiæque decus.

CAP.

CAP. CLV.

De Julia uxore Imperatoris Severi favente philosophis. Extemporalitatis osores, homunciones obscuri, & ignari in ordinem rediguntur.

SEptimio Severo philosophanti rara laude addi debet Julia uxor, quæ & ipsa philosophiæ fuit perstudiosa,& multos philosophos in suo habuit aluitque comitatu. Quod Julia fuerit uxor Severi, concinunt historici; at an fuerit Antonini Caracallæ mater, non consentiunt scriptores. Aliqui affirmant, aliis asserentibus fuisse ejus novercam, quod inprimis traditum scimus ab Ælio Spartiano, qui etiam narrat, qua ratione idem Imperator Caracalla ipsam cum pulcherrima esset, licet Novercam in uxorem duxerit, magno incæstus crimine, quod non potuit excusari illa sententia: Imperator leges dat, non accipit.

Sed ad philosophiam Juliæ accedat oratio. Philostratus de vita Apollonii Tianæi sic scribit: *Damidis commentarios quidam familiaris nondum editos Juliæ Reginæ notos fecit, in cujus aula cum frequentissime versarer (erat enim Rhetoricæ facultatis studiosa) ut transcriberentur mandavit.*

Idem Philostratus in vita PhilisciSophistæ hæc habet: *Philiscus lite contestata apud Imperatorem (qui Antoninus erat philosophi ex Julia filius) Romam missus est, ut sua disponeret. Ibi cum in Geometras ac Philosophos Julia incidisset.*

Dixerat Juliam fuisse Rhetoricæ studiosam, hoc est sophisticæ,& Sophistarum,qui sophistæ etiam philosophi poterant dici,nam eloquentiam cum philosophica rerum cognitione conjungebant. En tibi verba Philostrati,in præfatione vitarum adConsulemAntonium: *Eos qui sub sophistarum nomine philosophiæ incubuerunt*; qui initium suum referebant ad decantatissimum Gorgiam Leontinum, de quo Cicero in II. de finibus: *E numero sophistarum primus est ausus Gorgias Leontinus in Conventu poscere quæstionem id est jubere, qua de re quis vellet audire. Audax negotium: dicerem impudens nisi hoc institutum translatum postea ad philosophos nostros esset.* Quodque Sophistice suo sinu oratoriam & philosophiam complectatur asserit denuo Philostratus in principio libri primi de vitis Sophistarum: *priscam sophistarum artem esse Rhetoricam philosophiæ deditam putandum est. Nam & de his, de quibus philosophi disputat.* Mox subjicit: *prima sophistarum ars philosophica sibi subjiciens, ea longius & prolixius prosecuta est.*

Profitebantur autem iidem Sophistæ extemporalem promptitudinem, extemporalem orationem, cujus initium aliqui retulerunt ad magnum Periclem, alii ad Byzantium Pythonem,nonnulli ad Æschinem. Constantior sententia extemporalitatis agnoscit auctorem primum Gorgiam, qui cum in Atheniensium prodisset theatrum, proponite quodcunque libuerit, dicere ausus est, teste eodem Philostrato.

Hinc adeò factum, ut ubicunque docebatur Rhetorica, sive Athenis, sive Rhodi, sive Romæ, extemporales declamationes locum haberent. Philostratus

tus profectò dum enarrat vitas Sophistarum, extemporalitatem non omittit. Loca transcribere nihil attinet, cum quisque ea per seipsum inspicere possit. Apud Petronium habes *venisse quendam in porticum ab extemporali declamatione*. S. Hieronym. præf. in librum Esther. *quæ dici poterant, & audiri sicut solitum est scholaribus disciplinis sumpto themate excogitarem.* D. Augustinus VI. Confess. *Cum medio die Alpidius cogitaret quod recitaturus erat sicut exerceri scholastici solent.* Jacobus Gaudensis lib. III. ærarii: *extemporales dicebantur oratores, qui responderent, ac si meditati essent.* De Augusto Suetonius Cap. LXXXIV. *Mutinensi bello declamasse quotidie traditur.* Subjungit: *non defecisse eum ad subita extemporali facultate.* Nero profecerat sub Seneca, eloquentiamque promptam hauserat. Hinc apud Tacitum XIV. annal. ait ipse, dum respondet præceptori: *quod meditatæ orationi tuæ statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum prævisa, sed subita expedire docuisti.*

Valuisse Julianum Imperatorem tali facultate exploratum est, cum etiam una nocte doctissimam, & prolixam orationem, quæ extat composuerit. De Tito Imperatore sic loquitur Suetonius Cap. III. *latinæ græcæque linguæ, vel in orando, vel in fingendis poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem usque* quam admirandus in ejusmodi calore fuit Statius. Nec celeritate destitutus fuit Sidonius Apollinaris, ut novit, qui ejus Epistolas non ignorat. Quintilianus lib. X. Cap. VII. docet quemadmodum extemporalis facultas paretur, & contineatur ubi audet pronun-

ciare, *maximum ſtudiorum fructum eſſe, & velut præmium amplius longi laboris, ex tempore dicendi facultas, quam qui non erit conſecutus, mea quidem ſententia civilibus officiis renunciabit.* Hodie tanta regnat inſcitia, ut ne quidem ſciant, veteres extemporali valuiſſe facultate. Mos declamandi quotidianus prorſus eſt omiſſus. Quod antiqui referebant ad magnam laudem ſi quis polleret extemporalitate, id obſcuriſſimi quidam homunciones, quos quotidie videmus, culpant & vitio vertunt. Si quem velint reprehendere, dicereque eum non bene orare, non bene ſcribere, ajunt eum celeritate uti. Quid igitur fiet tot celebribus ſcriptoribus, qui multa admodum nobis reliquerunt ingenii monumenta? Neque enim tot libros evulgaſſent, ſi celeriter eos non compoſuiſſent. Reſpondeant, reſpondeant hebetes ſemihomines, qui aliorum promptitudinem ſua tarditate metiuntur. Nam nec ætas noſtra prorſus caruit celeribus ingeniis, hominibusque qui extemporali facultate orandi ſcribendique valerent. Tales fuerunt in hoc noſtro Gymnaſio Mazonius, Dempſterus & Bulengerus. Tales ſunt multi in Gallia, quæ regio nullo non ſeculo habuit viros facundos. Sileant igitur deinceps calumniatores, tardigradi detractores, nec in aliis culpent quæ ipſi otio, & vitiis dediti præſtare nequeunt. Deſinant meis laboribus detrahere apud Principes, & Proceres. Nec enim nego mihi, & in Germania, in Inſubria, Romæ, atque alibi, & hic præſertim uſurpatam extemporalitatem, contemptis inſulſiſſimorum nebulonum, & ignariſſimorum tenebrionum latratibus.

Opor-

Oportet autem magnam rerum cognitionem sibi comparare, si quis velit ex tempore aut dicere, aut scribere: quid autem est multiplex rerum cognitio? Philosophia, ut tradit Strabo lib. I. Hinc rursus Philostratus suos Rethoras non avellit à philosophia. Nam dicit: *Dias Ephesius philosophiæ quidem suæ fundamentum jecerat ex Academia.* Mox de Carneade: *Carneades Atheniensis inter Sophistas scribitur. Philosophica enim mente præditus fuit, & orationis vim ad summam evexit gravitatem.* De Philostrato quod philosophatus fuerit cum Regina Cleopatra, Sophistaque appellatus. De Phavorino sic: *Phavorinum philosophum eloquentia inter Sophistas prædicavit.* Ergo merito de Julia Imperatrice dixit, quod habuerit philosophos in suo comitatu, & Rhetoricæ fuerit studiosa. Cui etiam acceptum debemus referre Commentarium Philostrati de vita Apollonii, quem non potuisset simplex Rhetor componere cum tam multa petat ex philosophia, non ego excuso fabulositatem ejus libri, quando auctor multa videtur cum suo Damide fingere de impostore Apollonio, ut suo loco latius exposui, negare tamen non possumus quin in eo multa utilia contineantur ad Philosophiam facientia, si quis ea secernere sciat à fabulositate, quod sigillatim jam indicare non possum, cum sit res alterius argumenti. Cur verò qui philosophiam profitentur talem librum non legunt? Novi causam, suum Aristotelem solum cognoscunt, & ab aliis auctoribus, per quos proficere possent, diligentissime abstinent.

CAP. CLVI.

De Alexandro Aphrodisiensi. Aliquid additur de Oppiano poëta.

ALexandrum Aphrodisiensem memorat Suidas, nec reticet Porphyrius in vita Plotini. Legebantur scilicet ejus commentarii Romæ sub Plotino, tanquam optimi interpretis Aristotelis. Floruit sub Septimio Severo, & Bassiano Antonino Caracalla. Nam octodecim annorum spatio regnarunt simul hi duo Imperatores. Ad eos dedit Epistolam Alexander, quum eis offerret librum de Fato, ubi dicit: *cujus philosophiæ* (Aristotelicæ scilicet) *præfectus sum, vestro testimonio doctor illius pronunciatus.* Mox subjicit: *si autem per ocium operam dantibus vobis libro, oportere videbitur dictum fuisse aliquid clarius, peto ad me scribere de quæsitis.* Hæc ille.

Tanti porrò interpretis opiniones hac tempestate videntur à plerisque postponi Averroicis glossematis, nescio qua de causa, cum præsertim doctissimi sint viri, deque philosophia Peripatetica non male meriti, malintque Averroistæ, quam Alexandrei appellari. Sed quis non miretur mentem Aristotelis latuisse Alexandro adeo antiquo, & innotuisse tandem, & tam serò Arabi Averroi? Meum non est hic de hujusmodi vicissitudine Peripateticorum axiomatum disputare. Hoc interim ausim pronunciare multa visa ab Averroe excogitata, additaque de quibus nihil cogitaverit Aristoteles, quod meum effatum ostendet suo tempore liber de Averroica Peripateticæ doctrinæ extensione. Mihi namque placet Alexan-

drum

drum longe Averroi præferre. Quod teſtor jam his verſiculis:

Quisquis Alexandrum, quem florida ſecla tulerunt.
Averroi poſtponere
Haud dubitas, ferri à recta ratione videris.
Nam quis Pelasgo præferat
Mollem Arabem, aut Maurum, quem barbara natio jactat?
Quin dignus aure Cæſaris
Regnet Alexander, doctum det jura per orbem,
Sileatque Arabs Averroës.

Cum Severo non occuriſſet pater Oppiani poëtæ, eum in inſulam relegavit. Filius compoſuit inſigne poema de piſcibus quod mortuo Severo obtulit Caracallæ, à quo donatus eſt ingenti pecunia, ut de Patre revocato ab exilio nihil dicam, dicta propterea ſunt carmina illa aurea.

Quid hæc recenſere attinet, inquies, quando de philoſophia agitur? philoſophus profectò fuit Oppianus, qui de piſcibus tam doctè potuit diſſerere.

CAP. CLVII.

De Heliogabalo perſequente eos, qui Alexandrum in diſciplinis erudiebant.

FAnaticus fuit homo Pſeudantoninus Heliogabalus, de quo ridenda, & prorſus in digna dictu narrant hiſtorici. Mammæa Alexandri mater, quem adoptaverat Heliogabalus, filium à fœditate omni vindicare ſatagebat. Qua ratione? ſubmittendo philoſophos viros doctos. Sic enim He-

rodianus: *submissis clam doctoribus omnium disciplinarum, græcisque eum pariter, latinisque literis instituens.* Quid ad hæc Heliogabalus? Magnopere indignabatur, jamque adoptionis, imperii participati pœnitebat, quapropter omnes illius doctores aula exegit, quosdamque illustriores, partim morte, partim exilio affecit ridiculas allegans causas, quod filium ipsius corrumperent, neque agitare eum choros, atque ebacchari finerent, sed ad modestiam componerent, & virilia officia edocerent. Hinc in Heliogabalæam insaniam, quæ valde imperium afflixit Romanum sic ludere placuit:

Solisne mystagogus
Vocaris Imperator,
Qui fervidus baccharis,
Ceu Mænas mentis impos?
Colisne solis orbem,
Velut peculiare
Numen tibique gratum;
Procul interim Sophûm vim,
Qui splendent solis instar,
Procul jubes abire?
Ne quis gravi furori,
Quo te videt perire,
Opem adferat, & medelam,
Ergo peri furendo,
Pœnasque da furoris
Dejectus arce Regni,
Exutus ipsa vita,
Dum cœtibus sophorum
Infers furendo damna.

CAP.

CAP. CLVIII.

De Mammæa, quæ filium Alexandrum sapientiæ præceptis curavit imbui.

BEat nos philosophiæ Romanæ progressus. Quandoquidem veridica narratione illuc nos deducit, ut sciamus Mammæam existimasse ope sapientiæ posse effici, optimum Imperatorem filium Alexandrum, iisque instructum artibus, quæ regna, & nationes sine sanguine in pacata tranquillitate regunt juxta legum sanctissima jussa. Etsi verò alias quoque fœminas habeat memorare philosophia, illisque suam augere gloriam, nescio tamen, an ulla mulier cum Mammæa comparanda promoverit sapientiam, tantumque ipsius profecerit auspiciis. Laudamus matrem Agricolæ, quod filium Massiliam miserit ad capessendum ingenii cultum sub disciplina philosophorum. At ille Dux tantum extitit belli contra Britannos, non præfuit orbi Romano. Admovit philosophum erudiendo filio Agrippina, scelesta cæteroqui, & pessimis artibus infamis, pudenda prorsus philosophiæ. Custodivit libros patris filia Pythagoræ, sed egestate pressa non potuit amplius de sapientia bene mereri. Audierunt Plotinum mulieres nonnullæ Gemina mater, & filia, Amphidia, sed sibi vacaverunt, neque magnopere fructum, qui ex philosophia percipitur uberrimus, ad alios porrigere potuerunt. Hypatia docuit Alexandriæ, discipulumque præter alios magnum Synesium habuit, sed umbratica tantum fuit magi-

magiſtra, lapidibus tandem miſera à furente plebe obruta. Mammæam autem in lucem, inque ſplendorem immenſum produxit philoſophia, qua ſic curavit imbui filium, ut evaſerit Romanorum Imperator omnibus numeris abſolutus. Ergo gloriam Mammææ comitentur verſiculi, quos obſervantiæ in tantam fœminam plenus effudi, calore extemporali, quorum tenuitati ſi lector non ſuccenſuerit faciet rem ſua humanitate digniſſimam. Neque enim nobis licet eſſe tam felicibus, ut de rebus arduis ſcribentes ſoluta oratione, mox mentem, calamumque ad ſublime poſſimus transferre carmen.

Mammæam Aoniæ victuro extollite Divæ
Carmine, Mammæam Phœbus & ipſe vehat.
Induperatricem, qua non præſtantior ulla
Extitit, haud repens dicere debet epos.
Nam Natum genitrix primis inſtruxit ab annis,
Ut rectum haud ſegnis carpere vellet iter.
Quo vocat excelſas animas Tritonia virgo,
Quo ſophie invitat, ſanctaque jura trahunt.
Candida quo virtus ſignato tramite ducit,
Quo cives latia lege Quirinus agit.
Artibus his fretus Cæſar ſe more probavit,
Quem rigidus Cenſor, vel probet ipſe Cato;
Imperioque regens populos tria luſtra peregit,
Qualia Saturni ſecla fuiſſe ferunt.
Ergo Mammæam, generoſam Heroida, Muſæ
Dicite, Mammæam Phœbus & ipſe canat.

CAP.

Cap. CLIX.

De Alexandri Severi philosophico studio. Quod coluerit Apollonium Tyanæum, de quo plura proferuntur.

ALexandro Severo absque dubio cari fuerunt Philosophi. Nam Lampridius ait eum cum convivaretur *adhibuisse doctos homines.* Legebat libros Platonis de legibus eodem teste, & Ciceronem de Officiis, & Republica, habuit etiam præceptorem in prima adolescentia, seu pueritia philosophum Stilionem. In Larario suo habebat *animas sanctiores* (inquit Lampridius) *inque eis Apollonium*; scilicet Tyanæum; quem profecto Gentiles, ut divinum hominem, & plusquam hominem venerabantur. Sic enim Eunapius in proœmio: *Apollonius Tyanæus non jam philosophus, sed mediæ inter Deos ac mortales naturæ particeps: quippe qui* Pythagoreæ *disciplinæ Sectator, illius divinitatis famam, dignitatemque adauxit: de quo atnè perscripsit* Philostratus *Lemnius, editis libris, quibus titulum fecit: vitam Apollonii, cum debuerit verius inscribere , Accessum Dei ad homines.* Narrat Flavius Vopiscus Aurelianum de evertenda Tyana cogitâsse, sed Apollonium Tyanæum, celeberrimæ famæ, auctoritatisque sapientem, veterem philosophum, amicum verum Deorum, ipsum etiam pro numine frequentandum recipienti se in tentorium ea forma, qua videtur subitò adstitisse', atque hæc latinè ut homo Pannonius intelligeret dixisse: *Aureliane si vis vincere, nihil est, quod*

de

de meorum civium nece cogites. Aureliane, ſi vis imperare, à cruore innocentium abſtine. Aureliane, clementer te age, ſi vis vincere. Norat vultum philoſophi Aurelianus. Cur ita? quia eum in multis templis viderat. Ergo Gentiles effigiem Apollonii collocabant in templis perinde ac ſi Deus foret, aut Heros. Subjicit Vopiſcus Aurelianum mox mutâſſe propoſitum evertendæ Tyanæ, imo & imaginem, ſtatutas, templum pollicitum. Quod ait ſe legiſſe in bibliothecæ Ulpiæ libris. Mox exclamat: *quid illo viro ſanctius? Venerabilius, antiquius? diviniusque? ille mortuis reddidit vitam. Ille multa ultra homines, & fecit & dixit.*

Sic ſcribere Vopiſcum non miramur. Nam cum Gentiles viderent quotidie magis ac magis propagari Chriſtianam veritatem, & adorari Servatorem noſtrum, Chriſtum Jeſum, ipſi in furorem acti paſſim Magum, & impoſtorem illum Apollonium, ut divinum, imò ut Deum commendabant. Sed fruſtra fuiſſe, res ipſa docuit. Hodie enim Apollonius prorſus negligitur, & inter magos recenſetur: Chriſtus autem ut verus Deus, & æterni Patris filius adoratur ab omnibus ferè Nationibus.

CAP. CLX.

De Gordiani Imperatoris philoſophia. De Sammonico Sereno, patre & filio, quorum hic fuit præceptor Gordiani.

GOrdianum Seniorem deditum fuiſſe philoſophiæ aſſerimus præeunte Julio Capitolino, qui ſic loquitur: *Hic enim vita venerabilis cum*

cum Platone semper, cum Aristotele, cæterisque veteribus agens, alium quam merebatur exitum passus est. Nam cum vidisset interfectum filium in prœlio seque imparem Maximini viribus in Africa laqueo vitam finivit, vitamque cum imperio amisit.

Mirum autem non est dedisse operam seniorem Gordianum, utnepos quoque philosopharetur, nam ei dedit præceptorem Q. Serenum Sammonicum. Qua de re iterum Julius Capitolinus. *In studiis gravissimæ opinionis fuit, memoriæ singularis. Sereno Sammonico, qui patri ejus amicissimus fuit nimis acceptus, & charus usque adeò, ut omnes libros Sereni Sammonici patris sui qui censebantur ad LX. & duo millia Gordiano minori moriens ille relinqueret, quod eum ad cœlum tulit. Siquidem tantæ Bibliothecæ copia, & splendore donatus in famam hominum literatorum decore pervenit.* Vides duos fuisse Serenos Sammonicos, patrem, & filium, & filius quidem paternam bibliothecam reliquit Cordiano Juniori. Qui vitam Q. Sereni Sammonici conscripsit confudit patrem cum filio, nam dixit Q. Serenum Sammonicum fuisse Junioris Gordiani præceptorem, & ejus meminisse Spartianum in Caracalla. Nam Spartianus loquitur de patre non de filio. Pater autem non fuit Præceptor Gordiani, sed filius. De patre sic Spartianus: *occisi sunt, & in balneis plures, & in cœnis inter quos Sammonicus Serenus, cujus libri plurimi ad doctrinam extant.* Idem Spartianus in Geta: *Sereni Sammonici libros familiarissimos habuit, quos ille ad Antoninum scripsit.*

Inter eos libros erant, qui agebant de Reconditis, citantur enim à Macrobio, qui ejus quoque meminit

lib.

lib. III. Satur. Cap. XVI. ostenditque Seniorem Sammonicum floruisse sub Severo, adque eum scripsisse. Audiamus Macrobium: *temporibus Severi principis, qui ostentabat duritiam morum Sammonicus Serenus, vir, ut eo seculo doctus, cum ad Principem suum scriberet faceretque de Acipensere sermonem verba Plinii præmisit & ita subjecit: Plinius ut scitis ad usque Trajani Imperatoris venit ætatem, nec dubium est quod ait nullo honore hunc piscem temporibus suis fuisse, verum ab eo dici; apud Antiquos autem in pretio fuisse, ego testimoniis palam faicam.*

HodieSammonici nihil extat præter præceptaMedicinæ inter quæ reperitur amuletum adversus hemitritæum ex Magorum petitum disciplina, vult enim chartæ inscribi Abracadabra quod putat vir eruditus fictum ex Abraxa qui erat Deus Basilidis, & Valentini. Ipsi autem religionem ejusmodi nugis inquinârunt sub Adriano, & Antonino Imperatoribus. Dubium autem non est, quin tale amuletum quod magiam sapit, debeat rejici. Sed discedat à Sammonico calamus, ex aratis tamen versiculis tanti hominis famæ dicatis.

Sammonicum resonet Parnasus, namque Serena.
Luce micat, velutiCynthia nocte micat.
Ast, varia chartas quas scripserat arte Serenus.
Invida rugoso secla tulere situ.
Ergo nequicquam Sophiæ pallescimus umbra,
Si nos Parca rapit, si pereuntque libri.

Cap. CLXI.

De Plotino, quando se contulerit Romam, quamdiu ibi vixerit?

Ro-

ROmanæ civitatis felicitas philosophica tunc potissimum visa est esse in meridie, imò in celsissimo fastigio, quando Romana juventus pependit admirationis plena ab ore docentis Plotini. Is enim Gordianum proficiscentem ad bellum Persicum comitatus est, quo perempto Antiochiam se contulit, inde Romam imperium tenente Philippo, ut narrat Porphyrius in ejus vita, atque tunc quadragesimum ætatis annum agebat. Perseveravit autem in urbe nihil scribens, ad colloquium quidem admittens nonnullos, colloquiisque inserens Ammonii præceptoris sententias. Permittebat amicis interrogare, atque inprimis Amelio, qui apud ipsum vixit viginti quatuor annis. Venit etiam Romam Porphyrius cum Antonio Rhodio è Græcia, reperitque Amelium. Agebat tunc Plotinus quinquagesimum nonum annum, decimo anno Galieni imperantis, sed Porphyrius impleverat tricesimum. Tuncque idem Plotinus scripserat unum, & viginti libros, quorum compositionem aggressus fuerat primo anno Imperii Galieni. Sic viginti & uno libris decem annorum spatium impendit.

Quod certè omitti non debuit quandoquidem sic augetur, & illustratur philosophia Romana. Cur enim philosophiam Plotini Romanam non vocem, si Romæ composita est? incredibili profectò benevolentia Romani viri, imò mulieres philosophum prosecutæ sunt. Nam in domo Geminæ, quæ ab ipso discebat cum filia, habitabat.

Multi etiam tam mulieres quam viri cum morti propinquarent filios suos, tam Mares quam fœminas

unà cum omni eorum ſubſtantia Plotino tanquam cuſtodi tradebant, atque commendabant. Quocirca Plotini domus plena erat puerorum virginumque incoluit Romam ſex & viginti integros annos, diremit plurimas multorum controverſias, nec tamen ullum habuit inter cives inimicum. Ergò à ſummo antequam diſcedamus philoſopho, recitetur Epigramma, ejus dicatum honori:

Plotinum quicunque legit, putat eſſe Platonem,
Aurea qui quondam dogmata compoſuit.
Usque adeò Plato Plotini verſatur in ore,
Plotinum ut jures mente Platonis agi.
Ergo Plotini verſa ſublime volumen,
Qui cupis Actæi pandere dicta ſenis.

CAP. CLXII.

De Amelio Gentiliano, qui fuit familiaris Plotino.

AMelius ſileri non debet. De eo ſic Suidas: *Amelius Apamenſis philoſophus, diſcipulus Plotini, præceptor* Porphyrii, *æqualis Ammonii, & Origenis.* Is etiam vocatus fuit Gentilianus, teſte Porphyrio in vita Plotini, dum inquit: *inſcribitur ſane liber* (Longini) *de fine ad Plotinum, Gentilianumque, cognomento Amelium.* Vixiſſe Amelium Romæ ſatis conſtat, cum dicatur fuiſſe Plotini familiaris. Sunt verba Longini apud Porphyrium: *præterea & qui etiam nunc Romæ vivunt, Plotinus, & Gentilianus Amelius, Plotini familiaris:* Scripſit non pauca egregia, ſi fides eidem habenda.

benda. Nam ait: *Plotinus, & Gentilianus Amelius propositionum copia referti sunt, scribendique munus serio elegerunt, proprio quodam more contemplationis utentes.* Visus est Amelius vestigia Plotini sequi, sed ambitu prolixiore verborum abreptus, induit contrariam Plotino formam. Contra eundem Amelium scripsit Longinus de Justitia apud Platonem posita.

CAP. CLXIII.

De Longini vita, scriptis, & morte. Aureliani gloriam non parum obscuratam tanti viri cæde.

Longinum referimus in hoc opusculo de statu philosophiæ apud Romanos, quia licet non videatur unquam fuisse Romæ, tamen quia interfectus est ab Aureliano Imperatore Romanorum, eum omittendum non existimavimus, verba Flavii Vopisci in Aureliano hæc sunt: *Grave inter eos, qui cæsi runt, de Longino philosopho fuisse perhibetur, quo illa Magistro usa esse ad Græcas litteras dicitur.* Quem quidem Aurelianus idcirco dicitur occidisse, quod superbior illa epistola ipsius diceretur dictata consilio, quamvis syro esset contexta sermone. Zosimus etiam in Aureliano ejus eruditionem, scripta, & constantiam in subeundo supplicio laudat. An fuisse Christianus dicendus, aut saltem semi Christianus? affirmet aliquis, quandoquidem in libello de sublimi genere dicendi facit de scriptis Mosis judicium. Id tamen non satis est, nam & Themistius ex S. litteris in orationibus profert testimonium, nec tamen

men Christianus fuit. Claudianus etiam poëta composuit Epigramma de Miraculis Christi, Gentilis tamen fuit.

Suidas porrò sic de ipso loquitur: *Longinus Cassius philosophus Porphyrii Magister, vir magna doctrina, & acri judicio.* Fuit sub Aureliano Imperatore, ab eoque occisus est per causam conspirationis cum Zenobia Odenati uxore. Recenset quædam ejus opera ibidem. Ex vita autem Plotini scripta à Porphyrio constat nonnulla contra Porphyrium ab ipso composita fuisse. Sic enim ipse apud Porphyrium: *Tyrius Basilius* (hic est Porphyrius) *non pauca Plotinum imitando tractavit, atque Plotinum ipsum magis, quam viam regulamque nostram probans libri cujusdam compositione conatus est opinionem de Ideis Platonicam veriorem esse quam nostram. Hunc, inquam, rescriptione quadam opposita, mediocriter arguisse videmur, ut qui non recte scilicet recantaverat.* Hæc ibi Longinus.

Longini ea singularis laus, quod eruditissimus simul, & doctissimus fuerit, & philologiam cum philosophia conjunxerit, quod suo loco etiam de Annæo Cornuto protulimus. Eapropter præterire non possumus verba Eunapii in vita Porphyrii: *Longinus,* inquit, *cæteris omnibus suæ ætatis antecelluit: & librorum ejus ingens circumfertur copia, illique ipsi admirationem obtinent, quod si quis vetustum auctorem aliqua in parte reprehendisset, non prius rata atque firma habebatur opinio, quam Longini illud confirmâsset judicium.* Et paulo antea: *Ea tempestate erat Longinus spirans quædam Bibliotheca, ac vivum Musæum,*

um, cui de veteribus judicandi potestas permissa erat, quo munere ante illum Dionysius è Caria perfunctus fuerat.

Tu tamen, Aureliane Imperator, talem tantumque virum è medio tollere non dubitâsti, quo facto nemo dubitat tuum de Zenobia triumphum obscuratum fuisse. Quæ namque gloria non tenebris involvatur, si adjunctam habeat sapientissimi hominis mortem omnium præclarorum virorum lacrymis deflendam? Longini gloriæ velificetur hoc Epigramma:

Longino æthereum præbet sapientia dextram,
Et generosam animam collocat in gremio,
Atque sinu mentem fovet, ut caliginis umbra
Heroëm haud tangat, quin nigra regna petat.
Nempe viros, vitam qui transmisere per artes
Palladio in solio gloria, luxque manet.

Cap. CLXIV.

Romæ fuisse Porphyrium non semel, profecisse sub Plotino, vixisse usque ad Probum.

BIs Romam se contulisse Porphyrium ambigere nos nequaquam par est. Primum illuc est profectus, ut ab ore Plotini docentis penderet, quod ipse testatur in vita ejusdem Plotini, nosque cum de eodem ageremus non reticuimus. De secunda profectione proferre licet testimonium Eunapii in vita Porphyrii. Nam postquam aliquot annos transegit in contubernio tanti præceptoris, trans-

misit in Siciliam. Inde Lilybæum contendit, ubi jacuit in suspiriis vitam trahens, inedia se macerans, nihil cibi admittens, ei in tanto periculo vitæ constituto supervenit Plotinus, ac locuplete verborum copia evolaturum jamjam corpore animum à mortis limine revocavit, ipsumque adeò corpus animavit, vegetumque reddidit. *Romam igitur reversus interruptum studiorum cursum, dicendique facultatem prosecutus fuit, sæpe in publicum prodiens, ut doctrinæ specimen daret.*

Videtur autem ipsum præceptorem superasse, quandoquidem Plotinus involuta scribebat ratione: *sed* P*orphyrius tanquam Mercurialis quædam catena ad mortales dimissa, omnigenæ eruditionis beneficio, cuncta apertè, dilucidè, clareque explicabat.*

Cur discesserit Roma, reliqueritque Plotinum, id causæ fuit, quod atra laboraret bile, cujus causa jussus est ab urbe discedere, ut ipse testatur, subjiciens hæc verba: *Quo quidem factum est, ut ab hoc animi proposito desisterem, sed interea impedirer, quo minus Plotino usque ad obitum eius adessem.* Mortuus est Plotinus triennio post Porphyrii discessum ab urbe.

Quod profectò conciliari non potest cum narratione Eunapii, qui testatur Plotinum Porphyrio mori volenti circa Lilybæum supervenisse, hominemque revocasse Romam.

Ita potest esse controversia bisne aut ter, aut tantum semel se Romam contulerit Porphyrius.

Ubi autem obiit? Respondet Eunapius, videri extremam senectutem attigisse, dicique *Romæ vitam cum morte commutâsse*, tradente itidem Eunapio.

Sic

Sic vita ejus amplexa est imperium Galieni, Taciti, Aureliani, & Probi Imperatorum, ut discimus ex eodem Eunapio. Quamvis non defuerit, qui scripserit pertigisse usque ad tempora Constantini, & ab ipso revocatum ab exilio, religionem Christianam suscepisse. Quæ sententia jampridem explosa, ut futilis alia non indiget confutatione. Detestati autem prius odium Porphyrii in religionem Christianam, ejus in reliquis doctrinæ sic applaudimus:

Purpura Porphyrium circundet, purpura Reges
Si facit, hic Rex est, qui sapit usque sophus.
Qui sapit atque animum magnis virtutibus explet,
Sceptrigerum est dignus Regis habere decus.
Sed qui mentis inops, vitiis obnoxius annos
Transigit, est servus mancipiumque merum.
Salve ergò Sapiens, regione exorte Syrorum,
Regalisque nitens nomen honoris habe.

Cap. CLXV.

Examinatur, & confutatur paradoxum Porphyrii docentis hominem esu carnium pollui. Agitur etiam de hæresi Encratitarum.

Si disputare luberet de iis, quæ in suis operibus tradit Porphyrius, eaque ad veritatis expendere lancem, volumen aliud scribendum esset. At hic historiam successionis philosophicæ congerimus. Liceat tamen aliquod effatum ex Porphyrianis examinare. In libro de abstinentia ab animatis eousque patitur se à contentionis studio abripi, ut pronunciet

carnium esu nos fœdari, pollui, & immundos reddi his verbis: *Quare corruptio etiam, & inquinatio contrarii mixtio est, hoc est mortuorum in animalia, & eorum quæ sensu vixerunt, in viventia, & carnium mortuarum in viventes injectio merito nostræ naturæ pollutionem, & inquinationem inducit.* Quod profectò abhorret à communi ipsorum Gentilium sensu, quandoquidem perquam frequentia erant convivia, quæ ab ipsis instituebantur ex victimis mactatis. Hinc scribunt viri eruditi olim Atheuis, quando ad celebrandam aliquam publicam solemnitatem conveniebant, magnam inter tribus fuisse de præstantia victimarum contentionem. Itaque naturali victimarum altilium habitudine non contenti, artem adhibebant, qua pinguiores, & opimiores videbantur. Incisa bobus cute, spiritum arundine in viscera immittebant, pinguescere eos hac ratione autumantes, ut narrat Philosophus hist. de an. lib. 8. Cap. 7. Scimus etiam consuevisse olim amicos invitari ad sacrificiorum epulas. Hinc Eupolidis versus apud Athenæum dicunt: *victimas cura coquendas: ut ex visceribus una simus, & epulemur.* Viscus profectò apud Suetonium de victimæ parte accipitur, quæ non adolebatur, sed convivis apponebatur. De Vitellio: *Ne in sacrificio quidem aut itinere ullo temperavit, quin inter altaria ibidem statim viscus & farra pene rapta è foco manderet.* Sic de Latinis Feriis qui scribunt, ex Dionysio Halicarnasseo lib. IV. memorant Tarquinium Superbum designasse templum Romanis, & Latinis commune, ut convenientes quocunque anno in locum designatum nundinarent, unaque vesce-

vescerentur, ac de communibus extis partem quique eorum caperent. Nam non reticet Dionysius urbes quæ participes erant ejusmodi solennitatis, & sacrificii fuisse quinquaginta. Plura in ejusmodi rem quid attinet congerere? sacrificiis homines expiantur, non polluuntur. An peracto sacrificio statim seipsos polluere voluissent comedendo carnes, si carnium esu homo polluitur? Cur etiam Marcus Imperator qui fuit philosophus, cujusque auctoritatem contemnere non potest Porphyrius, tot hecatombis sibi reddere satagebat Deos propitios, quæ quidem hecatombæ & sacerdotibus & populo præbebant epulas, si carnes comestæ immundos reddunt homines? Julianus & ipse philosophus imitatus est Marcum. Sic enim Marcellinus libro XXV. *innumeras pecudes mactabat, ut æstimaretur de Parthis si reverteretur jam boves defuturos: Marci illius similis Cæsaris, in quem id accepimus dictum: Candidi boves Marco Cæsari: si tu viceris nos perimus.*

Vides ipsos philosophos Gentiles inter se dissensisse de rebus gravissimis, ut propter ejusmodi dissidium facilius Christiana veritas potuerit de superstitione triumphare. Nam Porphyrius magnus philosophus docebat non esse fas mactare pecudes, aliaque animalia, putabat etiam pollui eos, qui mactatarum victimarum carnibus vescerentur. In alia omnia abibant Marcus, & Julianus Imperatores, & philosophi.

Christus Servator noster dixit: Nihil quod ingreditur per os, coinquinat hominem. Comedit ipse in suprema cœna agnum Paschalem. Omnes Patres-

ſamilias quotannis eum mactabant,& ex eo veſcebantur cum familia.

Sed objici poſſunt quædam pro paradoxo Porphyriano, quorum ſolutio veritatem magis ac magis illuſtrabit.

Gen. VII. fit mentio animalium immundorum etiam ſub lege naturæ. Ergò ſaltem quædam animalia, ſi eorum carnibus quis veſcatur, polluunt. Nam Deus dixit Noæ: *Ex omnibus animantibus mundis tolle ſeptena.* Ergò quædam erant immunda.

Contactu,imo præſentia cadaverum polluebantur ſacerdotes non tantum apud Gentiles, ſed etiam Judæos. Ergo multomagis eſus carnium fœdat, & reddit immundos.

S. Eccleſia vetat ne quibusdam temporibus veſcamur carnibus. Videntur igitur nos polluere.

Tatianus S. Juſtini Martyris diſcipulus,& Tatianum ſecuti Encratitæ perquam diligenter abſtinebant ab animatis, ne ſibi damnationem attraherent. Videntur igitur ſenſiſſe eſu animatorum omnium, etiam piſcium hominem pollui.

Eleazarus voluit potius mori, quam veſci carne ſuilla.

S. Apoſtoli Actor. XV. edixerunt ut omnes abſtineant à ſanguine & ſuffocato. Chriſtiani Veteres averſabantur botulos, & quælibet potius tormenta ferebant, quam ut eos comederent.

Hæc, & ejusmodi facile diſſipantur, nec tuentur Porphyrianum paradoxum. Nam quædam animalia erant immunda in V. Teſtamento non natura ſua, ſed propter divinam interdictionem. Nunc autem

in

in novo Testamento ejusmodi differentia sublata est, abolita lege Mosis.

Contactu cadaveris humani polluebatur olim Pontifex & sacerdos. Quod non recte transfertur ad cadavera animalium brutorum, quæ mactantur. Etenim olim sacerdotes semper versabantur circa victimas non hominum, sed brutorum animalium. Hodie nec contactu sive præsentia cadaveris humani sub Nova lege fœdantur sacerdotes.

Ecclesia nos vetat vesci carnibus quibusdam temporibus propter sobrietatem, non quod putet absolute nos pollui esu carnium, cæteroqui non permitteret, ut unquam vesceremur carnibus.

Tatianus cum suis Encratitis damnatus est ab Ecclesia, & inter hæreticos repositus. Et S. Doctores dicunt S. Paulum Doctorem gentium de ejusmodi hæresi vaticinatum, quando dixit. 1. Tim. IV. *in novissimis temporibus discedent quidam à fide loquendo mendacia abstinere à cibis, quos Deus creavit.* Ejusmodi errorem videntur Encratitæ hausisse à secta Pythagoræorum, quorum dogma conatus est prolixè defendere Porphyrius. Ergò dum S. Paulus ait fore, ut aliqui mendacia loquantur, dum volunt persuadere, ut abstineamus à cibis, quasi nos polluant, visus etiam est vaticinari de Phophyrio contendente hominem pollui esu Carnium.

Sectarii nostri temporis valde male transferunt verba S. Pauli ad oppugnandam Ecclesiam Romanam, quæ non dicit nos pollui esu carnium, nec absolute vetat nos vesci animatis, nam vescimur in quadragesima piscibus. Igitur S. Paulus intelligendus

est

eſt de Encratitis. Audiamus de ipſis S. Patres S. Auguſtinus Her. XXV. ad quod vult: *Taciani non veſcuntur carnibus, easque omnes abominantur.* Nos Catholici etiamſi jejunii tempore abſtineamus à carnibus non propterea eas abominamur. Nam extra jejunii tempora præſcripta à S. Eccleſia iis veſcimur, putamusque erraſſe Porphyrium, dum dixit, pollus hominem eſu carnium.

De iisdem Tacianis ſunt hæc verba S. Epiphanii hæreſi XLVII. Encratitæ *animatis veſci prohibent; non temperantiæ ſtudio neque peculiari ex inſtituto vitæ, ſed falſo quodam & affectato metu, ne ob animatorum eſum ſibi damnationem attrahant.* Hæc ille, quæ valde notanda ſunt. Unde etiam intelligimus rectè pronunciaſſe Tertullianum, pleraſque hæreſes à ſectis philoſophorum ad Chriſtianos manaſſe, hoc eſt multos cum Catholici eſſent defeciſſe à Catholica veritate, dum incautè philoſophos Gentilos ſectantur. Encratitæ namque videntur hauſiſſe ſuum errorem à Pythagoræis.

Eleanzarus renuit comedere carnem ſuillam, quia tunc vigebat lex Moſis.

S. Apoſtoli ſanciverunt, ne quis veſceretur ſanguine & ſuffocato, & id aliquandiu obſervarunt Chriſtiani ad honorandam legem Moſis, quæ tandem prorſus abolita eſt.

Imponam finem diſſertationi, ſi reverſus ad Porphyrium, dicam eum à propria confutari ſuperſtitione, quæ obſervabatur in cultu Matris Deûm, quæ tamen nihil ſanctius apud miſeros Gentiles cenſebatur eſſe. Nonne enim qui talia peragebant myſte-

ria

ria carnibus veſcebantur? an dicet Porphyrius eos pollutos,qui talem cultumCybeles peragebant? ſi audeat affirmare non ferent eum ſacerdotes, non Romæ, non Athenæ ubi Mater Deum accuratiſſimè colebatur. Sed prodeant verba Juliani Imperatoris orat. V. *Carnibus veſci* (in cultu Matris Deum) *ſic lex ſacra conceſſit, ut leguminibus interdixerit*. Quam legem ibidem adverſus quorundam objectiones defendit Imperator, & forte ſub nomine hominum non vulgarium, adverſus quos diſputat, intelligit Porphyrium, qui ſi velit cenſorem agere eorum, quæ peraguntur in ſacris ſuæ religionis non audietur à quoquam, ſed tanquam homo nimium tribuens ſuo judicio explodetur.

CAP. CLXVI.

Putaſſe Porphyrium, conſentire inter ſe Platonem, & Ariſtotelem. Adverſus ejusmodi opinionem inſeritur huic libro exercitatio.

Dolendum inter alia opera Porphyrii, periiſſe etiam ſeptem libros de Platonis & Ariſtotelis conſenſione. Cum enim ipſe peritiſſimus fuerit non minus Ariſtotelicarum, quam Platonicarum opinionum, & in ſcribendo dederit operam, ut nodos Platonicos ſolveret adminiculo Ariſtotelicarum interpretationum, ut teſtantur Veteres. Si ſupereſſet ejusmodi opus, multum lucis nobis ſuppeditaretur ad intelligendum utrumque philoſophum. An verò verè inter ſe concinant Plato, & Ariſtoteles, ut quidem docuit Porphyrius de eo vehementer

menter cogimur ambigere, cum aliter alii doctissimi philosophi senserint, sentiantque qua de re cum jam pridem exaraverim exercitationem, lubet eam hic insertam cum studiosis communicare, & in certa membra destinguere.

Num. I.

Quinam antiquis temporibus discordes, aut concordes fuisse Aristotelem, & Platonem putarint, quinam nostra tempestate? non utilitate carere hanc disputationem. Laudatur Sebastianus Foxius.

DE consensione, aut dissidio quando agitur Platonis,& Aristotelis, dissidere inter se, & certare videmus doctissimos viros non minus antiquos quam recentiores. Nam magni Ammonii, qui præceptor fuit Plotini, temporibus, novimus consuevisse inter se acerbè rixari Platonicos, & Aristoteleos, qui propterea fieri non posse putabant, ut in amicitiam, & fœdus coire possent duorum philosophorum dogmata. Aliud visum Ammonio,atque Porphyrio, ipsique etiam Boëtio. Interpretes quoque Aristotelis Themistius Simplicius, Philophonus in suis commentariis dederunt subinde operam, ut idem videretur dixisse discipulus cum præceptore. Non eadem fuit antiquorumPatrumEcclesiæ sententia. Nam in suis voluminibus, quibus Gentiles oppugnarunt, subinde dissidii Platonici, & Aristotelei fecere mentionem Averroës porrò, ut subsecuta

me-

memoremus secula, cum unum suspiceret Aristotelem, unumque putarit nusquam errasse, nusquam à veritatis tramite devium incessisse, millies cum suo Magistro in suis Commentariis vellicavit Platonis decreta, & opiniones. Sanctus autem Thomas, Theologique Scholastici, quia in non paucis conati sunt ad Religionem Christianam dicta, & scripta Aristotelea trahere, dederunt quoque operam, ut intelligeremus non adeò male convenire Platoni cum Aristotele. Aquinatis vestigia hodieque sequuntur illi, qui non sigillatim, & perpetua serie Aristotelem interpretantur, sed quæstionum fluctibus ingenia adolescentum adhuc imbecillia turbant. Qui autem aliam ineunt in docendo dogmate Aristoteleo rationem,& non interrupto filo libros Philosophi exponunt, planè addicti Aristoteli frequenter significant, in quibus alicrcetur discipulus cum Magistro. Sic se gesserunt, qui superiori quoque ætate floruerunt Peripatetici Patavii, Ticini, Bononiæ, Pisis, atque etiam Parisiis. Puri enim putique sunt peripatetici, Platonicam doctrinam, atque scholam insuper habentes, non tam odio atque contemptu Platonis, quam studio obeundi muneris, obeundæque provinciæ, sibi à moderatoribus Gymnasiorum impositæ. Non defuere tamen, qui suspicientes Aristotelem contere-re non dubitaverunt nomen Platonis, inque ipsum magna convitia jecerunt, simulque dissidium tantorum hominum magis ac magis ob oculos ponere studiosis sunt conati. Talis fuit Trapezuntius. E contrà Donatus Veronensis, Gemistus Plethon exploserunt Aristotelem, ut suspicerent Platonem,sic-

que

que dogmata Ariſtotelis deſcripſerunt, ut præ Platonicis forderent. Franciſcus quoque Patritius cum profiteretur Ferrariæ Platonicam Philoſophiam omnem lapidem movit, ut opprimeret Ariſtotelem, eveheret Platonem. Ipſe igitur in eorum ponendus eſt numero, qui ſtant à diſcordia Platonis & Stagiritæ. Sunt alii, qui æque admirantes Platonem & Ariſtotelem, laborem exantlant ingentem, ut concordes fuiſſe in philoſophico curriculo palam faciant. Talem ſe præbet Jac. Mazzonius in libro de vita activa & contemplativa, & in præludiis ad Platonicam philoſophiam. Eadem mens fuit Sebaſtiano Foxio Hiſpano, virò profectò ſapienti, in libro de natura philoſophiæ, in quo totus eſt in exhibenda conſenſione duorum ſummorum virorum. Etſi autem Beſſarion Cardinalis putet diſſidere inter ſe Platonem & diſcipulum, ipſeque magis adhæreat Platoni, non tamen invehitur in Ariſtotelem, dum inſaniam caſtigat Trapezuntii. Nec ſilendus eſt Buratellus, qui pro concordia compoſuit, evulgavitque diſputationes, nequaquam cum opere Foxii conferendas; ſive namque ſtylum, ſive doctrinam reſpicias, non eſt quod quis ſollicite chartas illas evolvat. Expertes enim ſunt eruditionis, non Platonicas, non Ariſtotelicas opiniones rectè ſciunt.

His ſic expoſitis, videndum deinceps, quæ momenta pro concordia depromi queant, quæ viciſſim rationes pro diſcordia deduci poſſint, diſpiciendum. Cum enim viri docti pro utraque ſententia militarint, atque inter ſe luctati fuerint, ambigendum non eſt non deeſſe modum, quo quis diſſidium duorum philoſo-

losophorum, aut etiam consensionem tueri sit potis. Dicemus tandem, quid nobis videatur, ut eliquata veritate norint deinceps studiosi, dissideantne an concinant inter se tanti viri, philosophiæ Principes.

Sed quæres, cui bono velificetur hæc dissertatio? Nihil enim videtur pro futura, cum consensio ipsa aut dissensio nihil nos doceat. Dicendum potius foret à cujus partibus stet veritas, quemque potius sequi nos deceat. Utilitate tamen non carituram hanc disceptationem ex eo intelligere licet, quia facem præfert tam Aristoteli, quam Platoni. Quis enim ignorat multa obscurè dicta fuisse à summis viris? Qui autem dogmata ipsorum inter se componit, magis ac magis, quid senserint, intelligit. Nonne Bessarion, nonne Foxius (ut alios omittam) dum Platonem, cum Aristotele componunt magna fruge bonarum rerum, magna copia philosophicæ messis nos ditaverunt, multaque feliciter depulsis tenebris illustrarunt? Ne igitur quisquam hanc exercitationem, antequam eam legerit, ut inutilem rejiciat atque contemnat.

Num. II.

Quæ Concordiam Platonis & Aristotelis tueri videantur.

Expenditur auctoritas Ammonii, & Porphyrii pro concordia facere Themistium, Simplicium, Philoponum. Non facilè posse solui, quæ pro Con-

cordia proferuntur à Foxio. Concordiam esse urgendam, ne Aristoteles videatur fuisse impius, & ingratus.

PRo Concordia Platonis,& Aristotelis quæ militant prodeant, felicibus auspiciis in aciem. Quis enim paci, consensionique non faveat? facit ipsa ad dignitatem philosophiæ, cujus antesignani fuerunt Plato,& Aristoteles. Nam si semel intellexerimus eadem tantis viris placuisse, quis in ipsorum sententia non conquiescet suaviter, remota, proculque jussa ire omni ambiguitate? si verò audiverimus non idem visum fuisse tantis Magistris, si persuasum nobis fuerit dissidii omnia esse plena dogmata Platonica,& Aristotelea, à nobis exulabit quies, concutietur mens, ad scopulos perplexarum cogitationum allidetur cimba nostra, de veritate invenienda desperabimus. Cum namque plus uno verum esse nequeat, & utriusque Sophi summa sit auctoritas, quis ausit de rerum natura aliquid certi, ex animi sententia pronunciare? Necesse profecto est si dissident, alterutrum errasse, si erravit aut Plato, aut Aristoteles uterque apex, uterque summus. Quisquam ne erit, qui judex sedeat, unique punctum ferat, alterum damnet? Nonne temeritatis notam apud omnes eos, qui judicio, prudentiaque non destituuntur subibit? Non ulterius progediar declamando, cum unusquisque facile videat, quæ nobis mala immineant, si dicamus dissidere inter se Platonem, & Aristotelem. Pro consensione igitur ipsorum, tanquam pro aris, & focis pugnandum est.

Quis

Quis etiam sapere velit supra Ammonium Plotini præceptorem, supra Porphyrium, consummatæ doctrinæ philosophos, quos nihil latebat arcanorum Platonis, & Aristotelis? utriusque enim volumina, tam nota habebant, quam proprias ædes, ipsi cum pervasissent cuncta, in omnem partem se vertissent, dixere consentire Platonem, & Aristotelem. Cur dissentire asseremus nos, & tanquam sues docebimus Minervam? nam Ammonium introduxisse modum conciliandi præceptorem, cum discipulo testatur Hierocles, qui & ipse valde reprehendit eos, qui dissidere ajebant Platoneam, & Aristotelem.

Cum Ammonio, & Porphyrio idem sensisse apparet Themistium, Simplicium, Philoponum, quos cum in explicando Aristotele veluti fidissimos sequamur duces, non dissideamus ab ipsis, quando sæpe Platonis opinionem ad illustrandum Aristotelem adesse jubent. Nonne turbabitur omnis nostra tranquillitas in explicando summo philosopho, si contemnamus tantorum interpretum testimonium? ibimus per avia, si hanc deseramus viam. Paucis dicam, si sentias dissidere inter se Platonem, & Aristotelem, cogeris in quam plurimis deserere Themistium, Simplicium, Philoponum. Hos si linquis, hos si vitas, quos sequeris? num novitatem Arabicam Averrois, græcæ antiquitati illorum præferes? vide quid agas. Ne dicam ipsum Averroëm sæpe per vestigia tantorum hominum incedere. Boëtius in lib. II. de interpr. est pollicitus se demonstraturum consentire Platonem, & Aristotelem, & non dissentire, ut plerique tunc putabant.

Consensionem Aristotelis, & Platonis cur revocas in controversiam, si jam doctissimi viri prolatis utriusque testimoniis bellè inter se concinere ostenderunt? sume in manus, ne alia memorem, Foxii quoque libros, quos elegantes, accuratosque de natura philosophiæ exaravit, maximam profectò experieris difficultatem, si dirigas opinionem tuam contra disertissimam egregii doctoris expositionem. Solvenda tamen sunt illa omnia, quæ valdè multa ibi reperiuntur, si obstinatus obduras, affirmasque Platonem cum Aristotele dissentire.

Nisi consensionem urgeas Aristotelis cum Platone, Alexandri præceptorem ut impium, ut Epicureum, ut Religionis rerumque divinarum contemptorem cogeris abjicere; conterere, damnare, Scholis excludere. An enim Christianæ juventuti commendabimus ut præceptorem, qui asserat mundum factum non esse à Deo, nullos esse dæmones, genios nullos, animam humanam esse mortalem, cumque corporibus extingui. mundum plane incorruptibilem esse, neque destrui posse, nulla esse post hanc vitam præmia aut pœnas, ignorare Deum, quæ singillatim apud nos geruntur, neque ejus providentiam ultra lunæ orbem descendere, Deum esse affixum Sphæræ stellatæ versandæ in orbem, nihilque aliud agere. Ejusmodi, inquam, effata cogeris palam tribuere Aristoteli, non absque eversione Christianorum dogmatum, si non satagas eum cum Magistro conciliare.

Ut ingratum quoque Aristotelem volens traduces, pessum dabis, qui ausus fuerit erigere molem dogma-

gmatum contraria plane fronte cum decretis Magistri pugnantium. Damnabis ut audacem, qui voluerit novitatem architectari adversus Academiæ leges, & ejus fundamenta evertere. Quam enim ingens est Platonici diei gloria, quam diffusus splendor. Si putas diffidere Aristotelem à Magistro te in hos loqueos induis, ut dicas voluisse sapere supra divinum præceptorem juvenem Stagiritam. Quid verò turpius potest de quoquam dici, quam si affirmes, oppugnatum ab ipso eum, per quem profecerat, per quem doctus evaserat? Ingratos profectò homines omnium seculorum consensus summopere detestatur. Ad ingratitudinem autem Aristotelis, si verè bellum gessit adversus Platonem, nulla accessio fieri potest.

Intelligi sic debent dicta Platonis, ut à doctissimis Platonicis exponuntur; non ut videntur in pessimam partem æstu contentionis ab Aristotele trahi. Conqueruntur enim frequenter Scholæ Platonicæ proceres à peripateticis non rectè exponi sententias Platonis, ut absurdæ videantur. Si porrò explicentur secundum id, quod dicere voluit Academiæ fundator, omnia benè habent, & non solum concinunt vero, verum & Aristotelis approbant enunciata. Cur enim Aristoteles sibi finxit inepta dogmata, eaque impegit Platoni aliisque veteribus, ut ipsis destructis gloriam nominis sibi pararet? Philosophum decet candor, decet probitas, dedecet calliditas, vagaque agendi ratio. Hanc querelam adversus Aristotelem legere est apud multos gravissimos scriptores, ut reipsa niti non possis dubitare. Verba scripto-

rum cum passim prostent, & oculis omnium obvia sint, non exscribo.

Hæc dicta sunt in gratiam eorum, quibus cordi est Platonis cum Aristotele consensio. Deinceps quid dissensionem defendat, recensere non dubitabo.

Num. III.

Quæ discordiam Platonis, & Aristotelis manifestam reddant?

Extollitur Alexander Aphrodisiensis, qui solus videtur olim recte exposuisse Aristotelem. Aristotelem palam fateri se dissidere à Platone. Exemplis asseritur discordia Aristotelea à Platone. Plurimos stare à discordia, valde paucos à concordia. De duabus scholis una Platonis, altera Aristotelis. Platonem hodie jacere, Aristotelem placere.

NOn minoris ponderis censenda sunt esse, quæ pro discordia differuntur. Nam præsto statim est Alexander Aphrodisiensis, qui vixit temporibus Severi, & Antonini Imperatorum. Is ob antiquitatem, obque summam doctrinam visus est semper principem sedem inter professores peripateticæ philosophiæ obtinere. Certe si quis ullum ei prætulerit, satis superque ostendet, se nescire, quid distent æra lupinis, ignorare, quid sit Aristotelem probe interpretari. Scio subinde ejus dicta vellicari à Simplicio, Philopono, sed nequaquam novitii homines, qui sub Mauritio Imperatore vixerunt cum Alexandro comparandi sunt. Quæsiverunt illi quidem gloriam ex ipsius oppugnatione, sed nihil promoverunt.

Nam

Nam maximi Peripatetici, qui superiori ætate, atque etiam nostra longè melius exposuere dicta Aristotelea, quam Simplicius, & Philoponus longè reliquis prætulerunt Alexandream præstantiam, Alexandreum acumen. In illustri loco collocata sunt opera Zabarellæ, aliorumque qui verum me dicere abundè demonstrant. Mirum verò non est non incessisse per vestigia Alexandri Simplicium, & Philoponum, cum habuerint præceptorem Ammonium Hermiæ filium, non tam Aristotelicum quam Platonicum. Alexander verò purus, merus germanusque fuit peripateticus, neque Platonica cum Stagiricis importune, affectata diligentia commiscuit. Eum quisquis sequitur, ut certe doctissimus quisque peripateticus sequitur in eruendis sententiis Stagiritæ facile intelligit, nequaquam eadem esse Platonis, & Aristotelis placita. Id adeò exploratum esse videtur, ut quisquis conjungere, conciliareque Platonica cum stagiricis satagit, jam dici debeat à Peripato, à Lyceo ad Academiam transfugere. Explorare ergò, quisquis non ambigit cum Alexandro decreta Aristotelis, protinus diffidere discipulum à Magistro edicere non differt. Si quis verò nolit præeuntem sequi Aphrodisium ducem, protinus à via, quæ ducit ad templum peripateticum aberrabit devius, decedet nescius, & ignarus recti tramitis. Si consentiunt Aristoteles, & Plato, cur Julianus Imperator, & Isidorus philosophus longè majoris fecerunt Platonem Aristotele, & acquieverunt magis in sententiis Platonicis, quam Aristotelicis? Cur etiam idem Julianus putavit Aristotelem refe-

rendum esse ad Platonem, non viceversa Platonem ad Aristotelem?

Toties Aristoteles disertis verbis fatetur se dissentire à Socrate, à Platone, & nos contra consilium ipsius luctamur, herculeumque laborem nequicquam exantlamus, ut dicatur idem cum Platone dixisse. O malesuadam diligentiam, ò infelicem conatum. Certe dum inire gratiam apud Stagiritam volumus, hominem magnopere offendimus, irritamus. Hanc enim putat suam gloriam oppugnare tanquam falsa, veritatisque expertia dicta Platonis, melioraque discere cupientibus ostendere. Nonne exclamat palam: *Amicus Socrates, amicus Plato, sed magis amica veritas?* Si idem sentit cum ipsis, dissentit à veritate, nam ait sibi acceptiorem ipsam esse. Ergo à veritate putat abire Socratem, abire Platonem, sibique benevolentiam parat, depellitque superbiæ notam. Dum enim insurgit disputando adversus tantos viros, possit quis fastum, arrogantiam, petulantem audaciam interpretari. Ipse contra ait à se quidem magnifieri excelsum fastigium Socratis, Platonis, sed præferri merito quibuscunque etsi maximi sunt, veritatem; ne dubitemus de discordia Platonica, atque Aristotelica. Sane si hodie volumina Platonis & Aristotelis in omnium manibus non versarentur, posset forte quis credulis cupidisque obtrudere decantatam, multisque optatissimam consensionem. Nunc cum nos clam esse nequeant ea monumenta, cur consentire dicimus, qui apertissimè dissentiunt? cur amamus cæcutire in meridie? cur tacti nescio qua religione, potius dicerem

super-

ſuperſtitione delitias nobis facimus ficta concordia, quæ nusquam in dictis Platonicis, & Ariſtotelicis ſe conſpiciendam præbet?

Transmigrare animas, ab æterno factas purgari apud inferos, redire ſuperas ad auras, ſubire cœlum, rurſus deſcendere, exploratiſſimum eſt apud Platonem dogma. Apud Ariſtotelem ejusmodi de rebus altiſſimum ſilentium. Si ſemper, ut credit Plato, fuere animæ, ſcientia ſemper aliqua præditæ fuiſſe dicentur apud eundem, ut tunc diſcere exſtimemur, cum reminiſcimur. In adverſam opinionem dirigit brachia Ariſtoteles, animamque tabulam raſam, in qua nihil plane exaratum ſit, appellat. Hæc quis pacificus civis conciliare poſſit aut velit? Gradus Divinitatis, ſummum Deum, Mentem genitam, genitam à Mente mundi Animam, mediam naturam inter materiam & animam mundi animæque mundi inſervientem in Academia, in Schola Platonis quis non audivit? cuncta hæc ignorantur in Lyceo, potiſſimum dante quam gnaviter operam, ne multitudo Entium ſupervacanea in univerſitatem rerum invehatur.

Cœleſtium corporum, atque etiam elementorum motum nonne cum Platone imputamus Animæ mundi ubique diffuſæ, cuncta cienti, cuncta animanti? apud Ariſtotelem primus motor hæret non in centro, ſed circumferentia ſtelliferæ Sphæræ, eam ſic agit in orbem, ut ulterius vim non porrigat, cum vertendis aliis orbibus, imo ſingulis ipſorum lationibus præſit intelligentia. Exempli tantum cauſa hæc delibavi, ne dubitemus de diſcordia Platonica Ariſtotelea,

 ſtatua-

ſtatuamusque infeliciter ſudare, fatigari eos, qui ad concordem ſententiam revocare ſatagunt diſcordes animas, nunquam in amicitiam, & fœdus ituras.

Exigui numero ſtant à concordia, Ammonius, Porphyrius, Boëtius, Mazonius, Foxius, & unus atque alter alius. Plerique omnes tam veteres, quam recentiores diſſenſionem Platonis, & Ariſtotelis non diſſimulant. Taurus Berytius, teſte Suida, compoſuerat librum de differentia dogmatum Ariſtotelis, & Platonis. Euſebius ſæpe citat librum Attici Platonici contra Ariſtotelem à Platone diſſidentem. Nam Themiſtium & Simplicium, cum Philopono non omnino aſſeruerim recenſendos inter concordiæ auctores. In caſtris igitu[illegible]ſidii ſunt Platonici Ariſtotelei omnes, qui florebant, cum floreret Ammonius Plotini præceptor, & qui docebant tempore Boëtii, ut jam ſuperius docuimus ex ejus verbis. Inſtar omnium non abeſt Alexander Aphrodiſius, ſequitur Plotinus, quo quis peritior fuit Platonicarum opinionum? accurrunt omnes Averroiſtæ, qui conficiunt magnum agmen omnium propè Arabum. Achillinus, Pompognatius, Cremoninus, Buccaferreus, Mercenarius, Genua, Zabarella, Vicomercatus, & ut breviter eloquar, quotquot poſt barbariem depulſam Peripatum inſtaurarunt. Qui enim verum germanumque dogma rimati ſunt Ariſtotelis, ſua ſponte diſceſſere à Platone. Adjungendi ſunt peripateticis Platonici Marſilius Ficinus, Diacetus, Beſſarion, aliique qui dum Platonem præferunt diſcipulo, maluerunt Platonici dici, Platonem ſectari, atque adeò fateri non eſſe, quod quis putet in-

inter ſe tumultuantes, & luctantes Platonem & Ariſtotelem ad conſenſionem conclamandos.

Nec diſſimulandum eſt perpetuum duarum familiarum inter philoſophos diſcrimen. Nam ſi idem fuit duorum animus, cur abiverunt in geminam ſectam diſcipuli, ut pars diceretur eſſe Platonica, Ariſtotelea pars? Nemo profectò peritus hiſtoriæ quique ſanæ ſit mentis peripateticos confuderit cum Platonicis. Qua verò in re differunt, ſi dogmatibus, quæ à principibus hauſerunt, non diſſident?

Subjunxerim, inque cumulum juſſerim ire, noſtri ſeculi doctores pleroſque omnes hoſpites plane eſſe in ſcriptis Platonis, eumque inſuper habere & negligere, Ariſtotelis verò nomen ſemper in ore habere, ejus dogmata apud juvenes in ſcholis profiteri, atque exponere. Concordes ſi eſſent duo Duces, uni qui militat, in alterius quoque caſtris mereret ſtipendia. Nunc verò tantum abeſt, ut Platonis latus ſtipent, ut potius palam à Platone ſe abhorrere aſſerant, atque affirment. Quæ omnia, quibus plura non alligo, diſcordiam Platonis & Ariſtotelis comprobant, evehunt, concordiam dejiciunt, humi affligunt.

Num. IV.

Diſſolvuntur ea, quæ pro Concordia Platonis, & Ariſtotelis facere videbantur.

Philoſophorum proprium eſſe diſſidere. Dubitare eos, qui ſcire volunt Ammonium voluiſſe conciliare Ariſtotelem, & Platonem gentilis ſuperſtitionis cauſa.

ſa. Foxium non probare conſenſum Platonis, & Ariſtotelis. Reſpondetur nonnullis, quæ ipſe profert. Non offendi pietatem Chriſtianam etiamſi Ariſtoteles ab ipſa diſſideat. Ariſtotelem libere philoſophando non fuiſſe ingratum in præceptorem.

INſitias non eo, me ſentire cum iis, qui putant conciliari cum Platone nequaquam poſſe Ariſtotelem. Ne ergo mutila mancaque exeat diſſertatio de diſcordia ſummorum hominum, cogor ultimam laboris partem ſubire, disjicereque nubem earum argumentationum, quæ pro concordia ſtabant in acie. Neque verò eſt, quod quisquam putet magnam nobis in ejusmodi opera exantlandam eſſe difficultatem. Tales etenim ſunt, ut non ſit defectura ratio, quæ ipſas ratione carere oſtendat. Age ergo rem aggrediamur veritate, ut puto, annuente, favente.

Cur ſolliciti ſimus de Pace, concordiaque philoſophorum? Sancti Patres Eccleſiæ frequentes in eo ſunt, ut diſſidia philoſophorum memorent, evertantque auctoritatem eorum, qui ſic inter ſe belligerantur. Bellum gerant inter ſe Plato & Ariſtoteles; an ideò periclitabitur veritas? Nobis nulla eſt veritas planè explorata, præter illum, qui dixit: *Ego ſum veritas.* Ex eo nata eſt philoſophia, quia homines cœperunt dubitare. Tolle libertatem ambigendi, univerſam philoſophorum rationem everteris. Quod ſi ut philoſophemur, ambigendum eſt, cur velis in amicitiam, conſenſionemque ire philoſophos? ambigere ſibi putavit licere Ariſtoteles de effatis Magiſtri,

ſtri, quia viderat præceptorem, ut philoſophus eſſet, ad ambiguitatem animum appuliſſe.

Ammonius, Porphyrius, cum dolerent male audire apud Chriſtianos Platonem, & Ariſtotelem diſſenſionis cauſa, ideo dederunt operam, ut eos conciliarent, ſicque inſervirent Gentiles, cæcæque ſuperſtitionis incolumitati. Auſim tamen ſpondere non ex tota animi ſententia id præſtitiſſe Ammonium, Porphyrium, qui ſicut acuti erant, facile animadverterunt facilius jungendos gryphes equis, quam ut veri Peripatetici cum Platonicis concinerent.

Sumantur quæſo in manum libri eorum, qui velificati ſunt argumento tractato ab Ammonio, nihil eos promovere cogeris intra exiguum temporis ſpatium fateri. Legi nuper libros Foxii optimos omnium, qui in hanc rem prodierunt. Vis dicam, quod ſentio? vacillant. Erit forte tempus cum nactus otium id ſingillatim oſtendam, deducam. Interim ne plane jejunus à mea diſcedas pollicitatione, accipe tractationis ſuſcipiendæ exiguum ſpecimen.

Collocat Plato naturam inter Animam mundi, & materiam, aut docet naturam eſſe ipſam mundi animam. Nihil ejusmodi reperies apud Ariſtotelem. Vide ſignificatus naturæ V. Metaph. Cap. IV. & II. phyſic. ubi reperies formam maxime dici Naturam, formam, inquam. principium internum, quod unicuique rei largitur eſſe. Ait tamen Foxius primum Motorem ab Ariſtotele appellari primam naturam. Nego hoc apud Ariſtotelem inveniri. An enim dices primum Motorem eſſe formam cœli? nequaquam. Nam perfectus actus eſt, perfectaque ſubſtantia,

ſtantia, nec poteſt cum cœli corpore coaleſcere. Adde naturam ſecundum Platonem eſſe ſeminariam vim ubique diffuſam; ubique animantem, aut ſaltem Animæ mundanæ inſervientem. Primus autem Motor Ariſtoteleus eſt tantum in oriente, aut ſaltem in circumferentia StelliferæSphæræ.

Idem Foxius lib. II. cap. III. docet Platonem aſſerere cœlum eſſe quintam eſſentiam, ut videatur cum Ariſtotele concinere. Mox fatetur illum tradidiſſe eſſe igneum cœlum. Non ergo eſt quinta ſubſtantia, quam Ariſtoteles prorſus it inſicias eſſe igneam. Fruſtraque ad auctoritatem Plutarchi confugit, quaſi Ariſtoteles cœlum ex igne eſſe factum tradiderit. Nam id forte tradiderat Ariſtoteles in aliquo opere exoterico, ex quo tamen non debent peti germana dogmata Peripati. Utinam vero, qui Peripatetici volunt videri, non uterentur teſtimonio exotericorum.

Ait Foxius apud utrumque cœlum eſſe æternum, ita eſt. Sed magno diſcrimine. Nam Platoni ſic cœlum eſt æternum, ut ſit factum, Ariſtoteli non eſt factum. Sic toto cœlo diſſident, in re graviſſima, qua quæritur, cœlumne ſit factum an non?

Sed inquit Foxius, lib. II. cap. I. videri ejusdem ferè, cum Platone eſſe ſententiæ Ariſtotelem, *niſi quod plane mundum eſſe æternum affirmat, nulla Dei opificis, aut illius ab hoc dependentiæ, ut ſic dicam, habita ratione.* Dixerat ſupra de Platone, ipſum concludere mundum *eſſe factum, quatenus à Deo pendeat.* Imo ideò pendet à Deo, quia factus eſt, nam ſi factus non eſſet, an penderet à Deo? quod pro-

profecto à se est, à nemine pendet. Quapropter ex sententia Platonis mox melius subjungit, mundum esse *æternum, quatenus ad illius exemplar æternum factus sit æternus.* Vides secundum Platonem mundum esse factum, atque ideò pendere à Deo.

Juxta verò Aristotelem, non factus est mundus, atque adeò non pendet à Deo. Imo ideò æternus est, quia factus non est. Nam si factus esset, æternus esse non posset sic quidem, ut puto, existimante Aristotele, nullum quod factum est, æternum esse posse, cum Plato non hæc putet inter se pugnare, æternum esse, & factum esse. Disertè namque docuit mundum factum esse, æternumque esse.

Talia plura possem ad Foxium, quem cæteroqui suspicio, exarare. Sed jam lubet paucis reliqua enodare, quæ nexueram pro Concordia Aristotelea & Platonica.

Aristotelem docuisse animam esse mortalem aliqui scriptores Ecclesiastici tradiderunt, atque alia multa in ipso deprehendimus, quæ prorsus pugnant cum Religionis Christianæ decretis. Non est, quod nos hoc turbet. Nam dum Juventuti ejus opera prælegimus, simul monemus, in quibus vir tantus erraverit lumine Evangelicæ veritatis destitutus. Etsi vero concineret Platoni, tamen devius abiret in gravissimis dogmatibus à tramite Catholico. Qualia enim, quæ occurrunt in Platone de æternitate mundi, de Pythagoræa æternitate, circuitu omnium animarum. Talia abjicienda penitus sunt nobis, dum Catholica profitemur dogmata, ut eadem diffi-

cul-

cultate laborare pronunciemus Concordiam Platonis cum Aristotele, cui obnoxia est discordia.

Ingratitudinis notam à cervice Aristotelea depelles, si cogites, nihil esse magis consentaneum philosophiæ, quam si cum libertate dubitandi, oppugnandi conjungatur. Quod si exigas fidem, neque patiaris doctos homines à te dissentire, non jam scientiam præfers atque profiteris, non philosophi personam sustines, sed imperium exerces, ut Principes & Magistratus, in cujus leges conceptis verbis jurant subjecti populi. Nec sprevit Aristoteles Platonem, cum ei statuam tanquam optime de se merito posuerit; sic enim conatus est apud posteritatem testari gratum animum erga summum divinumque virum.

Quod si quandoque videatur torsisse verba Magistri Aristoteles, non desunt tamen plurima, ut exponuntur ab ipsis Platonicis, quæ plane luctantur cum pronunciatis Aristoteleis; desinant igitur deinceps docti homines nequicquam inani se lassare opera, nec sperent se posse impetrare, quod cum re ipsa palam pugnare deprehenditur.

Appendix.

Dixi in superioribus num. Simplicium non esse prorsus addictum concordiæ Aristotelis cum Platone. Contra quod objicies, in principio Commentarii in prædicamenta monere ipsum, ut qui philosophiam interpretatur satagat Aristotelem,& Platonem ad consensionem revocare. Addes Simplicium passim in libros de cœlo, & phy-

fico

ſico auditu ſic ſe gerere, ut oſtendat Platoni benè cum Ariſtotele convenire. Reſpondendum puto, dediſſe quidem operam Simplicium, ne videatur cum Platone diſſentire Ariſtoteles, non uno tamen in loco tueri Platonem adverſus Ariſtotelem, faterique Ariſtotelem non pauca protuliſſe contra Platonem, ut ea, quæ videntur eſſe contraria ſuæ ſcholæ oppugnaret. Non obſcurè autem indicat Ariſtotelem, undique arripuiſſe occaſionem invadendi præceptorem, potuiſſeque in multis abſtinere ab oppugnatione.

Ubi Ariſtoteles impugnat Platonem, quod materiam dixerit eſſe locum formarum, ait Platonem non proprie locutum, quemadmodum non proprie locutus eſt ipſe Ariſtoteles, quando vocavit intellectum locum formarum.

Commentario in VIII. phyſic. prolixè diſputat Simplicius, an Deus ſecundum Ariſtotelem ſit non tantum cauſa finalis, ſed etiam efficiens mundi, quemadmodum etiam docuit Plato? Reſpondet affirmando, adducendoque auctoritatem Alexandream, quæ aſſerit, Deum eſſe cauſam efficientem motus cœleſtis.

At longe aliud eſt, eſſe cauſam efficientem motus cœleſtis, aliud mundum condidiſſe. Nusquam Ariſtoteles dixit Deum eſſe cauſam efficientem mundi.

Quod ſi contendas exiſtimaſſe Simplicium concinere Ariſtotelem & Platonem, & id oſtendiſſe in ſuis Commentariis, reſpondebo multa deſiderari videri in ejusmodi concordia, quam frequenter videtur molitus Simplicius.

CAP. CLXVII.

De Memoria Philoſophorum celebrari ſolita quotannis.

CElebrium philoſophorum natales puto celebratos fuiſſe Romæ conviviis, hilaribusque conventibus. Nam ſatis conſtat celebratum natalem Virgilii, Lucani, ut & Caſſii, & Bruti. Cur non idem transferamus ad Philoſophorum illuſtrium natales? Athenæus profectò lib. V. in principio ſic ſcribit: *Sunt autem multi philoſophorum conventus Athenis Diogeniſtarum, Antipatriſtarum, Panætiaſtarum, legavit ad hæc conventicula pecuniam Theophraſtus.* Non deeſt, qui verba Athenæi accipit de ſtato die anni; ſed quid vetat transferri ad Natales, in quibus memoria tantorum hominum hilariter renovabatur? Dices hæc nihil facere ad ſtatum philoſophiæ apud Romanos, nam tales conventus, teſte Athenæo, inſtituebantur Athenis, non Romæ. Reſpondeo & dico Romanos, quandoquidem ſeſe Athenas philoſophiæ cauſa conferebant, absque dubio interveniſſe talibus conventibus. Probabile etiam eſt eos, qui ſtudiorum cauſa illic verſati fuerant, domum reverſos ſic ſeſe quotannis geſſiſſe, ut coleretur memoria inſignium profeſſorum. Plotinus certè Romæ degens & docens Platonis natalem celebrabat, ut ſcriptum reliquit in ejus vita Porphyrius, qui narrat à ſe tunc recenſitum de connubio ſacro Poëma, quo audito Plotinus ait cunctis audientibus: *Demonſtraſti ſimul poëtam, Philoſophum, Sacerdotem.*

CAP.

Cap. CLXVIII.

De bibliothecis in urbe Roma. Quot fuerint, quæ ratione sublatæ?

Etsi bibliothecæ complectantur omne genus librorum, quia tamen inter eos Philosophorum scripta videntur principem locum sibi jure merito vindicare, non hanc negligentiæ culpam mihi patiar impingi, ut dicar, quando de philosophia Romanorum ago; præteriisse bibliothecas, quas instituerunt Imperatores.

Quis dubitet à Lucullo, qui summus erat philosophus, valde multos libros philosophorum comportatos ex Græcia, collocatosque in bibliotheca, quæ licet non omnino publica esset, ad eam tamen non difficulter admittebantur Græci, quorum colloquiis lubentissime se inserebat Lucullus.

Sed prorsus publicam voluit esse Asinius Pollio teste Plinio lib. XXXIV. Cap. XI. qui memorat liberalitatem Augusti, cujus causa ait superesse memoriam Octaviæ, Palatinæque bibliothecæ.

Novimus quoque Tiberianam bibliothecam pacis, ad quam conveniebant viri docti confabulandi causa, præ qua tamen celebris valde fuit bibliotheca Ulpia, à Trajano dicta, de qua non pauca jam alii prompserunt.

Domitianus tamen ante Trajanum magnam curam in reparandis bibliothecis posuit, misitque Alexandriam, qui exemplaria describerent, emendarent. Ita discimus tempore Domitiani non ca-

ruiſſe bibliotheca Alexandriam; nam ſemper urbs illa plurimos profeſſores aluit.

Sic aut non prorſus omnes libri exuſti ſunt, cum exureretur bibliotheca à militibus Cæſaris, aut provida liberalitate Auguſti, vel alterius inſtaurata eſt immortalium monumentorum ſedes.

Quis vero non miretur à Domitiano in exilium actos philoſophos, cum tamen eorum libros, undique magna diligentia conquireret?

Nec putemus unam atque alteram fuiſſe Romæ bibliothecam. Nam P. Victor recenſet undetriginta.

Tantus Theſaurus, qua ratione periit? Gothis diripientibus deſolantibus æternam urbem. Sed & ingens affectus Pontificum erga religionem Chriſtianam ſuſtulit libros, qui de Gentili agebant doctrina. Sacrisberienſis lib. II. de Nug. Curial. narrat, *ſanctiſſimum Gregorium non modo Matheſin ab Aula, ſed ut traditur à majoribus, incendio dediſſe probatæ lectionis.*

Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo, in quibus erant præcipua, quæ cœleſtium mentem, & ſuperiorum oracula hominibus videbantur revelare.

CAP. CLXIX.

Concuſſam philoſophiam Romæ poſtquam Conſtantinus migravit Byzantium. Aliqua de Themiſtio proferuntur.

VUlnus non exiguum, quis dubitet inflictum fuiſſe philoſophiæ, tunc quando Roma migravit Byzantium Conſtantinus. Nam quam-

quamvis philosophi profiterentur se spernere honores, & divitias, videmus nihilominus plerosque omnes lubenter sectatos fuisse magnos Principes. Sic ergo postquam Romæ desierunt esse Imperatores, & ferè Constantinopoli vixerunt, etiam desiit florere Romæ Philosophia paucissimos profectò numerare est, qui Romæ philosophati sint post migrationem Constantini. Scio Themistium ibi docuisse, sed tandem sedem fortunarum suarum Byzantium transtulit, neque amplius ab urbe regia passus est se avelli. Carus autem fuit Constantio, Joviano, Valenti, Theodosio, Valentiniano, Arcadio, licet ipse Gentilis esset ipsi autem omnes Christiani. Quid quod Theodosius institutionem Arcadii ei commendavit, quod mirum profectò est. Donaverunt hominem statua, senatorem renunciarunt, ut virtutem eximiam honorarent, Principes Christianissimi, quod omnino à me memorandum fuit, ut sciremus, non prorsus à Cæsaribus Catholicis contemptos, & explosos professores philosophiæ. Ipsi profectò Antistites, inter quos Gregorius Theologus, Themistium sua amicitia non indignum judicaverunt.

Sed cur de benevolentia Juliani Imperatoris erga Themistium adeò celebrem illis temporibus philosophum nihil diximus? imò scimus ipsum scripsisse ad Julianum, & ab eodem responsum accepisse affectus plenissimum, quod reperitur inter Epistolas Juliani Imperatoris, quæ tamen Epistola mihi non fuerat visa, cum ederem libellum de illius Principis philosophia.

Appendix de Themiſtio.

DIu multumque peregrinatus eſt Themiſtius, more philoſophorum, de quo more jam quædam in hoc libro prolata ſunt. Profeſſus eſt Antiochiæ, Nicomediæ, Galatiæ, imo Romæ. Romæ quidem tanto hominum applauſu, tamque erga eum inflammato ſtudio, ut cum honeſtiſſimis conditionibus eum apud ſe retinere fruſtra eſſent conati; Imperatorem ipſum interpellandum putaverint. Sed cum nihil ne ſic quidem promoverent reverſus Conſtantinopolim, ubi viginti jam annos antea manſerat, ſe ad uſitatum munus docendi contulit, uxorem duxit, filios procreavit. Valentis in Orthodoxos rabiem aliquoties oratione, authoritateque compeſcuit. Patrem habuit Eugenium, egregium itidem philoſophum filii educatorem, & præceptorem in philoſophia. S. Gregorius Nazianzenus Ep. CXXXIX. ei Eudoxium juvenem erudiendum in philoſophia commendavit. In ea Epiſtola Themiſtium *μέγαν magnum* appellat. Epiſt. CXL. ait: *σὺ βασιλεὺς τῶν λόγων*, *tu es Rex ſermonum.* Subjicit Themiſtium pollere & philoſophia, & potentia, rogatque ut confirmet dictum Platonis aſſerentis felices futuras Respublicas, ſi philoſophia cum potentia conjuncta ſit, S. Auguſtinus quoque ejus meminit Cap. III. de Categoriis. Sozomenus lib. VI. ait oratione Themiſtii ad humanitatem perductum Valentem, nam oſtendit orando longè magis inter ſe diſſentire Gentiles, quam tunc diſſenſionum eſſet inter Catholicos & Arianos. Occurrit Themiſtius

Jovi-

Joviano Imperatori, cum Senatu recitata oratione. Photius testatur eum relatum inter Senatores à Constantio, lib. VI. Cod. Theod. tit. IV. ea de re leguntur hæc verba: *Themistius philosophus cujus scientia auget dignitatem.* Photius non omittit in Platonem quoque ab eodem Themistio editas expositiones, quæ tamen perierunt magno cum detrimento studiosorum. Disce inde insignes illorum temporum philosophos etsi explicarent Aristotelem, consuevisse Platonem quoque excolere, & passim exponere etiam tunc quando versabantur in Lyceo. Quod quam verè à me dicatur norunt omnes, qui aliquem usum habent in operibus Simplicii, qui vel solus intelligendis opinionibus Platonis sufficeret, & tamen explanat Aristotelem.

CAP. CLXX.

Expenditur ex Epistola Juliani Imperatoris sententia Themistii præferentis Actuosam philosophiam Contemplanti. Et num Jurisprudentia possit vocari philosophia?

DE Themistio quandoquidem præcedenti locuti sumus capite, cogor quædam repetere, ex quadam Epistola Juliani Imperatoris ad ipsum exarata, in qua Imperator præfert quidem Contemplationem Actuosæ, & politicæ vitæ; narrat tamen ipsum Themistium aliter sensisse, quandoquidem volebat persuadere Juliano, ut Imperium susciperet, & Rempublicam capesseret. Repetam autem quædam, ut intelligant aliqui philosophi, an

merito nomen philoſophi auferant Jurisconſulto, negentque abſolute Jurisprudentiam eſſe philoſophiam, quamvis Ulpianus dixerit Jurisconſultos veram,& non ſimulatam affectare philoſophiam.

Aſſerit Themiſtius Herculem,& Bacchum una philoſophatos, & regnâſſe,terramque univerſam ab improbitate, quæ tunc regnabat, repurgâſſe. At conſtat Bacchum dediſſe leges Indis, eosque ad civilitatem vocaſſe. Nonne & Jurisprudentia hoc agit, ut bonos tüeatur, & improbos conterat, reprimat? Non deſunt autem noſtra tempeſtate Politici, qui exemplo Herculis moti ajunt eſſe fas Regibus bellum inferre alii Regi ſiquidem crudeliter, & more Tyrannico ſeſe gerat adverſus populos ſubjectos, de qua ſententia non hic eſt diſputandi locus.

Solon, Pittacus, & alii legislatores nonne philoſophi fuerunt? Negari non poteſt. Cur Jurisprudentiam à cenſu philoſophiæ excludemus, cum legeslatas antiquitus illuſtret aſſerat,interpretetur? ad idem profectò genus videtur, referendus is qui condit leges, quique eas interpretatur, iis utitur ad publicam ſalutem, dignitatemque Jure merito reprehenditur Epicurus, qui volebat philoſophos latendo vivere. Quod ſi philoſophum decet actuoſam amplecti vitam, erit politicus & prudens, quo munere non poterit rectè fungi absque legum exacta cognitione.

Nec eſt, quod quis objiciat multos, qui acceſſerunt ad rempublicam, cupiditatibus ceſſiſſe, & ſuperbos, inſolentesque evaſiſſe. Nam multi temperanter, & modeſtè ſe geſſerunt, quorum vitam ſi

ſibi

sibi ante oculos philosophi Jurisprudentes posuerint, rationem semper sequentur ducem.

Philosophia dat operam, ut hominem divinum efficiat, eumque doceat Deum imitari. Quis verò magis imitatur Deum, quam ille, qui sapienter regit populos? Deus enim curam gerit nostri, Geniosque bonos præfecit provinciis, quibus similes evadunt boni Principes, sapientes Reipublicæ moderatores.

At objicit Aristoteles lib. X. Cap. VIII. Moral. Nicomach. à diis prorsus removendam esse actuosam vitam, cum tamen vivant, & non dormiant, vita autem ipsorum nihil aliud sit, quam contemplatio. Quo referendum, quod XII. Metaph. tradit Deum nihil præter seipsum contemplari, ac proinde nihil aliud nosse. Quæ profecto Epicuri dementiam videntur sapere. Fatemur quidem Divinitatem non facere commercia, non reddere deposita, non exercere se circa temperantiam, & alia, quæ propria hominum sunt. Sed num actuosam vitam Numini propterea detrahemus, quia non exercet ea, quæ sunt hominum? curam gerit universi more suo, hoc est divino. Non enim propterea molestiam experitur, & laborem, non defatigatur, non inquietatur, qua de re videnda, quæ pulcherrime traduntur ab auctore libri de Mundo ad Alexandrum.

Quod verò actuosa Vita, quæ bonum Reipublicæ procurat sit præferenda contemplationi, quæ unius hominis bonò velificatur, probare est verbis ipsius Aristotelis lib. I. Ethic. ad Nicomac. Cap. II. *Bonum civitatis, & acquirere, & conservare majus, quid ac divinius*

nius videtur. Ac contentus quidem esse etiam unusquisque potest si uni soli: pulchrius tamen ac divinius, si genti ac civitatibus efficiatur.

Contemplatrix philosophia secundum Aristotelem subest Activæ, sive Politicæ, quæ quidem politice Architectonica est. Audiamus Aristotelem ibidem sic loquentem: *Civilis maxime principalis, maximeque architectonica est, quippe cum ea sit, quæ quasnam esse in civitatibus scientias oporteat: tum quales quemque discere, & quousque constituat.* Hæc Aristoteles.

Idem in III. polit. Cap. XV. asserit divinam prope virtutem requiri, ut quis regno rectè præsit. At philosophia conatur hominem divinum, quatenus fieri potest efficere. Maxime igitur philosophi erunt, qui rectè imperabunt.

Quæ omnia confirmantur puncto ipsius Themistii, ut testatur Julianus, cujus hæc sunt verba in eadem ad Themistium Epistola: *Cum vitæ genus illud, quod in actione versatur, philosophico te anteferre dixisses, ejus sententiæ testem Aristotelem citâsti, qui felicitatem in eo, quod rectè agatur, sitam putavit.* At quia alias Aristoteles contemplationem videtur præferre, putat Themistius Aristotelem, non prorsus disertè exposuisse, quid de ea re sentiret, quasi super tanta controversia ambiguus & incertus foret.

Eadem Epistola Julianus Legumlatores, & politicos appellat philosophos. Cur ergò non appellabimus ita Juris, & legum consultos?

Ut verò finem scribendi faciam, quæro ex philosophis, qui uni contemplationi incumbunt, an

non

non putent sibi etiamsi multi forent præferendum Ulpianum Jurisconsultum, cujus consilio usus Alexander Imperator tam sapienter rexit, tot annorum spatio Imperium Romanum, & innumerorum hominum salutem, & felicitatem procuravit, & perquam feliciter obtinuit?

Hinc ipse Ulpianus putavit sibi fas esse Actuosam philosophiam, veram minimeque simulatam appellare, cum illa, quæ altercatur de rebus obscurissimis, & nunquam aliquid exploratum depromit forte simulata dici queat.

Sed de tota controversia, quam hactenus exposui, sentiat sane quisque pro lubitu, exque animi sui sententia.

CAP. CLXXI.

De Sopatro, qui præfuit Scholæ Plotinianæ, & occisus fuit à Constantino.

SI locuti sumus de Plotino, qui philosophiæ quidam sol fuit Romæ, non tacebimus de Sopatro, de quo refert Sozamenus lib. I. Hist. Eccles. Cap. V. quod, *Plotinianæ Scholæ præfuerit*. Quæquidem Schola duabus in urbibus dicitur fuisse Alexandriæ scilicet & Romæ.

Sed quem habuit præceptorem Sopater? Jamblichum, clarissimum prorsus in Platonica Philosophia. Eunapius in Ædesio postquam dixit de Jamblichi philosophia, deque Jamblichi discipulis ait: *At Sopater cæteris eloquentior, natura sublimium bonorum appetens.* Suidas: *Sopater Apamensis, sophista & philo-*

philosophus, Jamblichi discipulus. Vides fuisse eloquentem, quia Sophista, quod confirmat testimonium Eunapii, qui magnam eloquentiam tribuit Sopatro. Refert deinceps Eunapius, quod se ad Constantini aulam contulerit, quodque tam acceptum eum habuerit, *ut assessorem publice ad dextram habuerit.* Suidas asserit & ipse, quod Sopater Constantino *familiaris fuerit.* Contendit tamen Sozomenus verisimile non esse in colloquium Constantini venisse Sopatrum, quod Imperator tunc esset ad Oceanum, & Rhenum, refellit idem quandam narrationem Gentilium de Constantino interrogante Sopatrum: an expiari posset cædes commissa contra cognatos, & respondisse Sopatrum: non posse. Vide lector totam narrationem Sozomeni.

Scripsit quædam Sopater teste Suida: scilicet de providentia, & iis qui propter meritum felices, aut infelices sunt, quæ materia semper visa est plurimum difficultatis habere, deque ea multa non solum Platonici, & Stoici tradiderunt propter Epicurum, qui ex eo colligebat non esse providentiam, quia malis bene est. Stoicos tuetur contra Epicureos Tacitus in sexto Annal. cujus verba expendimus suo loco adversus Famianum Stradam, qui Tacito impingit Epicureismum, cum tamen Historicus pugnet pro providentia contra Epicurum.

Magnifieri porrò par est Sopatrum in philosophia, quia prodiit ex schola Jamblichi, quem admirata est illa ætas, & si germana Platonicæ philosophiæ dogmata respicias prætulit, ut videtur Porphyrio, cujus sententia quandoque ad paradoxa accedunt, quod

quis-

quisque perſpicere poteſt, qui legit reſponſionem Jamblichi ad Epiſtolam à Porphyrio exaratam ad Anebonem, & ex libro de abſtinentia ab animalibus, qui quidem non pauca continet paradoxa. Tam vehementer enim oppugnat Porphyrius eos, qui occidi poſſe animalia aſſerunt, ut putet ſacrificia, quæ peraguntur victimis mactatis, à malis dæmonibus eſſe excogitata, & præter jus fasque ad decipiendos miſeros cœcosque mortales in orbem terrarum eſſe invecta. Sic namque Porphyrius damnat ſuam ipſius religionem. Nos autem concedimus à malis dæmonibus invectam fuiſſe ſuperſtitionem Gentilium, ſed nequaquam ei in genere concedimus victimarũ cædendarum omnem morem invectum fuiſſe à malis Geniis; nam in V. Teſtam. juſſu veri Dei cædebantur victimæ, & ita ſacrificarunt Patriarchæ viri Sancti, ſic edocti à Deo. Sed quid dicit Porphyrius de Heroicis temporibus? Nonne enim Heroes apud Homerum victimas mactârunt? cogitur damnare ſuos Heroes, & antiquiſſimum ſcriptorem Homerum, quem tamen ipſe ut philoſophum ſuſpexit.

Reprehendit etiam Jamblichus in eo (ut multa alia omittam) magiſtrum, qui dicebat Genium uniuscujusque deprehendi à puncto genituræ, atque adeò approbabat nugas Chaldæorum, qui ex ſideribus deducunt eventus hominum. Chaldaicam autem diſciplinam non apparet approbatam fuiſſe à Platone, aut reliquis Platonicis. Hinc etiam fit, ut vix fidem habeam quibusdam aſſerentibus Julianum Imperatorem, à Maximo didiciſſe diſciplinam, quæ eventus hominum ſcrutatur ex ſideribus, cum præſertim

sertim appareat longe alia ratione Imperatorem illum conatum fuisse indagare res futuras, quam ex inspectione siderum.

De talibus gravibus quæstionibus cuperem nobis disserere eos, quibus sic noti sunt Plato, Plotinus, Jamblichus, Porphyrius, Proclus, ut censeantur pertigisse ad omnia hujusmodi mysteria. Ergo præter emendationes & annotationes historicas, etiam contemplationes ab ipsis licet expectare.

Sed revertamur ad Sopatrum, quem interemit Constantinus. Cur ita? Suidas ait: *ut confirmaret se non amplius esse religioni Gentili addictum.* Ergo antequam fieret Christianus Constantinus habuit familiarem Sopatrum, quod tamen aliquis visus est velle negare.

Eunapius prolixè describit insidias, quæ paratæ fuerint ab aulicis, atque inprimis Ablavio Præfecto Prætorii, quodque persuaserint Imperatori arte Magica vinctos fuisse ventos à Sopatro, hincque fieri, ut naves appellere nequirent Byzantium: *quo audito Credulus Constantinus securi Sopatrum percuti mandat.* Quæ narratio debet esse suspecta, cum proficiscatur ab Eunapio Gentili, qui omnia conquisivit, quæ poterant facere ad obscurandam claritatem famæ Constantinianæ, cum ægerrimè ferrent Gentiles. Constantinum spreto veteri Deorum cultu suscepisse sanctitatem religionis Christianæ.

Apparet autem florente ætate occisum fuisse Sopatrum, nam discipulus fuit Jamblichi, & tamen Jamblichus vixit usque ad imperium Juliani, & à Juliano fuit maxime factus, quod testantur Epistolæ ab Imperatore ad clarissimum philosophum datæ.

CAP.

CAP. CLXXII.

De honore, quo summum philosophum Proæresium affecerunt Romani tempore Constantis Imperatoris.

TAm multa de Proæresio Eunapius nobis narrat, ut non liceat singula transcribere, cum præsertim pleraque ad Romanam non pertineant philosophiam, sed Græcam potius. Aliquid tamen inserit vitæ tanti hominis, quod si omitteretur, videremur maligne id transiliisse, nec satisfecisse meritis Romanorum erga sapientiæ professores.

Ergo cum Constans filius Constantini in Galliam vócasset Proæresium, summo eum afficere honore, cum animadverteret nescire illius cœli mortales satis pro dignitate admirari Proæresium, constituit excelsum philosophiæ Heroa Romam ablegare, ut isthic magis agnosceretur. Magna enim Roma sub Cæsarum postquam fuit potestate maximos semper aluit philosophos, optimeque cujusque meritum scivit metiri. Gallia non ita felix fuit, quod non haberet proprios Reges, propriosque Principes.

Qua autem ratione exceperint Romani Proæresium scire si cupias, dicet Eunapius nihil habuisse, quod singulariter in ipso admirarentur. Adeò vir ille totus quantus quantus erat, miraculum erat. Tandem cum varias ob dotes virum honorare decrevissent; statuam illi erexerunt ex ære pari prorsus magnitudine (erat enim magnæ staturæ Proæresius) cum

cum isthac inscriptione: *Regina rerum Roma Regi eloquentiæ.* O decus æternum philosophiæ, quæ dedit Regem Eloquentiæ Proæresium, judicibus ipsismet Romanis, quorum judicium omnium punctorum, quæ à cunctis populis proficisci possunt, instar est. Macte hoc apice, hoc lumine, hoc triumpho, O Dux vitæ humanæ, Magistra morum, veritatis propugnatrix, errorum averruncatrix philosophia. Tu nos asseris in libertatem, non pateris cum servili vulgo humi hærere, tu nos fluctibus humanarum perturbationum subtrahis, tu cymbam nostrarum cogitationum in portum deducis, tu nos vitare scopulos vitiorum doces, ventos affectuum compescis, omnia denique agis, ut beati felicesque simus. Te ego pronus veneror, tibi milito, omnem operam defero, adhæsurus sancte, quamdiu regentur artus à spiritu: quin & cum anima à corpore discesserit, non desinam tuam extollere dignitatem, tuumque me profiteri alumnum.

CAP. CLXXIII.

De segete philosophica, quæ reperitur in Commentariis Servii Mauri Honorati.

QVando vixerit Servius interpres Virgilii dicere jam non habeo. Hoc scio floruisse post Domitianum, nam profert testimonia ex Statio, velut ex scriptore classico. Etsi autem Grammatici munere functus fuerit in explicando Virgilio, ambigere tamen non possumus eum Romanis discipulis (credibile namque est docuisse Romæ)

mæ) propinasse non pauca ex multijuga philosophia, adeo ut si quis vellet fungi hoc labore, posset librum integrum conficere ex annotationibus Servianis, qui complecteretur veterum philosophorum varias sententias & opiniones. Ego hoc capite paucula degustabo, plura deinceps propositurus in V. æneid. ad illa verba: *salvete recepti. Nequicquam cineres.* Scribit: *Secundum Epicureos, qui dicunt omnia perire cum corpore.* Ad illa verba, quæ mox sequuntur: *animæque umbræque paternæ*, ita differit: Plato & Aristoteles, & omnes periti dicunt in homine quatuor esse animas, unam vitalem, ut in vermibus, qui tantum moventur, aliam sensualem, ut in brutis animalibus, in quibus est sensus & timoris, & gaudii: tertiam intellectualem, ut in hominibus qui & cogitare, & judicare possunt, est etiam quarta infra omnes, quæ physica dicitur, ut in herbis, & arboribus: quæ etiam motu carentes, vitam tamen habent, nam & nascuntur, & crescunt, & pereunt. Hæc ibi, quæ an vero sint consentanea, non est locus hic disquirere.

Observat paulo post, *secundum Pythagoram, de medulla hominis quæ est in spina, anguem creari.*

Cur par numerus sit sequior impari, sic exponit: *par namque numerus divisibilis, per quem mortalitas significatur, impar dividi non potest, per quem immortalitas significatur.* Nunc in Servium sic poëticè ludamus:

Servius ingenti Sophiæ inflammatus amore
Sic repetit magni carmina Virgilii,

Ut sæpe expediat divini dicta Platonis
Dogmataque enarret, quæ tibi Zeno placent.
Ergo sic Servî veniunt monumenta legenda,
Sic volvenda tibi est pagina Grammatici,
Ut saties animum jucunda fruge Cleanthis,
Eaque Academia mellea dona petas.

CAP. CLXXIV.

De magno anno Platonis expositio Servii. Rejicitur quorundam opinio de regno Christi, per mille annos duraturo in terris.

QUid vetat adhuc inhærere Servio, & aliquid ad philosophiam faciens ex ipso depromere? in Ecloga IV. magnum annum Platonis, de quo cum Plutarchum memoraremus aliqua protulimus, exponit his verbis: *dicunt philosophi completo magno anno omnia sidera in ortus suos redire, & referri rursus eodem motu. Quod si est idem syderum motus, necesse est omnia, quæ fuerunt habeant iterationem. Universa enim ex astrorum motu pendere manifestum est.* Sed num redire possunt eædem in individuo actiones, iidem prorsus singulares motus? id si asserunt philosophi, ne igitur putent esse absurdam mortuorum resurrectionem, quam asserit religio Christiana; si redibunt etiam secundum Philosophos Platonicos eadem individua corpora, quæ quondam extiterant in hoc mundo, quæ etiam easdem numero actiones obibunt.

Antiquiores autem philosophi, qui floruerunt ante Platonem, non locuti sunt de syderibus primum cursum repetentibus, sed Heraclitus quidem dixit, mun-

mundum conflatum ex igne per decursum Seculorum totum ignescere, & redire in ignem, rursusque ex eodem igne prodire mundum; hocque futurum infinities per innumera secula labentia. Sic fere etiam Democritus locutus est de Mundo conflato ex atomis. Ne de aliis philosophis loquar, secundum quos non licet talem ponere iterationem eorum, quæ evenerant, qualem voluit ponere Plato, secundum quem scripsit Virgilius:

Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.

Quem locum dum aliqui exponunt, dicuntque specialia pro generalibus poni, non recte videntur verba interpretari, si forte sic cecinit poëta de omnium rerum, & quidem singularium volubilitate proveniente à syderibus secundum Platonicam opinionem.

Subjicit posteà non pauca de reditura aurea felicitate, qualem finxit Antiquitas fuisse ab initio, à principio rerum.

Omnis feret omnia tellus.
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.

Dixerat antea:

Et duræ quercus sudabunt roscida mella.

Cumana Sibylla hæc cecinerat eventura nato Christo Servatore humani generis, & à Sibylla talia petiit Virgilius. Dices: non evenerunt sub Christo. An enim omnis tellus tulit omnia? Nequaquam. Respondendum: evenisse non secundum litteram, sensumque proprium, sed secundum intelligentiam

mysticam. Destructo namque veteri errore mira felicitas beavit homines, qui deinceps beatitudinem æternam potuerunt adipisci; sic cecinit Isaias de temporibus Messiæ, Cap. XI. *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo, & ovis simul morabuntur*, & quæ plura ibidem sequuntur. Scio aliquos ex veteribus scriptoribus Ecclesiasticis accepisse, tam verba Isaiæ, quam Virgilii de renovatione Mundi veniente Christo ad judicium, ut regnet mille annorum spatio in hoc mundo, quem statum prolixe describit Lactantius lib. VII. divin. Institut. Cap. XXIV. atque inter cætera ait: *Terra uberrimas fruges sua sponte generabit, rupes montium melle sudabunt. Per rivos vina decurrent, & flumina lacte innundabunt. Non bestiæ per hoc tempus sanguine alentur, non aves præda. Denique tunc fient illa, quæ poëtæ aureis temporibus facta esse jam Saturno regnante dixerunt.* Citatque Virgilium, deinceps deprómit Erythrææ Sibyllæ verba, Cap. XXVI. docet spatium mille annorum regni fore septem millium annorum. Neque prius terminandum mundum, quam Roma corruat, quam Romam tyrannus abominandus destruat, & illud *lumen effodiet cujus interitu* orbis *lapsurus est.*

Quæ tamen sententia Lactantii de regno Christi in his terris duraturo per mille annos, aut spatium septem millium annorum jam pridem explosa est, & locus Apocalypsis, quo non bene intellecto aliqui errârunt, est expositus ab eruditis interpretibus.

Misso autem facto Lactantio, annus magnus Platonis ex eo concutitur, quia cum Plato secundum

com-

communiorem sententiam Platonicorum dixerit mundum esse genitum ab æterno, non potest quisquam constituere momentum primum, in quo fuerint sidera. Etenim æternitas excludit omnem possibilitatem (liceat sic loqui cum Scholasticis) & semper est in actu. Initium autem supponit non ens, & potentiam adesse. Ergò ab æternitate excludendum est omne initium hinc adeò fit, ut non possimus dicere ab initio fuisse in hoc vel illo situ, & statu sidera. Certè si semper mota sunt, nemo potest dicere, cum inciperent moveri, tali vel tali motu fuisse mota.

Ut tamen consulatur imbecillitati humani intellectus, S. Litteræ vocabulo principii usæ sunt, inprimis S. Johannes, quando dixit: *In principio erat Verbum.* Sed Verbum semper fuit. Non igitur propriè accipitur principium, quando de Verbo, quod æternum est, sermo instituitur.

CAP. CLXXV.

Perpenditur sententia Servii, atque aliorum, qui videntur rationem tribuere animalibus. Ejusmodi opinio rejicitur.

A Latere Servii nondum discedo, quin perpendo, quæ profert ad IV. Georg. & VI. Æn.

Virgilius non pauca recenset de apibus observantibus, & sectantibus suum Regem:

Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fremitu denso stipantque frequentes.
His quidam signis, atque hæc exempla secuti
Esse apibus partem divinæ mentis, & haustus
Ætherios dixere.

Ad quæ verba notat Servius omnia animalia *à divino spiritu trahere ingenium, quod quia est in apibus, sicut in hominibus namque metuunt cupiuntque dolent, gaudent quæ probantur ex his quæ faciunt, dimicant enim colligunt flores prævident pluvias fateamur necesse est etiam apes habere partem divinitatis.* Differit autem prolixè in VI. Æn. de tota materia, quodque omnia animalia prædita sint animo æterno, ostenditque quare non omnia animalia sentiant similiter, quia scilicet dissimilitudines non sunt in animis, sed in corporibus, quæ prout fuerunt vel vivacia, vel torpentia, ita & animos faciunt.

Justinianus in Institut. de Jure natur. *Videmus enim cætera quoque animalia istius juris peritia censeri.* Hoc est conspicua esse juris naturalis cognitione. Id si verum est, ratio non videtur detrahenda animantibus.

Porphyrius in lib. III. de abstinent. contendit animalibus inesse non solum sermonem internum, sed & externum, convenientem tamen ipsis, & absolutè hoc effatum tuetur: omnia quæ prædita sunt sensu esse etiam prædita intelligentia, dum inquit: *omnibus quibus est sensus, intelligentia quoque adsit necesse est,* prolata ratione Stratonis physici; qui ait sæpe literas oculis occursantes nos latere, quando aliò animum intentum habemus.

Similia protulerat ante Porphyrium Plutarchus in libello: quod animalia utantur ratione, & longè diligentius in alio opusculo, in quo quærit: An animalia marina sint sagaciora terrestribus.

Galenus in orat. suas. ad artes hæsitanter hac de re loquitur: *An animantium generi, quod irrationale*

le appellatur, nulla omnino ratio data sit, sanè dubium est. Nam etsi caret ea, quæ in voce versatur, quam sermonem nominant, quæ tamen animo concipitur, quam ratiocinium appellant, ejus fortasse particeps omne genus animalium est, quamquam aliis parcius, aliis liberalius tributa sit. Hæc ille.

Forte quis etiam adducet pro hujusmodi sententia, quod legimus in S. Litteris, nempe serpentem fuisse calllidiorem omnibus animalibus. Adde Davidem dicere Deum dare escam *corvis invocantibus se.* Invocare Deum, escamque petere ab ipso, rationis est munus.

In adversam partem præsto sunt verba Senecæ lib. II. de Ira Cap. XVI. *Errat qui animalia in exemplum hominum adducit, quibus pro ratione est impetus, homini pro impetu ratio est.*

L. I. §. III. ff. si quadrup. pauper. fecerit legimus, quod animalia injuriam facere non possunt. Cur ita? *quia sensu carent,* hoc est ratione. Verba Ulpiani sunt: *nec enim potest animal injuriam fecisse, quod sensu caret.*

Receptissimum est, ut in definitione hominis ponatur rationale, dum homo dicitur esse animal rationale, quamvis aliqui, inter quos ipse Boëtius, addant illud Mortale. Ergo hominum sapientum communi sententia differt homo ab animalibus, quia rationalis est, ut intelligamus cætera animantia esse expertia rationis. Hinc etiam factum, ut hujusmodi animantia præter homines brutorum nomen adepta fuerint.

Peripatetici & Stoici itidem docuerunt, rationis esse expertia animalia, quod discere est ex iis, quæ ipsis tribuit Porphyrius. Docuerunt enim Peripatetici, & Stoici hominem habere imperium in animalia, & ipsa posse occidere & comedere, quia homo præditus est ratione, qua animalia reliqua carent.

Solus homo capax est felicitatis, & beatitudinis, quod magno consensu traditur, & Christiana quoque religio nos docet solum hominem creatum à Deo, ut tandem æternam in cœlo consequatur vitam. Ab hujusmodi felicitate cur excluduntur animalia? quia rationis sunt expertia.

Plura depromere supervacuum est, cum præsertim librum de tota materia composuerim suo tempore evulgandum. Nunc breviter occurrendum iis, quæ contrarium suadere videbantur.

Servius secutus est Virgilium, Virgilius Pythagoræos & Platonicos, qui posuerunt animarum transmigrationem. Licet non sit certum rationem tributam animalibus à Platone, & Platonicis saltem omnibus. Nam etsi dicerent easdem animas humanas migrare etiam in corpora animalium, usum tamen rationis videbantur eis detrahere, quod corpus brutorum ineptum sit, ut fungatur animal muneribus rationis.

Quemadmodum autem transmigratio Pythagoræa & Platonica animarum explosa est, ita explodendum etiam paradoxum Porphyrii, quod animalia utantur ratione. Et rejicienda etiam auctoritas Plutarchi in duobus opusculis ea de re conscriptis.

Verba

Verba Ulpiani prolata à Justiniano, quæque reperiuntur ff. de Inst. & Jure Lib. I. §. 3. intelligenda sunt, de quadam similitudine, quam habent animalia, quoad usum Juris naturalis. Cæteroqui Ulpianus sibi contradiceret, cum adfirmet quadrupedes non posse facere injuriam.

Quod si diceres alibi aliter Ulpianum, hoc est uno in loco docuisse animalia esse prædita ratione, in alio ea carere, responderem secundum varias sectas philosophorum, forte sic locutum cum Gentilis esset: & forte minus caute talia verba, quæ animalibus, & feris peritiam juris tribuunt translata fuisse ab Imperatore Justiniano.

Quæstio autem est: An Stoici existimaverint rationem inesse animalibus? Quod videtur negandum, si consulimus Porphyrium, & verba prolata à me ex Seneca, qui Stoicus fuit. Sed quæ leguntur apud Servium in IV. Georg. & VI. Æn. videntur contrarium docere, qua de re tamen nolo hic ulterius altercari.

Galenus, si tamen libellus ille Galeni est, nihil decidit in hujusmodi quæstione.

Ad S. Litteras quod attinet, non negamus animalibus inesse aliquam similitudinem earum virtutum, quæ reperiuntur in homine. Sic callidissimus dicitur fuisse serpens.

Corvi invocant Deum modo quodam naturali, & sensuali. Deus autem suppetias fert ipsis quoque animalibus, & eorum desiderium explet largiendo escas, quia regit & conservat universum orbem.

Atque hæc dicta sint ob verba Servii ad IV. Georg. & VI. æneid.

Cap. CLXXXI.

Existimasse Servium cum Stoicis superiora corpora aliquid accipere ab inferioribus, qua occasione quæritur: an repugnet Lunam aliquid accipere à terra?

AD verba Virgilii:

Polus dum sydera pascet.

Hæc verba annotat Servius, *pasci aquis marinis sydera, id est cælestes ignes physici docent; secundum quos ait Lucanus, atque undæ plusquam non disgregat aër.* Physicorum nomine intelligit Stoicos, nam & Stoicus videtur fuisse Lucanus, quem Boëtius de Consol. Philos. philosophis annumerat. Marcus Imperator apud Julianum in Cæsaribus: πεπεισμένος ὅτι καὶ τὰ ὑμέτερα σώματα δεῖται τῆς ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τροφῆς: *persuasus* (Deos alloquitur) *vestra quoque corpora egere alimento ex exhalationibus.* Omitto testimonium Strabonis, de quo egi cum loquerer de ipso Geographo, ostenderemque fuisse Stoicum.

Peripateticis quintam substantiam adstruentibus prorsus diversam à quatuor elementis absurdum videtur lunam, aut alia corpora cœlestia quicquam accipere à terra & inferioribus. Cur ita? quia terra regitur, non regit. Absurdum est perfecta,& divina aliquid accipere ab imperfectis. Quæ differunt materia inter se non possunt agere & pati. Hinc inter recentiores Auctor putat falsam esse sententiam celebriorum Mathematicorum nostri temporis asse-

aſſerentium lumen ſolare, quo illuminatur terra, viciſſim vibrari in Lunam, ut à Luna lumen itidem ſolare jacitur in terram. Nam ſequeretur ex tali lumine repercuſſo à terra calefieri regionem, in qua meteora frigida gignuntur. Profert etiam nonnulla de diſtantia terræ à Luna.

Antiqui plerique putarunt ex quatuor elementis conſtare totum mundum, ut videre eſt apud Servium in VI. Æneid. *Quatuor ſunt elementa, terra, aqua, aër, æther, & Deus, præter hæc nihil eſt aliud.* Utiturque pro fundamento ſuæ opinionis verbis Virgilii, quæ incipiunt ſic:

Principio cœlum ac terram.

Si ſecundum Servium quatuor ſunt elementa tantum, quæ animantur à ſpiritu divino, profecto in ſe invicem agere poſſunt, nihilque prohibet ſuperiora aliquid accipere ab inferioribus. Quod de Deo tanquam anima mundi dicit aut Virgilius, aut Servius id nos non transferrimus ad noſtram religionem, noſtramque philoſophiam, tantum ajo veteres plerosque putaſſe conſtare mundum ex quatuor elementis, dixiſſeque ætherem eſſe unum ex ipſis, nec ſollicitos fuiſſe de quinta ſubſtantia Peripateticorum. Idem numerus quatuor corporum ex quibus conflatus mundus adſtruitur à Virgilio ecloga VI. à Philone in libello de mundi incorruptibilitate, à Scholiaſte Pindari in primam Oden, ab Ovidio lib. I. Transform. Manilio lib. I. Aſtronom. à Macrobio lib. I. in ſomnium Scipionis, ubi ait hanc fuiſſe ſententiam Pythagoræorum, qui ſolebant jurare per quaternarium, quem numerum propagavit, & commendavit

Plato

Plato in Timæo, in quem legi possunt interpretes, ne quis contemnat Virgilium, Servium, & tales scriptores. Nam & Empedocles vir summus universum composuit ex igne, aëre, aqua, & terra. Fuit enim ipse Pythagoræus. Pythagoræos autem cæteris prætulit Plato in physicis. Hinc physicæ suæ præfixit nomen Timæi Pythagorici.

Stoici porro disertissimè dixerunt superiora aliquid accipere ab inferioribus, ut jam didicimus ex verbis Marci, Virgilii, & Servii.

Manilius lib. I. Astron. docet ab aëre temperari Stellas his verbis:

Mixta ex adversis consurgunt viribus astra
Hinc vicina polis, hinc cœli proxima flammis,
Quæ quia dissimilis, qua pugnant, temperat aër
Frugiferum sub se reddunt mortalibus orbem.

Ptolomæus ait Lunam ideo humectare, quia terræ vaporibus vicinior est, traditque Saturnum minus humectare, quia remotissimus est à terræ vaporibus. Cardanus autem sic interpretatur Ptolomæum, ut senserit Lunam trahere ad sese vapores à terra. Quamvis Scaliger talem interpretationem rejiciat, cum Ptolomæus dixerit ideo calefacere Lunam, quia afficitur radiis solis, & humectare, quia vicina est terræ.

Apud Plutarchum in libro de Facie, in orbe Lunæ legimus Clearchum docuisse, ejusmodi faciem *esse simulachra specularia, & imagines magni maris in Luna apparentis.* Putavit igitur aliquid à terra posse accedere Lunæ.

Luna

Luna illuminatur. Ergo perficitur à Sole. Si potest perfici, etsi vocetur ab Aristotele divinum corpus, non repugnat ei fieri aliquam aliunde accessionem. Id si verum est, ut fatentur Peripatetici, & sensus docet, illuminari scilicet, à Sole Lunam, quid fiet Aristoteli asserenti cœlum esse *ἀναλλοίωτον* inalterabile? respondent, & admittunt alterationem perfectivam. Ergo non absolute debuit pronunciare Aristoteles cœlum esse inalterabile. Nonne enim quod illuminatur, perficitur? Cur ergo ipse removit omnem alterationem à cœlo, quia divinum corpus est?

Regerunt alterationem perfectivam, non esse indignam cœlesti corpore, sed respondere licebit, repugnare esse divinum & esse imperfectum, in schola quidem Aristotelis. Cur enim tantopere extollit cœlum facta comparatione cum elementis, nisi quia perfectum, divinumque est? At Luna jam amittit, jam recipit perfectionem, cum nunc clara sit, nunc lumine destituatur. Nonne quod amittit lumen, & obscuritati involvitur, alteratur, & quidem alteratione non perfectiva, sed ad deteriorem statum deducente?

Dicent, non repugnare Lunam perfici à Sole, tanquam à corpore cœlesti, & divino, sed repugnare eam lumen accipere solare à terra, quæ imperfectissima est. At parum videtur referre, unde quis aliquid accipiat, modo fiat accessio, & quis ex ejusmodi perfectione commodum sentiat. Cum præsertim fateantur Peripatetici lunam esse simillimam terræ, eamque quandoque cœlestem terram appellent.

lent. Averroës tex. XXXI. de substantia orbis hæc habet: *Et Luna videtur esse densa, & obscura, & recipiens lumen ab alio scilicet Sole, & in libro de animalibus dixit Aristoteles, quod natura ejus est unigenea naturæ terræ plusquam cæterarum stellarum.*

Simplicius ait corpus Lunæ esse medium inter *caduca & cœlestia,* quod repetit ex ipso Maynettus ad Tex. 41. libri Averroïs de subst. orbis.

Nec deest inter Recentiores Peripateticos, qui asseritLunam esse impurissimam & imperfectissimam: præstantissimi autem Mathematici tradunt prorsus esse obscuram,& destitui omni lumine proprio, prorsus ut destituitur terra. Si ergo tanta est similitudo inter terram & Lunam, quo abit quinta substantia Peripati toto genere differens, & distans ab elementis? quid etiam vetat à terra aliquid accedere Lunæ, ut à Luna accedit terræ?

Sed metuunt peripatetici, ne si dicamus aliquid Lunæ accedere à terra, Luna senescat, corrumpatur, pereat.Inanis metus est hic. Nam terra, ut docentSacræ Litteræ, stat manetque in æternum, etiamsi solare lumen impingens in Lunam, ab ea jaciatur in terram. Sensus enim docet terram non senescere, quod etiam tradunt Philo,Columella,Arnobius, atque alii. Unde etiam fit, ut rejici posse videatur effatum Peripateticorum asserentium cum suo Magistro solum cœlum esse expers senii: & tamen nos non videmus senescere terram, cum nunquam destituatur suà juventute, semperque pergat nos alere.

Quando autem disputatur de aliqua controversia, non accipienda sunt effata Peripati controversa pro fun-

fundamentis. Nam nil valet controversa opinio ad solvendos nodos.

Tu negas posse lumen solare revibrari in Lunam à terra, quia tale lumen calefaceret regionem aëris, & tolleret meteora. Atqui lumen solare, quod revibratur à Luna in terram ipsa non tollit. Cur tolleret id, quod jacitur à terra in Lunam?

Dices, ætherem, qui ambit Lunam, non atteri à radiis solaribus, ac proinde non transmitti calorem, supponis enim id quod cœleste est atteri non posse, nec in cœlesti regione excitari calorem, quia calor convenit tantum inferioribus.

Hæc dicuntur ex controversis hypothesibus Peripati, quibus proinde non cogimur assentiri, cum Mathematici doctissimi non desint, qui putent diffusilem, aëreamque esse regionem, quæ ambit Lunam, ut si asserat Peripateticus atteri aërem circa terram ex radiis solaribus repercussis, idem debeat pronunciari de radiis solaribus impingentibus in Lunam. Quod si dicas Lunam ambiri à purissimo, candidissimoque æthere, si etiam asseras cum Aristotele Lunam constare ex substantia ejusdem ætheris, quæro qui fiat, ut Luna sit opaca, obscura, sit imperfectissima, imò impurissima, ut aliqui ex Peripateticis loquuntur? an potest aliquid conflari imperfectum ex perfecto? impurissimum ex purissimo?

Rursus quod terra agat in Lunam aliquatenus, imò omnes partes mundi inter sese ex eo etiam non absurde colligas, quia mundus unus est essentialiter, ut nemo non fatetur. Quis autem nescit omnes partes ejus substantiæ, quæ una est aliquatenus inter se affici?

ci? quod res ipsa clarissimè testatur in omnibus corporibus, quæ sensibus nostris exponuntur.

Quæ à me prolata sic sunto, ut nolim cum quoquam vehementer altercari, quin paratum me fateor ejusmodi in rebus sanè difficilibus doceri à doctis, rerumque siderearum peritis, quos inter lubenter numero Vincentium, Renerium, jam notum Mediceis tabulis editis Florentiæ, Mathesin in hoc Gymnasio cum laude profitentem, nec omitto Johannem Baptistam Lavellum, mihi multorum annorum amicitia conjunctum, nunc Romæ in luce hominum versantem.

Cap. CLXXVII.

Definitio mortis à Servio petita ex Platone expenditur, & magis ac magis adstruitur animarum humanarum immortalitas.

IN verbis Servii ad VI. Æneid. definitio mortis reperitur. *Ex corporum conjunctione & animi hebetudine Varro, & omnes Philosophi dicunt quatuor esse passiones, duas à bonis, duas à malis opinatis rebus. Nam dolere & timere duæ opiniones malæ sunt, una præsentis, alia futuri. Item gaudere, & cupere sunt opiniones bonæ, una præsentis, alia futuri. Hæc ergo nascuntur ex ipsa conjunctione. Nam neque animi sunt, neque corporis propria. Pereunt enim facta segregatione, id est animæ a corpore: quam mortem esse definit* λύσιν σώματος καὶ ψυχῆς. Mors igitur apud Servium est solutio corporis & animæ.

Sed

Sed definitio ejusdem mortis paulo aliter reperitur apud Platonem in Phædone, ubi Socrates sic loquitur: *Putamusne aliquid esse mortem? aliquid certe, inquit Simmias. Numquid aliud, inquit, quam animæ a corpore solutionem? esseque id mortuum esse, scilicet solutum ab anima corpus per se seorsum esse? Seorsum quoque a corpore animam solutam ipsam per seipsam existere? Numquid mors præter hæc aliud est? Nihil aliud, inquit Simmias.* Græcè sic habet definitio: ἀπαλλαγὴ τῆς ψυχῆς ἀπὸ σώματος. De inceps legere est ἀπαλλαγῆσαν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος. Negligenter ergo se gessit Servius, qui mortem apellavit λύσιν σώματος καὶ ψυχῆς. Probabile vero est, cum scriberet non inspexisse Phædonem, sed vel ex Varrone, vel alio aliquo scriptore eam definitionem tanquam Platonicam transcripsisse. Etsi autem λύσις σώματος, καὶ ψυχῆς videatur coincidere cum ἀπαλλαγῇ ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, longe tamen clarior, & disertior est ipsamet definitio petita ex Phædone, quam illa transcripta ex Varrone. Nam clarius elucere jubet animæ immortalitatem, docetque superstitem manere animam, postquam sejuncta fuerit à corpore. Longe diligentior fuit S. Epiphanius, qui hæresi LXIV. disputans contra Origenianos, laudavit definitionem mortis Platonicam, & ἀπαλλαγῆς vocabulum non præterivit p. IↃLXXX. ex editione Petaviana. Aristoteles, in cujus schola dolendum est, non ita esse exploratam animæ immortalitatem, ut explorata prorsus est in Academia Platonis, lib. de Juvent. & Senect. Cap. XV. appellavit quidem mortem ἀπόλυσιν

ἀναίσθητον τῆς ψυχῆς *dissolutionem insensibilem animæ*, *sed* ἀπολύσεως nomine nescio an voluerit significare ἀπαλλαγὴν Platonicam. Nam sic loquitur de morte paulopost: *Mors autem & corruptio violenta quidem calidi extinctio & marcor, quæ autem secundum naturam ejusdem hujus marcefactio, propter temporis longitudinem facta & perfectionem.* Ubi mirari lubet, in morte fieri mentionem perfectionis. Atqui in plantis ariditas ipsis finem imponit, ut & animalibus mors. Statim enim inquit: *in plantis igitur ariditas, in animalibus mors.* Exulet ergo *perfectio* à versione Aristotelica. Nam græce usus est τελειότητος vocabulo, quod deducitur à τέλος. Τέλος autem finem significat, quo nomine utitur Aristoteles, quando in Ethicis agit de morte, quam appellat τέλος, quia ipsa finit omnia, quasi ultra ipsam nihil sit. Igitur τελειότης non erat vertenda *perfectio*, sed potius finis, aut *finitio*, aut *absolutio*.

Plato autem de immortalitate animæ disertissimè docuit, non omnia finiri morte, neque mortem esse extinctionem, sed esse segregationem animæ à corpore, quæ anima existit, & est superstes etiam post ejusmodi segregationem. In tertio tamen de anima Aristoteles videtur agnoscere talem segregationem, quæ relinquat animam superstitem. Dixit enim intellectum Agentem esse χωριστὸν esse separabilem, esse interitus expertem, & immortalem.

At intellectus possibilis interit. Dixit autem velle se agere de parte, qua anima intelligit, ejusmodique partem conflat ex intellectu passibili, & agente.

te. Intellectum passibilem multi interpretantur vim imaginativam animæ, quæ imaginativa cum corporea sit, interit in morte secundum Aristotelem, superstite tamen intellectu agente. At intellectus agens non est tota anima, sed potius pars partis intellectivæ, & quidem extrinsecus superveniens ad efficiendam intellectionem, ut sol supervenit coloribus, quos illuminat. Ad adstruendam immortalitatem animæ debuisset dicere, clarè cum Platone Aristoteles animam in morte ita segregari à corpore, ut segregata seorsim à corpore existat, sit superstes intelligat, operetur, beata sit.

Pater, & Magister Johannes Donatus Antellensis, optime de Metaphysica, quam in hoc Gymnasio explanat, meritus, valde prudenter censet dandam nobis operam esse, ut quæ Aristoteles de intellectu passibili, & Agente profert, sic exponantur, ne immortalitati animarum exploratissimæ officiant. Cujus sententiæ lubens subscribo, moneoque lectorem, ut in consilium vocet ea, quæ à doctissimis philosophis christianis ad tertium librum Stagiritæ de anima exarata jampridem sunt, iisque acquiescat.

Cap. CLXXVIII.

Quid de fabulis cum philosophia conjunctis Servius proferat? notatur nimium allegoriarum studium in Philone & Origene.

Apud Virgilium Eclog. VI. postquam Silenus egit de mundi origine, transilit ad fabulas:

Hinc lapides Pyrrhæ.

Cur ita? respondet Servius exprimere voluisse Epicureos, aut indicasse pueros delectari fabulis. Satius dixisset philosophiam antiquam, non sejunctam fuisse à fabulis. Hinc Sallustius philosophus Cap. III. ait philosophos usos esse fabulis, & philosophi esse inquirere, *Cur fabulæ sint?*

Dices, poëtarum proprias videri esse fabulas. Responderit aliquis: Fabulas quatenus fabulæ, esse poëtarum: explicationem pertinere ad philosophos, qui ajunt narrationes illas veras non esse, si perpendas corticem narrationis, quandoquidem absurdæ ferè sunt, & indigna de Divinitate referunt; sed si penetres significatum continere ingentia arcana. Qua de re accuratè & prolixè egit Julianus Imperator Orat. V. quæ est de Deum Matre. Sic autem loquitur: *Cum antiqui rerum assiduè causas sub ducibus diis indagarent: ubi eas adepti sunt, incredibilibus involuisse fabulis.*

Dionysius tamen Halicarnaseus vehementer eas oppugnavit, qua de re suo tempore aget meus liber de legibus Romuli jam conscriptus.

Manilius conqueritur à terra repletum esse cœlum, quandoquidem sidera constant nominibus petitis à fabulis.

Arnobius prolixè disputat adversus absurditatem fabularum vulgatarum apud Gentiles, ostenditque frustra eos confugere ad allegorias ut absurditas excusetur. Lege eum lib. V. p. m. 178. 179. gravissime disserentem.

Dolendum autem Philonem apud Judæos, & Origenem apud Christianos imitando Gentiles conatos fuisse

fuisse veritatem divinæ historiæ ad meram allegoriam transferre, quasi res quæ narrantur à Mose non evenerint, ut narrantur. Vide Philonem in libris de legis Allegoriis, ubi ait inter alia *rusticanæ simplicitatis esse putare sex diebus, aut utique certo tempore mundum conditum.* Hæc & alia respuenda sunt; cum repugnent veritati historicæ.

Origenes conatur tueri suas allegorias, contempta veritate historica homel. XV. in Josuam, & alibi. Sed passim confutatur ab interpretibus Catholicis.

Cap. CLXXIX.

De quibusdam ominosis signis, quid Servius referat ex suorum temporum anili superstitione?

REpentina evigilatio ex somno an ominosa? id negaveris, si cogites naturaliter fieri, ut qui crassis humoribus urgetur, & velut obsidetur, qui sibi videtur mergi undis, aut occidi, aut premi ab hoste, turbata scilicet humorum harmonia derepente evigilet. Cur ergo quod naturaliter evenit trahendum est meticulosa ratione ad triste signum? Nam tunc natura videtur suppetias ferre nobis laborantibus in somno, ne opprimamur à vi turbatorum humorum, aut copia cibi non perducti ad coctionem.

Veterum tamen superstitio nescio, quomodo talia ad malum omen referebat, putabatque Deum uti rebus naturalibus ad nos monendos. Sic simplex Pastor Eclog. prima à cornice, à tactis quercubus ratioci-

tiocinatur, aitque ſibi imminentem calamitatem ſignificatam fuiſſe. Ubi Servius ait eſſe mire compoſitam ſignificationem in illis verbis:

De cœlo tactas memini prædicere quercus.

Quercus tactas eſſe leviter fulminatas, indicarique temporale damnum. Citat autem Ciceronem, qui fulminatas arbores expoſuit amiſſionem, aut interitum agrorum. Sed miſſa ſimplicitate paſtorali in III. æneid. ait Æneas ſe attonitum formidabilibus viſis corripuiſſe è ſtratis corpus, & turbatum evigilaſſe non ſatietate ſomni. Ad quam narrationem Servius ſecutus ſuorum temporum anilem ſuperſtitionem, ait: *quoties ex abrupto ſomnus aufugerit ſignificat omen infelix, ut ecce hoc loco tempeſtas ſequitur.* Et in ſecundo, excutior ſomno, & ſequitur civitatis excidium, & tamen putat Servius ratione niti tales obſervationes; *Nam ſi ſomnus*, inquit ipſe, *Deorum munus eſt, non ſine infelicitate ex abrupto Deorum munus abſcedit.* Ignoſcendum aliquatenus Servio ſequenti deliram opinionem ſuorum temporum.

Et tamen à noſtris quoque temporibus non poſſunt talia prorſus depelli, ſubinde enim tam nobiles quam plebeji aliquid ſimile referunt, quorum non parvum numerum recenſuit Azorius, quæ legi apud ipſum poſſunt.

Quæ cum audimus danda nobis opera eſt, ut nec prorſus contemnamus ejusmodi ſigna, nec tamen meticuloſa opinione, quæ nos impediat in ſuſceptis negotiis, animum impleamus.

CAP.

CAP. CLXXX.

Servium cum Virgilio docere Deum nequaquam includi cœlo. Argumentationem Aristotelis pro incorruptibilitate cœli petitam à sede Deorum imbecillam esse.

SErvius ad IV. Georg. ad verba illa:

Deum namque ire per omnes.
Terrasque tractusque maris, cœlumque profundum.

Notat idem tradi in VI. æneid. profertque verba Lucani:

Jupiter est quodcunque vides, quocunque moveris.

Ad illa autem in VI. Æn.

cœlum, ac terram, camposque liquentes
spiritus intus alit.

Observat: *Deum esse divinum spiritum, qui per quatuor infusus elementa gignit universa.* Thales, ut tradit Laërtius, docuit Deorum omnia esse plena. Apud Plautum dicuntur esse Dii alii superi, alii inferi, alii medioxumi. Macrobius lib. I. Cap. XIV. in somnium Scip. sic scribit: *Bene autem universus mundus Dei templum vocatur propter illos, qui existimant nihil aliud esse Deum, nisi cœlum ipsum, & cœlestia ista quæ cernimus.* Alexan. Aphrod. de Mistione docet Stoicos docere *spiritum quendam per omnia penetrare, & immistum esse Deum materiæ perque eam universam pertransire, ipsamque figurare.* Manilius in secundo libro non absimilia docet. Fuit enim, ut apparet, addictus Stoæ. Sallustius de Diis, & orbe Cap. VI.

 Hi

Hi (Dii) *cum ante alios mundum possideant, eorum orbes intueamur. Vestæ terram, Neptuni aquam, Junonis aërem, Vulcani ignem.* Pervulgatum est apud Gentiles mundum divisum inter tres fratres; Jovi autem obvenisse cœlum, Neptuno aquam, Plutoni orcum.

Aristoteles tamen in libris de cœlo vult probare cœlum esse ingenerabile, & incorruptibile, quia sedes est Deorum, cum tamen superiora ostendant veteres nequaquam inclusisse cœlo Deum, quin totum mundum cogetur pronunciare Aristoteles esse incorruptibilem, si ei argumentationi inest robur, nisi velit contradicere magno scriptorum consensui, qui numen non terminant cœlo.

Ipsa autem quia totum cœlum asserit esse incorruptibile, ubique in cœlestibus cogetur ponere Intelligentias, quas tamen in parte orbium convexa, nec tota ponit.

Objicere est pro Aristotele, quod oraturi cœlum intuentur. Et Homerus ait in VI. Odyss. Deos habere sedem firmam in Olympo, hoc est cœlo.

Respondere est ritu illo aspiciendi cœlum non significari Deum tantum in cœlo esse, sed in cœlo magis elucere Dei gloriam, nec universim verum est oraturos semper cœlum aspicere. Certè qui apud Gentiles sacrificabant, Diti non intuebantur cœlum.

De Olympo apud Homerum sede Deorum disputant Grammatici, & ferè docent, ut tradit Eusthatius cœlum dici ab Homero spatium illud, quod est à nubibus usque ad partem sideream. Quæ sententia non prorsus concinit Aristoteli, nam non totum aërem excludit à sede Deorum.

Secun-

Secundum veram nostramque Theologiam Deus ubique est, nusquam inclusus, nusquam exclusus, omnia continens à nullo contentus, omnia permeans, nulli tamen permixtus. In cœlo Empyreo, exerens inter beatos cœlites suam gloriam, non tamen absens ab universo. In quam rem proferuntur hæc ex S. Litteris. Cœlum, & terram ego impleo. *Quo ibo à spiritu tuo? in ipso sumus, vivimus, & movemur.*

Quæ omnia ostendunt argumentationem Aristotelis de cœli incorruptibilitate petita à sede Deorum imbecillem admodum esse.

CAP. CLXXXI.

De Conjunctione animæ cum corpore, quid ex sententia Platonis proferat Servius? Explicatur Christiana sententia.

INter difficultates summas, quæ exercuerunt humanum ingenium ea non ultima est, qua quæritur: qua ratione fieri possit, ut anima immortalis, incorporea conjungatur corpori, & cum ipsa constituat compositum naturale, scilicet hominem? nam præter naturam videtur res incorporea, & immortalis conjungi cum corpore, cum præsertim Platonici dicant à corporis contagione affici animam. Respondebit aliquis cum S. Irenæo: Christianum ad multa cogi dicere: Deus scit.

Panætius quod videret animum irasci, insanire, timere colligebat non esse immortalem, obstrepebatque Platoni, quem cæteroqui admirabatur.

Ariſtoteles nihil de ea difficultate protulit, quia nusquam videtur diſerte dixiſſe animam immortalem conjungi cum corpore mortali. Nec eſt, quod quis objiciat illud ex primo de anima, ubi ait intellectum eſſe antiquiſſimum. Nam non in tota latitudine loquitur de anima. Tantum in genere vult oſtendere animam non eſſe in tota ſua latitudine conflatam ex elementis probat id, quia Anaxagoras locutus eſt de mente, quæ condidit omnia, & eſt immixta. Multa namque in primo de anima profert ex dictis aliorum, ut tantisper quasdam opiniones rejiciat de anima. Certe ſi Ariſtoteles putavit animos eſſe æternos, hoc eſt, ab æterno conditos, & in tempore corporibus jungi, debuiſſet alicubi explicare, quomodo fiat, aut fieri poſſit, ut ſubſtantia incorporea, immortalis conjungatur corpori? Nihil autem in eam rem reperire eſt apud ipſum, licet multi recentiores longe aliter ſeſe gerant in lectione operum Ariſtotelicorum quam ego, qui non propterea pervicax cum ipſis volo altercari.

Plato in Timæo docet Deum juſſiſſe Diis junioribus, ut conſtruerent animabus vehicula, corpora ſcilicet de quibus vehiculis videnda, quæ tradit Sebaſt. Foxius ad Timæum Platonis.

Servius, ut ſolvat nodum Panætii, quo conatus eſt immortalitatem animæ evertere ait ipſam non pati, niſi quatenus à corpore afficitur. *Animus*, inquit, *non tranſit in vitia corporis, ſed ejus conjunctione impeditus, non exercet vim ſuam.* Mox ſubjicit paſſionem non reſolvere æternitatem, *quia animus per ſe nihil patitur, ſed laborat ex corporis conjunctione. Animus*

mus quamdiu est in corpore, patitur ejus contagione, postquam autem deposuerit corpus, recipit suum vigorem, & natura utitur propria. Docet deinceps animum apud inferos pati, quia cum diu fuerit cum corpore non potest statim ad suum nitorem reverti.

Theologi autem Christiani rem totam sic explicant, ut asserant statum animæ cum corpore conjunctæ esse naturalem, & maxime beatum fore quando in resurrectione corporibus jungentur illæ animæ, quæ æterna beatitudine sunt fruituræ in cœlo.

Platonici, quos videtur sequi Servius, non putabant esse statum naturalem animæ cum corpore conjunctæ, sed præter naturam, molestum supplicii instar, quod significavit Aristoteles I. de anima, quando ex sententia ipsorum dixit animæ esse melius extra corpus, quam in corpore. Ideo Cleombrotus, atque alii se interemerunt, ut eximerent animum carceri. Extititque tempore Ptolomæi in Ægypto, qui tanta contentione, tantaque vi ea de re dissereret, ut homines passim se interimerent.

Cui malo occurrit auctoritas Regia. Hinc etiam factum, ut Origenes imbutus Platonicis hypothesibus negaverit corporum resurrectionem, quia putabat præter naturam, & cum molestia conjunctam esse animæ conjunctionem cum corpore. Contra quem latè disputat S. Epiphanius, qui tamen non exposuit, quis fuerit in Origene fons erroris.

Quia ergo tuemur dogma de resurrectione negandum est adversus Platonem, adversus Servium conjunctionem animæ cum corpore esse præter naturam. Nam si prorsus præter naturam esset, non essent

essent beatæ animæ conjunctæ corporibus in cœlo, contra quod sentit, & sancit Christiana fides, & certissima veritas à Servatore tradita.

Cap. CLXXXII.

Quando Macrobius videatur vixisse. Non ab ipso neglectam philosophiam. Fit mentio Disarii Medici.

MAcrobium par est credere vixisse sub Imperatoribus Christianis, quandoquidem alicubi refert sua tempestate non consuevisse amplius comburi cadavera, qui mos proculdubio tunc cœpit antiquari, quando passim invaluit religio Christianorum, qui non solent comburere, sed integra sepelire cadavera.

Nullus etiam dubito Romæ floruisse Macrobium, nam vir fuit consularis, & latine scripsit. Sed dicet aliquis ipsum non debere adjici philosophicæ tractationi, quandoquidem potius interpretatur ritus veteres Romanorum, & illustrat Homerum, Virgiliumque responderim, tamen non pauca ex philosophiæ adytis deprompta fuisse, cum scriberet Saturnalium lib. septimum, in quo Disarius Medicus prorsus philosophum agit, naturæque arcana revelat. Quærit an satis rectè scriptum sit à Platone, cibum per Stomachum trahi, potum vero per asperam arteriam? ovumne prius fuerit, an gallina? simulachra cur sub aquis majora esse videantur, quam revera sint? & quomodo visio fiat? Cur ii, quos pudet, aut qui gaudent, rubescant? at metuentes pallor invadat?

Cur

Cur fœminis atque Eunuchis vox ſit, quam viris exilior?

Talia qui ſolvit acutè, annon de philoſophia bene meritus eſſe dicitur? certe qui conviviis interdum adſunt, eos oportet in Macrobio non eſſe hoſpites, nec in Sympoſiacis Plutarchi, ex quibus non pauca tranſcripſit idem Macrobius, quod quisque deprehendet, qui inter ſe ſeptimum librum ſaturnalium, & convivales illas controverſias compararit, atque contulerit. Addendus eſt Athenæus, quem aliqui alterum Plinium, atque Varronem appellare non dubitant, qui tamen longe ante Macrobium ſub Marco ſcilicet Imperatore famam ſcribendo eſt adeptus.

Noſtrates verò philoſophi, imò Medici tales ſcriptores nunquam in manus ſumunt, ineruditi propterea dicendi, & vix digni qui ad convivia illuſtrium hominum admittantur. Nam niſi de Ariſtotelis libris de anima, de cœlo, de phyſica auſcultatione diſſeratur, aut de ſecanda vena, de pharmaco præbendo agatur, magis muti coguntur eſſe ipſoſimo pecore Neptuni.

Cap. CLXXXIII.

An Macrobius rectè tutatus ſit concentum cœleſtium corporum, de quo Pythagoras primus eſt locutus?

A Latere Macrobii avelli me non patiar, antequam aliquid de cœleſtium corporum ſono, & concentu proferum. Etenim ſonus

nus iste magnos habet assertores Pythagoram, Platonem, Ciceronem, Macrobium, qui non destituuntur rationibus, nec carent modo, quo solvant, quæ ab adversariis, quos inter præcipuus Aristoteles in secundo de cœlo tex. LII. LIII. & sequ. objiciuntur.

Scipio igitur apud Ciceronem sic loquitur: *quis hic est, inquam, quis est, qui complet aures meas, tantus ac tam dulcis sonus?* occurritque objectioni: *Hoc sonitu oppletæ aures hominum obsurduerunt, nec est ullus hebetior sensus in vobis.* Illustrat exemplo. Nam qui accolæ. Nili habitant apud Catadupa non exaudiunt cadentem fluvium ex altissimis montibus.

Quis neget multa effugere sensus nostros, sensusque mortales, vel quia exigua tenuissimaque sunt, vel quia magna valde? visus noster multa non cernit in animalculis, quæ tamen ibi sunt, prorsus exigua. Nam usu perspicilli, sive Telescopii non pauca deprehensa sunt in apibus, in pulicibus, muscis, quæ nostris oculis antea latebant.

Vicissim quis credat magnos sonos exaudiri à muscis, à publicibus, à formicis? redibile profecto non est à formicis, huc illuc commeantibus in terra exaudiri nostrum sermonem, aut alios sonos. Ita fas fuerit loqui de sonitu cœlorum, quem aures nostræ adeò exiguæ non percipiunt.

Instat tamen Aristoteles, & clamat, à nobis ejusmodi sonum non audiri. Quo argumento si licet destruere sonum illum, etiam quis everterit ignem supra aërem collocatum, infra tamen cœlum. Nam nos oculis nostris ejusmodi ignem non videmus. Si non datur concentus in cœlo, quia non audimus

eum,

eum, nec datur ignis ille, quia à nobis non videtur.

Vel invito ergo Ariſtotele narrat Macrobius in lib. II. Cap. I. commentarii in ſomnium Scipionis, qua ratione primus Pythagoras concentum cœleſtium corporum deprehenderit; id quisque per ſe cognoſcere poteſt apud Macrobium.

Pythagoricæ ſucceſſione doctrinæ nixus deinceps Plato, & ingenii proprii profunditate excitatus in Timæo animam mundi per numerorum contextionem ineffabili providentia fabricatoris inſtituit. Hinc ait Macrobius lib. II. Cap. II. Comment. ejusdem, mundi animam, quæ corpus hoc univerſitatis ad motum impellit, contextam numeris muſicam de ſe creantibus concinentiam, ſonos muſicos de motu, quem proprio impulſa præſtat, efficere.

Certè quod Plato dixit in Timæo, non omiſit in libris de Republ. ubi ait, ſingulas Sirenas, ſingulis orbibus inſidere.

Adde Theologos voluiſſe eſſe novem Muſas octo ſphærarum muſicos cantus, & unam maximam concinentiam. Iidem Theologi ea de cauſa ſacrificiis ſonos adhibuerunt. Nec ſilendum apud veteres in hymnis metra canoris verſibus conſueviſſe adhiberi. Mortuos quoque ad ſepulturam proſequebantur cum cantu multæ gentes perſuaſione hac, qua poſt corpus animæ ad originem dulcedinis muſicæ, hoc eſt ad cœlum redire credantur.

Reclamat tamen acer Ariſtoteles & ait fore, ut propter ejusmodi concentum omnia tremore apud nos turbarentur, percellerentur, diſſiparentur exemplo

plo ſumpto à tonitru, quod valde concutit, cum tamen ſit minor ejus ſonitus.

Sed debebat cogitare Ariſtoteles, dulcem eſſe illum ſonum, minimeque violentum; talemque qui maximè decet divina corpora. Tonitru autem violentum eſt.

Argumentatur etiam ex eo, quia Stellæ ſunt pars ſuorum orbium,& ipſis infixæ. Hinc ſonitum edere non poſſunt.

Dicere poſſet aliquis reſpondendo: ſonitum edi ab ipſis orbibus, qui tamen etiam tribuitur ſtellis. Nam anima mundi orbes impellit ad motum. Ergo objectio illa frivola eſt.

Ipſe autem Ariſtoteles depromit aliud argumentum Pythagoræorum lib. II. de cœlo tex. LII. Corpora enim quæ ſunt minora in magnitudine, & velocitate, faciunt, cum moventur ſonos magnos. Cur non ſonum ederent cœleſtia,quæ ſunt velociſſima, & maxima?

Ait etiam aſſerere Pythagoræos nos propter conſuetudinem ſonum non audire, nam nobis quoque naſcentibus cœlum edit concentum. Ita fabri minus turbantur ſono, quem edunt mallei, quia conſueverunt eum quotidie audire.

At regerit ipſe, ſaltem deprehendunt ipſi privationem,id eſt norunt, quando malleus edat ſonum, & non edat. Nam quando feriantur, non exaudiunt ullum concentum, incude non percuſſa.

Legatur Averoës exponens Ariſtotelem, legantur alii interpretes. Sed nec omittatur Elias Vinetus, dum ſomnium Ciceronis, poſt Macrobium explicat.

plicat. Ita quisque sibi consulet, statuetque Pythagoræisne sit adhærendum cum Platone, Cicerone, alisque magnis viris, an acquiescendum iis, quæ Peripati fundator diligenter in secundo de cœlo disseruit.

CAP. CLXXXIV.

De Animarum immortalitate, & sede in cœlo, quid Scipio apud Ciceronem dicat, & quo modo ea exponat Macrobius; cuncta tamen esse exigenda ad theologiam Christianam.

Mirari subit, quod junior Africanus in somnio edocetur de animarum magnarum sede, & beata immortalitate, cum tamen videatur prorsus contarium didicisse à suo præceptore Panætio Stoico, qui deserens Platonem obnoxias morti esse animas docuit, easque interire contendit, qua quidem sententia videtur imbuisse discipulum Africanum juniorem. Cur ergo Cicero in libro de Republica eundem Africanum sic inducit, ut erudiatur divinitus de immortalitate animarum? Cur audit ipse in somnio, quod exposuit luculento commentario Macrobius, *omnibus, qui patriam conservaverint, adjuverint, auxerint certum esse in cœlo, ac definitum locum, ubi beati ævo sempiterno fruantur?* cur talia dum auribus haurit cupit dissolvi, ut protinus ad cœlestem transferatur patriam?

Respondere est Ciceronem minimè approbasse Panætianam sententiam de animarum mortalitate, quin imo eam Platonem secutum cupivisse, ut im-

piam ex animis hominum evellere, persuadereque suis civibus non interire animas, sed eas, quæ bene de republica fuerint meritæ ad sidereas migrare sedes, corporeis postquam fuerint vinculis solutæ.

Nec certum est Scipionem assensisse præceptori oppugnanti animarum immortalitatem, nec enim semper discipuli suorum Magistrorum effata amplectuntur, cum discant ab illis ipsis educatoribus, non esse in cujusquam hominis verba jurandum, quando philosophicæ suscipiuntur disceptationes.

Unde verò hausit Cicero, quæ tradit in hoc somnio? unde didicit animas excelsas in cœlum redire, aut cœlesti donari sede? ex Timæo. Ejus verba sunt: *atque illum, qui recte curriculum vivendi a natura datum confecerit, ad illud astrum, cui accommodatus fuerit* (συννόμον ἄστρον) *reversum beatam vitam acturum.* Hæc Plato, qui videtur in genere docere omnes animas, quæ rectè vixerint redire ad cognatum astrum. Cicero autem videtur tantum loqui de animabus magnorum hominum, illustriumque Procerum. Quod etiam confirmatur, quia locum mox designat, dum ait esse circum lucentem inter flammas splendore candidissimo, qui orbis lacteus nuncupatur. Jam Manilius ad lacteum circulum nonnisi animas magnas transmittit, libro primo, dum sic loquitur:

Quapropter lacteus orbis
Dicitur, & nomen causa descendit ab ipsa.
An major densas stellarum densa Corona,
Contexit flammas, & crasso lumine candet
Et fulgore nitet collato clarior orbis.

An

An fortes animæ dignataque nomina cœlo
Corporibus resoluta suis, terræque remissa
Huc migrant ex orbe, suumque habitantia cœlum
Æthereos vivunt annos mundoque fruuntur?

Mox recenset illustres homines, tam græcos, quam latinos. Ubi etiam vides existimare Manilium ex sententia sui seculi cœlum esse igneæ naturæ, lacteumque orbem nequaquam esse in aëre, ut non benè sentiunt Peripatetici, sed nihil esse aliud, quam candorem ex numero stellarum, quæ cum exiguæ sint, si cum aliis conferantur, non possunt à nobis distinctè cerni, cernitur tamen candor ille lucens, quem vicinæ spargunt.

Sententia nihilominus Platonicorum de animabus saltem aliquibus remeantibus in cœlum potest oppugnari, quia antiquissimus scriptor Homerus, animas Heroum non remittit in cœlum, sed ad subterranea loca, ut videre est XI. Odysseæ. Nec videntur esse ibidem beatæ, quandoquidem Achilles summopere optat interesse hominibus, cupitque fieri bubulcus aliquis modo fruatur vita, adeo contemnit vitam illam extra corpus constitutam, quamvis cum imperio in mortuos conjunctam.

Virgilius quoque præter elysios campos in subterraneis locis non agnoscit ullam sedem animarum beatarum etiam Heroicarum, quas tandem docet post longum ævum incipere rursus in corpora velle reverti. An contemnere fas est Platonicis tantorum vatum auctoritatem?

Dicerent Platonici se majoris facere sui præceptoris dicta, quam ut velint dogmata metiri ex fabulosis

piam ex animis hominum evellere, persuadereque suis civibus non interire animas, sed eas, quæ bene de republica fuerint meritæ ad sidereas migrare sedes, corporeis postquam fuerint vinculis solutæ.

Nec certum est Scipionem assensisse præceptori oppugnanti animarum immortalitatem, nec enim semper discipuli suorum Magistrorum effata amplectuntur, cum discant ab illis ipsis educatoribus, non esse in cujusquam hominis verba jurandum, quando philosophicæ suscipiuntur disceptationes.

Unde verò hausit Cicero, quæ tradit in hoc somnio? unde didicit animas excelsas in cœlum redire, aut cœlesti donari sede? ex Timæo. Ejus verba sunt: *atque illum, qui recte curriculum vivendi a natura datum confecerit, ad illud astrum, cui accommodatus fuerit* (συνονόμον ἄστρον) *reversum beatam vitam acturum.* Hæc Plato, qui videtur in genere docere omnes animas, quæ rectè vixerint redire ad cognatum astrum. Cicero autem videtur tantum loqui de animabus magnorum hominum, illustriumque Procerum. Quod etiam confirmatur, quia locum mox designat, dum ait esse circum lucentem inter flammas splendore candidissimo, qui orbis lacteus nuncupatur. Jam Manilius ad lacteum circulum nonnisi animas magnas transmittit, libro primo, dum sic loquitur:

Quapropter lacteus orbis
Dicitur, & nomen causa descendit ab ipsa.
An major densas stellarum densa Corona,
Contexit flammas, & crasso lumine candet
Et fulgore nitet collato clarior orbis.

An

An fortes animæ dignataque nomina cœlo
Corporibus resoluta suis, terræque remissa
Huc migrant ex orbe, suumque habitantia cœlum
Æthereos vivunt annos mundoque fruuntur?

Mox recenset illustres homines, tam græcos, quam latinos. Ubi etiam vides existimare Manilium ex sententia sui seculi cœlum esse igneæ naturæ, lacteumque orbem nequaquam esse in aëre, ut non benè sentiunt Peripatetici, sed nihil esse aliud, quam candorem ex numero stellarum, quæ cum exiguæ sint, si cum aliis conferantur, non possunt à nobis distinctè cerni, cernitur tamen candor ille lucens, quem vicinæ spargunt.

Sententia nihilominus Platonicorum de animabus saltem aliquibus remeantibus in cœlum potest oppugnari, quia antiquissimus scriptor Homerus, animas Heroum non remittit in cœlum, sed ad subterranea loca, ut videre est XI. Odysseæ. Nec videntur esse ibidem beatæ, quandoquidem Achilles summopere optat interesse hominibus, cupitque fieri bubulcus aliquis modo fruatur vita, adeo contemnit vitam illam extra corpus constitutam, quamvis cum imperio in mortuos conjunctam.

Virgilius quoque præter elysios campos in subterraneis locis non agnoscit ullam sedem animarum beatarum etiam Heroicarum, quas tandem docet post longum ævum incipere rursus in corpora velle reverti. An contemnere fas est Platonicis tantorum vatum auctoritatem?

Dicerent Platonici se majoris facere sui præceptoris dicta, quam ut velint dogmata metiri ex fabulosis

poëtarum narrationibus. Se ergo assentiri Magistro, quem voluit sequi eloquentissimus Tullius. Non dissimulamus autem variè de sede animarum altercatos Platonis discipulos, ut accurate admodum enarrat rem totam Macrobius comment. in somnium Scip. Cap. XI. ubi ait: *inferos autem Platonici non in corporibus esse* (ut quidem visi sunt sentire Pythagoræi) *id est non à corporibus incipere dixerunt: sed certam mundi ipsius partem ditis sedem, id est inferos vocaverunt.*

Nam dividentes mundum in duo immutabilem, scilicet partem & mutabilem; immutabilem dixerunt eam quæ est à Sphæra, quæ aplanes vocatur usque ad globi lunaris exordium. Mutabilem censuerunt esse à Luna ad terras, usque & vivere animas, dum immutabili parte consistunt mori, autem cum ad partem ceciderint permutationis capacem. Sed legendus est Macrobius ne eum transcribam, & simul cognoscendum, qua ratione secundum Platonicos animæ ab orbe lacteo, à superiori parte in terras inque hanc regionem delabantur.

Quæ tamen sic cognoscenda sunt, ut semper in hujusmodi rebus, quando scilicet de anima agitur, non conquiescamus, vel in Platone, vel Poëtis, sed potius nos conferamus ad sanctissimos Theologiæ Christianæ mystas, qui depulsis tenebris mentem nostram in regione veritatis jam pridem collocarunt. Ergo, quæ à me prolata sunt ex Platone, ex Cicerone, exque Macrobio deprompta, historicam narrationem, non veritatis expositionem complectuntur. Prodest autem nosse quid Gentiles dixerint,

ut

ut facta comparatione magis ac magis Christianæ philosophiæ splendor elucescat.

CAP. CLXXXV.

De studio publico philosophiæ in urbe Roma sub Christianis Imperatoribus.

THemistium docuisse Romæ sub Imperatoribus Christianis nihil mirum. Nam nec tunc prorsus siluit philosophia, etsi philosophiam profitentes gentiles essent. Etenim Theodosius, & Valentinianus ediderunt sanctionem, quæ est in C. de studiis liberalibus urbis Romæ & Constantinopolis, quam quidem sanctionem appellant ipsi *divinæ sanctionis affatus*, & *cœlestia statuta*. Sic autem loquuntur, ne eos putemus philosophiam neglexisse: *profundioris quoque scientiæ atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores. Unum igitur adjungi cæteris volumus, qui philosophiæ arcana rimetur.* Ita cum olim prorsus contemnendam putarent Christiani philosophiam, vigente adhuc Gentilium superstitione, postquam invaluit Religio Christiana auspiciis, & auctoritate Imperatorum, recepta quoque est philosophia.

CAP. CLXXXVI.

De Boëtio Romano Consule, qui bene de Aristotelis meritus est philosophia. Non præteritur Symmachus ejus Socer.

BOëtium facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluisse nemo non fatetur. Addunt

viri docti, ipsum fuisse ultimum omnium, qui ex antiquis Romanis aliquid litterarum monumentis consecrarint: primum omnium, qui Aristotelicam disciplinam latinis litteris illustrare cœperint: tantæque apud posteros auctoritatis, ut ab ejus sententiis nulla fermè sit provocatio. Incidit in ea tempora, quibus Italia à Barbaris oppressa tenebatur. Natus est enim non ita multis post annis, quam ab Alarico Roma caperetur, floruitque Theodorici Regis temporibus. Hic Rex quamvis Gothus, si Arianum errorem seponas, civilitatis, & doctrinarum fuit amantissimus, ut propterea existimandum sit ipso regnante in Italia nutuZenonis Imperatoris,Boëtium mentem honestis disciplinis applicuisse. Extat Theodorici Regis ad Boëtium Epistola, quæ & Ptolomæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicem ab eo latinitate donotam affirmat. Certe injuriam facit Theodorico is,qui vitam Boëtii conscripsit,dum putat eum detestatum tyrannidem Theodorici tanquam barbari hominis solatium conatum capere. Nam cur scripsisset Epistolam ad Boëtium Theodoricus, qua ostenderet sibi ejus placere in illustrandis scientiis laborem, si aversatus fuisset doctrinarum studia? Quin visa est sub ejusmodi Rege respirare Italia, & ad pristinam elegantiam, quantum quidem permittebat desolatio à Barbaris illata, reverti, quod nos docere queunt Cassiodori Epistolæ, & Ennodii panegyricus, ut alios omittam scriptores.

Errant illi quoque,qui putant omnia conscripta fuisse, quæ philosophiam illustrant, cum custodiæ traditus esset. Atqui satis constat ipsum Romæ consulem

ſulem creatum, cum prædicamentis manum admoviſſet. Cupio autem noſtrates Proceres philoſophiæ contemptores, ſi non plane mentis expertes ſunt relegere hominis Chriſtianiſſimi, & in faſtigio conſulari collocati verba, quæ ſic habent: *Etſi nos curæ officii conſularis impediunt, quo minus in his ſtudiis omne otium plenamque operam conſumimus, pertinere tamen videtur ad aliquam Reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina cives inſtruere, nec male de civibus meis merear, ſi cum priſca hominum virtus urbium cæterarum ad hanc unam Rempublicam, imperium tranſtulerit: ego ad id ſaltem, quod reliquum eſt græcæ ſapientiæ artibus, mores noſtræ civitatis inſtruxero. Quare ne hoc quidem ipſum Conſulis vacat officio, cum Romani moris ſemper fuerit, quod ubicunque gentium pulcherrimum eſſet, atque laudabile id magis ac magis imitatione honeſtare.* Hærerent utinam talia dicta Romulidarum imis infixa medullis. Placuiſſe porrò Theodorici mores (Arianam hæreſin ſemper excipio) Boëtio ex eo etiam conſtat, quia in curia Regem Romam accerſitum S. P. Q. R. nomine magna facundia laudavit: & in circo duorum Conſulum (filiorum) medius triumphale convivium multitudini exhibuit. Quin Conſul etiam fuit cum Symmacho ſocero.

Fateor utrumque juſſu Theodorici interemptum. Quod nemo non vituperat; in ſuſpicionem ſcilicet adverſus optimos viros lapſus Rex tam graviter peccavit, ſeque innocenti ſanguine effuſo polluit. Nunc recitemus puſillum carmen, quo profiteor meam erga Heroem Romanum obſervantiam.

Multum Roma tibi debet, generose Boëti,
Teque vocat merito
Novissimum Quiritem.
Nam primus Latio deducens flumine lymphas
Pandis Aristotelem,
Antistitem Sophorum.
Sic Tyberis tua facta refert, nomenque reponit,
Atque vocat meritò
Novissimum Quiritem.

Legantur,& relegantur non tantum, quæ scripsit in prædicamenta, sed & Periherminias, quæque exposuit de divisione, de differentia Rhetorices, & Logices, non spernatur labor in Topica Ciceronis, quem sic præeuntem sequitur, ut bene de Juris civilis studiosis mereatur. Quid memorem pietatem & doctrinam, qua tuetur contra Nestorium, & Eutychetem dogma Catholicum de persona, & naturis in Christo?

Comitetur Boëtium, generum Socer laudatissimus Symmachus, qui non tantum excelluit sacrarum litterarum cognitione, ut colligitur ex Boëtio, sed & præstitit absque dubio philosophia, quandoquidem Priscianus, qui illis temporibus vixit, extollit in ipso ingentem multijugamque doctrinam, dum præfatur ad libellum de Ponderibus præferentem Symmachiani nominis fulgorem. Eadem porrò, ira præceps,& Tyrannica Theodorici, quæ sustulit è medio Boëtium, exitio & morti involvit Symmachum. Sed non impune tulit Rex, mox abreptus à divino judicio illuc unde negant redire quemquam. O male consultum Principem, qui occisis duobus Heroibus philosophis æternam suo nomini cæteroqui glorioso

rioso (si Arianam hæresin excipias) inussit ignominiam, nullo unquam seculo abolendam, quamdiu namque historia erit, historici quoque factum ejusmodi in Theodorico detestabuntur, ut discant Reges non fœdare suas manus sanguine sapientum virorum. Ita Tiberianam damnamus sævitiam, qui coëgit è vita excedere Cremutium Cordum; Valerianum notamus, qui Longinum vita spoliavit; Neronem execramur, qui ad mortem adegit Thraseam, Senecam, sapientiæ antistites.

Cap. CLXXXVII.

Laudandos esse Proceres Christianos doctrina & eruditione conspicuos, qualis fuit Boëthius. Laudantur Nicolaus de Antella, & Cardinalis de Richelieu nuper mortuus.

PErquam lubenter impendi antecedens caput gloriæ sapientissimi Consulis Boëtii, ut magis ac magis contundatur fastus quorundam Procerũ cum inscitia conjunctus; nam Boëtius etiam fuit Christianus, atque adeo ostendit philosophiam à Principibus esse excolendam in Republica christiana, esse doctrinas comparandas. Sic aliquot abhinc annis, cum obiret vir illustri genere natus Nicolaus de Antella, Florentinus Senator, & Magno Duci ab intimis consiliis, ejus memoriam prosecutus sum carmine, quod eruditione, doctrinaque multiplici esset instructus, peritissimus rerum civilium, & plurima nosset ex historia omnium temporum, quæ feliciter transtulit ad gravissima negotia tractanda, & perficienda.

Idem institutum laudandi sapientes Proceres sum nuper secutus, cum fato concessisset celsissimus Princeps Cardinalis de Richelieu, nam inter alia hoc Epigramma latinum exaravi:

Mortuus est Richelieu, nunc Vulgi ubicunque loquelæ
Dicunt, & gelidus bella ciere nequit.
Mortuus est, fateor, Richelieu, claususque sepulchri
Angustis latebris heu iacet exanimis.
Sed non mortua sunt facta, immortalia facta,
Liligeri regni queis decus asseruit;
Dum tumidos Rupellæ animos parere coëgit,
Et pressit Proceres seditione truces.
Quin ultra fluvium Rhenum, & juga Pyrenæi,
Grajas cisque Alpes protulit Imperium.
Ergo plebs sileat, plebs veræ nescia vitæ,
Nec repetat verba hæc: mortuus est Richelieu.
Nam superest Heros Richelieu, super usque futurus,
Veridicæ historiæ maxima materies.

Addidique Etruscos versiculos:

Allor si veggon stabilirsi i regni
E sorger le Republiche famose,
Quando chi sà le meraviglie ascose,
E sparge raitra gli elevati ingegni
Le posse tien per inalzar i degni,
Dà leggi, per spronar l'alme ritrose
E per far le città liete, e gioiose.
Tempra con la ragion di Marte i sdegni
Quindi candidi giorni per più lustri
Goder s'è visto il Gallicano Impero

Di

Di Richelieu ne' fatti chiari illuſtri:
Di Richelieu, ch' eſplorator del Vero
Tra' ſaggi eccelſi, e letterati induſtri
Fiorì ſottil Statiſta, almo guerriero.

Quibus alios ſubjunxi in hunc modum:

Se muta la favella de' mortali
I fatti de' Guerrier non più narraſſe,
Se l' oblio vincitor fiero auventaſſe
Contra il giorno del Ver notturni ſtrali,
Se l' iſtoria, che può far immortali
I nomi degli Eroi, dir non oſaſſe,
E ſe lo ſtil di Pindo non s' alzaſſe
Per render i ſucceſſi al ſol uguali:
Di Richelieu con ſuon novello, e ſtrano
Dall' anima del ciel fatti eloquenti
Favellerian i monti, i fiumi, e'il mare;
Poiche ceder fur viſti al ſuo ſourano
Eroico valor, e ſpeſſo intenti
Secondaro l' impreſe e'l grand' oprare.

Cap. CLXXXVIII.

Boëtium non locutum de Categoriæ vocabulo detorto ad alium ſignificatum. An liceat philoſophis nova vocabula architectari?

NEſcio an quis facile à ſe ipſo impetret, ut inſcriptionem libri, quem prædicamenta appellarunt interpretes latini, ſit approbaturus, dicturusque univerſales voces rectè fuiſſe vocatas Categorias, cum Categoria ſit accuſatio, quæ in

in judiciis instituitur, cui opponitur defensio: quid verò commune habet accusatio cum generibus, universalibus? Cur non est secutus Architam Aristoteles, qui melius videtur inscripsisse καθόλες λόγες? vocabula ex usu communi petenda sunt. Neque enim privatis licet architectari sermonem, cum sermo sit tacitum quoddam pactum, tacita sponsio totius nationis. Conantur tamen tueri Aristotelem, qui detorsit ad rem suam communem significatum Categoriæ, Porphyrius, Dexippus, Simplicius. Nam Boëtius nihil in eam rem profert, quod miror. Porphyrius ait philosophos, *quia abdita ac plerisque ignota exponunt novis vocabulis indigere ad ea exprimenda: atque idcircò vel ipsos verba nova & insueta finxisse, vel positis in alium significatum detortis abusos fuisse.* Idem fere profertur ad defensionem Aristotelis à Dexippo, & Simplicio. Sed cum veritas sit antiquissima non videtur exponenda novis, aut insolitis verbis. Id profectò verum est, quod prius, id prius quod ab initio. Ergo qui invehit nova vocabula, videtur etiam novas opiniones invehere.

Negare tamen non possumus præter philosophos alios quoque saltem, parcè detorquere vocabula recepta ad alium significatum. Videmus etiam crescere linguas plerasque, omnes hoc fit, dum construuntur nova vocabula, novi dicendi modi. Sed viderint philosophi, ne cerebri sui commentis, nova vocabula imponant: nam talis licentia poterit officere communi sententiæ de veritate.

Porphyrius, Dexippus, Simplicius, ut defendant Aristotelem depromunt ex eodem ἐντελεχείας, vocabulum

cabulum quod ipſe prorſus novum compoſuit. Sed ſi quis velit eſſe contentioſus, dicet non defendi, ſed potius magis accuſari factum Ariſtotelis tali exemplo. Suo certè loco diſſeruimus de invento, & conficto ab Ariſtotele ἐντελεχείας nomine. Lubet tamen audire defenſores, Porphyrium præcipuè: *ipſe nomen hoc ἐντελεχείας, id eſt perfectihabiæ ad hujusmodi actum ſignificandum finxit, quod in uſu antea non erat. Capitatum item, quod de alio dici conſueverat ipſe de eo, quod habet caput præter conſuetudinem uſurpat, capitatæ rei caput accommodatius dici aſſerens quam animalis. Nam caput habentis ſignum eſt capitatum: quippe cum capitati caput ſit: propterea quod non omnia animalia caput habent, cujusmodi ſunt echini, & urticæ marinæ, & id genus cætera: unde etiam ipſe inquit: Interdum verò etiam nomina fingere opus eſt.*

Sic ſe geſſit Plinius, ſic Lucretius, ſic Manilius, ſic etiam Theodorus Gaza, Julius Cæſar, Scaliger. Quid memorem Juris-Conſultos, quorum nova philoſophia peculiarem ſignificatum indidit vocabulis detorquendo ſignificatum, aut etiam non pauca nova conſtruxit.

Videant jam docti viri, an ἐντελέχεια, & κατηγορίαι Ariſtotelis excuſari queant.

CAP. CLXXXIX.

Ad Boëtium exponentem Ciceronis definitionem de Æquitate proponitur controverſia, an nulla æquitas ſit ſcripta?

De

DE æquitate, quando agitur, videntur inter ſe luctari philoſophi morales & Juris-Conſulti. Philoſophi pronunciant nullam æquitatem eſſe ſcriptam, nitunturque auctoritate Ariſtotelis lib. V.Eth.Cap.X. ubi ait ἐπιεικὲς, æquum bonum eſſe jus, non quidem legitimum, ſed in quo legitimi correctio potius contineatur. Ad quem locum interpres Ubertus Giſanius non dubitat aſſerere falſiſſimum eſſe æquitatem, partim eſſe ſcriptam, partim non ſcriptam.

Ego malo aſſentire Juris-Conſultis affirmantibus non repugnare æquitati, ut ſcripta dicatur. Nam præſto eſt auctoritas Ciceronis, qui in Topicis jus civile ſic definivit: *Jus civile eſt æquitas conſtituta his, qui ejusdem ſunt civitatis ad res ſuas obtinendas.* Concinit Ciceroni Boëtius, qui Ciceronem interpretatur. Munitur Boëtiana interpretatio auctoritate Ulpiani ff. de juſt. & jur. lib. I. *Jus eſt ars æqui, & boni*, §.2.ait: jus privatum tripartitum eſſe, & collectum *ex naturalibus, præceptis, aut gentium, aut civilibus.* Præcepta absque dubio ſcribuntur. Sed jus continetur præceptis, quod jus eſt ars æqui & boni. Ars etenim eſt collectio præceptorum ad aliquem finem in vita humana utilem. Conſtituenda ergo eſt quædam æquitas ſcripta, nec negandum æquitatem non in tota latitudine ſcribi. Nam quædam in Juriſconſultorum ſcriptis elucet, eaque jus ſcriptum, ſaltem quo ad partem conſtituit, à qua non licet recedere juſto judici: altera eſt non ſcripta, quæ in ſingulis circumſtantiis rei vel perſonæ ſpectata eſt, cujus poſſunt tot eſſe regulæ, quot hypotheſes occurrere poſſunt. Propterea certæ regulæ vix conſtitui poſſunt, ſed religioni judicis commit-

mit-

mittitur examinandum, quid in singulis controversiis ex æquo & bono præstandum sit. Non omnia legibus latis potuerunt comprehendi, ex quibus omnis controversia posset decidi, & terminari l. non possunt ff. de leg. Ideo interpretatio prudentum, quæ naturaliter leges sequi solet ff. de orig. jur. lib. 2. §. His legibus multa colligit, quæ omissa erant à legibus, & æquitate dictante legis instar confirmavit. Quod recte factum videtur confirmari posse confessione ipsius Aristotelis, qui æquitatem vocavit νόμου ἔλλειμμα, id quod præteritum est à lege. Cur enim à prudentioribus non possint colligi ea, quæ tacuit lex? Urbs profecto Athenarum ex nobilibus habebat aliquos, qui exorta ambiguitate de sensu legum responderent. Sed non erat moris tales observationes tradere scriptis. Nolebant enim Athenienses excrescere leges, ne multis difficultatibus involveretur jus, & inde oriretur longitudo litium. Hinc mirum non est, si absolute Aristoteles non agnovit æquitatem, nisi non scriptam; Romani autem non contenti simplicitate XII. Tabul. non pauca commentando addiderunt, tandemque pepererunt quandam novam philosophiam constantem definitionibus, divisionibus, illationibus, principiis, axiomatibus, aliisque, quæ ut rectè percipiantur, requirunt ingenium non mediocre, diligentiam non vulgarem, tempus non exiguum. Tali autem arte caruisse nationes, excepta Romana, non dubitarim pronunciare.

Quod si approbemus morem Romanorum in scribendis nonnullis ad æquitatem facientibus, debet saltem esse aliquis modus interpretationum & commen-

mentationum. At hodie, proh dolor! Jus abivit in miserabilem altercationem, dum quotidie doctores protrudunt ingentia volumina complectentia controversias scholasticas, forenses. Exeunt etiam subinde sententia judicum, quas decisiones appellant, quod cacoëthes nisi reprimatur vix deinceps, feretur sententia in aliquo tribunali, quæ non mox late exposita, & per multam disputationem dilata non edatur.

CAP. CXC.

De statu animarum exponuntur verba Boëtii. Explicatur etiam Petrarcha.

Videntur difficultate laborare verba Boëtii, quæ leguntur in primo dialogo in Porphyrium à Victorino translatum, quæ sic habent: *animæ humanæ cum prioris illius intellectibilis substantiæ fuissent, corporum tactu ab intellectibilibus ad intelligibilia degenerarunt.* Nonne his verbis videtur significare animas humanas antequam conjungerentur corporibus fuisse beatas in cœlo, & lapsas in corpora pollutas tali hospitio? quod docuit post Platonem Origenes, qui Mosaicam narrationem de creatione Adami, & Evæ ad Platonismum traxit, quod visus etiam est facere Philo. Idem quod superius protuli videtur tradere Boëthius lib. V. de Consol. Philos. p. 76. *Humanas animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis divinæ speculatione conservant, minus vero cum dilabantur ad corpora, minusque etiam cum terrenis artubus colligantur.*

Puto

Puto verba Boethii sic exponenda, ut voluerit significare animas, si secundum suam substantiam & naturam considerentur aptissimas esse, quæ contemplationi rerum divinarum feliciter inhæreant. Quando autem colligantur corporibus experiuntur multiplicem difficultatem. Doctrinæ igitur causa sic loquitur Boëtius, non quod fuerit tempus, quando animæ nondum colligatæ corporibus beatæ essent. Sic quoque exponendus est Petrarcha, qui non uno loco videtur dicere animam suæ Lauræ è cœlo fuisse dimissam, ut sua præsentia terras illustraret. Neque enim credidit Petrarcha, animas antequam conjungantur corporibus esse in cœlo. Ita etiam poëtica libertate usus, quasi Platonicus animas remittit non ad cœlum Empyreum, sed ad Planetas, & sidera errantia. Quod condonandum est poëticæ libertati.

CAP. CXCI.

Prædicamenta, quæ interpretatur Boëtius, tradita fuisse ante Aristotelem ab Archita Pythagoræo. Confutatur quædam narratio Themistii.

Vulgus interpretum putat Logicam omnem ad Aristotelem velut unicum auctorem esse referendam. Quod quam falsum sit, norunt qui aliquem usum habent in scriptis Platonicis. Sed & confutantur ex eo, quia constat de prædicamentis, sive generibus entis, aut καθόλοις λόγοις Architam Pythagoræum Tarentinum longe ante Aristotelem scripsisse. Id fatentur plerique Veterum.

Audiamus Boëthium lib. I. ad prædicam. Arist. *Architas duos composuit libros, quos καθόλȣς λόγȣς inscripsit, quorum in primo hæc decem prædicamenta disposuit. Unde posteriores quidem non esse Aristotelem hujus divisionis inventorem suspicati sunt, quod Pythagoricus eadem conscripsisset, in qua sententia Jamblicus philosophus non ignobilis est.* Hæc ille

Simplicius eadem de re sic loquitur in proœmio comment. in prædicam. *Nam cum etiam Archita Pythagoricus ante Aristotelem in eo libro, quem de omni re, vel de universo inscripsit divisionem in decem prima genera fecisset, & explicationes eorum generum per exempla evidenter, & aperte declarasset ac ostendisset, quem ordinem inter se habeant, & quæ sint uniuscujusque generis differentiæ specificæ, & quæ eisdem communiter, & propriè insint, iste magnus scilicet Jamblichus convenientibus suisque in locis adducens Architæ dicta.* Paulo post fatetur, *videri ubique Aristotelem sequi Architam.* Vidit, ut puto, Simplicius librum Architæ, aut saltem Jamblichi commentarium, & fassus est Aristotelem, sibi plerumque visum sequi Architam. Miror verò Porphyrium, cum accurate librum de prædicamentis Aristotelicum exponeret nullam fecisse Architæ mentionem. Nec Dexippum Platonicum discipulum Jamblichi quicquam de eodem scriptore deprompsisse, cum tamen versaretur in manibus omnium Jamblichi labor.

Sed multo magis miror Themistium ausum dicere Architam auctorem prædicamentorum fuisse quendam Peripateticum, qui scripserit post Aristotelem. Nam non videmus à quoquam factam

men-

mentionem ulliusArchitæ peripatetici, Architam autem Tarentinum, Pythagoreum celebrem novimus. Oppono Themiſtio judicium Jamblichi, nec ſileo Simplicium aſſenſiſſe Jamblicho non vero Themiſtio.

Componantur verba Architæ, quæ extant apud Simplicium cum Ariſtotelis, deprehendens non ſemper eſſe concordes, & Architam proponere doctrinam Pythagoræam, non peripateticam. Nam primæ ſubſtantiæ apud Architam ſunt Ideæ incorporeæ, & immateriales; ſecundæ autem ſubſtantiæ ſunt ſenſibiles, & individuæ ſubſtantiæ. At apud Ariſtotelem ſecundæ ſubſtantiæ ſunt genera & ſpecies, quæ deſtructis primis ſubſtantiis nihil ſunt. Primæ autem ſubſtantiæ ſunt individua. Ergo Architas ille Pythagoricus fuit, non peripateticus.

Unde obiter diſcere eſt Ariſtotelem, vix candidè ſe geſſiſſe, quandoquidem nulla facta mentione Architæ, rivos ejus in ſua fata derivavit, & ſtravit viam ſuis hypotheſibus, quas erat propoſiturus contra Pythagoræam, & Platonicam ſapientiam.

Quæ lubenter expoſui, ut noſtrates Peripatetici deliberent. An deinceps omnem Logicam inventam velint imputare Ariſtoteli, & num meliora fuerint, quæ tradidit Architas iis, quæ ſuppoſuit Ariſtoteles?

CAP. CXCII.

Exiſtimaſſe Boëtium Naturam *ſecundum Ariſtotelem tantum dici de Corporeis ſubſtantiis. De tota quæſtione aliquid profertur.*

IN opuſculo de duabus naturis Cap. I. ait Boëtius: *Corporeas tantum ſubſtantias naturam habere, ſecundum Ariſtotelem, cæterosque & ejusmodi multimodæ philoſophiæ ſectatores.* Inde colligere eſt exiſtimaſſe Boëtium in ſchola Peripatetica, nequaquam dicendum eſſe Deum, & intelligentias, & primum motorem habere naturam, aut eſſe naturam. Nam extra peripatum ipſe natura vocabulum tribuit Deo optimo Maximo. Quicquid enim facere poteſt, natura eſt. Deus facere poteſt, & facit. Igitur natura eſt. Sed longe aliud eſt loqui cum Chriſtiana religione, aliud ambulare in Lyceo.

Dices, Boëtium in ejusmodi opuſculo agere Theologum non philoſophum Peripateticum: non igitur voluiſſe definire, an primus Motor ſit natura in umbra lycei.

Reſpondeo, Boëtium quandoquidem agebat Theologum voluiſſe ſimul ſignificare ſecundum AriſtotelemDeo nequaquam tribuendam naturam. Ergo indicavit ſibi exploratam eſſe mentem Ariſtoteleam, neque ſecundum Peripati Moderatorem, primum Motorem, & ſubſtantias incorporeas, quales ſunt Intelligentiæ, eſſe appellandas Naturas XII. certè Metaph. tex. XXXVIII. dixit cœlum, & naturam pendere à primo principio, hoc eſt Motore, atque adeò Motorem non eſſe naturam, quod nuper etiam rectè animadvertebat P. Auguſtinus de Saluthio præclarus Metaphyſicæ interpres.

Sed objicies contra Boëtium Ariſtotelis verba VIII. phyſic. tex. 48. ἐν γὰρ τοῖς φύσει, δεῖ τὸ πεπερασμένον ὑπάρχειν μᾶλλον: *oportet in iis, quæ natura*

tura finitum esse magis. Unde colligit unum esse motorem cœli, & non infinitos. Quod si motor non esset natura, nihil promoveret argumentatio Aristotelica.

Respondeo, Aristotelem sic ratiocinari: Mobile, scilicet cœlum, est finitum. Ergò non est dicendum Motores esse infinitos, aut valde multos. Nam quod Aristoteles sub nomine eorum, quæ φύσει, hoc est natura sunt, non intelligat primum Motorem, discere est ex lib. I. de Cœlo tex. I. *eorum quæ natura dicuntur, hæc quidem sunt substantiæ, dico autem substantias, ut simplicia corpora, & cœlum, & rursus animalia*; Quid apertius fieri potest his verbis?

Quod si Natura esset secundum Aristotelem primus Motor, esset etiam finitus, atque adeò esset corporeus, quod prorsus ab ipso rejicitur in VIII. physic. pluribus allatis argumentis. Et tamen Aristoteles, ut probet non esse infinitos motores, imo non plures ait tex. 48. *unum autem magis* (movens) *quam multa, ex finita, quam infinita.* Quamvis quando egit de infinito dixit finitum, & infinitum esse affectionem quantitatis. In hoc verò textu utitur finitudine, ut ostendat esse unum Movens. Ubi etiam subjungit: *sufficiens autem est, etiamsi unum* (movens) cur ergò in XII. Metaphys. conatus est ostendere esse quinquaginta sex Motores secundum numerum lationum? in hoc vero tex. 48. physic. VIII. videtur sibi contradicere, dum ait unum Movens sufficere, mox subjicit id esse primum Movens inter immobilia, & esse aliis principium motus. Nam si datur unum primum movens immobile cæteris tribuens motum, non

erit primum inter immobilia: cum enim unum id immobile reliquis omnibus tribuat motum, erit tantum unum immobile, non plura immobilia: nam quod accipit motum ab alio, nequaquam immobile dici debet.

Averroës non tetigit difficultatem, sed simpliciter scripsit hoc modo: *si iste motor, qui declaratus est esse æternus, fuerit unus, æternum erit unum, & si plures, æterna erunt plura.* Sed hæc obiter.

Quæres, an absolute in schola Aristoteles Motor assistens non possit dici natura? nobilissimus professor philosophiæ in hoc Gymnasio Alexander Marsilius Senensis putat probabiliter sustineri posse sententiam ejus, qui motorem vocat Naturam.

Proprie tamen non vocabitur Natura, sed per quandam assimilationem; ut enim Averroës existimavit intelligentiam per assimilationem dici in Peripato animam cœli, unde cœlum appellatum est animatum ab Aristotele, sic eadem intelligentia appellari utcunque poterit Natura. Atque ita explicari debet, quomodo Averroës in libris de anima cœlestia corpora appellavit immortalia animalia, quia habent intelligentiam assistentem, quæ quodammodo anima est & instar animæ, non proprie anima movet cœlum. Quibus expositis carmen subjiciam de controversia inter celebres philosophos Licetum, & Liliolum super naturæ significatu in Lyceo non ita pridem exorta:

Mentes atque Deum Naturæ nomine signat
Licetus, quem quis lædere sustineat?
Liliolus pugnat Liceto, telaque torquet,
Quæ tamen an feriant, dicere jam renuo.
Quem sequeris lector? viridem cui porrigis herbam?
Candida cui tribuit puncta magister honos?

Me

Me mage Lilioli sententia, grata Lyceo,
Detinet, & Veri congrege luce beat.

CAP. CXCIII.

Quatenus videatur Boëtius definivisse hominem animal rationale mortale.

UT sit perfecta definitio hominis Boëtius lib. II. in Top. Cicer. ait ponendum esse rationale, mortale. Ergo ex ipsius sententia videntur dari quædam animalia rationalia, immortalia. An ergo putavit Angelos esse animalia? aut saltem cœlestia corpora? Ergone existimavit cœlum conflari ex anima & corpore, tanquam partibus, & animam ejusmodi esse rationalem? quod tamen ex scholis Christianis explosum jampridem est.

Respondeo vix credibile esse Boëtium putasse, Angelos esse animalia, cum non constent ex corpore, & anima, quicquid dixerint nonnulli illis temporibus, qui putabant Angelos esse præditos corporibus subtilibus.

Nec dicendum putasse Boëtium corpora cœlestia informari anima rationali, ut existimavit Plato. Potest tamen fieri, ut opinatus fuerit corpora cœlestia posse dici animalia immortalia, quatenus moventur ab intelligentia, quæ per assimilationem vocari potest anima cœli, ut quidem rem totam est interpretatus Averroës.

CAP. CXCIV.

An tantum fuerint tres modi conferendæ libertatis tempore Boëthii?

SI quis velit probare, aliquem non esse liberum ait Boëthius lib. II. in Top. Cicer. satis esse, si quis ostendat non esse liberum testamento, non vindicta, non censu. Quod supponit non fuisse plures modos conferendi libertatem. Censu sanè conferebatur libertas, permittente Domino, ut servus in censum nomen deferret, nam antiquitus nonnisi cives Romani censebantur. Pervulgatum etiam erat servis suis in testamento relinquere libertatem, ut liberi sequerentur funus. Quo referuntur nota verba Persii:

hesterni subjicere Quirites.

Vindicta erat modus manumittendi coram Prætore, quod etiam Tirones sciunt, sciuntque Persianum versiculum:

Vindicta postquam meus à Prætore recessi.

Talis tamen enumeratio videtur mutila, si respicias tempora Boetii. Nam tunc manumittebantur Servi etiam in Ecclesia coram Episcopo, quod notissimum est ex C. de his, qui in Eccles. lib. I. quæ lex lata fuit à Constantino. Ergo tempore Boetii erant quatuor modi conferendi libertatem. Reprehendendus igitur, quod talem modum omiserit.

Respondendum est Boetium tantum interpretatum fuisse Ciceronem, neque voluisse ex posterioribus temporibus quicquam addere. At tempore Ciceronis erant tantum tres modi conferendi libertatem. Igitur bene locutus est Boetius.

Observent interim studiosi oportere nos, ut simus non insulsi Juris-Consulti scire immutationes, quæ variis temporibus contigerunt. Valde autem immu-

mutarunt Jurisprudentiam Romanam tres Imperatores, Augustus, Constantinus, Justinianus, quorum proinde vita debet esse exacte nota omnibus iis, qui volunt feliciter versari in castris Astrææ & Ennomiæ, & cupiunt mereri stipendia in togata militia.

Cap. CXCV.

Nonnulla de philosophiæ divisione Platonica, & Aristotelica observantur ad ea, quæ profert Boëtius.

Boetius Dialog. in Porphyr. à Victorino translatum proponit divisionem philosophiæ faciendo duas ejus species, Theoreticam & Practicam. Logicam scilicet non dignatur philosophiæ nomine, nam postea ait: *Hanc artem quidam philosophiæ partem, quidam non partem, sed ferramentum, & quodammodo supellectilem judicârunt.* Plato tres fecit philosophiæ partes, unam naturalem, moralem alteram, tertiam rationalem, ut testis est Cicero, in quæst. Academ. nec silet Laërtius. Partes singulas à diversis accepit, Moralem à Socrate, intelligibilium tractationem, & rationalem à Pythagora, sensilium rationem ab Heraclito; ut testatur Apulejus in libro de dogmate Platonis.

Aristoteles non talem fecit divisionem. Nam Logicæ nomine nequaquam accepit scientiam intelligibilium, sed facultatem, quæ agit de divisione, definitione, de syllogismo, de demonstratione, quam nec dignatur appellare philosophiam, sed potius instrumentum philosophiæ.

At Plato nomine rationalis intelligit quidem eam facultatem, quæ agit de sermone, qualis etiam est Rhetorica, sed præcipue extollit Dialecticen, quæ dialecticè apud Platonem est regina omnis philosophiæ. Meminisse scilicet oportet, apud Platonem Logicam presse sic dictam significare artem regulas nominum, orationum, argumentationumque disponentem: Dialecticen vero sagacem philosophantis indaginem, regulis his utentem ad indagandas rerum rationes præsertim divinarum, ut dialecticè nihil aliud sit quam Theologia, quam solam etiam certam esse profitetur. In Phædro sic loquitur: *Magnæ qualibet artes exercitatione dialectica, contemplationeque sublimium in natura rerum indigent: Ipsa enim mentis sublimitas, & vis efficax in quavis re perficienda, hinc quodammodo proficisci videntur: quod Pericles ad ingenii acumen adjunxit.* Addit eum consecutum, talem scientiam familiaritate Anaxagoræ, qui ejusmodi res indagavit. Sane Anaxagoras teste etiam Aristotele, videtur cognovisse mentem immixtam & incorpoream; quapropter graviter errant, qui Metaphysicæ initium ad Aristotelem referunt. Nam si Anaxagoras agnovit substantiam incorpoream, & Metaphysica præcipuè agit de incorporeis, nequaquam dicendus est primus auctor Metaphysicæ Aristoteles.

In VII. de Republ. præ omnibus Dialecticen Plato laudat, & evehit supra omnes disciplinas. Ait enim: *Dialectica sola sublatis suppositionibus omnibus ad ipsum principium, ut compertum habeat sese transfert,*

ac

ac revera animi oculum cœno barbarico obrutum paulatim sursum trahit ac ducit. Quam solam ibidem putat esse scientiam, cæteras artes ait propter consuetudinem scientias appellari, sed proprie dialecticen solam esse scientiam, quæ purissima est, supra sensum sensibiliaque quæ fluunt, & caduca sunt, consurgens, ut intelligibilia, perennia, immutabilia, contempletur. Sola dialectica definit, cæteræ artes, quæ respiciunt opiniones, & cupiditates hominum, circa essentiam rerum quodammodo somniant, nihil autem cernunt syncere, hærentes suppositionibus.

Aristoteles contemptim videtur de Dialectica loqui, nam definitiones dialecticas parvifacit, easque physicis longe postponit in libris de anima, quia nituntur cogitatione, at physicæ ipsa re se fundant.

Plato scilicet, ut est videri in Phædone, Naturæ philosophiam utpote incertam, probabilemque cum Socrate contempsisse videtur, seseque contulit ad contemplationem rerum intelligibilium, in quibus vera est scientia.

Unde videre est, quantopere in re gravi dissideant Plato, & Aristoteles, quamvis Simplicius in primum physicorum conetur conciliare, hac quoque in re Aristotelem Platoni, quasi Aristoteles non omnino certam putarit esse physicam, quandoquidem nititur principiis indemonstrabilibus; sed ejusmodi conciliatio vacillat. Nam proculdubio physicam in primo physicorum Aristoteles conatus est ostendere esse apodicticam, certam, demonstrativam. Secus sensit Plato, qui in suo Timæo acturus de mundo

do ait ſe rationes exactiſſimas & probatiſſimas afferre non poſſe. Et pollicetur tantum probabiles rationes, quia de ſenſibilibus non exiſtimavit dari demonſtrationem, & ſcientiam certam, ſed tantum de intelligibilibus, parvi enim vero facit ſenſus Plato, non illis fidit, at fidit menti, ejuſque contemplationi in Phædone, traditque nullam fore ſcientiam, ſi non darentur Ideæ.

Ariſtoteles autem tantum tribuit phyſicæ, ut ſubjectum Metaphyſicæ motorem ſcilicet immaterialem, ab ipſa putet ſumendum. Hinc etiam factum, ut ſuam theologiam poſt-phyſicam vocaverit, quaſi non liceat eſſe Metaphyſicum ante phyſicam. Contrario ordine progreſſus eſt Plato. Nam ab intelligibilibus tanquam prorſus certis exiſtimavit nobis eſſe progrediendum ad ſenſibilia, tanquam fluxa, & incerta, mutabiliaque.

Diſce autem Ariſtotelem nequaquam intelligentias, & primum Motorem docuiſſe eſſe naturam, quia poſtphyſica, id eſt Theologia diſtinguitur à phyſica, nam Theologia agit de incorporeis, de corporeis ſubſtantiis Phyſica.

Propterea Boethius,ut dividat philoſophiam ſecundum antiquos non ſilet tres eſſe ſpecies contemplativæ philoſophiæ, una agit de intellectibilibus, alia de intelligibilibus, alia de naturalibus. Intellectibile vocat, quod unum atque idem per ſe in propria ſemper divinitate conſiſtens nullis unquam ſenſibus, ſed ſola tantum mente, intellectuque capitur, quæ res ad ſpeculationem Dei,atque ad animi incorporalitatem, conſiderarionemque veræ philoſophiæ inda-

dagatione componitur, quam partem Græci theologiam appellant. Sic quidem Boethius, quæ an prorſus faciant ad Methaphyſicam Ariſtotelis ambigere licebit, cum in ea tantum de Deo, & intelligentiis Motricibus cœlorum diſſeruerit, Animæ autem incorporalitatem, ut utar vocabulo Boethii, prætеrierit.

Secunda pars contemplativæ philoſophiæ ſecundum Boethium agit de intelligibilibus, *quæ ſunt omnium cæleſtium ſupernæ divinitatis operum cauſæ, & quicquid ſub lunari globo beatiore animo, atque puriore ſubſtantia valet.* Addit hac philoſophia, quoque comprehendi animarum humanarum conditionem, atque ſtatum.

Quæ an concinant omnino Peripateticæ ſcholæ jam diſquirere ſupervacaneum puto.

Tertiam theoreticæ philoſophiæ ſpeciem, Boethius docet eſſe eam quæ naturas corporum, paſſionesque declarat.

Deinceps recenſet ſpecies practicæ philoſophiæ.

Talia volui ex Boethio repetere, ut ſimul cum ſtudioſis nonnulla ad diviſionem philoſophiæ, adque diſſidium Platonis,& Ariſtotelis ejusmodi in re facientia communicarem, quæ tamen à vulgo interpretum admodum negligenter prætereuntur.

Cap. CXCVI.

De diviſione ſectarum, & librorum Ariſtotelicorum, quam omiſit Boëtius, quædam depromuntur ex Simplicio, & illuſtrantur.

Divi-

DIvisionem philosophiæ quidem proposuit Boethius, ad sectarum partitionem omisit, nec censum inivit librorum Aristotelicorum. Ejusmodi laborem suscepit Simplicius, qui tamen videtur tralatitiam operam in ea re posuisse. De sectis professò, quando agit silentio involvit Ionicam philosophiam à Thalete profectam, quod non oportuit factum; Democriti quoque nullam mentionem facit. Dices eum, dum memorat Epicureos memorare voluisse Democriti scholam. Sed sciendum Simplicium voluptatis potissimum institutum tribuere Epicureis, quod de Democrito non legitur. Cæterum Epicureos tuetur Simplicius, ne quis putet eos tantum voluptatem, quæ in cibo, potu, Veneris reperitur sectatos. Simplicii verba sunt: *nam Epicurei per voluptatem non venabantur voluptatem, sed summis laboribus, & continentia eam adipisci contenderunt.* Minus tamen rectè videntur semper usurpasse, & in ore habuisse nomen voluptatis, cum absque dubio certum sit non omnem voluptatem esse honestam, dignamque quam quis venetur, cum etiam videntur esse certum ultimum finem humanæ vitæ, non esse in ea collocandum. Legenda igitur sunt, quæ accuratissime disputata ea de re reperiuntur in Dialogis Platonis.

De Cynicis autem verba Simplicii non adeo sunt obvia. Ait enim: *Alius est finis, quem animo, & conjectura intendunt, & alia est institutionis suæ forma, & modus.* De eorum instituto suo loco egimus, cui addas velim dissidere inter se viros eruditos, dum aliqui putant eos solo usos pallio absque interula, subucula-

culaque linea, alii in aliam habeunt sententiam, qua de re non est hic disputandi locus.

Sed quis fuit finis Cynicorum diversus à forma institutionis? cogitatione ditissimi erant, liberi, Reges, supra omnes mortales collocati. Reipsa autem pauperes erant, abjecti, sordidi, viles, seminudi, expertes domus, & tecti. Sic quidem puto explicanda verba Simplicii.

At videnda nunc est divisio librorum Aristotelicorum, quam proponit Simplicius. Miror autem eum non dixisse alios fuisse exotericos, alios acroamaticos, quæ partitio cæteroqui decantatissima est. Existimo autem exotericos, ut & acroamaticos dictos, vel à materia, vel à modo scribendi magis vel minus exacto. Quæro enim, an libri Moralium sint Acroamatici, an Exoterici? si modum scribendi respicias, Acroamatici sunt, quia non poterant exactiori modo conscribi. Sed si respicias materiam exoterici dicendi, quia scientifici & demonstrativi non sunt, & nonnisi crassam recipiunt Minervam, quia Mores hominum habent magnam varietatem.

Libri de anima tres, qui extant, prorsus Acroamatici sunt, sive respicias materiam, sive tractationis modum. Dialogus autem Eudemus de anima exotericus fuit, quia populariter in eo Aristoteles disseruit de anima. Non igitur rectè facit, qui ex Eudemo citat verba, eaque putat esse ultimam certamque sententiam Aristotelis. Nam de anima nihil perfectum, & exactum hodie extat Aristotelicum nisi tres libri de anima.

Qui-

Quinam autem fuerunt Memoriales libri, de quibus agit Simplicius? puto eos ad exotericos referendos, nam suæ memoriæ consulens eos congessit Aristoteles, non quod in ipsis explicaret sua peculiaria dogmata. Audiamus Simplicium: *Memoriales sunt quoscunque ad suam, & peculiarem rerum memoriam construxit.* Mox subjicit: *videntur libri memoriales non esse digni, ut eis operam demus, idcirco interpretes non credunt ea, quæ in illis docentur, fuisse dogmata, instituta, sententiasque philosophi.* Hoc si verum est, cur dixit superius, memoriales libros constructos fuisse, *ad exactam rerum indagationem?* Respondendum est, aliud esse, facere ad indagationem exactam, aliquidque conferre, aliud continere exactam rerum cognitionem. Memoriales libri conducebant, conferebant ad exactam rerum cognitionem, sed eam non complectebantur. Tales fuerunt θαυμάσια ἀκέσματα de admirandis auditis. Neque enim præstat ipse ejusmodi narrationum veritatem. Sic idem teste Varrone lib. IV. de lingua latina conscripsit νόμιμα βαρβαρικά, exaravit etiam non pauca de Rebuspublicis, sive de moribus institutis Rerumpublicarum. Hinc Cicero de fin. lib. V. *omnium ferè civitatum non Græciæ solum, sed etiam Barbariæ ab Aristotele mores, instituta, disciplinas.* Ejus operis fragmenta à viris doctis collecta sunt.

Ad memoriales libros Aristotelis referendæ sunt ejus διδασκαλίαι, de quibus Laërtius. Conferebat is liber non solum ad cognitionem Poëtarum Dramaticorum, sed etiam ad successionem temporum. Nam notati in eo erant anni, quibus editæ fuerant fabulæ, hocque mirificè conferebat ad Chronologiam.

Pergit

Pergit Simplicius, aitque librorum Aristotelicorum alios fuisse rite, & rectè coordinatos, alios confusos. Et coordinatos alios esse dialogicos, alios αὐτοπροσώπους. Etsi autem dialogici essent bene dispositi, populares tamen erant, nec ultimam sententiam auctoris complectebantur. Non igitur potest induci liber dictus Eudemus, quasi complectens ultima, & germana dogmata Aristotelis, quicquid dicant nonnulli ex recentioribus.

Sed de libro ad Alexandrum de Mundo quid dicendum? puto esse verum opus Aristotelis, sed ab ipso nondum sane compositum, cum Alexander adhuc non suscepisset expeditionem adversus Persas. Ergo in ipso non ita procul recedit à Præceptore, quia magnificè de Deo omnium rerum conditore, & conservatore loquitur. Posteà senior factus magis accessit ad novitatem, magisque removit gradum à Platonico dogmate, tantumque locutus est de primo Motore, & de intelligentiis. Igitur mihi videtur liber ille meliora continere dogmata, meliora, in quam iis, quæ postea ab ipso tradita sunt in physica, Metaphysica, & libris de cœlo. Sed qui vult exigere postremos libros ad anteriorem illum, invertit ordinem, quem secutus est Aristoteles, qui semper magis ac magis discessit à vetustate novitatem amplexus. Dici enim vix potest, quam nova sint, quæ novissime exarata sunt à Peripati conditore.

CAP. CXCVII.

De divisione philosophiæ, & de operibus Aristotelis plura depromuntur ex Ammonio, & rejicitur paradoxum Fr. Patritii.

LIceat mihi iis, quæ in superioribus duobus capitibus tradita sunt de divisione philosophiæ, & de operibus Aristotelis addere aliqua ex Ammonio, doctissimo philosopho, qui fuit discipulus Procli, & præceptor Simplicii rara sana laude.

Procemio in Porphyrium ait philosophiam à nonnullis in duas, à plerisque in tres partes fuisse distributam. Qui dividunt in duas partes sunt proculdubio Peripatetici, qui negant Grammaticam, Rhetoricam, & Logicam esse partem Philosophiæ. Communior est divisio, qua dividitur in tres partes philosophia à Platonicis, Academicis, & Stoicis, qui omnes ajunt philosophiam aliam esse contemplativam, aliam activam, aliam denique rationalem.

Quicquid verò sit de controversa divisione, Ammonius in duas partes philosophiam partitur, cujus divisionis duplicem affert rationem. Nam philosophia conatur hominem Deo facere similem, quantum fieri potest. At Deus, & cognoscit, & providet regendo inferiora. Ergo & philosophia partim est contemplans, partim operans. Animæ duæ sunt actiones una cognoscens in intellectu, altera vitalis posita in voluntate. Philosophia nos perficere cupiens partim exornat intellectum cognitione, partim dirigit voluntatem, ne in appetitionibus impingat.

Contemplatricis porrò philosophiæ tres sunt partes, una de divinis, altera de Mathematicis, tertia de naturalibus agit. Divinæ omnino materia carent, & se pulcherrimè sustentant, *naturales nunquam separari à materia, neque per se constare intelligique possunt.*

Unde

Unde obiter discere est, quod primus Motor, & intelligentia extra naturalium rerum censum collocandæ sunt, cæteroqui oporteret dicere eas esse sic addictas materiæ, ut per se constare intelligique nequeant.

Mathematica est pars contemplatricis philosophiæ, quæ complectitur separabilia, & non separabilia, quæ intermedia vocantur. Sic autem nuncupantur quoniam à naturalibus ad divina nullo medio interjecto nequimus conscendere. Plotinus sane Mathematicas disciplinas adolescentibus tradendas esse censuit, quoniam si eos statim à naturalibus ad divina traducere voluerimus, cœcos faciemus. Quemadmodum autem, si quis ex domo maxime tenebricosa in splendidissimam exire voluerit, in ea prius morari debet, in qua mediocre lumen sit, in lucidissimam postea devenire: ita etiam juvenes, antequam à naturalibus ad divina ducantur in mathematicis, quæ ad illa tanquam gradus, & scalæ sunt, ut quatenus à materia non separantur, naturalibus: qua vero semoventur, divinis conjungantur, necesse est exerceri.

Videnda plura, quæ Ammonius de partibus philosophiæ singillatim disserit. Nunc ad Aristotelem, ejusque philosophiam, & philosophicos libros transeundum.

Negat Ammonius Logicam, Metaphysicamque inventam ab Aristotele, quod tamen hodieque nonnulli asserunt. Physicam aliqua ex parte auxit. Sunt verba Ammonii in vita Aristotelis: *Logicæ adjecit. Norant enim veteres demonstrare, at demonstrationes facere haudquaquam norant.* Hinc

forte dixit Themiſtius in orationibus audaciam Sophiſtarum in ordinem redactam ab Ariſtotele, ne deinceps glaucoma oculis objicere queant.

Pergit Ammonius, & ait phyſicæ additam ab Ariſtotele, *quintam eſſentiam*, ſcilicet cœlum. *Theologiæ verò etſi nihil adauxit, nihil tamen de ea tractavit, in quo quicquam deſideres.* Audiant & notent hæc verba Averroiſtæ, qui contendunt Metaphyſicam ad ſolum Ariſtotelem tanquam inventorem referendam.

Non ſilet deinceps Ammonius Ariſtotelem noviſſe, *primam cauſam neque per ſe mobilem, neque per accidens eſſe*, ex hoc ſane indicando *divinitatem ſupremam ac moderatricem neque corpus eſſe, neque obnoxium affectibus.* Vides ſecundum Ammonium Deum non eſſe naturam. Nam dixerat Ariſtotelem addidiſſe quintam eſſentiam ſcilicet cœlum. Mox ait Metaphyſicam ab eo nequaquam mutilam eſſe traditam, ſed perfectam; quandoquidem egit de *ſuprema divinitate, deque iis, quæ ſupra mundum ſunt, non de ſolis iis, quæ mundi ambitu continentur.* Natura intra mundum eſt, divinitas ſupra mundum. Ergo divinitas non eſt natura ſecundum Ariſtotelem & Ammonium. Si vero quæras, quidnam norit ſupra mundum Ariſtoteles? divinitatem ſolam nominat Ammonius. Non ergo agnovit Ariſtoteles infinitum numerum animarum, quæ emanaverint à Deo ab æterno, & ſingillatim quotidie ex perenni illo ſtatu, in quo ſecundum nonnullos recentiores Peripati ſectatores per infinito tempore fuerint, dimittantur.

Sed videamus, qua ratione partiatur opera Ariſtotelis Ammonius in præfat. ad præd. Ariſtot.

Divi-

Dividit opera in particularia & universalia. Particularia ut epistolas. Inter universalia recenset libros de anima & physicam. Quibus addit Respublicas, & historiam animalium. Extitit tamen nostris temporibus præter Nizzolium Franciscus Patritius, qui omnes libros Aristotelis, qui hodie extant, & in quos doctissimi viri, & quidem Antiqui exararunt Commentarios, in controversiam ausus est revocare, suspectosque tanquam non sint Aristotelis reddere. Nizzolius contendit nullum horum librorum esse Aristotelis, sed esse tantum epitomas, & compendia à Nicomacho Aristotelis filio, ex patris libris excerpta, ac contracta, quod miror potuisse dici, cum nihil absurdius videatur posse depromi. Sunt enim in manibus eruditorum Commentarii Alexandri, Simplicii, Themistii, Philoponi, extat paraphrasis Andronici Rhodii in libros Ethicorum, tot tamen doctissimi homines ut integros, germanosque libros Aristotelis exposuerunt.

Sed Franciscus nihilominus Patritius sic loquitur de operibus Aristotelis: *Multæ me rationes in dubium adducunt de majore librorum Aristotelicorum parte. Nam ducentos & duos libros liquido constat, non ab ejus profectos calamo. Alii ita dubii, & ambigui sunt, ut Aristotelis esse, nulla certa ratione affirmare possimus.* Hæc audax ille homo, quem prolixe confutare hic non vacat. Satis sit interim testimonium Ammonii, qui agnoscit physicam, de anima, Ethicam, politicam, Oeconomicam, de cœlo, de generatione animalium, de ortu, & interitu, prædicamenta, de interpretatione, priora resolutoria, posteriora reso-

lutoria, Topica, Sophiſticos Elenchos, Rhetoricam.

Quod teſtimonium magni eſſe faciendum, nec poſſe rejici ex eo conſtat, quia teſtatur ipſe conſueviſſe interpretes Ariſtotelicorum operum, antequam ſingillatim exponerent ejusmodi libros, quærere an liber ille eſſet verus, & germanus partus Ariſtotelis. Quod etiam teſtatur Philoponus in procemio commentariorum in libros Analyticorum.

Sic Ammonius in præf. ad prædicamenta: *quærimus etiam, an ſuus legitimusque ſit philoſophi liber eſtque hic prædicamentorum, liber verus legitimusque Ariſtotelis judicatus ab interpretibus, tum ex ſententiis, verbisque tum quod hujuſce libri philoſophus alibi meminerit.* Agnoſcit librum etiam Porphyrius, & Dexippus, & Simplicius, antiqui & ſine controverſia doctiſſimi majorisque faciendi, quam Diogenes Laërtius. Accuratius enim inquirunt in librum interpretes, ſciuntque diſcernere melius, quam ſimplex hiſtoricus, qui cum de plurimorum philoſophorum operibus ageret, non potuit de ſingulis explorare veritatem, liquidoque affirmare eſſe ejus auctoris, cui vulgo tribuuntur. Ita ſi quis ſcire velit, quæ ſint germana opera Hippocratis, Galenum cæterosque interpretes potius conſulet, quam ſcriptorem hiſtoriarum.

Sed omiſſa ejusmodi controverſia de veris libris Ariſtotelis, annotemus aliqua ex eodem Ammonio, quæ faciunt ad cognoſcenda opera ejusdem philoſophi.

Fate-

Fatetur ipse Aristotelem scripsisse quædam ad Alexandrum de Regis officio, & de deducendis Coloniis. Hinc deducere aliquis conatur, nequaquam scriptum fuisse, librum de Mundo, ab eodem Aristotele ad Alexand. quia ejus meminisset Ammonius. Sed non necesse fuit, tunc eum memorare, quia liber de Mundo est liber universalis, & Syntagmaticus. De Syntagmaticis autem postea agit. Aut si non placet hæc responsio, dicere fas est non voluisse enumerare omnia, quæ ad Alexandrum exarata sunt ab Aristotele. Interim confutatur Dan. Heinsius, qui ideò putat librum de Mundo non esse Aristotelis, quia Aristoteles non est solitus scribere præfationes, & dedicare suos libros. Atqui Ammonius testatur Aristotelem scripsisse ad Alexandrum de Regis officio, & de Coloniis deducendis. Non bene etiam, ut mihi videtur, alius vir doctus ait consuevisse præfari Aristotelem, quia libri de physico auditu, de cœlo, Metaphysica, Analitica non carent procemio. Aliud enim est præfari ad aliquem, dum dedicatur liber; aliud ab effatis late patentibus sternere sibi viam ad tractationem, quam quis suscepit. Aristotelis mos est exordiri opus suum à sententia universali: quod procemium (si procemium dici debet) sic cohæret operi, ut deesse non possit, si mutilum nolis esse. At præfatio, qua quis principem aliquem invitat ad legendum, & defendendum librum potest abesse absque eo, quod opus ipsum mancum mutilumque evadat. Ergo verum est Aristotelem fere consuevisse abstinere à talibus procemiis, hoc est dedicationibus. Non tamen est ve-

rum abſtinuiſſe ſemper. Nam ſi ſecundum Ammonium de Regis officio ſcripſit ad Alexandrum, veriſimile admodum eſt epiſtola quadam eum allocutum fuiſſe.

Syntagmatica opera Ariſtotelis fuerunt opera accurato ordine, & exacta locutione compoſita. Quædam fuerunt ex Syntagmaticis Acroamatica, alia Dialogica, ſive exoterica, aut dicta ab aliis extranea, & extraria. Vix tamen putârim omnia exoterica fuiſſe dialogi in morem compoſita, ſed de dialogicis ſic loquitur Ammonius: *In collocutoriis, velut ad communem ac multorum utilitatem ſcriptis, ea quibus aſſentitur, pronunciat: idque non per demonſtrativa, ſed ſimpliciora argumenta, quæque percipi à pluribus valeant.*

Difficultate non caret, quod ait Ammonius Ariſtotelem in exotericis pronunciare ea, quibus aſſentitur. Nec enim veriſimile eſt eadem effata reperiri in Acroamaticis & exotericis, & tantum differre argumentationibus non concluſionibus. Cur enim ſuas peculiares ſententias communicaſſet omnibus? videbantur reſervandæ tanquam peculiares libris Acroamaticis, tradendæque legitimis auditoribus.

Reſpondendum aſſenſiſſe aliquatenus Ariſtotelem illis concluſionibus, quas exponebat in exôtericis, at non aſſenſiſſe ex tota animi ſententia, ſed tantisper dum deliberaret, & aliquid certi ſtatueret, quod committeret operibus Acroamaticis. Videtur enim Ariſtoteles admodum caute ſe geſſiſſe, & cum junior eſſet exoterica emiſiſſe ad præbendum ſuæ dili-

gen-

gentiæ ſpecimen, reſervaſſe tamen noviſſimas ſuas opiniones commodiori tempore edendas.

Inſpice librum de Mundo, quem ego puto eſſe exotericum, reperies ſententias, quibus tunc aſſentiebatur, quia meliores non ſuppetebant, adultior factus, & doctior in libris de cœlo, & in Theologia non quidem palam rejecit tradita à ſe in libro de mundo, ſed paulo aliter dogmata de tantis rebus explanavit.

In dialogo quem inſcripſit Eudemum, animæ immortalitatem exotericè propoſuit, in acroamatico poſteà opere de eadem materia ſublimiori viſus eſt ſibi loqui ratione, intellectumque agentem ſic immortalem adſtruere, ut hodieque interpretes ſuper ejus natura digladientur.

CAP. CXCVIII.

Perpenduntur verba Boëtii de animarum incorporalitate, & earundem lapſu in corpora. Quid Platonici dixerint de deſcenſu animarum in corpora. Explanatur quorundam Veterum Theologorum opinio de præexiſtentia animarum.

NEſcio, an à repugnantiæ poſſit incommodo liberari Boëtius, dum procemio ad Porphyrium nunc docet Theologiam, quam Ariſtoteles Metaphyſicam appellat, *conſiderare animi incorporalitatem*: mox tradit partem aliam philoſophiæ theoreticæ agere *de conditione animarum, quæ corporum tactu ad intelligibilia degenerarunt.* Jam enim videtur animæ puram incorporalitatem tribuere, jam eam

facere talem, quæ possit infici, pollui, fœdari corporum tactu, quamvis non statim quod incorporale vocatur sit purus actus, ut Deus, cujus operatio substantia est, mutationis omnis expers.

Idem repugnantiæ incommodum premere, & urgere videtur eos Peripateticos, qui ajunt tractationem de anima, & naturalis esse, & transnaturalis, sive Metaphysici Philosophi. Naturalis sane agit de caducis, de iis, quæ veniunt in compositionem, quæque separari nequeunt. At Metaphysicus exponit ea, quæ immaterialia sunt, qualis est primus motor, & intelligentiæ. Hinc Aristoteles non videtur putasse animam esse subjectum Methaphysicæ, quandoquidem in XII. Metaphys. de ea nihil exposuit.

Respondendum nihilominus est Boëtium in verbis prolatis docuisse incorporalem quidem esse animam, sed non pure immaterialem, neque purum actum, ut est Deus, quod jam diximus superius; sed sic esse incorporalem, ut possit coalescere cum corpore, possit discere, beata esse, & non beata, bene operari & secus. Hinc Simplicius in proœmio de anima dixit, animam quatenus *intelligens est, se primæ philosophiæ cognoscendam præbere, neque naturalem pure, atque syncere esse contemplationem de anima: neque simpliciter adscribendam iis, quæ post naturalia dicuntur: sed his ambabus scientiis connexam.* Deinceps docet illud intelligens animæ, *non hujusmodi esse: cujusmodi quæ supra naturam, & quæ purè impartibilia, quæ penitus firma atque stabilia, & quæ exacta atque syncera.* Ergo substantia animæ *media inter naturalia, atque ea, quæ naturam superant, dici potest:*

eſt: & quia aliquid quidem habet, quod cum iis, quæ naturam ſuperant, ei commune ſit: aliquidque quod ad ea quæ natura ſunt, vergat.

Quæ ſatis ſuperque oſtendunt (ut obiter hoc colligam) non bene ſentire eos, qui contendunt editis integris libris Deum juxta Peripatum, & intelligentias eſſe naturam. Nam Simplicius hoc ſoli animæ tribuit, ut ſit partim naturalis, partim transnaturalis. Hinc Boetius tertiam ſpeciem theoreticæ philoſophiæ ait dici phyſiologiam, *& verſari circa corpora & eorum paſſiones; ſecundam vero intelligibilium ſubſtantiam in medio collocatam eſſe quod habeat, & corporum animationem, & quodammodo vivificationem, & intellectibilium conſiderationem, cognitionemque.* Viderint verò etiam illi Peripatetici, qui ajunt de anima agere Metaphyſicum ſyncerum, & purum. Certe Ariſtoteles ſiluit de anima in XII. Metaphyſic. & ſiquidem anima Metaphyſicæ tractationis eſt, non debuiſſet eam omittere, cum præſertim ſint inter recentiores, qui dicant à Deo ab æterno ſecundum Peripatum emanaſſe infinitum numerum animarum, quarum unaquæque, tantum ſemel jungatur in tempore corpori, nunquamque amplius ad id revertatur, quæ opinio prorſus rejicienda eſt non ſolum à ſchola Chriſtiana, verum etiam Peripatetica.

Quandoquidem autem inquit Boetius animas incorporalitate præditas dilabi ad corpora, audiamus Macrobium ea de re loquentem lib. I. comment. in Somn. Scip. Cap. XI. Platonici nonnulli docent inter lunam, terrasque locum mortis & inferorum vocari: *ipſamque lunam vitæ eſſe mortisque confinium, & ani-*

animas inde in terras fluentes mori, inde ad supera meantes in vitam reverti. Ab Luna enim deorsum natura incipit caducorum ab hoc animæ sub numerum dierum cadere, & sub tempus incipiunt denique illam æthercam terram physici vocaverunt: quod ita esse plurimis argumentis docuerunt. Deinceps subjicit dubitandum non esse, quin luna sit mortalium corporum auctor, & conditrix adeo, ut nulla non corpora sub luminis ejus accessu patiantur augmenta, & hac decrescente minuantur.

Vides quam remotus fuerit Macrobius ab opinione Aristotelis, qui lunam omnino à caducis eximit, eique quintam substantiam prorsus à terra diversam tribuit. Cum Macrobio physici olim senserunt, caducisque adscripserunt lunam, ut ipse testatur.

Sed videamus, qua ratione putet Macrobius alios Platonicos secutus animam defluere ad hæc inferiora: *Secundum alios Platonicos*, inquit, *quorum sectæ amicior est ratio animæ beatæ, ab omni cujuscunque contagione corporis liberæ cœlum assident, quæ vero appetentiam corporis, & hujus quam in terris vitam vocamus ab illa specula altissima, & perpetua luce despiciens desiderio latenti, pondere ipso terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabitur. Nec subito à perfecta incorporalitate luteum corpus induitur, sed sensim per tacita detrimenta, & longiorem simplicis, & absolutissimæ puritatis recessum, in quædam siderei corporis incrementa turgescit.* Hinc pergit: *In singulis enim sphæris, quæ cœlo subjectæ sunt, æthcrea obvolutione vestitur: ut per eas gradatim societati hujus*

jus indumenti testei concilietur, & ideo totidem mortibus, quot sphæras transit, ad hanc pervenit, quæ in terris vita vocitatur.

Vides omnes Platonicos tribuisse incorporalitatem animæ, talem tamen, quæ posset se induere in corpus, ut si consideremus felicitatem, qua fruuntur animæ in cœlo contentæ sua incorporalitate, præter naturam sit status, quem delabendo in hæc inferiora subeunt. Si verò cogitemus incorporalitatem animarum talem esse, ut ipsæ nihilominus possint appetere statum corporeum, & vitam, quam hic degimus, non sit prorsus status iste contrarius naturæ ipsarum.

Sed dicet aliquis, num tu vis Platonicis figmentis reddere obnoxium Boetium sapientissimum, Consulem Christianum philosophum? Talia ego ei non adscribo, cum apud ipsum non legantur.

Regeres, fateor, & ego Boëtium non mandasse litterarum monumentis Platonicas ejusmodi fictas cogitationes, videtur tamen sensisse animas antequàm conjungantur corporibus esse in cœlo, & incorporalitate gaudere, atque adeo videtur agnoscere præexistentiam animarum, quæ tamen rejecta est in Origene: nec enim fas est in christiana schola dicere, animas ab initio esse creatas à Deo, & deinceps quotidie jungi corporibus.

Respondere est apud veteres Theologos christianos fuisse obscurissimam disputationem de origine animarum, quod testatur etiam ipse S. Gregorius Magnus. Nonnulli visi sunt ponere præexistentiam, sed non assentiendo in omnibus Origeni, qui quidem Origenes secundum quorundam narrationem

nem amplexus eſt transmigrationem Pythagoricam, ſupponendo quoque mundi æternitatem, quodque careat initio, & cariturus ſit fine. Ejusmodi dogmatum cumulus Pythagoræus,& PlatonicusOrigenis magno conſenſu exploſus eſt.

Nonnulli itaque viſi ſunt ſentire Deum, cum conderet Angelos etiam condidiſſe tantum numerum animarum immortalium, qui ſufficeret animandis corporibus eorum hominum, qui nati ſunt, ex quo conditus eſt mundus, & deinceps naſcentur usque ad finem ejusdem mundi. Quæ quidem opinio non ponit transanimationem Pythagoræam, nec adſtruit infinitum numerum animarum, cum mundus, & cœperit eſſe,& tandem hic ordo rerum ſit deſiturus.

Si quis porro quæſiſſet ex auctoribus talis opinionis, quis ſit ſtatus animarum, antequam jungantur corporibus, ubi degant beatæne ſint, an ſecus, forte reſpondiſſent obſcuriorem eſſe rem, quam ut ſub opertam lucem poſſit duci. Quæ quidem opinio ſic expoſita non prorſus, hodieque ut repugnans fidei catholicæ poſſet reſpui,& damnari.

Lubenter tamen nunc communiori, & receptiſſimæ ſententiæCatholicarum ſcholarum acquieſcimus. ſentimusque, quod etiam viſum olim S. Hioronymo, animas quotidie à Deo creari,& corporibus jungi, talemque ſententiam hodiè quoque amplecteretur ſapientiſſimus vir Boëtius, cujus nihilominus verba ſuo loco ſic expoſuimus, ut nequaquam ſit neceſſe dicere eum poſuiſſe animarum ante corpora præexiſtentiam.

CAP.

Cap. CXCIX.

Adstruitur innocentia Senecæ verbis Boëtii. Obiter aliquid profertur de morte Papiani.

SEnecæ innocentiam, si quis non satis esse defensam putat, & argutatur, cedat Boëtii summi viri judicio. Is de Consol. philosophiæ lib. III. prosa V. sic loquitur: *Nero Senecam familiarem præceptoremque suum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem militum gladiis Antoninus objecit. Atqui uterque potentiæ suæ renunciare voluerunt, quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est.* Quæ verba lubenti animo à me prolata sunt, non solum Senecæ gratia, sed & memoriæ Papiniani splendidissimi Juris-Consulti causa: dum enim confertur Senecæ extrema calamitas, quæ immerito ipsum afflixit, cum morte Papiniani, eo magis innocentia ejus defenditur, Tyrannicusque Neronis furor jugulatur, & nigro excipitur calculo.

Cap. CC.

Quod philosophiæ finis sit, Deum imitari. Quatenus homo dicatur, imitando Deum Deus fieri secundum Boëtium. Explicantur verba S. Dionysii Areopagitæ.

AN qui beatitudinem consequuntur æternam, Dii fiunt? videtur id affirmare Boëtius de Consol. philos. lib. IV. prosa III. *Cum ipsum bonum*

bonum beatitudo ſit bonos omnes eo ipſo, quod boni ſunt fieri beatos convenit. Eſt igitur præmium bonorum; Deos fieri. Cui concinere videtur, quod legitur Pſalm. XLIX. *Deus Deorum Dominus locutus eſt.* Qui enim excellunt virtute & pietate, & Deo quantum fieri poteſt ſimiles ſunt, Dii ſunt, & vocantur in S. Litteris. Hinc ait S. Dionyſius Cap. XII. de divin. nom. Θεὸς καλεῖ τὰ λόγια, τὰς ἐν ἑκάστοις ἀρχικωτέρας διακοσμήσεις : *Deos S. Litteræ appellant præcipuos ordines in unoquoque.*

Ergo Dii maxime appellantur illi, qui beati jam magis participes ſunt Divinitatis, quam intuentur ſicuti eſt. Ut nomen Deorum tribuatur hominibus aut virtute inſigni præditis, aut jam beatitudinem adeptis per ſimilitudinem quandam. Nam ſimiles evadunt Deo, quantum homini licet, per philoſophiam veram, per ſapientiam, per virtutem cujus fructum tandem percipiunt in cœlo, liberi ab omni rerum corporearum & humanarum labe. Fit ſcilicet particeps divinæ naturæ, quisquis ad divinæ naturæ accedit puritatem defæcatam per participationem, ut in re tam ardua noſtrorum utar Theologorum verbis. Hinc S. Johannes dixit: *Quotquot eum acceperunt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus, nec ex voluntate, ſed ex Deo nati ſunt.* Filius Dei Deus eſt. Sed qui Deum imitantur, ſapientiæ inhærent, virtuti incumbunt, humana deſpiciunt, divinis delectantur, filii Dei evadunt, igitur & Dii, quod cum grano ſalis eſt accipiendum. Unicus enim eſt Dei Filius proprie ſic dictus, & Naturalis. Cæteri qui dicuntur Filii Dei, & Dii metaphorice ſic appellantur propter

propter similitudinem aliquam, quam habent cum Deo, de qua quidem similitudine sunt verba S. Johan. in Epist. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

Ad tantum mysterium licet Gentiles, qui cœci erant, non possent consurgere, non dubitarunt tamen dicere finem philosophiæ,& veræ virtutis esse similitudinem cum Deo adipisci, similem Deo evadere, quantum quidem licet homini. Audiamus Ammonium ad introductionem Porphyrii: *Philosophia* (ut tradidit Plato) *homini cum Deo similitudo est,quantum homo assequi potest. Philosophus dat operam, ut Deo quam simillimus evadat. Illud autem, quantum homo consequi potest, recte ad definitionem adjungitur, quorum enim cumque vis atque natura diversa est,eorundem quoque perfectiones diversæ sunt.*

Obiter autem ex hac similitudine quam cum Deo sapiens habere dicitur, videtur confutari posse Aristoteles, qui Diis solam contemplationem tribuit, & hominis felicitatem in sola contemplatione collocat. At Ammonius ait duplicem esse Dei actionem, notionem scilicet, qua cuncta cognoscit, & inferiorum providentiam, qua cuncta gubernat. Philosophus operam dat, ut Deo quam simillimus evadat, vult omnia speculari, quod omnia consideret,& providere, quod inferiora gubernet, siquidem & judicat, & leges præscribit, ita fit, ut philosophia sit homini cum Deo similitudo.

Concinit Ammonio Marcus Imperator in Cæsaribus apud Julianum, quod scilicet finis hominis sit Deum imitari, atque adeo Deo evadere similem.

Καὶ ὁ ἑρμῆς βλέψας πρὸς τὸν Μάρκον, εἶπεν τί κάλλιστον ἐδόκει τῦ βίυ τέλος εἶναι. Τὸ μιμεῖσθαι, ἔφη, τὺς Θεύς. *Respiciens Mercurius Marcum, quis, inquit, tibi visus est esse vitæ præstantissimus finis? Deos imitari.* Quod responsum mirificè approbatum est à Mercurio. Licet autem Silenus cavillari voluerit, visus est tamen optimè dixisse Marcus, cum præsertim subjunxerit se existimasse hominem, mente animoque imitari Deum debere, non comedendo, & bibendo, & quandoquidem homo quod mortalis sit multis indiget, rectè censuit imitationem in eo positam esse, ut quisquam paucissimis indigeat (ἐλαχίςων δεῖσθαι) & quamplurimis beneficiat (εὖ ποιεῖν πλείςυς. Hæc igitur prolata sunt ad illustrandam sententiam Boëtii, qui ait eos, qui beati evadunt Deos fieri. Neque enim proprio strictoque significatu sunt ejus accipienda verba.

Objicies ex Epist. II. S. Dionys. Deum esse ἀμίμητον inimitabilem, ubi S. Maximus asserit Deum, nulla imitatione (μιμήσει) attingi posse. Sed facile est respondere. Nam ipse Maximus docet nos accedere πρὸς μίμησιν Θεῦ ad imitationem Dei. Ergo imitamur Deum. Pachimeræ quoque interpretatio, docet nos non rite deificari θεῦσθαι, nisi Deum imitemur, & idcirco dixisse imitationem, qui autem accedit ad Deum eum imitando, intelligit se tali imitatione divinitatem attingere non posse. Mox addit imitantes, & participantes, per gratiam Deos bonosque appellari.

CAP.

CAP. CCI.

Boëtium non disputasse de Controversia, qua quæritur: An logicè sit philosophiæ instrumentum? Aliquid in eam rem depromitur ex Ammonio.

Dialogo primo in Porphyrium dixit Boëtius se alibi acturum de Controversia, qua quæritur: An logica sit pars, an vero instrumentum philosophiæ, & utriusque partis in medium prolaturum rationes. Cum vero id non præstiterit, age consulamus doctissimum Ammonium Hermiæ filium, in præfatione ad prædicamenta, quam disputationem transcripsit ex ipso Philoponus commentario in libros Analyticorum. Sic quidem, ut qui legerit Ammonium non indigeat Philopono, qui etiam cum scriberet in Meteorologicos libros Ammonii dictis se locupletavit. Ergo Stoici putârunt Logicam esse partem philosophiæ, Peripatetici instrumentum, Platonici visi sunt utrumque affirmare, sed diversa ratione. Videtur enim Plato considerasse logicen, jam ut semotam à rebus, jam cum rebus ipsis conjunctam. Cum rebus conjuncta, videtur esse pars philosophiæ. Semota tantum instrumentum. In Phædro sane visus est philosophus eam partem vocare; secus autem in Parmenide, ubi docet juvenes debere præexerceri garrulitate, ut postea verum à falso discernere queant. Ammonius putat nomine garrulitatis intelligere Logicam. Res certe id ipsum ostendere videtur. Nam juvenes, ut primum attingunt Logicæ præcepta audacter argumentantur, & mi-

re se jactant inter æquales, vexantque alios interrogando, & nova subinde, architectando argumenta. Longe aliter se gerunt, qui jam res ipsas, hoc est philosophiam tractant adminiculo logices: jactantiam deponunt, parcius loquuntur, modestiam induunt, nec amant eos, quibuscum loquuntur garriendo obruere. Sed quicquid sit de sententia Platonis, hodie Peripateticorum sententia fere obtinet, hinc fit, ut plerique dicant logicam esse instrumentum dirigens intellectum in cognitione veri. Logica namque non videtur expeti propter se, se propter aliud. Ergo Instrumentum est non pars philosophiæ. Philosophia complectitur Logicam, non Logica philosophiam. Ergo non est pars, sed instrumentum. Nasus certè non continetur in manu, nec manus in pede, plura argumenta jam prodire non jubeo. Non tamen se deserunt Stoici, nam nulla ars instrumentum suum molitur. Sed philosophia architectatur logicen. Peripatetici audacter dicunt artes aliquas sua construere instrumenta. Nonne enim excusoria construit incudem? sic quidem respondent Peripatetici. Sed de tota controversia commodius alibi agam.

CAP. CCII.

Rejicitur Fr. Patritius, qui librum de interpretatione, expositum à Boëtio, & aliis, negat esse Aristotelis. Quatenus Aristoteles intellectionem appellaverit passionem.

Re-

REdarguenda hic est insania Fr. Patritii, qui librum Aristotelis de interpretatione rejici ut spurium. Utemur autem auctoritate Boëtii, & aliorum, ut intelligant lectores, quam parum fidei eidem Patritio sit habendum, quando reliquos quoque libros Aristotelis conatur subvertere.

Igitur quod liber de interpretatione sit verus germanusque partus Aristotelis, primum ostendit Auctoritas Laërtii, quem Patritius quando de libris Aristotelicis agitur maximi faciendum putat. Sic enim de ipso loquitur lib. III. tom. I. discus. Peripat. *Satis clarè constat libros Aristotelicos indubios, & extra omnem controversiam positos apud Antiquos, eos fuisse, qui à Diogene sunt enumerati.* At fatetur ipse librum de Interpretatione numeratum fuisse. Cur ergo postea p. 21. & præcipue lib. IV. tom. I. p. 45. librum eundem de interpretatione omni conatu Aristoteli detrahere satagit? quid facies homini sibi ipsi non constanti, & nunc hoc, mox illud pronuncianti?

Post Laërtium prodeat testimonium Ammonii in præfat. Comment. in eundem librum. *An vero,* inquit, *sit legitimum opus philosophi, nemo in Aristotelis lectione versatus, si tum orationis probabilitatem, artificiosumque & severum, ac familiare philosopho præceptorum genus, quæ in eo traduntur, tum cum aliis libri ejus consensum respiciat, dubitandum existimabit.* Hæc ille, in quibus præter auctoritatem reperire est pondera rationum, quæ auctoritatem fulciunt, & labi non sinunt.

Aſpaſius & Alexander in hunc librum tanquam germanum commentarios ediderunt, teſte Boetho in majoribus commentariis ſuis. Non ejusmodi ſuſcepiſſent laborem, ſi putaſſent ab Ariſtotelis non manaſſe officina de interpretatione librum.

Alexander aliquot rationibus adſtruxit libri auctoritatem, nam dicit ea, quæ hic traduntur, concinere reliquæ doctrinæ. Non eſt abſimilis ſtilus, qui brevis obſcuritatem præfert. Addit Theophraſtum in libro de affirmatione & negatione, iisdem aliquibus verbis uti, quibus uſus eſt Ariſtoteles in hoc libro, & perſtrinxiſſe nonnulla, breviterque transmiſiſſe, quod nollet repetere, quæ à præceptore erant enarrata. Cum enim Theophraſtus de iisdem ferè egerit, de quibus Ariſtoteles, non inhæſit prolixe iis, quæ jam à Magiſtro erant expedita, ſed addebat ex proprio ingenio, ubi animadvertit tacuiſſe Ariſtotelem. Sic quidem ratiocinatur Alexander.

Porphyrius quoque amplexus eſt librum ut verum partum Ariſtotelei acuminis, cum commentario opus ejusmodi non dubitaverit illuſtrare. Sic enim Boethius lib. I. majorum Comment. *expoſitionem* (libri de interpretat.) *nos quam maxime a Porphyrio latina oratione digeſſimus. Hic enim nobis expoſitor, & intellectus acumine, & ſententiarum diſpoſitione videtur excellere.* Hæc Boethus.

Sed faceſſit magnum negotium auctoritas Andronici Rhodii; qui putavit librum de interpretatione non eſſe Ariſtotelis, ſic etenim Boetius: *Andronicus librum hunc Ariſtotelis eſſe non putat, quem Alexander verè forti-*

fortiterque redarguit. Quem cum exactum diligentemque Aristotelis librorum, & judicem & repertorem judicarit antiquitas, cur in hujus libri judicio sit falsus, prorsus est admiratione dignissimum. Hæc Boethus.

Ratio qua impulsus est ad rejiciendum librum Andronicus ea est, quia in principio libri de interpretatione intellectus animæ, παθήματα *passiones* appellantur, quod nequaquam est consentaneum doctrinæ Aristotelicæ in libris de anima, in quibus passiones animæ appellavit tristitiam, vel gaudium, vel cupiditatem, non autem intellectiones. Necesse est igitur alterutrum librum non esse Aristotelis. Andronicus autem suscipit libros de anima, & librum de interpretatione detrahit, negatque esse Aristotelis.

Respondet Boethus Aristotelem passiones animæ, in hoc libro non pro *affectionibus*, *sed intellectibus ponere*, quod ideo fecit, quod intellectiones quas sermone dicere, & oratione proferre consuevimus, ex aliqua causa atque utilitate profectæ sunt. Ut enim dispersi homines colligerentur, & legibus vellent esse subjecti, civitatesque condere utilitas quædam fuit, & causa. Quocirca, quæ ex aliqua utilitate veniunt, ex passione quoque venire necesse est. Nam ut divina sine ulla sunt passione, ita nulla illis adjungi, extrinsecus valet utilitas. Quæ vero sunt passibilia, semper aliquam causam atque utilitatem, quibus sustententur inveniunt. Ideo hujusmodi intellectus, qui ad alterum oratione proferendi sunt, quoniam ex aliqua causa atque utilitate videntur esse collecti, recte passiones animi appellati sunt. Sic quidem differit Boethus.

At Ammonius alia ratione Andronico occurrit, nodumque satagit dissolvere: Ait namque reperiri locos in commentario de anima, in quibus imaginationem intellectus passivi nomine appellet Philosophus, quod observatum quoque est à Simplicio in Commentario de anima. Sed cur intellectus appellatur imaginatum? respondet Ammonius, quia velut intra seipsam rem quæ cognoscenda est, obtinet eoque differt à sensu, qui quæ foris sunt posita cognoscit, illorum, ut circa ipsa agat, prorsus egens præsentia, quorum simulacra, & formas imitata per sensus imaginatio, ipsa in se habet, iisque absque externarum rerum ope potest incumbere. Hinc fit, ut sensibus feriantibus imaginatio in somno non otietur.

Cur vero dicta est imaginatio intellectus passibilis? quia cum partitione quadam ac separatione cognoscit, perinde quasi essentiam actionemque à corpore separabilem nequaquam obtineat, ac principium quoddam sit sensuum. Aristoteles ergo docet absque intellectu passibili, nihil à nobis intelligi, hinc de phantasmatibus, sine quibus intellectio non constat agit. Ergo conceptus mentis affectus animi appellat. Quin omnes animæ functiones affectuum nomine insignit. Verba Aristotelis in primo de anima sunt tex. XII. ἀπορίαν δὲ ἔχει καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, πότερόν ἐστι πάντα κοινὰ καὶ τοῦ ἔχοντος. Ἢ ἐστί τι καὶ τῆς ψυχῆς ἴδιον αὐτῆς. *Dubitationem autem habent, & passiones animæ, utrum sint omnes communes, & habentis, an sit aliqua & ipsius animæ propria. Videtur autem plurimarum nullum sine corpore* πάσχειν *pati, neque agere: ut irasci, confidere, desiderare, omnino sentire.*

Maxime

Maxime autem assimilatur proprio τὸ νοεῖν *intelligere. Si autem est & hoc imaginatio quædam* φαντασία, *aut non sine imaginatione, non continget utique hoc sine corpore esse.* Mox XIII. tex. ἔργα, & παθήματα ψυχῆς, *operationes* & *passiones animæ*, pro iisdem accipit, ita ut quamcunque animæ operationem etiam ipsum intelligere fas sit secundum Aristotelem πάθος, aut πάθημα vocare. Non ergo aliter est locutus in libro de Interpretatione, & in libris de anima, sed utrobique intellectiones vocavit παθήματα, quia non peraguntur absque imaginatione, quæ quidem imaginatio passio quædam est, & in tertio de anima παθητικὸς νοῦς dicta est intellectus, scilicet passibilis.

Ubi etiam reperiuntur hæc verba tex. XII. τὸ νοεῖν πάσχειν τί ἐστιν, *dubitavit autem utique aliquis si intellectus simplex est, & impassibilis, & nulli quicquam habet commune, quomodo intelligit, si intelligere pati quoddam est?* Hinc Ammonius subjungit in præfat. ad librum de interpret. *ex quibus ipse deprehendit animæ quoque rationalis nostræ intellectionem, neque si vel absque imagionatione fieret, tamen quia ipsam affectum nominet devitare eo, quod in ipsa vis deducens, actionis cujusque tempore antecedit. Quod perinde est, ac si perfecto imperfectum perire dixeris, quo scilicet ab ejus intellectus actione differat, qui se absolutus vocatur comitemque actionem habet substantiæ. Enimvero intellectum hunc nostrum velut impatibilem impermistumque dicit, atque ab omni corpore separabilem quibus ipsum rebus ab eo discernit. qui passivus proprie vocatur: quique ab imaginatione neutiquam differt.* Hæc Ammonius.

Quibus tamen meliora censentur ea, quæ traduntur à viris, & doctis, & piis, dum dicunt passibilem intellectum in hoc statu uti quidem imaginatione, differre tamen ab imaginatione, quandoquidem dissoluto composito interit imaginatio: intellectus autem passibilis superest, & imaginatione, ut separatus intelligat, nequaquam indiget.

Cap. CCIII.

An vocabula sint à natura, an ab hominum instituto? perpenduntur rationes Boëtii, & quæ Plato tradit in Cratylo.

ARistoteles de interpret. Cap. II. definit nomen quod sit *σημαντικὸν κατὰ συνθήκην significet ex instituto.* Ubi Boëtius aliquot argumentis ostendere conatur nomina non esse à natura, sed ab instituto, positioneque hominum. *Nam si natura essent nomina eadem apud omnes gentes essent, ut sensus.* Ex quo colligit ad ponentium placitum, voluntatemque rebus nomina fuisse imposita. Sæpe eorundem hominum sunt permutata vocabula. Petrus, Cephas. Abram, Abraham. Plato, Aristoteles. Aristoteles, Tirtamus. Maleventum, Beneventum. Si à natura essent nomina, nulla essent synonyma, nulla etiam homonyma: ut enim una res est, unum esset vocabulum, neque unum vocabulum pluribus rebus significandis inserviret. Reprehenduntur qui infausta, & ominosa nomina assumunt, commendanturque, qui pulchris nominibus insigniuntur, & faustis. Curtii nomen displicet, Victoris placet.

Aver-

Aversamur eos, qui sibi à malo nomina assumpserunt: gaudemus iis, qui à Bono appellantur. Ergo à lubitu voluntateque hominum sunt vocabula. Hæc licet sic proferantur, & Plato dixerit in Cratylo: sapientis esse scire nomina imponere, non desunt tamen rationes, quæ eo nos compellant, ut asseramus à natura esse vocabula. Nam quod peræque viget apud homines id à natura est. At omnes prorsus homines loquuntur: sermo igitur à natura est, non ab instituto. Socrates apud Platonem in Cratylo decertat adversus Hermogenem asserentem positione esse nomina, affirmatque à natura esse. Licet proferre multa vocabula naturali significantia ratione. Gannire, baubari, rugire, mugire, coaxare, bombus, stlopus, & ejusmodi valde multa nonne partus sunt, & opificium naturæ? plurimorum nominum licet reddere rationes ostendereque. Cur sic significent. Sol dictus, quod sit solus. Nonne natura docuit Solem sic vocandum? sol dicitur masculeo genere, luna fœmineo, id certe naturæ ipsi est consentaneum. Innumeræ Etymologiæ clamare videntur præeunte natura conficta fuisse nomina. Nec pugnare inter se hæc videntur: esse à natura, & esse ab hominum facto. Nonne enim leges naturæ fœtus sunt? jus profecto non tantum nititur opinione, sed ipsam sectatur imitaturque naturam; quod vestibus tegimus corpus, quod construimus ædificia, quod cibum potumque assumimus, natura impellente id facimus: sic disserere possumus de sermone, deque vocabulis. Est scilicet natura hominum ratio: at rationi inest varietas, ita quod tegimus corpus, hoc naturæ soboles est, quod hoc potius modo, quam illo hoc pro-

ficisci-

ficiſcitur ab hominum voluntate. Sic Dantes dixit à natura eſſe ſermonem, ſed quod hunc habeat modum aut illum à lubitu pendere humano; Nam ſi vocabula eſſent ex mero hominum inſtituto, poſſet natio aliqua ſermonem à ſe prorſus removere. Præfertur autem una lingua alteri, quia magis ad naturam accedere videtur: & ſapientis eſt ſcire nomina excogitare. Nonne enim nos quotidie hunc atque illum aliquo cognomento inſignimus, ita ut magnopere ab audientibus approbetur? hoc ideo fit, quia videmur venari veſtigia naturæ, & rem ut meretur, ſignare. Habet igitur natura in impoſitione vocabulorum ſuas partes. Legendus vero eſt, atque iterum legendus Cratylus Platonis, qui dialogus graviſſimarum cogitationum pleniſſimus eſt, nec meretur rejici aſſumpto Ariſtotelis exiguo pronunciato affirmantis, nomen eſſe σημαντικὸν κατὰ συνθήκην: Significare ex inſtituto. Cognoſcenda etiam ſunt, quæ doctiſſimus Ammonius ad locum Ariſtotelis recenſet, ubi inter alia ait: *quidam ea quæ nominantur naturæ convenientia eſſe dicunt.* Hinc ſubjicit fieri, ut ſæpe à nominibus pedem referentes, reſolventesque conemur earum rerum, quæ ab illis nominantur naturas aucupari, quibus cognitis, impoſita rebus nomina tentemus conſona iis demonſtrare. Animadvertit autem Socratem in Cratylo velut arbitrum in amicitiam ſategiſſe diſſidentes vocare Hermogenem atque Heraclitum. Sic ipſe putat non diſſidere à Platone Ariſtotelem, quando dicit eſſe ſecundum poſitionem nomina. Nam architectatus eſt aliquot vocabula concinentia naturæ,
ut

ut ἐντελέχειαν, terminum, figuram, atque alia, de quibus si interroges, respondebit cur naturam imitando talibus usus fuerit nominibus.

Cap. CCIV.

Proponitur effatum Aristotelis asserentis, de futuris contingentibus non esse definitam veritatem, perpenditurque Boëtii expositio.

MAgni ponderis sunt ea, quæ profert Aristoteles de interpret. Cap. IX. de futuris contingentibus, in quibus contendit neutram propositionem esse definite veram, vel falsam, sed omnia manere in suspenso; donec eventus ipse ostendat hanc potius esse veram, quam illam. Nam si definite verum alterutrum esset, id necessario eveniret. Unde sua sponte consequeretur, ut penes nostrum arbitrium nihil esset, & è medio omne consilium, quod respicit, quæ in nostra sunt posita potestate, tolleretur, atque adeo prudentiæ, diligentiæque nullus foret locus. Ergo ne rei involvamur, tam absurdæ necesse est pronunciare de enunciationibus singularibus in futurum collatis, & contingentibus sua natura, nihil veri esse definitum, nihil in utramque partem habere terminum, à quo nequeat removeri.

Id si verum est, quo abit divinatio, quo Dei scientia, qua novit absque eo quod falli possit, quod futurum est? quid fit vaticiniis, quorum veritas asserta est prope innumeris historicorum testimoniis? quid

quid etiam pronunciandum est de Chaldæorum observationibus, quarum exempla adeo illustria exhibentur ab iis, qui res gestas Regum atque Imperatorum monumentis literarum tradiderunt? quod si assensionem præbeamus effato Aristotelico casus passim locum obtinebit, & eventus plerique omnes sic erunt fortuiti, ut vita humana nullo videatur constare præditaque esse ordine. Quid vero casus est, nisi nihil, & non ens? sed ex rerum universitate non ens eliminandum, exsufflandum.

Hinc mirari jubet Aristotelem cum sublata necessitate tribuisset locum consultationi, & principio rerum futurarum, quod penes homines virtute præditos sit, non fecerit mentionem divinæ prænotionis, vaticiniorum, & divinationis. Certe munus sibi ipsi videbatur imposuisse conciliandi hæc inter sese, ut ostenderet divinationem, & Dei præscientiam nequaquam cum humani arbitrii libertate pugnare. Interim tantum posuit ἀρχὴν τῶν ἐσομένων, τὸ βούλεσθαι, καὶ τὸ πρᾶξαι, omisitque illud, quod videbatur posse ponere in iis quæ futura sunt definitam veritatem; si namq; omnia in futurum collata indefinita manent, & non magis est verum unum, quam aliud. Quandoquidem, ut ipse ait, ὁμοίως οἱ λόγοι ἀληθεῖς ὥσπερ καὶ πράγματα *orationes similiter veræ sint, atque res*, an Deus prospicere potest, & scire, quæ nullam habent definitam veritatem? eatenus enim aliquid sciri potest, quatenus est, quodque scitur definitum est.

Boëtius in Comment. proposuit nodum, qui nectitur à divinatione, sed videtur eum insolutum reliquisse: *utrum autem*, inquit, *si omnia futura sciat Deus,*

Deus, omnia esse necesse est, ita quæramus: si quis dicat Dei scientiam de futuris eventibus subsequi necessitatem, is profecto conversurus est, si omnia ex necessitate non contigunt, omnia Deum scire non posse. Nam scientiam Dei sequitur eventuum necessitas, si necessitas eventuum non sit, perimitur divina scientia. Impium autem esse fatetur, ut de Deo dicere audeat, quod futura non norit, & addit Deum futura nosse, non ut ex necessitate evenientia, sed ut contingenter, ita ut aliud posse fieri non ignoret, quod tamen fiat ex ipsorum hominum, & actuum ratione. Sic docet scientiam Dei non perimere rerum naturam, neque imponere necessitatem iis, quæ necessaria non sunt. Nec est, quod quis regerat Deum posse decipi, si quod prævidet, evenire tanquam contingens non potest; non enim quod contingens est, & non est necessarium se divinæ subtrahit cognitioni. Quod si ea, quæ hic profert Boetius non satis esse videntur, legenda sunt, quæ tradit in opere de Consolat. Philosophiæ. In quinto namque libro prosa III. premit variis interrogationibus divinam providentiam, ut ei annectat eventuum necessitatem pendentem ex infallibili Dei præscientia: Nam tolluntur pœnæ, præmia, evertuntur leges, si certa necessitate quisque ad agendum compellitur. Rem autem totam conatur expedire Prosa IV. ita tamen ut fateatur rem esse caligini involutam, quam nullus ex sapientibus hactenus expediverit. O humani ingenii calamitatem. Tam frequenter agitata quæstio inter sapientes non potuit usque ad seculum Boetii, & à Boëtio expediri. Assumit scientiam non immutare res, & inquit: *sicut scientia*

præ-

præsentium nihil his, quæ fiunt, ita præscientia futurorum nihil his, quæ ventura sunt, necessitatis importat. Admiratur deinceps divinæ scientiæ, fastigium ad quod pertingere non potest nostra cognitio, ut assequamur, *quonam modo, quæ certos exitus non habent, certa tamen videat, ac definita prænotio, neque id sit opinio, sed summæ potius scientiæ nullis terminis inclusa simplicitas.* Hæc ibi.

In Commentario autem in librum Aristotelis de interpretatione recenset Stoicorum opinionem, qui omnia fato evenire dicebant, addendo voluntatem nostram in nobis non esse. Hinc igitur petebant divinæ præsentiæ certitudinem, quam ajebant intueri nexum rerum fatali ordine inter se cohærentium. Cum autem Stoa libertatem arbitrii evertat, cum Astrologi omnia pendere asserant ex vi siderum, quare Aristoteles pro comperto assumpsit penes nos esse hoc vel illud agere? cur non ostendit absurdum esse necessitati subjicere eventus rerum humanarum? dicendum est, Stoicos extitisse post Aristotelem contra quos propterea disputare non potuit. Chaldæos omnia nectentes sideribus indignos judicavit, quibus cum iniretur disceptatio. Non apparet profecto apud Alexandrum fuisse ullum Chaldæum. Quid quod & auguralem, & vaticinia visus est parvifacere. Assumpsit igitur, nec probavit nos ex necessitate non esse bonos, aut malos, cum rem putaret adeo esse claram prorsusque exploratam, ut probatione non indigeret. Hinc Boëtius ait: *hæc in rebus ita constituta putat, ut non de his ulla opus sit demonstratione, sed impossibilis ratio judicetur, quæcunque vel possibile, vel casum,*

casum, vel id quod in nobis est conatur evertere. Hæc ille.

Ne quis autem putet Aristotelem omnia futura dixisse indefinita, deque nullis futuris posse quicquam certi sciri, sic futurorum meminit, ut illa τὰ καθ' ἕκαστα, hoc est singularia, nominarit. Hinc Alexander arbitratur eum sic dixisse de singularibus futuris, tanquam si diceretur, in his futuris, quæ in generatione & coruptione sunt. Sunt enim quædam futura, quæ in generatione & corruptione non sunt, ut quod de sole & luna, & de cæteris cœlestibus pronunciatur.

Quod tamen non videtur sufficere. Nonne enim possum dicere terram daturam fruges hoc anno, mare reciprocaturum suum motum, ventos flaturos, nascitura animalia, morituros homines? sed quæ de elementorum motu dicuntur, videntur debere comprehendi in illo censu τῶν καθ' ἕκαστα, cum pendeant à motu cœli. Dicit autem singularia, ut si sermo sit de morte hujus vel illius hominis, non de morte hominum in genere, de prœlio hoc vel illo, de bello, deque cædibus in genere.

Nec absolute negandum est, ullam necessitatem intervenire singularibus: nec enim omnia pendent ex nostro arbitrio, ut non incidere in morbum, non mori. Quandoque enim ingruit contagio, in qua quamvis omnia diligenter procures, periculum tamen adeas necesse est, nec tua potest præstare diligentia, ut certò evadat ipsam mortem. Hin ait Boetius: *Homines & naturæ, ut sideribus, & propriæ voluntati subjecti sunt. Multa enim natura dominante faci-*

mus vel facimus, vel patimur, ut mortem vel hujusmodi habitudinem corporis. Multa etiam secum rerum ipsarum necessitas trahit, ut ea quæ facere volumus, non tamen facere valeamus. Multa autem dat voluntatis liberum arbitrium, quæ nobis volentibus fiunt, quæ non fierent nisi vellemus.

Adjicit nos quoque à divina pendere voluntate. Hæc providentia sæpe filios ob parentes plectit. Hinc licet maxime cupiant imperare feliciter, involvuntur tamen calamitatibus. Nonne etiam eorum, quos punire vult Deus, consilia corrumpit? Italorum profecto pervulgatum est proverbium, ut dicant alicui à Deo ablatam esse mentem. Nec tamen qui ita peccant, excusantur. Cur ita? quia præterita delicta meruerunt, ut à Deo destituerentur. Sic quoque illabitur animis hominum numinis motus, & actio, ut incolumi hominis libertate, contingatur meta, tangatur scopus, ad quem à Dei occulto judicio dirigebatur homo. Homunciones enim vero sumus res perpusilla, jocus & ludus providentiæ, pilæ in manibus Dei, qui nos pro lubitu huc illuc impellere consuevit, ut tamen nostro arbitrio, nostræque voluntati vis non inferatur. Sic igitur asserendum est arbitrium hominum, ut adstruatur providentia & imperium numinis, sic affirmemus, contingenter multa evenire in vita humana, ne tamen otiosum dicamus esse spectatorem Deum. Ita asserimus eundem Deum scire futura, ut illis non imponat necessitatem, nec tamen eandem prorsus exulare ex orbe jubeat: Admirabili enim ratione in permisto mundo permiscentur causæ, quam mistionem nosse & enarrare divinitatis

nitatis potius est, quam humanæ imbecillitatis, cui plurima caligo adhæret individua comes.

Appendix superioris contemplationis petita ex Ammonio Hermiæ filio.

ADhuc lubet inhærere superiori disceptationi, quandoquidem præsto est doctissimus Ammonius, itidem accurate de effato agens Aristotelico: qui statim observat eos, qui fatalem necessitatem invehunt, ut Stoici, & nostri temporis sectarii, qui præsertim sequuntur Calvinum moralem philosophiam funditus evertere. *In omni*, inquit, *philosophia, quæ ad mores pertinet necesse est assumamus non esse fierique ex necessitate omnia: Sed nostræ quoque nonnulla esse liberæque voluntatis.* Idem ostendit doctissimus Simplicius ad Enchiridium Epicteti scribens.

Quod verò ait Ammonius, *ea quæ sempiternis insunt ex necessitate fieri*, id nos in christiana schola suscipere nequaquam possumus, neque enim necessario Deus mundum condidit, frustraque alibi Ammonius contendit in Deo idem esse velle, posse, & facere. Credimus enim Deum omnia, quæcunque vult, posse, imo facere. Sed non asserimus Deum omnia velle quæ potest, nec facere omnia, quæ potest, quicquid Aristoteles in suo lyceo tradiderit, quem explicare, & tueri satagit in suis operibus Ammonius.

Assumit quoque Ammonius Deum nihil ignorare. Verba ejus sunt: *Verum fieri nequit, ut ex iis, quæ sunt quicquam ignorent, cum procreent omnia concinneque disponant: atque impermistæ omnino mentes materia*

sint: imo verò, & supra intellectualem ipsam proprietatem veræ sui ipsorum essentiæ sedem statuerint. Duplex est ratio, quæ ostendit Deum scire omnia. Prima est, quia est causa procreans omnia, & concinne disponens. Absurdum enim est dicere causam rationalem agentem ignorare ea, quæ agit, & circa quæ suam exercet curam. Nostro tempore Cæsar Cremoninus in libris de cœlo non dubitavit dicere non esse necesse, ut causa efficiens etiam rationalis norit suos effectus, exemplumque profert de Duce exercitus qui non novit, quid singuli agant milites. Sed hoc arguit ipsius imbecillitatem, quæ quidem imbecillitas non cadit in Deum. Si quis in exercitu aufugiat ad hostem, prodatque consilia, si quis pulverem tormentarium incendat, tesseram, cui innituntur excubiæ, hostilibus copiis detegat, nonne id poterit totum exercitum in discrimen dare? absque dubio. Dux tamen non potest talia semper vitare, quia non omnia scit. Vides humanam imbecillitatem. At nemo potest divinam fallere providentiam, quæ omnibus numeris absoluta est, quæque omnia palam conspicit & dirigit. Sileat igitur Cremoninus, nec sic inhæreat Aristoteli, ut dicat Deum præter seipsum nihil nosse, nihil contemplari.

At, inquiet Averroista aliquis, aliquisque sectator Cremonini, intellectus divinus vilis fieret, & ex suo fastigio aliquid amitteret, si omnia nosset. Dicet forte etiam Lucretius ambulans in hortis Epicuri, excideret sua felicitate, & perenni beatitudine Numen, si quæ fiunt in orbe nosset, laboriosamque eis impenderet curam.

Respon-

Respondere licet cum Ammonio. *Impermistam esse divinam mentem, & supra intellectualem ipsam proprietatem collocatam.* Nihil ergo ei decedere potest, dum novit omnia. An enim sol inficitur, quia radiis suis illustrat sordida loca? nequaquam, cum sol supra omnes sordes sit positus, neque fœdari ulla queat ratione. Cum etiam Deus prorsus sit immaterialis, purissimusque actus nihil ei tribuitur à rebus cognitis: neque enim quod summum gradum habet immaterialitatis, atque adeo summè intelligens est aliquid, accipit ab iis quæ novit. Nec ulli labori est obnoxius, non defatigatur cognoscendo, & regendo, temperandoque omnia.

Nostrum est defatigari intelligendo, curando, quia anima & mens corpori conjuncta est, neque est purus actus. Valeant igitur, quicunque negant Deum omnia etiam futura nosse: novit enim omnia etiam futura, quæcunque demum illa sint. Hinc subjicit Ammonius, postquam dixit Deum omnia nosse: *hæc confessa sunt in communibus, nec perversis animorum conceptibus, atque in decimo de legibus plane demonstrata.*

Pronunciat etiam Ammonius cum Timæo, & Parmenide nihil esse apud Deum, neque præteritum, neque futurum, sed omnia sunt apud ipsum in uno instante collocata. Hinc conjecturalem notitiam putat ab ipso esse removendam. In quam rem etiam multa præclare à Boëtio disputantur prolata æternitatis definitione. Repetit autem Ammonius argumentum petitum ex eo, quia Deus est causa efficiens: *In summa si Deos prorsus necesse est auctores rerum omnium, vel causas esse adjunctas: quonam pacto consen-*

consentaneum sit rationi aut opera ab ipsis ignorari sua, vel suorum operum effectus, vel quæ quoquomodo ab illis fiunt. Neque conjectura in ipsos cadit, dum curant res humanas, quandoquidem non consilium ineunt: nam ideo nos homunciones consilium capimus, quia quæ in futurum extenduntur nos latent, neque omnia substant nostræ potentiæ. Ergo consilium, quod obnoxium est ambiguitati opitulatur nostræ inscitiæ, nostroque defectui. Hinc intelligimus consilium prorsus à Deo removendum.

Sed urgent nos, qui contingentia, & futura esse indefinita ob suam naturam dicunt, atque adeo tanquam indefinita effugere cognitionem. Respondet Ammonius à Deo cognosci contingentia *potiore modo, quam competat ipsorum contingentium naturæ.* Quasi dicat etsi contingentia non habeant stabilem veritatem, stabili tamen ratione à Deo cognosci, qui Deus cognoscendo contingentia fluxam ipsorum naturam non perimit: quorum etiam dicitur causa, quæ tamen non evertat mutabilem eorundem naturam, neque efficiat propriè si quid in ipsis est, quod rationi repugnat. Ergo posita divina prænotione futurorum, ponitur infallibilitas non autem necessitas in agentibus liberis, qui si quid male agunt, & deflectunt à recto tramite non Deo, sed pravæ ipsorum voluntati culpa imputanda. Plura qui nosse vult, totam disputationem legat apud eundem Ammonium.

CAP.

CAP. CCV.

Prædicamentorum librum, de quo in Logica Boëtius cum interpretibus agit, inepte à quibusdam recentioribus rejici ad Metaphysicam.

BOëtii philosophiam Romanam dum sector cogit me recentiorum quorundam inepta sinisteritas, qui tamen Peripatetici videri volunt, quærere: an prædicamenta in Logicis sunt exponenda, an autem ad Metaphysicam releganda? & quidem Architam si vellemus sequi, qui Pythagoræus primus καθόλυς λόγυς, sive de generibus Entis librum composuit, oporteret de hujusmodi materia in transnaturali agere philosophia: Quod si lubet prædicamenta, qualia tradita sunt ab Aristotele non relinquere, alia profecto erit ratio ineunda. Etenim quis nescit Organi Aristotelici esse partem Categorias in omnibus quidem editionibus, qui quidem consensus nequaquam rejiciendus temere videtur. Easdem Categoriàs ad Logicam, non ad Metaphysicam retulerunt antiqui interpretes, quorum expositiones ad nos pervenerunt, Boëtius, Simplicius, Porphyrius, Dexippus, Ammonius, qui omnes sic etiam prædicamenta interpretantur, ut omnes intelligant eos voluisse teneras adhuc mentes Adolescentum præparare ad philosophiam, non vero voluisse desertores studiorum facere proponendo difficiles quæstiones ad novissimam, & prorsus abstrusam philosophiæ partem facientes.

Quod si quædam lubet eorum, quæ tradunt tam docti interpretes, delibare, magis ac magis intelligemus ipsis, ne quidem per somnium venisse in mentem, ut prædicamenta juberent esse partem Metaphysicæ.

Audiamus Porphyrium disertis verbis rejicientem eos, qui audent ordine legitimo spoliare prædicamenta. *Ante topica hic liber absurde inscriberetur. Cur enim ante topica, & non potius ante resolutoria, & ante librum de interpretatione inscribi deberet? non enim ob topicorum doctrinam sunt prædiscenda prædicamenta, sed resolutoriorum etiam, & categoricarum propositionum cognitionem, & reliquas omnes fere disciplinas, quippe cum maxime elementalis, & introductorius ad omnes philosophiæ partes sit liber hic.* Si elementalis, & introductorius est liber hic, nequaquam ad ultimam & difficillimam partem philosophiæ, cum quibusdam recentioribus, quos interest Hurtadus, referendus venit.

Metaphysica agit de rebus, non de vocibus, liber prædicamentorum agit de vocibus, non de rebus, siquidem suscipimus Aristotelis prædicamenta, non autem transilimus ad Architam Pythagoræum, cujus prædicamenta erant pars Metaphysicæ, non vero Logicæ, qualem diu post Architam tradidit imbecillitati adolescentum peripati Princeps. Audiamus Porphyrium reprehendentem eos, qui librum prædicamentorum de generibus Entis, aut de decem generibus inscribebant. *Talis inscriptio*, inquit, *nullo modo facienda est, quia entia & eorum genera, & species, & differentiæ res sunt non voces: Aristoteles vero ubi decem*

decem hæc enumeravit substantiam, qualitatem, quantitatem, & cætera subjungit: unumquodque ex antedictis ipsum per seipsum in nulla affirmatione dicitur, sed ex horum inter se connexione affirmatio efficitur. Nam si horum connexio affirmationem facit, affirmatio autem in voce significativa, & oratione enunciativa essentiam suam habet, nequaquam de generibus entis esse tractatio hæc potest, neque omnino de rebus, quatenus res sunt, sed potius de vocibus quatenus res sunt. Non enim rerum ipsarum connexio affirmatio est, sed vocum quæ res significant. Confutandis iis, qui prædicamenta ad res adque Metaphysicam rransferunt, nonne sufficere potest Porphyriana auctoritas?

Auctoritatem Porphyrii lubenter sequitur Dexippus Platonicus, Jamblichi discipulus. Nam Cap. I. inquit: *propositum libri hujus est de primis & simplicibus vocibus, iisque quæ ab ipsis significantur.* Cap. III. postquam aliquamdiu adversus Sosigenem disputavit, ait: *non igitur ipsæ res sunt prædicamenta sed dictiones, quæ notiones, & res significant.*

Jam audiendus est Smplicius, qui diligenter disputavit de proposito libri. Tandem inquit: *perspicuum igitur est ex his dictis, quod intentio propria est logicæ tractationi, & facultati, de simplicibus, primisque ac generalibus vocibus agere, quatenus significativæ rerum & hæc Alexandro, Hermino, Boetho, Porphyrio videntur, & Jamblichus decernit ac statuit, & Syrianus explicat atque indicat, quibus præceptores nostri adsentiunt.*

Sed objicere est verba Simplicii, quæ ibidem leguntur: *simul etiam docet res, & conceptiones, quatenus*

nus significantur à vocibus. Ergo in prædicamentis agitur etiam de rebus. Si de rebus agitur, Metaphysica erit tractatio. Respondeo, & dico in Metaphysica agi præcipue de rebus in Logica, de vocibus, de rebus autem secundario, & leviter, quatenus præparandi sunt animi Adolescentum ad formandas propositiones, ad construendos Syllogismos. Quod non agatur præcipue de rebus discere etiam est ex Ammonio, qui ait in prædicamentis agi de vocibus res conceptuum interventu significantibus non de solis conceptibus, aut solis vocibus, aut solis rebus. Et rejicit eos, qui docent agi de rebus. Subjicit prædicamentorum propositum esse disputare de simplicibus vocibus, quæ simplices res per medios simplices conceptus significant: repetit infra in prædicamentorum libro tractari, *de vocibus quæ simplices res conceptuum simplicium interventu significant.*

Boëtius non abit à Porphyrio, atque aliis. Nam ait in prædicamentis agi *de vocibus res significantibus, in eo, quod significantes sunt.* Tractationem appellat introductionem, & simplicem expositionem, in qua ait velle se sequi Porphyrium; Metaphysica nescit introductiones, & simplices expositiones. In Metaphysica, in quam, non manuducimur, ut rudes adolescentes, sed discimus difficillima quæ sunt, atque abstrusa.

Nec negat absolute agi de rebus in prædicamentis Boëtius. Ejus verba sunt: *Hic liber inchoantibus addiscitur. De rebus quoque est aliquatenus tractaturus. Res etenim, & rerum significatio juncta est, sed principalior erit illa disputatio, quæ de sermoni-*

bus

bus est: secundo vero loco illa, quæ de rerum ratione formatur. Hæc Boëtius.

CAP. CCVI.

Sidonium Apollinarem sapientiæ mystam Romæ fuisse. Ex ejus Epistolis nonnulla ad philosophiam facientia annotantur.

ROmæ cum fuerit Sidonius Apollinaris, & nonnullæ ejus complectantur Epistolæ, quæ faciunt ad philosophiam, quid tantum hominem vetat ad Romanam referre philosophiaam? Valuit ipse extemporalitate, quam cognationem habere cum philosophia suo loco ostendimus. Gregor. Turon. Hist. Franc. lib. II. *Sidonius tantæ facundiæ erat, ut plerumque ex improviso, quæ voluisset nulli obsistente mora componeret.* Coram Majoriano ex tempore distichon composuit, quod refert ipse lib. I. epist. XI. *retrorsum conversus tanquam aquam manibus poscerem, tantumque remoratus, quantum stibadii circulum celerantia ministeria percurrunt, cubitum toto reddidi. Et Imperator: spoponderas te licentiam scribendæ satyræ versibus subitis postulaturum.* Tunc ipse recitavit extemporale distichon. Scio Themistium recusasse ex tempore dicere, quod necesse non ei esset extemporali uti facundia, qua de re oratiuncula ejus extat, sed non propterea damnavit aliorum celeritatem, cum magna sit ingeniorum varietas, varieque ab ipsis producantur studiorum fructus.

Quod

Quod philosophatus fuerit Sidonius, testatur etiam Epitaphium editum à Savarone:

Hæc inter tamen & philosophando
Scripsit perpetuis habenda sæclis.

Coluit amicitiam cum Claudiano Mamerco insigni philosopho, cujus Epistolam ad se scriptam inservit lib. IV. Ep.II. in qua Claudianus petit secum communicari libros à Sidonio compositos. Vide verò quanti faciat Claudianum philosophiæ causa. Ita namque ad ipsum scribit: *lectoris intentionem per eventilata philosophiæ membra lassatam repente foves.* Ait eum de singulis artibus cum singulis artificibus philosophari. Vide totam epistolam, qua quæ in aliis dividuntur, in Claudiano conjuncta extollit. Scio Themistium, ut quis sit philosophus, poscere ut soli philosophiæ incumbat, audiantur ejus verba orat. I. *Omnibus sit certissimum atque exploratum ad philosophum pertinere non esse in omnibus artibus, ac disciplinis versatum; illud addidit Plato fieri non posse, ut unus rectè in multis artibus se exerceat.* Vide plura quæ ibidem sequuntur. Quæ sic sunt exponenda, ut sciamus non posse nos simul agere philosophum, militem, medicum, Jurisconsultum. Quanta interim fuerit latitudo scientiæ in antiquis sapientibus, nemo ignorat. Quid enim non est amplexus Democritus, Plato, Aristoteles, Chrysippus, Carneades atque alii?

Idem Sidonius lib. IX. Ep. IX. laudat Faustum Regiensem, qui opus de gratia Dei ediderat. Ostendit ipsum doctissime philosophatum: *Te qui lacessiverit, sentiet Ecclesiæ Christi Platonis Academiam militare, teque nobilius philosophari. Quin potius experietur quis-*

quis

quis tecum conflixerit Stoicos, Cynicos, Peripateticos, Heresiarchas propriis armis, propriis quoque concuti machinamentis. Sectatores eorum si Christiano dogmati repugnaverint mox te Magistro implagabuntur : id est implicabuntur retibus, ac plagis.

Lib. IX. Ep. II. appellat Hieronymum interpretem, Dialecticum Augustinum, Allegoricum Origenem. Qui quidem Origenes nimius fuit in Allegoriis, & meruit ab Ecclesia notari virgula, cum, ut alia omittam, dixerit tandem Dæmonas, & impios eripiendos ex inferis, & salute donandos, quod testatur S. Augustinus dixisse Origenem contra Ecclesiæ dictata. Quid quod mortuorum resurrectionem oppugnavit Origenes, quem prolixe confutat gravissimus vir S. Epiphanius. Euphronio tamen Episcopo, teste Sidonio, Origenes cum Augustino, & Hieronymo *gravidas spiritualium sensuum spicas doctrinæ salubris messe parturiebat*. Euphronius scilicet bona à malis legens Origenem separabat. Nam & Cyprianus assiduus erat in lectione Tertulliani, quem Magistrum subinde vocabat.

Lib. VIII. Epist. XII. deplorat interitum Lampridii eximii oratoris, quem tamen eo nomine gravissime culpat, *quod Mathematicos de vitæ suæ fine consuluit*, Africanos scilicet, *qui constellatione percunctantis inspecta dixerunt*. Addit, *temerarium sciscitatorem futurorum à tempore, & qualitate prædictæ mortis* constrictum fuisse, obstructo anhelitu, obstructo gutture. Non tacet prædictiones Mathematicorum *maximè* esse *falsas, ideoque fallentes*. Observat autem & Scipionem Numantinum strangulatum periisse,

quod

quod refert Julius Firmicus lib. I. cap. III. Scipio, *intra privatos parietes domesticorum insidiis acerbo mortis cruciatu, & nefariis frangentium gulam manibus oppressus privata quodammodo animadversione confectus est.* Quis non fremat, quando audit virum fortissimum, sapientissimum, de patria optime meritum sic periisse? eant ergo, qui quando tragico exitu aliquem sublatum audiunt, mox sibi causas nescio, quas architectantur, ut ostendant tanquam pœnam à Numine inflectam. Nonne à Deo boni exercentur vario calamitatum genere, & morti quoque licet innocui objiciuntur? & mali quandoque tranquillum sortiuntur discessum? ne ergo quis philosophiam spernat, quod Scipio ejus cultor sic sublatus fuerit.

Cap. CCVII.

Theodoricum favisse studiosis sapientiæ, eosque dignitatibus exornasse. Aliquid de Musica & concentu syderum profertur.

SI merito damnatur factum sævum Theodorici, qui Boëtium sustulit è medio, non debent taceri, quæ idem præstitit in gratiam doctrinarum, dum lubenter legitur promovisse, quos videbat sapientiæ radiis esse corruscos. Apud Cassiodorum lib. III. Var. XXXIV. Epist. Senatoria dignitate ornat Armentarium, & Superbum ejus filium, *ut in illa turba indoctorum* (sic puto legendum) *audeat, turba liberam proferre sententiam: nec frænetur imperitiæ terrore, quem hortantur ad vocem jura facundiæ.*

diæ. Gloriosa enim *est scientia litterarum: quæ quod primum est in homine purgat mores: quod secundum verborum gratiam subministrat* lib. I. Epist. XII. sic scribit Rex ad Euphronium: *Te literati dogmatis studia laudabiliter exequentem ad quæsturæ culmen elegimus.* Discant Principes à Rege Theodorico, quinam amplissimis sint cohonestandi dignitatibus. Metire etiam Regis erga sapientiam affectum, ejusque studium rerum naturalium, ex eo, quia apud memoratum Cassiodorum lib. II. Ep. XXXIX. Architecto commendat Aponum fontem, & ait merito dicere philosophos: *elementa mutuis complexionibus illigari, & mirabili conjungi fœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare.* Mox graphycè fontis Aponi describit miracula, quorum cumulum videre licet legenti totam Epistolam. Ergo jubet Rex antiquam *ædificiorum soliditatem innovari. Et palatium longa senectute quassatum, reparatione assidua corroborari.* Quid memorem Regiam propensionem erga Musicam, quam mirificè commendat Epist. XL. lib. II. ad Boëtium, quem jubet eligere doctum Citharœdum, Francorum Regi transmittendum. In qua quidem Epistola plurima ad commendationem Musici concentus perscribuntur, subque finem breviter perstringit controversiam de cœlestium corporum sono, dum ait: *bene arbitrati, si causam cœlestis beatitudinis non in sonis, sed in creatore posuissent.* Plinius rem totam controversiæ mandat, nec ambiguitati subtrahere curat, dum inquit lib. II. cap. III. *An mundus sit immensus, & ideo sensum aurium facile excedens tantæ molis rotatæ vertigi-*

tigine assidua sonitus, non equidem facile dixerim, non hercle magis, quam an dulci suavitate concentus. nobis, qui intus agimus tacitus labitur mundus.

Cap. CCVIII.

Ex prosapia Felicis Consulis floruisse doctissimum Senatorem. Obiter an Boëtius Athenis videatur audivisse Proclum?

PLura suppetunt, quæ ostendant Theodoricum bene erga sapientiæ studia, eorumque mystas fuisse animatum. Apud Cassiod. lib. II. Ep. III. commendat Candidatum, dum extollit ejus patrem his verbis: *literarum studiis dedicatus perpetuam doctissimis disciplinis mancipavit ætatem. Vehementer disputator in libris. Fuit quidam nostrorum temporum Cato. Rerum naturalium causas subtilissime perscrutatus; Cecropii dogmatis Attico se melle saginavit. Digna plane scientia, in qua mens honestissima conquiescat.* Mox convertit se ad filium, quem ait nequaquam à patris degenerare virtutibus, semperque vixisse *gravitate Romana*, ut sciamus Romanos Proceres consuevisse cognitione rerum naturalium pectora incoquere.

Lib. I. Epist. XLV. laudat Boëtium, *quod in ipso disciplinarum fonte potaverit artes, quod Atheniensium scholas longe positus introiverit, & palliatorum choris miscuerit togam.* Incidit absque dubio talis profectio Boëtii Athenas in tempora Zenonis Imperatoris, circa quæ tempora florebat Athenis Proclus, Simplicii præceptor. Ergo verisimile est à Boëtio

Boëtio fuisse auditum tantum philosophum, fuisseque cognitos Simplicium, Ammonium, Philoponum.

Dices, Proclum infensum fuisse Christianis, contraque ipsos strinxisse calamum teste Suida, post rabidum Porphyrium. Non ergo verisimile est Boetium nobilissimum Juvenem, Romani sanguinis Christianum, voluisse ejusmodi homini vacare, operamque impendere.

Respondeo, nequaquam videri esse verum, quod apud Suidam scriptum reperitur. Neque facile est ostendere Proclum declamasse, & scriptitasse contra Christianos, nam carus fuit Imperatori Anastasio, qui nequaquam familiariter usus fuisset homine palam scribendo oppugnante Christianos.

Dices, de æternitate mundi octodecim litteris mandata fuisse argumenta à Proclo contra Christianos, qui liber adhuc extat, saltem ejus pars reperitur apud Philoponum.

Respondeo Proclum composuisse librum contra Democriteos, & Stoicos, qui putabant mundum extitisse in tempore, nec præcipue ob Christianos rationes est architectatus: cum præsertim in ejusmodi argumentis nullo verbo oppugnetur creatio mundi ex nihilo, quam nobis tradidit sanctissimus Vates Moses.

Cap. CCIX.

Rursus de affectu Theodorici erga studia sapientiæ prodeunt Ennodii verba.

SI non sufficerent prolata præcedentibus capitibus, adjungere fas foret Ennodii verba in Panegyrico : *debent tibi veneranda studia quod loquuntur. Amaverunt præcessores tui inscitiam, quia nunquam laudanda gesserunt. Sordebat inter aratra facundissimus, & quod peritia dederat, vis negabat. Muto mærebant auctore tribunalia, nec ulla concedebatur palma dicenti. In casum negotiorum nutabat eventus, quando literis genius non dabatur. Unus ubique ingenia mœror oppresserat, quia atterebant otia eloquentium facultates. Pompam seniorum edax negligentia possidebat, nec accendebatur tyro æmulatione sectanda. Vide divitias seculi tui.*

Dixerat paulo antea : *Par fuit etiam, ut eloquentiam laudis præmiis incitares, ne adoreas tuas silentio perderemus. Nullarum artium cessat industria, solers, ubicunque latet, inquiritur.*

Quis vero non credat floruisse studia artium sub eo, quem idem Ennodius sic alloquitur : *Video insperatum decorem urbium cineribus evenisse, & sub civilitatis plenitudine, palatina ubique tecta rutilare. Video ante perfecta ædificia, quam me contigisset disposita. Illa ipsa mater civitatum Roma juvenescit, marcida senectutis membra resecando.* Non possunt instaurari, adque splendorem revocari urbes si langueant disciplinæ, si muta sit eloquentia, si squallori involvatur Regina artium philosophia. Qui pellit Barbariam, ille idem ad gloriam, ad decus, ad dignitatem invitat Palladis mystagogos. O pulcherrimum fructum, quem colligunt à liberali benignitate

tate Principes, qui dum asserunt doctrinarum Jura, suas florere, augeri vident provincias, hilariter se gerere populos, immmensæ lætitiæ fieri compotes cives.

Nec interim ad belli artes ineptus extitit Theodoricus, curando aureæ pacis bona. Nam qualia quamque fortiter gessit adversus occupatores Italiæ Herulos, eorumque Regem Odovacrum. En tibi verba Cassiodori in Chronico: *Theodorico Odovacer ad Isontium pugnam parans victus cum tota gente fugatus est. Eodem anno repetito conflictu Veronæ vincitur Odovacer. Ad Ducam fluvium Theodoricus Odovacrem tertio certamine superavit.*

Cap. CCX.

Theodorici res facere ad philosophiam Romanam. Eum calluisse historiam animalium.

QUi quæ hactenus tradidimus de Theodorico legit, quæret quid ad philosophiam Romanorum faciat Rex Gothus, in Græcia educatus? imo facit ad Romam, nam Romæ fuit, Romanis aliquot annorum spatio dedit Consules, aliasque dignitates. De ejus adventu Romam quis non novit verba Cassiodori in Chronico: *Hoc anno*, (Patritio & Hypotio Consulibus) *N. D. Rex Theodoricus Romam cunctorum votis expetitus advenit, & senatum suum mira affabilitate tractans, Romanæ plebi donavit annonas atque admirandis mœnibus deputata per annos singulos maxima pecuniæ quantitate subvenit,*

ſub cujus felici imperio plurimæ renovantur urbes, munitiſſima caſtella conduntur, conſurgunt admiranda palatia, magniſque ejus operibus antiqua miracula ſuperantur. Hæc Caſſiodorus, in cujus Epiſtolis legere etiam eſt, quæ oſtendunt hiſtoriam de animalibus, quæ phyſicæ pars, delectatum fuiſſe Theodoricum. De Ciconia lib. II. Epiſt. XIV. refert, quod verno tempore parentes ſenio confectos eſcis nutriant, & *pia viciſſitudine juvenes reddant, quod à parentibus parvuli ſuſceperunt.*

Perdicibus, inquit ibidem, *mos eſt ova perdita per alterius matris damna ſarcire, ſed mox nati* nutricem deſerentes ovorum ſuorum genitricem petunt. An non mirum eſt aviculas ſcire, quæ ſit nutrix impoſtrix, quæque vera germana mater.

De Chamæleonte ſcribit lib. V. Ep. XXXIV. *Quod colores ſuos multifaria qualitate commutet: ut modo Veneta, modo Blattea, modo Cyanea poſſit reperiri.* Quam beſtiam gemmæ Pandiæ ſubjecit non eſſe abſimilem, *in qua unus non poteſt ſe continere fulgor. Fluctuat aſpectibus tremulis, dum lapis teneatur immobilis.*

Ejuſdem libri Ep. XXIII. *gementium turturum caſtiſſimum eſt genus: quod ſi à copula ſua fuerit caſu intercedente diviſum perpetuæ ſe abſtinentiæ lege conſtringit.*

Mirum non eſt talia præferri in Epiſtolis Regis, quæ dictabantur à Caſſiodoro viro eruditiſſimo, nec tamen tam familiariter Rex uſus fuiſſet Caſſiodoro, niſi imaginem ſui in ipſo dilexiſſet. Eleganter autem Caſſiodorus lib. XI. Epiſt. ult. agit de ſolertia animalium.

malium. *Lupus*, inquit, *arenis ſe mollibus, ut plumbati lini inſidias, evadat, immergit. Scarus eſca pellectus, cum junceum carcerem cœperit introire, mox in caudam labitur, paulatim ſe ab anguſto ſubducens.* Sauri ſe invicem conantur liberare.

CAP. CCXI.

De Fauſto Seniore, & Juniore Conſularibus peritis diſciplinarum. Quatenus Romæ ſtudia viguerint poſt Barbaricas irruptiones.

ANnumeret ornamentis ſuis Roma Fauſti filium conſulatus dignitate ornatum, de quo ſplendida ſunt Ennodii verba lib. I. Epiſt. V. *In principio vitæ diſciplinis optimis inſtitutus videtur meruiſſe, quod adeptus eſt. Naturæ in decus ſcholas & literarum ſtudia conſecutus, paternæ perfectionis æmulator. Quicquid Attica, quicquid Romana præcipuum habet lingua cognovit.* Vides etiam poſt Goticam irruptionem, poſt cladem non unam à Barbaris illatam, Romæ adhuc hæſiſſe doctrinarum arcana, linguarum delitias, nec defuiſſe, qui penetrarent ad adyta Attici Romanique eloquii. Talem ſe præſtitit Fauſti filius, qui florentibus annis Conſulari auctus eſt faſtigio.

Fauſtum porro virum illuſtrem lib. IV. Epiſt. XXXV. *emendatiſſimum hominum* appellat. Vide quid Romanis olim præſtiterint ſtudia ſapientiæ, ut ſcilicet virtutem omnibus numeris abſolutam adipiſcerentur. Sed ſunt alia, quæ oſtendant non prorſus

ſpoliatam Romam ornamentis doctrinæ poſtquam barbaricorum gladiorum mucronem ſenſit. Idem namque Ennodius lib. V. Ep. IX. commendat Fauſto Parthenium properantem Romam ſtudiorum cauſa: *Votorum*, inquit, *obſidem tradidit honeſtati, qui ad liberales adſpirat diſciplinas. Bonarum affectus artium dirum dedignatur ingenium. His Parthenius noſter incitatus ſtimulis Romam, in qua eſt naturalis eruditio, feſtinat inviſere.* In idem argumentum jubet properare litteras ad Symmachum ſummum Pontificem. *Parthenius ad coronam veſtram directus eſt. Sancta ſunt ſtudia litterarum, in quibus ante incrementa peritiæ vitia dediſcuntur.* Luminoſo ſic ſcribit Epiſt. XI. *Parthenio ad venerabiles diſciplinas Romam petenti pro ferratis calcaribus ſufficit vos videre.* Fauſto Juniori ita: *Parthenius per liberalis ſtudii diſciplinas ingenuus vult videri.* Quæ omnia oſtendunt non prorſus conclamatas fuiſſe diſciplinas Barbaris Italiæ negotium faceſſentibus.

CAP. CCXII.

De Sylveſtro II. Pontifice philoſopho eximio. Rejicitur fabula de ejus Magia.

CIrca ſeculum nonum, decimum, & undecimum à Chriſto, magna regnavit inſcitia in Italia, qua de re conqueritur magnus Baronius. Mirum ergo non eſt, ſi de Sylveſtro II. qui ſedit an. IↃCCCCLXXXXVIII. ſparſa fuerit fabula, quod eſſet magus. Nam præter Theologiæ, & divinarum rerum cognitionem, Mathemathicas etiam artes, & arcana

cana philosophiæ didicerat. Fuit Doctor Othonis III. Imperatoris, cujus favore etiam Pontificatum est adeptus. Facile autem potuit manare in vulgus talis fabula, quia inscitia illorum temporum Astronomiam, & reconditarum rerum cognitionem contemnebat, imo suspectam habebat. Is dicitur Abacum, & figuras barbaricas, quibus Logistæ utuntur, accepisse à Saracenis, & per Europam divulgasse. Sic enim Malmesburiensis: *Abacum certe primus à Saracenis rapiens regulas dedit, quæ à sudantibus Abacistis vix intelliguntur.*

Fabulam porrò idem sic describit: *de Gereberto fama dispersit, fudisse sibi statuæ caput certa inspectione syderum; cum videlicet omnes Planetæ exordia cursus sui meditarentur, quod nonnisi interrogatum loqueretur, sed verum vel affirmativè, vel negativè pronunciaret. V. G. Cum diceret Gerebertus: Ero Apostolicus? responderet statua, etiam. Morior antequam cantem missam in Jerusalem? Non.*

Ejusmodi statuam eadem fama sparsit accepisse Gerebertum ab Hispaniensibus Saracenis. Papirius Massonius sic scribit: *plurimum miramur confictam de eo fabulam mortalium aures ita penetrasse, ut nunc quoque evelli ex plurimorum mentibus non possit.* Ex Synodo Romæ habita Rufo Magno, & Fausto Avieno Coss. hæc verba reperio: *dum esset Synodus in Hierusalem, basilica Sessoriani palatii.* Quem locum ignoratum fuisse Gereberto viro doctissimo turpe esset dicere. In elogio, quod ei locavit Sergius successor in basilica Laterani, hæc quoque leguntur:

Obtulit hoc Cæsar tertius Otho sibi.
Tempus uterque comit clara virtute sophiæ.

Vides Gerebertum & Othonem III. dedisse operam philosophiæ. Repete, quæ plura sunt apud eundem Papirium Massonum, ut fabulam de Magia Sylvestri explodere possis. Ergo Pontificis Sylvestri sanctissimæ sapientiæ distichon recitetur:

Fabula Sylvestrum exagitat, tacitosque susurros,
Et Magica impingit murmura Pontifici.
Nequicquam. Namque historiæ fax dissipat umbras,
Romuleumque diem non latuisse finit.

Peroratio ad Lectorem.

H*Actenus illustrem numerum, censumque Sophorum,*
Roma Deum sedes quos tulit, expedii.
Nunc Lectorem operis conceptis ambio verbis,
Me facilis veniæ ne velit esse rudem,
Si somnum libro quandoque obrepere passus
Non semper metam, non tetigique scopum:
Omnis enim in terris mortali semine cretus,
Est potis à recto tramite ferre pedem.

Ad Lectorem incolam urbis Romæ.

R*Omuleam quicunque pius nunc incolis urbem,*
Et Tyberis felix sacra fluenta bibis,
Si bonus has chartas jucundo lumine lustrans
Non Brutos, Senecas, non Thraseasque siles,
Dic precor: ingenti Latium Gaudentius orbem
Affectu cultor nunc quoque prosequitur,
Quandoquidem priscos repetens ab origine fastos
Æneadûm potuit facta referre Sophûm.

AD-

ADDENDA
OPERI,
DE PHILOSOPHIÆ
APVD ROMANOS,
INITIO ET PROGRESSV.

Cap. I.

De Ovidiana narratione asserente Numam profectum ad audiendum Pythagoram. Profertur sententia Pythagoræorum de tempore.

Quod Numa audiverit, Pythagoram sic explicat Ovidius Metam. lib. XV. ut tradat non quidem Pythagoram se contulisse ad Sabinos, aut Romam, sed è Curibus suis profectum Numam adiisse Crotonem, ibique imbutum arcanis sapientiæ à Samio Doctore. Sic enim loquitur Naso: *Non ille* (Numa) *satis prænosse Sabinæ Gentis habet ritus, animo majora capaci concipit, & quæ sit rerum natura requirit. Hujus amor curæ patria, curibusque relictis fecit, ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.* Quis jam dubitet cum Pythagora congressum Numam? quis etiam non perpendat, quæ Ovidius philosophiæ Romanæ alumnus secundum Pythagoram depromit? sic enim loquitur de Pythago-

ricis dogmatibus, ut prorsus illis videatur suum addicere punctum. Qua autem ratione veritatem perscrutari instituerit Pythagoras his explicat, exponitque verbis:

Mente Deos adiit, & quæ natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris ausit.

Nam Pythagoras non sensu voluit metiri veritatem, sed mente, qua consurgens ad incorporeas substantias, has corporeas, quas oculis nostris usurpamus non tanti fecit. Quod magis, ac magis ostendit inferius dum inquit:

Nihil est toto quod perstet in orbe.
Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago
ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu.
Non secus ac flumen, neque enim consistere flumen
nec levis hora potest.
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur
& nova sunt semper.

Quod consentaneum est Heraclitiæ sententiæ, quam commendat Plato in Cratylo, dum ait: *inspicere mihi Heraclitum videor, jampridem nonnulla sapienter de Rhea atque Saturno tradentem, quæ & Homerus dixerat. Ait enim Heraclitus fluere omnia nihilque manere, rerumque ipsarum progressum amnis fluxui comparans haud fieri posse inquit, ut bis eandem in aquam te mergas.* Vera hæc sunt.

Quæ autem de tempore fluente à Pythagora proferuntur apud Ovidium rectissime intelligi poterunt ex iis, quæ tradidit Architas cujus verba proferuntur à Simplicio, quando agit de prædicamento. Quando. *Tempus*, inquit, *proprium habet impartibile,*

bile, & non subsistens per se, nam dicitur nunc impartibile, cum quo simul intelligitur, & illud quod vocatur præteritum, & non est permanens. Nam quod continue fit idem nequaquam servatum secundum numerum, sed secundum speciem. Nam instans præsens nunc tempus, & futurum non est idem cum præterito. Nam quod factum est, & jam *abiit non est amplius.* Vide plura, quæ sequuntur, & diligenter lege omnia, quæ tradit ibidem Simplicius adducendo interpretationem Jamblichi. Unde etiam disces primos Pythagoræos egisse de tempore longe ante Aristotelem, qui de æternitate distincta à tempore nihil protulit, cum tamen ex Pythagoræorum doctrina Plato de ipsa magnifice sit locutus, pronunciaritque tempus esse motam imaginem æternitatis. Ut enim tempus metitur generabilia, & fluentia, & permanentem substantiam non habentia, ita æternitas impartibilibus, & immobilibus optime convenit. Debuisset autem Aristoteles loqui de æternitate, quandoquidem in libro I. de cœlo tex. C. ait: *Manifestum est, quod neque locus, neque vacuum, neque tempus est extrinsecus, quapropter neque quæ illic sunt, nata sunt in loco esse, neque tempus ipsa facit senescere, sed optimam habentia vitam, & per se sufficientissimam perseverant toto ævo.*

Cum ergo Aristoteles de æternitate non egerit, audiendus est saltem Simplicius secundum Pythagoræos disserens, qui inter cætera inquit: *æternitas simul existit cum ente considerata secundum impartibilem ipsius, & immobilem simul totam substantiam. Tempus proprie dicitur in generabilibus, & adest cuique rei generabili secundum motum.*

Æter-

Æternitas igitur eſt impartibilium, & ingenerabilium, tempus partibilium, & generabilium. Unde porro quæritur de anima, an dicatur de ipſa æternitas, an tempus? quod dicendum ſit tempus ex eo colligitur, quia ſecundum Platonem eſt partibilis. At eadem eſt impartibilis, ſecundum eundem Platonem; reſpondet ergo Simplicius animam complecti, & æternitatem, & tempus, quia eſt media impartibilis ſcilicet, & partibilis ſubſtantiæ. Hinc noſtrates Philoſophi non æternitatem, non tempus, ſed ævum ei tribuunt.

Dices, ſi partibilis eſt anima, mortalis eſt; reſpondendum eſt partibilem dici quatenus defluit ac delabitur ad corpora, unde etiam mori dicitur ſed metaphoricè, quatenus non habet ſtatum illum priorem & beatum. At quantumcunque conjungatur corporibus anima, & induat corporeas fæces non poteſt tamen exuere ſuam naturam impartibilem, immortalem, omnis interitus expertem.

Cum autem tam multa differant Pythagoræi, ac præſertim Architas de tempore, cur inquit poſtea, ut refert Simplicius, *ipſum vel non omnino eſſe, vel obſcurum, & vix eſſe?* quia ſcilicet ad ea, quæ ſecundum Pythagoram & Platonem proprie ſunt comparatum tempus vix eſt, nam in fieri eſſe habet, & præteritum quidem non amplius eſt, & futurum nondum eſt. Hinc Simplicius infert: *Verum eſſe non convenit tempori neque generationi.* Æternitas proprie eſt, proprieque ſunt impartibilia, incorporea.

Sed omiſſis contemplationibus philoſophicis revertamur ad Numam, ut ſciamus num Crotonem ſe contu-

contulerit ad audiendum Pythagoram? absque dubio ejusmodi profectio figmentum poëticum est Ovidii, qui tamen sic fingendo valde bene meritus est de studiosis Pythagoreæ philosophiæ. Peccaverit profectò in sua commoda quisquis scire volens dogmata Pythagoræ, totam dissertationem Ovidii non legerit in XV. Metamorph. ex qua etiam colligere est Pythagoram videri negasse inferos, aut inferos posuisse in corporibus, in quæ migrant animæ aliis corporibus relictis. Repetenda autem sunt verba illa:

Corpora sive rogus flamma seu tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis.

Quæ mire videntur prolata esse. Nam dixerat non dari inferos, mox subjicit corpora non posse pati. Atqui Gentiles non loquebantur de corporibus ad inferos detrudendis, sed tantum de animabus, quæ etiam cogebantur oberrare in sepultis corporibus.

Puto sic accipienda illa verba:

Mala posse pati non ulla putetis,

id est nolite putare homines post mortem aliquid pati, quia mox subjicit:

Morte carent animæ.

At etiam Plato docuit non interire animas, & tamen eas plectebat, & purgabat apud inferos. Nonne etiam molestiam ferunt animæ dum migrant in corpora brutorum? quid quod Pythagoras ipse dixit se adiisse inferos, ut est in ipsius vita. Cur apud Ovidium prorsus negat dari inferos, & animas nulla mala posse pati?

Responderim, non adeo anxie esse sursum deorsum vertenda verba Pythagoræ, quia à poëta proficiscun-

ficiſcuntur: poëtæ autem ſatis ſuo munere funguntur, ſi populari modo loquantur.

CAP. II.

An XII. tabulæ continerent philoſophiam? explicantur verba Ciceronis in lib. de Orat.
(refer ad Cap. V.)

Quod Decemviri conditores XII. tab. fuerint philoſophi, atque adeò Romæ tunc fuerit philoſophia, ex verbis Tullii videtur poſſe colligi. Nam apud ipſum in oratore ſic Craſſus loquitur: *Fremant omnes licet dicam quod ſentio: Bibliothecas omnium me hercule philoſophorum unus mihi videtur XII. tabularum libellus, ſi quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate ſuperare.*

Reſpondendum eſt manaſſe XII. tabulas à philoſophia, nam Solon conditor Atticarum legum philoſophus fuit. Eas mutuò ſumpſerunt Decemviri, non ipſi condiderunt. Quis autem neſcit virum prudentem à philoſopho poſſe quædam in uſum vitæ civilis aſſumere, absque eo, quod philoſophus ipſe ſit?

Quod Craſſus dicit de XII. tabulis id per exaggerationem prolatum eſt, reſpicitque vim, quam habet lex, dum imperat, & cogit parere intentando pœnas: philoſophia autem non formidine pœnarum agit, ſed ſuadet, ratiocinatur. Plebs porrò talia præcepta de moribus ſurdis auribus excipit, metuque bona eſt, & continetur in officio. Hinc ait ſummus

mus Pontifex Sixtus V. *duo adhibenda esse in regenda plebe panem & fustem.*

CAP. III.

De Sulpitio Gallo Romano perito astronomiæ tempore belli Macedonici.

ANte Panætium saltem Astronomiam excoluit Romæ Sulpitius Gallus, de quo perhonorificè Plinius & Valerius loquuntur. Plinius hæc habet, lib. II. cap. XII. *& rationem quidem defectus utriusque* (Solis & Lunæ) *primus Romani generis in vulgus extulit Sulpitius Gallus, qui Consul cum M. Marcello fuit, sed cum Tribunus militum sollicitudine exercitu liberato, pridie quam Perseus rex superatus à Paulo est, in concionem ab imperatore perductus, ad prædicendam eclipsin, mox & composito volumine.* Hoc omittendum minus fuit, cum Sulpitius extiterit Romani generis, & rebus sidereis incubuerit, quod rarum fuit in illo seculo apud Quirites.

Valerius porrò lib. VIII. cap. I. testatur jam defecisse Lunam, defectuque perteritum exercitum, quem metum depulit dissertatio Sulpitii *peritissime de cæli latione, & siderum ratione* apud milites disputantis. Ita factum, ut Astronomia victoriam Romano Duci largita fuerit. Scio rem paulo aliter à Frontino, & Plutarcho narrari; verum nihil causæ est, cur Plinianam, Valerianamque historiam deseramus.

Nam, & superiori seculo apud Indos eclipsi provisa in rem suam est usus Hispanorum Dux, obtinuitque quod petebat.

CAP.

Cap. IV.

Quam abstinens fuerit Scipio Africanus. Laudatur etiam Marcus Imperator.

CONtemptus divitiarum adeo videtur esse conjunctus cum philosophia, ut avari qui sunt prorsus è censu numeroque philosophorum videantur excludendi. Quapropter id quoque ostendit robusta sapientia imbutum fuisse à Panætio Scipionem Africanum juniorem, quandoquidem abstinens admodum fuit. Sic sane laudatur ab ipso Panætio, ut refert Cicero in secundo de officiis, qui ait eum Carthagine eversa nihilo locupletiorem fuisse, qua in re imitatus est patrem, qui victor in Macedonia potitus est omni gaza Macedonum, non tamen se suamque ditavit domum, sed ærarium adeo ut tributum, quod in eam diem solitum pendi, desierit solvi. Vides quam utilis sit Reipublicæ philosophia; efficit enim, ut qui Rempublicam moderantur abstinentes sint. Hinc legimus Catonem Uticensem missum Cyprum ad transferendas immensas pecunias Ptolomæi, prorsus nihil in proprium convertisse emolumentum. Quid dicam de Marco philosopho, qui Imperator licet esset pauper tamen domi erat, ne civibus gravis esset? Vere namque de se Marcus ait apud Julianum in Cæsaribus existimasse se Deorum imitationem in eo positam, ut paucissimis indigeamus, & quam plurimis benefaciamus. Addenda narratio Julii Capitolini in vita Marci: *Cum ad bellum Marcomannicum omne ærarium exhausisset suum, neque in animum induceret, ut extra ordinem provin-*

cia-

cialibus aliquid imperaret, in foro Divi Trajani auctionem ornamentorum imperialium fecit, vendiditque aurea pocula, & cryſtallina, & myrrhina: vaſa etiam regia, & veſtem uxoriam ſericam, & auratam, gemmasque etiam, quas multas in repoſtorio ſanctiore Adriani repererat, & per duos quidem menſes hæc venditio celebrata eſt. Vide quæ ibi plura ſequuntur. Utinam vero ſeculi noſtri Reges, & Principes præ oculis ſemper haberent, & philoſophiam Marci, & ejus ſummam abſtinentiam. Utinam ejus exemplo amarent populos, & à gravitate tributorum, quantum fieri poteſt, ſeſe continerent. Reges certe paſtores ſunt populorum. Boni autem paſtores non deglubunt oves, ſed tondent.

Cap. V.

Qua notione Lælius dictus fuerit ſapiens? expenditur definitio Ariſtotelica ſapientiæ.

(refer ad Cap. IX.)

LÆlio cum glorietur Romana philoſophia, par eſt, ut ex Cicerone aliquid depromam, quod oſtendat, cur ipſe ſapiens fuerit appellatus. Sic autem apud Ciceronem fere in principio libri de amicitia legitur, dum Fannius Lælium alloquitur: *unum te ſapientem & appellant, & exiſtimant. Tribuebatur hoc modo M. Catoni. Scimus L. Acilium apud patres noſtros appellatum eſſe ſapientem: Sed uterque alio quodam modo. Acilius quia prudens eſſe in jure civili putabatur. Cato quia multarum rerum uſum haberet: multaque ejus, & in ſenatu, & in foro vel proviſa prudenter, vel acta conſtanter, vel reſponſa acute ferebantur.*

Te autem alio quodam modo non solum natura, & moribus, verum etiam studio, & doctrina esse sapientem nec sicut vulgus, sed ut eruditi solent, appellare sapientem.

Ergo sapiens apud Romanos ab eruditis dicebatur is, qui contemplatione rerum, & cognitione veritatis valeret.

Apud Arist. in VI. Eth. Cap. VII. sapientia dicitur jam latius accipi, jam angustius. Nam late accepta complectitur omnes scientias, & artes, etiam opificum, ipsamque prudentiam, ejusque genera, ut videre est apud Platonem in Theage, & Thoæteto. Angustiore notione est omnium scientiarum princeps, & domina, dicta etiam dialectica à Platone, ab aliis Theologia, ab Aristotele Metaphysica. Sic & σοφὸς quilibet significabatur excellens in eo quod proficeretur, ut Apelles σοφὸς pictor, Polycletus σοφὸς statuarius. Et Romani viros prudentes sive politicos, sive Juris-Consultos nominaverunt, ut jam didicimus ex verbis Fannii apud Ciceronem.

Rursus perpendendum Aristotelem facere duplicem sapientiam unam particularem, alteram universalem, ea ratione, ut proprie videatur accipere significatum sapientiæ. Singularem sapientiam definit singularum artium virtutem; universalem, cujus respectu non in uno aliquo sapientes quosdam dicimus, hinc colligit oportere sapientem universaliter dictum, & per se sic dictum non quædam quæ cognosci possunt scire, quædam ignorare, sed nosse non minus demonstrata, quam principia.

Ergo tota ratio sapientiæ universalis in contemplatione posita est, & cognitione veritatis, differtque à

pru-

prudentia ſecundum Ariſtotelem, nec enim conſultat, cum verſetur circa ea, quæ aliter ſe habere non poſſunt. Audiamus Andronicum Rhodium in paraphraſi: *ἡ σοφία τέλος ἔχει τὴν καθόλου ἀλήθειαν. Καὶ ἡ μὲν ὑποκείμενον ἔχει, τὸ καθόλου ἐπιστητὸν καὶ τὰς ἀρχὰς ἁπάσης ἐπιστήμης. Finis ſapientiæ eſt omnis veritas & ejus ſubjectum eſt omne id, quod ſciri poteſt, & principia omnium reliquarum ſcientiarum.* Male admodum legitur in verſione Dan. Heinſii: *ſicut ſubjectum id quod univerſaliter fieri poteſt.* Neſcio autem, an culpa Typographi ſic excuſum ſit.

Sed num vere Ariſtoteles ſeparaverit prudentiam à ſapientia dubitare poſſumus. Sapiens enim ſecundum communem hominum ſententiam felix eſt, & felicitatem adipiſcitur. Id ſi verum eſt, ſapientia à prudentia ſegregari non poteſt. Quis enim neſcit ſapientem illum dici debere, qui novit ea, quæ conducunt ad felicitatem, iisque utitur? Ariſtoteles autem, quia ponit felicitatem ultimam in contemplatione, ſapientiæ tantam habuit rationem, ut in ea tantum collocaverit hominum felicitatem, cum tamen ſi quis contempletur verum, careat autem prudentia, reliquisque virtutibus, & affectibus non imperet, felix non ſit, atque adeo ſapiens dici non mereatur.

Longe ergo aliter ſenſerunt de ſapientia, & ſapiente Stoici, dixeruntq; ſapientiam complecti in ſe ſummam vitæ humanæ, quæ non tantum cognoſcit veritatem, ſed & operatur. Audiamus Senecam Ep. LXXXVIII. *Sapientia perfectum bonum eſt mentis humanæ. Philoſophia ſapientiæ amor eſt, & affectatio. Hæc oſten-*

dit, quo illa pervenit. Non tacet quosdam definiisse ſapientiam, quod norit divina & humana, & horum cauſas. Alibi ait ſtudia liberalia dicta eſſe, quod homine libero digna ſunt. Cæterum unum ſtudium verè liberale eſt, quod hominem liberum facit. Hoc ſapientiæ ſtudium eſt, ſublime, forte, magnanimum, cætera puſilla, & puerilia ſunt: *An tu quicquam credis in iſtis eſſe bonum, quorum profeſſores peſſimos, & flagitioſiſſimos cernis?* Imo videtur prudentia plus conferre ad felicitatem, quam contemplatio rerum. Nam Cato Major fuit ſapiens, & felix, in contemplatione tamen rerum exiguam operam locavit, quin à philoſophis putavit debere Romanos abſtinere. Sufficit autem, ut quis ſit ſapiens noſſe ea, ſine quibus ad felicitatem non licet homini pertingere. Qui illa novit, & ſecundum cognitionem dirigit mores, acta, animum absque dubio ſcopum attinget felicitatis.

Objicit Ariſtoteles Anaxagoram, & Thaletem fuiſſe ſapientes, ſed non fuiſſe prudentes: *quia quæ ipſis utilia erant, & ad vitam conducebant cum ignorarent, eximia & admiranda, & difficilia quædam ſciebant, & divina.*

Imò & prudentes fuerunt, nam magnanimi putarunt negligendam curam divitiarum ne abſtraherentur à contemplatione rerum. Sed non eſt neceſſe eos in omnibus imitari: heroes enim fuerunt, & extra communem ordinem reliquorum hominum poſiti. Quod vero noſſent ea, quæ conducunt ad vitam ſatis ſuperque docet vita eorum. Conſilio profecto Anaxagoræ in regenda Republica utebatur Pericles. Thales etiam oſtendit ſe poſſe diteſcere

ſi

ſi vellet. Et qui poteſt fieri, ut quis ſapiens evadat, hoc eſt conſequatur omnis veritatis cognitionem ſecundum quidem Ariſtotelem, ſi incumbat rebus domeſticis, ſi divitias ſatagat conflare? qui vero incenſus amore immenſo cognoſcendæ veritatis minora negligit volens ſciens, & ex animi ſententia, nequaquam imprudens appellandus eſt. Ne igitur prudentiam à ſapientia ſejungamus.

Nunc quæ dixi confirmanda ſunt teſtimonio Philonis, viri graviſſimi lib. de Congr. quær. erudit. grat. *ſicut liberales artes conferunt ad quærendam philoſophiam, ita philoſophia ad parandam ſapientiam. Eſt enim philoſophia meditatio ſapientiæ, ſapientia vero ſcientia rerum humanarum divinarumque, & cauſarum inſuper. Ergo ſicut Encyclopædia philoſophiæ ſervit, ſic philoſophia ſapientiæ: At philoſophia docet nos continere linguam, ventrem, & quæ ſub ventre ſunt. Hæc quamvis per ſe expetenda, auguſtiora tamen ſiunt, quando in honorem Dei, & cauſa religionis exercentur.*

Adde ſolere magnos ſcriptores eundem & ſapientem & bonum appellare, neque unum ab altero divellere. Sic Virgilius in Carmine:

Vir bonus, & ſapiens.

Cicero in III. de offic. *Hæc eſt pernicies, quod alios bonos, alios ſapientes exiſtimant.* Si non poteſt eſſe ſapiens, niſi qui ſimul ſit bonus, ſapientia non poteſt carere prudentia, nec ſita eſt in ſola rerum contemplatione; imo conſultat, deliberat de iis quæ agenda. Non interim eſt negandum reperiri viros bonos, qui ſcientiarum ſunt expertes, & indocti, quos tamen nemo excluſerit ab æterna felicitate.

hinc ſciunt omnes S. Auguſtinum cum legiſſet vitam S. Antonii dixiſſe: *Surgunt indocti, & rapiunt regnum cœlorum.*

CAP. VI.

Controverſa jura ex Diogene Stoico propoſita. (refer ad Cap. XII.)

Habebant Stoici controverſa quædam jura, quæ nos hodie vocamus caſus conſcientiæ. In talibus ſe exercuit Diogenes Stoicus, ut eſt apud Ciceronem in III. de Offic. *Si quis adulterinos nummos, acceperit* pro bonis, an tanquam bonos expendet? affirmat Diogenes. Me quidem non habebit aſſentientem. Nec enim imitari debemus deceptores.

Poteſtne quis vendere vinum fugiens, hoc eſt non duraturum ſilendo non duraturum? affirmat Diogenes. Res eſt magis ambigua, quam ſuperior. Si ſciat mox fugiturum, dicet. Si norit aliquandiu duraturum poterit forte ſilere, nam nullum ad emptorem redibit detrimentum.

Quando venditur mancipium an dicenda vitia? absque dubio dicenda ea, quæ niſi dixeris redhibebitur mancipium jure civili. Sed alia an poſſunt diſſimulari, quod ſit aleator, quod furax, ebrioſus? qua de re Diogenes quoque loquebatur. Vix putarim eſſe neceſſe. Vide plura apud Ciceronem, & cogita aliquod periculum imminere conſcientiæ à nimia ſubtilitate, quam dum aliqui anxiè explicando in re præſertim venerea ſingula peccatorum diſcrimina ſectantur, utinam non officiant moribus.

CAP.

CAP. VII.

Expenditur disputatio Critolai peripatetici contra Stoicos. Philo in quibusdam rejicitur, in nonnullis approbatur.

APparet Critolaum, qui cum Diogene,& Carneade legatis Atheniensium Romam se contulit exarasse libros, atque inprimis pro mundi perennitate pugnasse, ne à suo discederet abiretque magistro. Etenim Philo sic de ipso in libro de mundi incorruptibilitate loquitur: *Critolaus musarum amator, & peripateticæ sectator philosophiæ dogma de mundi sempiternitate approbans, talibus utitur argumentis.*

Oportet profecto inter se disputasse, ut de aliis, sic etiam mundi vel interitu, vel perenni duratione Diogenem Stoicum, & Critolaum Peripateticum, & utrumque non leviter exercitum, vexatumque fuisse à promptissimo Carneade. Etenim Philo antequam loquatur de Critolao, ejusque in medium proferat argumenta, ait: *dicat fortasse aliquis Stoicus disputator verbosior.* Mox subjungit à Stoicis, non tantum appellari sic mundum hunc ornatum, verum & eum, qui post exustionem futurus est, quod à Philone rejicitur.

Sed videamus, quibus argumentis pro perenni duratione mundi pugnet Critolaus. *Si mundus est genitus, ergo & terra, ergo & humanum genus. At homo ingenitus ab æterno subsistit.* Postea subjungit: *quod si homo est æternus, pars universitatis minima,*

 uti-

utique mundus quoque ingenitus est, ac proinde incorruptibilis.

Quis non miretur talia à Philone in Critolao approbari potuisse, cum disertis verbis Moses doceat, qua ratione non tantum mundus, sed etiam homo creatus sit? Mavisne Critolao habere fidem, quam divino viro Mosi? sed scio, quid agas. Confugis ad allegoricum sensum, rejicisque historicum in divina Genesi. Atqui omnes, qui periti sunt divinarum litterarum tuam interpretandi,& detorquendi rationem procul à divina Genesi facessere jubent, quin & tua illa verba non absolutè suscipiunt: *Moses docet, quod dies & noctes, horæ annique, sol & luna mensores temporum, una cum toto cælo pro immortali sua natura permanebunt in æternum*; ubi quæso Moses sic loquitur? *narrat quidem Moses jussisse Deum, ut fierent luminaria, ad lucendum in firmamento cæli, & illuminandam terram, utque præessent diei & nocti.* De immortali autem eorum natura, & sempiternitate nihil protulit. Nonne vero ipse legeras hæc Davidis verba Psalmo CI. *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Quæ tamen verba non de omnimodo interitu accipiunt recte Theologi, sed de quadam mutatione, quam excipiet instauratio ea quidem ratione, quam Deus optimus maximus novit.

Tota autem ejusmodi immutatio, & instauratio non fiet vi ipsius naturæ, sed sola Dei voluntate, & potentia præter ordinem, præterque vires naturæ

Etenim

Etenim si perpendamus naturam ipsius mundi putamus recte Philonem ratiocinari adversus Stoicos. Ignis certe de quo loquitur S. Petrus II. Epist. Cap. III. excitabitur divinitus ab ipso Deo, ut fiat instauratio totius mundi.

Scio aliquos ex veteribus scriptoribus Ecclesiasticis dixisse mundum esse obnoxium senio, & jam consenuisse. Sed refelluntur à sensu: Nam post mille plures annos videmus mundum in eodem statu permanere, & eadem vi naturali præditum esse. Quod si secundum eorum sententiam jam tunc laborasset senio mundus, jampridem de ipso actum fuisset. Robustior profecto est mundus, quam ut ad siccitatem, & frigiditatem deduci à vetustate temporis queat. Hinc recte Philo eodem libro ostendit terram nequaquam senuisse, cum indefessa continuaque prædita sit fœcunditate. Etenim irrigata vel fluminum restagnationibus, vel annuis imbribus, vires reficit, & quiete modica se refovet. Fateor quandoque alicubi sterilem videri, sed ejusmodi sterilitas nec diuturna est, nec totam occupat terram, sed exiguam ejus partem.

CAP. VIII.

De Posidonio discipulo Panætii, qui fuit Romæ tempore Marcelli.

PRæter Apollonium & Hecatonem habuit Panætius etiam Posidonium discipulum, quem quidem fuisse Romæ dubitandum non est. Hæc enim leguntur apud Suidam: *Posidonius Apamensis*

mensis Syrus, aut Rhodius, philosophus Stoicus cognomento pugil, scholam habuit Rhodi discipulus, & successor Panætii. Ex quibus etiam intelligere est Rhodi docuisse Panætium. Mox ait Suidas: *Venit & Romam sub M. Marcello, scripsit multa.* Hæc ibi.

Cicero in III. de Officiis. *Scriptum à Discipulo Panætii Possidonio triginta annis vixisse Panætium, postquam libros de officiis scripsisset.* Hæc Cicero, qui reprehendit Panætium, qui cum accuratissime disputasset de officiis, nonnulla tamen prorsus necessaria omisisset, nec stetisset promissis, quamvis diu vixisset post compositos libros illos.

CAP. IX.

De Hecatone Stoico discipulo Panætii, qui Romæ videtur floruisse.

Panætium summum philosophum non ab re sequi jubeamus Hecatonem discipulum, quem tamen non possum dicere fuisse, & floruisse Romæ. Cicero ejus meminit in III. de offic. ait enim fuisse Rhodium, Panætii discipulum, & de Officiis scripsisse Q. Tuberoni, quo magis inclino in eam opinionem, ut non negem vixisse etiam & scripsisse Romæ, quandoquidem familiaris fuit Q. Tuberoni nobilissimo Philosopho Stoico, & Juris-Consulto. Quin credibile est ejus fuisse præceptorem.

Ejus laudatur sententia sapientis esse nihil contra mores, leges, instituta facientem habere rationem rei familiaris. Ergò debet res familiaris cedere patriæ atque Reipublicæ, cui maxime omnium obstricti

ſtricti ſumus, magisque quam nobis ipſis. Non enim Respublica eſt propter nos, ſed nos propter rempublicam. Hinc quod Ariſtoteles dixit nos alios amare propter nos, id de patria non eſt intelligendum. Amanda enim patria eſt propter ſeipſam.

CAP. X.

De Soſigene inſigni Aſtronomo, cujus opera uſus eſt Julius Cæſar.

IMmortali beneficio cum affecerit genus humanum Julius Cæſar corrigendo annum, ut ſuo loco diximus, non eſt prætereundus ille, cujus opera in re tanti momenti eſt uſus. Audiendus ergo Plinius lib. XVIII. cap. XXV. *His* (ſectis agentibus de digeſtione ſiderum) *addidit apud nos quartam Cæſar dictator, annos ad ſolis curſum redigens ſingulos, Soſigene perito ſcientiæ ejus adhibito.* Mox ſubjicit: *& Soſigenes ipſe trinis commentationibus quamquam diligentior eſſet cæteris, non ceſſavit tamen addubitare ſemet corrigendo.* Pollicetur autem Plinius ſe ſecuturum obſervationem Cæſaris, ut propterea poſſimus dicere in Pliniano opere adhuc ſupereſſe non contemnendum inſtar obſervationum Soſigenis. Cum autem teſtetur Plinius eos, qui digeſſerunt ſidera in noctes, & dies tam varios fuiſſe in obſervationibus, mirari deſinimus adeò diſcordes eſſe noſtrorum temporum Chronologos. Petavius profectò duobus magnis voluminibus conſcriptis innumeros errores ait ſe deprehendiſſe in Joſepho Scaligero, quem tamen alii ob opus de emendatione temporum ſuſpiciunt. CAP.

CAP. XI.

A gravitate philosophica petitum illud: Σοφῶς, cujus usus frequens in acclamationibus Romæ.
(refer ad Cap. XVIII.)

QUod magni apud omnes Romæ fieret sapientia, & gravitas philosophica, ille inter oratores videbatur suo munere perbelle fungi, qui imbutus philosophia graviter, & docte tanquam philosophiæ alumnus dissereret, sententiasque suas pondere rerum instrueret, non vero nugas canoras, & inania jactaret verba. Hinc puto factum, ut acclamaretur recitantibus adhibito adverbio σοφῶς, quod à σοφία deductum est. Cujus quidem adverbii, quod videtur abiisse in nomen substantivum, sæpe facta est mentio à scriptoribus illorum temporum. Apud Martialem:

Audieris cum grande sophos.
Mercetur alius grande, & insanum sophos.
Non sex paratur aut decem sophos nummis.
Quod tam grande sophos clamat tibi turba togata,
Non tu Pomponi, cœna diserta tua est.
At tibi tergeminum mugiet ille sophos.

Simile est illud apud eundem Martialem: *Graviter.* Sunt qui sophos confundunt cum euge, belle, bene, præclare, festive. Sed nequaquam debent inter se confundi. Non enim qui acclamabant promiscue repetebant festivè, belle: sed pro ratione eorum, quæ proferebantur adhibebant adverbia. Quando autem

autem aliquid homine gravi, & sapiente exibat, acclamabant: sophos. Quod sophos extremam laudem complectebatur.

CAP. XII.

T. Livium fuisse philosophum, & de philosophia scripsisse.

Livium non novit plebs nisi historicum, putatque nihil aliud ab ipso emanasse, quam narrationes de rebus gestis Romanorum. Atqui constat Dialogos ad philosophiam facientes ab eodem compositos, qua de re ne quisquam dubitet, legat hæc ex Seneca lib. I. Epist. C. *Nomina adhuc Livium. Scripsit enim & Dialogos, quos non magis philosophiæ annumerare possis quam historiæ, & ex professo philosophiam continentes libros.* Dialogi sic philosophici erant, ut possent etiam vocari historici. Sed & libros de philosophia scripsit, qui toti philosophiam complectebantur. Vide quid amiserimus pereuntibus ejusmodi libris. Nam eminebant, quandoquidem Seneca ait eos solis tribus eloquentissimis cedere, Ciceroni, Asinio Pollioni, Fabiano. Miror autem Patavinos de suo Livio scribentes tantum decus in ipso præterivisse. Norint igitur inposterum philosophum quoque fuisse Livium.

CAP. XIII.

Stoicos de honestate agentes potuisse aliquid conferre ad Jurisprudentiam.

(refer• ad Cap. XLIII.)

Mul-

MUltum contulisse & conferre potuisse ad vitam vicilem, & Jurisprudentiam Stoicos, quicquid dicere de ipsis in adversam partem videatur Cicero in orat. pro Murena, ex eo videtur aperte posse colligi, quia fatetur idem Tullius lib. I. de officiis Stoicos solere bene de honestate disputare contemptis Epicureis, insuper habitis Aristone, Pyrrhone, & Herillo. Quin imò non negat se in tractatione de officiis potissimum Stoicos sequi, & incedere per vestigia Panætii, qui itidem Stoicus fuit. Verba Tulliana recitentur: *propria est ea* (de honestate) *præceptio Stoicorum. Quoniam Aristonis, Pyrrhonis, Herilli.* Mox ait: *sequemur igitur hoc quidem tempore, & in hac quæstione potissimum Stoicos*, & statim meminit Panætii, qui quid sit officium non dixerat.

Respondere est tractationem de officiis communem fuisse Stoicis, Peripateticis, & Platonicis. Nam Brutus Platonicus scripserat de officio, ut notum est. Quid quod omnis ejusmodi disciplina à Socrate profecta est, derivata etiam ad Peripateticos, tandemque Stoicos quoque complexa. Itaque antiquior erat possessio Platonicorum, & Peripateticorum de officiis disputatio. Verba porro quibus Cicero cum Stoicis conjungit Academicos, & Peripateticos de officiis quando agitur, sunt hæc: *propria est ea præceptio Stoicorum, & Academicorum, & Peripateticorum.* Nam rejecerat Epicureos paulo antea sic loquens: *nam qui summum bonum sic instituit, ut nihil habeat cum virtute conjunctum, idque suis commodis non honestate metitur: fit ut neque amicitiam colere possit*

possit nec justitiam, nec liberalitatem. Sed quæres: Cur Cicero Stoicos sequitur de officiis agens, non Peripateticos, non Academicos? Respondeo placuisse ipsi eo tempore sic se gerere, non enim negat se potuisse sequi Peripateticos & Academicos.

Non igitur absolute negandum est, quin ad Jurisprudentiam aliqua possent conferre scripta Stoicorum. Quod autem in oratione pro Murena ipsos visus est rejicere Cicero, id sic accipiendum, ut intelligamus voluisse eum tunc *δελεύειν ὑποθέσει*, conatumque detrahere auctoritati Catonis, qui vehementer adversabatur Murænæ in petitione Consulatus.

CAP. XIV.

Scholiastes Juvenalis agens de Thrasyllo rejicitur.

EXaminanda sunt, quæ minus rectè videtur proferre de Thrasyllo Scholiastes Juvenalis ad VI. Satyram. Ait eum multarum artium scientiam professum, postremo se dedisse Platonicæ philosophiæ, ac deinde Mathesi. Unde habeat quod Thrasyllus fuerit Platonicus, fateor me nescire. Certe verisimile non est fuisse Platonicum, quandoquidem Platonici vix vacabant Astrologiæ, quam visus est Plato in Timæo damnare. Cum igitur absque controversia Chaldaicæ disciplinæ fuerit doctor Thrasyllus, & quidem insignis, verisimile non est fuisse Platonicum. Ait deinceps Scholiastes ob ejusmodi artem Chaldaicam familiariter vixisse cum Tiberio, quem postea idem Tiberius voluerit præcipitare in insula

ſula Rhodi, & quod Thraſyllus præſentiens dolum fugerit. Imo veritas habet Tiberium tunc primum cœpiſſe magnifacere, & familiaritate dignari Thraſyllum, cum ejus inſignem peritiam Rhodi exploraſſet. Deinceps enim eum admiſit ad arcana ſemperque cariſſimum habuit. Falſum igitur eſt eum fugiſſe à Tiberio.

CAP. XV.

De Timone, qui illuſtravit alterius Timonis Sillos ſub Tiberio.

TImon Apolloniates Nicæus videtur Romæ fuiſſe, quandoquidem Commentarium ſuum in Sillos alterius Timoni Phliaſii Imperatori Tiberio dedicavit. Sic enim de ipſo Diogenes Laërtius : Τίμων ἀπολλωνίδες ὁ Νικεὺς, ὁ παρ᾽ ἡμῶν, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν εἰς τὲς σίλλες ὑπομνημάτων, ἃ προσφωνεῖ Τιβερίῳ καίσαρι. Quæ verba ſic vertuntur : *Timon Apolloniates Nicæus, qui apud nos, in primo* (libro) *commentariorum in Sillos, quos quidem commentarios dedicavit Tiberio Imperatori.* Alii male verterunt : *Timon Appolloniates Nicæus, de quo in primo commentariorum in Sillos libro diximus.* Quæ verba ſignificant Diogenem Laërtium ſcripſiſſe Commentarios in Sillos. Atqui Timon Nicæus illuſtravit Sillos alterius Timonis, qui vixit tempore Philadelphi Regis, non Diogenes Laërtius.

CAP.

CAP. XVI.

De Fabiano Papirio insigni philosopho, quem audivit Seneca.

FAbianus Papirius magnus fuit philosophus, summa cum laude philosophiæ Romanæ accensendus, Romæ philosophatus gloriose. Libri ejus inscribebantur Civilium. Videntur igitur egisse de Morali philosophia. Lucillius tamen, ad quem scribit Seneca, sic eos legit, ut scripserit suæ non respondisse expectationi, quin & stylum ejus accusavit. Hinc Seneca Lucillio respondens lib. I. Ep. C. ait: *Oblitus de philosopho agi, compositionem ejus accusas.* Mox eum tuetur, nec tacet à se cum doceret auditum: *Mores ille non verba composuit, & animis scripsit ista, non auribus. Ipso dicente non vacasset tibi partes intueri: adeo te summa rapuisset.* Vide quæ plura sequuntur in eadem epistola, ubi etiam ait: *Affer quem Fabiano possis præponere. Dic Ciceronem, cujus libri ad philosophiam pertinentes totidem sunt, quot Fabiani, cedam.* Vides quam multa Fabianus scripserit de philosophia, quæ tamen omnia perierunt. Addit Fabianum postponendum etiam Asinio Pollioni, sed post Asinium, & Livium, & Ciceronem omnibus præponendum; quod maximæ laudis est. *Vides quam multos antecedat, qui a tribus vincitur, & tribus eloquentissimis.* Epist. LVIII. ait Fabianum in suis libris dixisse *essentiam*, & quidem post Ciceronem. *Auctorem hujus verbi habeo, si recentiorem quæris, Fabianum disertum, & elegan-*

tem orationis etiam ad nostrum fastidium nitidæ. Videtur igitur Fabianus sub Cajo, aut Claudio floruisse, quem etiam Plinius lib. I. inter scriptores recenset.

CAP. XVII.

Stoicos putasse, sed male animam esse corpoream, licet tenuissimam & dubitasse de ejus immortalitate. Perpenduntur quædam verba Senecæ.

STOici tempore Senecæ non putabant prorsus esse immortalem animam, quandoquidem ajebant *animam hominis magno pondere extriti permeare non posse, & statim spargi, quia non fuerit illi exitus liber*, ut narrat Seneca lib. I. Epist. LVII. Sic nonnulli putant Homerum putasse animam eorum, qui pereunt in aqua prorsus interire, non quod non possit pertransire, sed quia igneæ dicebatur illis temporibus esse naturæ, atque adeo ab aqua, quæ extinguit ignem, opprimi, & suffocari. Stoicis suis contradicit Seneca, cum putet animam, quamvis eam faciat corpoream adeo esse tenuem, ut incolumis possit pervadere. *Animus qui ex tenuissimo constat, deprehendi non potest, nec intra corpus affligi: Sed beneficio subtilitatis suæ per ipsa quibus premitur erumpit.* Tertullianus, qui & ipse corpoream statuit animam ait tam tenuem esse, ut de *corporalitate periclitetur.* Quasi dicat eam tantum non esse incorpoream. Veteres sane ante Aristotelem, ut Democritus, Heraclitus, & forte alii, tribus metiebantur animam sensu, motu, & incorpo-

corporeo. Ergo incorporeum vocabant non prorſus corporis expers, omnique quantitate carens, ſed ſubtiliſſimum, tenuiſſimum. Nam quod movetur, & ſentit id aliquatenus ſit corporeum neceſſe eſt. Alio autem ſenſu animam dixit eſſe incorpoream Ariſtoteles ſenſu, nempe quo formam appellat incorpoream, quam opponit materiæ, quæ corporeitatem ſecum trahit.

Sed revertamur ad Senecam. Ait ipſe animam *adhuc igne tenuiorem* eſſe. Ignis ſcilicet etiam aëre tenuior eſt, ſed ignis purus, & cœleſtis non noſter iſte, qui terreas partes ob alimentum, quo indiget admixtas habet.

Immortalitas porro animarum non erat prorſus extra controverſiam apud Stoicos, quamvis nos de ea prorſus non ambigamus. Panætius ſane inſignis inter Stoicos immortalitati animorum infenſus fuit, ut narrat Cicero, & ego ſuo loco indicavi. Seneca autem ſic: *de animo quærendum eſt: An poſſit immortalis eſſe. Hoc quidem certum eſt, ſi ſuperſtes eſt corpori, propter hoc illum nullo genere poſſe perire, propter quod non perit: quoniam nulla immortalitas cum exceptione eſt, nec quicquam noxium æterno eſt.* Quæ verba oſtendunt Senecam exiſtimaſſe animum aut immortalem prorſus eſſe, omnemque animam nulla excepta eſſe immortalem, aut omnem animam eſſe mortalem. Nec videtur ea in re extra ambiguitatem de immortalitate animorum fuiſſe.

CAP. XVIII.

Alexandrum Ægæum nequaquam esse auctorem Commentariorum in Meteora, & Metaphysicam Aristotelis. Notatur negligentia Diogenis Laërtii.

COmmentarium in Meteora, & Metaphysicam Aristotelis Fr. Patritius tom. I. lib. III. discuss. Peripat. detrahere satagit Alexandro Aphrodisæo, & tribuere Alexandro Ægæo, nescio an solidis motus argumentis. Interim seipsum confutat Patritius, nam ex numero librorum Aristotelicorum ejicit Meteora, & Metaphysicam, quia ipsorum non meminit Laërtius. Sed Alexander Ægæus longe antiquior Laërtio eos tanquam germanos fœtus Aristotelis suscepit, quandoquidem commentarios in ipsos scripsit. At, inquit, in Commentario in Meteora Alexander facit mentionem Sosigenis præceptoris. Is Sosigenes vixit tempore Julii Cæsaris: ergo qui eum appellat præceptorem est Alexander Ægæus, non Aphrodisiensis.

Duo possumus regerere. Potest fieri, ut hæc verba de Sosigene præceptore ab aliquo sciolo inserta fuerint. Sic enim ipse Patritius, ut solvat nodum, in quem induitur, dum rejicit Commentarium in Metaphysicam, quia in eo fit mentio Alexandri Aphrodisæi, inquit: *id cur non à sciolo aliquo credamus appositum?*

Possumus etiam dicere Sosigenem alium fuisse præceptorem Alexandri Aphrodis. ut plures fue-

runt

runt Alexandri philoſophi, potuerunt etiam eſſe plures Soſigenes.

Vix autem credibile eſt Alexandrum Ægæum, qui vixit ſub Nerone fuiſſe diſcipulum Soſigenis, cujus opera annum correxit Julius Cæſar. Ferè enim centum anni ſunt à Cæſare ad Neronem. Nam ſi Alexander Ægæus fuiſſet diſcipulus Soſigenis floruiſſet ſub Auguſto, atque adeò ejus aliqua mentio facta fuiſſet. Finge autem fuiſſe viginti quinque ſaltem annorum, Alexandrum cum occideretur Julius Cæſar. Ad quam decrepitam ætatem perveniſſet, ut inſtrueret Neronem, in quo deſiit Cæſarea ſucceſſio? quot enim annos imperavit Auguſtus, quot Tiberius? nec Claudii adeo fuit brevis principatus.

Sed ne ſcrupulus hæreat lectori de auctore Meteororum, quæ tribuuntur Alexandro Aphrodiſæo, qui vocat Soſigenem præceptorem, ſciendum præter Soſigenem Aſtronomum, qui vixit tempore Julii Cæſaris, fuiſſe olim Soſigenem philoſophum peripateticum cujus meminit Dexippus in prædic. Ariſt. cap. III. Is enim ſcripſit de iis quæ dicuntur: & videtur vixiſſe circa tempora, ut potuerit eſſe præceptor Alexandri. Errat igitur Patritius, quia unum Soſigenem novit, qui vixit tempore Julii Cæſaris: cum tamen Dexippus memoret alium peripateticum philoſophum, quem putamus fuiſſe Alexandri Aphrodiſæi Magiſtrum.

Quantopere autem vacillet fides Laërtii in recenſendis Ariſtotelicis libris ex eo diſce, ut alia omittam, quod magno conſenſu antiqui libros Metaphyſicorum tribuunt Ariſtoteli, quos tamen per magnam

negligentiam præterivit Laërtius. Longum foret recenſere eos, qui Metaphyſicam tribuunt Ariſtoteli.

CAP. XIX.

A Boëtio inter philoſophos recenſitum Lucanum. Agitur de mundi conflagratione, aut renovatione.

NOli ambigere Lucanum inter philoſophos eſſe referendum. Apud Boëtium lib. IV. proſa ſexta ſic loquitur philoſophia: *& victricem quidem cauſam diis, victam vero Catoni placuiſſe familiaris noſter Lucanus admonuit.* Multa profecto prorſus Stoice & graviter prolata legere eſt apud ipſum, qualia ſunt, quæ de conflagratione mundi proferuntur. Adverſus quam ſententiam accerrime pugnat Philo, ubi etiam ait aliquos ex Stoicis deſeruiſſe talem opinionem, quam tamen adſtruit quoque Ovidius in primo Transform.

Eſſe quoque in fatis reminiſcitur affore tempus
Quo mare, quo tellus, ſubjectaque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.

Quæ tamen verba non videntur prorſus dare exitio mundum, cum præferant exuſtionem quandam, qua tantum laboret, non pereat mundus. Nam Plato illuvionibus & incendiis obnoxium faciebat mundum, non tamen ajebat prorſus periturum. Neque eſt quod quis objiciat verba ex Timæo: *Tempus cum cœlo factum, ut ſimul facta ſimul etiam diſſol-*

dissolvantur; si quando solutio quædam ipsorum futura est. Nam quod de dissolvendo mundo dixerat ex sententia Democriti, & Heracliti protulit, mox quasi revocat, ostenditque, se quando de mundo agitur non velle prorsus obstinatum esse, & mordicus tueri sua dicta. Quamvis ergo existimet non periturum mundum, non tamen putat, ut omnino absurdum rejiciendum effatum eorum, qui docuerunt mundum dissolvendum. Magno autem consensu Platonici tradunt mundum non esse periturum, licet ut dixi, *eluvionibus & incendiis* quibusdam eum obnoxium faciant, quæ tamen non totum perdant, neque cœlum attingant, ut propterea nesciam an philosophice aut saltem secundum Platonem locutus sit Ovidius, quando dixit:

Correptaque regia Cæli
Ardeat.

Mirum porro est Lucanum Stoicum, quando agit de interitu mundi conflagrationis, & ἐκπυρώσεως non meminisse, sed tantum dissolutionem & confusionem ob oculos posuisse legantur, & perpendantur ejus verba.

Sed S. Petrus II. Ep. Cap. III. conflagrationem disertis verbis videtur nobis ob oculos ponere, dum ait: *Cœlum istud, quod nunc est, & terra igni reposita sunt in die judicii, in qua cœli fluminis instar præteribunt, elementa autem incensa resolventur: & terra, & quæ in ipsa sunt, colliquescent, & cœli inflammati, & elementa liquescent.* Hæc S. Petrus, qui sic exponitur à viris doctis, ut nomine cœli non intelligatur æthereum, sed aëreum, neque putemus mundum

 peritu-

periturum sed renovandum. Videnda prorsus sunt, quæ ex S. Patribus congerit vir doctissimus Sixtus Senensis lib. VI. biblioth. Sanctæ annot. CCCXL. ubi tamen non præteriri velim S. Epiphanium existimasse homines beatos habitaturos post judicium hanc terram. & quidem perpetuo tempore, de qua quidem sententia videndus est etiam eruditissimus Petavius, qui recte monet non eo modo id asseruisse S. Epiphanium, ut asserebant Millenarii. Quod autem secundum Platonem mundus non interiturus sit, ostendit Philo his verbis prolatis ex Timæo: *ex his quatuor singula integra mundus in suam recipit substantiam. Ex omni quippe igni, aëre, aqua, terra, ipsius faber eum ita composuit, ut nullam cujusque partem aut vim extra relinqueret, idque hac ratione fecit, primum ut totum hoc animal quam maxime perfectum ex perfectis partibus esset, dein ut esset unum, cum nihil extra relictum fuerit, ex quo generetur alterum, denique ne quis id morbus, ne quod senium attingeret.* Vide plura ibidem.

Quæres cur tanta contentione defenderit mundi incorruptibilitatem Philo, si Romæ congressus est, & locutus familiariter cum S. Petro, cujus tamen verba prorsus contraria Philonianæ disputationi? Respondendum est Philonem, si congressus est cum S. Petro, absque dubio non amplexum fuisse omnia, quæ ab ipso proferebantur. Nam Philoni scripta Platonis doctrinam, non Evangelicam sapientiam olent.

CAP.

CAP. XX.

In quem locum transferat animam Pompeji Lucanus more, ut videtur Stoico. De sede animarum quid prodiderint Poëtæ.

STOicum se esse ostendit Lucanus, quandò lib. IX. in principio de anima Pompeji sic scribit:

Sequitur convexa Tonantis
Qua niger astriferis connectitur axibus aër,
Quodque patet terras inter, lunæque meatus,
Semidei manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vita patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.

Stoicorum namque sententia fuit circa lunam habitare animas, quod discere est ex Tertull. de anima cap. LIV. *In æthere dormitio cum puerariis Platonis, aut in aëre cum Ario, aut circa lunam, cum Endymionibus Zenonis.* Sed nescio, annon Lucanus voluerit dicere animam Pompeji in circulo lacteo fuisse collocatam. Nam Cicero in VI. de Republ. ibi Heroum animas degere affirmat, cui concinit Manilius. At præter aliorum opinionem lacteum circulum collocat idem Lucanus inter terras & lunam, qua in re forte voluit sequi Aristotelem, cui circulus lacteus in aëre est contra Astronomorum consensionem, quibus quidem Astronomis magis est habenda fides.

Nescio porrò, an sibi constet Lucanus, nam ait animam Pompeji pervenisse ad spatium, quod est inter

terras, & lunam, in quo spatio degunt Heroes. Mox subjungit animam collectam fuisse in æternos orbes, & se implevisse verò lumine cœpisseque mirari vagas stellas, & astra vixa polis. Ergo necesse est aëri subductam animam, usque ad supremum pervenisse ætherem. Nec enim aër æternorum orbium potest habere nomen. Videant eruditi, qua ratione debeant explicari Lucani verba.

Sed quærere jam lubet, cur Lucanus animam Pompeji transmittat in cœlum, cum tamen sub Republica non esset in usu cujusquam hominis ἀποθέωσις. Respondendum non in usu fuisse morem apotheoseos, ausum tamen Tullium in VI. de Republica dicere animas eorum, qui bene essent meriti de republica avolare ad circulum lacteum, ne dicam Romanos credidisse Romulum repositum in cœtu Deorum immortalium, quamvis id singulare fuerit in Romulo, qui natus fuit ex Marte.

Postquam autem Cæsaris anima credita est ad sidera abiisse ob sidus crinitum, quod ipso interfecto apparuit, deinceps cœperunt adscribi publico ritu imperatores, hinc poëtæ blandientes iisdem Imperatoribus multa dixerunt de ipsorum animabus recipiendis suo tempore inter sidera. Virg. Eccl. IV.

Ille Deum vitam accipiet, divisque videbit permixtos Heroas ; quod à nonnullis refertur ad Augustum. Alibi:

Sub pedibusque videt nubes, & sidera Daphnis.

Id à quibusdam transfertur ad Julium Cæsarem. Ovidius ult. Transform. de anima Cæsaris ait, quod Venus

nus non paſſa fuerit ſolvi in aëra, ſed intulerit cœleſtibus aſtris.

Simul evolat altius illa
Flammiferumque trahens ſpatioſo limite crinem
Stella micat. Sub finem de Auguſto ſic loquitur:
Tarda ſit illa dies, & noſtro ſerior ævo
Qua caput Auguſtum, quem temperat orbe relicto
Accedat cœlo.

Virgilius in primo Georg. accurate de futura apotheoſi Auguſti agit:
Anne novum tardis ſidus te menſibus addas, qua locus
Erigonem inter, chelasque ſequentes panditur.
Ad quem locum notat Servius *voluiſſe majores in his ſignis eſſe Deorum domicilia.*

Dices, Manilium de circulo lacteo locutum, ut Deorum domicilium inveniret. Reſpondendum, aliam videri ſedem Deorum, aliam Heroum: Heroes enim cenſebantur illi, qui ex hominibus facti erant dii. Ovidius tamen in I. Transform. circulum lacteum docet eſſe viam, qua tenditur ad ſedem Jovis.
Eſt via ſublimis cœlo manifeſta ſereno
Lactea nomen habet.
Hâc iter eſt ſuperis ad magni tecta Tonantis,
Regalemque Domum.
Innuit Jovem degere in ſublimiori loco, ſupra ſedem ſemideorum, ſive Heroum. Ut vero ad Virgilium de Auguſto loquentem revertamur, recte ipſe Cæſari locum tribuit inter Virginem, & Scorpium, inter juſtitiam & virtutem.

Luca-

Lucanus quoque licet odisset Neronem, ei tamen blandiendo pollicetur cœlum, & amplioribus quidem verbis quam Virgilius:

Astra petes serus, prælati regia cœli
Excipiet gaudente polo.
Tibi numine ab omni
Cedetur.

Non omnia transcribo. Statius non minus blanditur Domitiano.

Licet arctior omnis
Limes agat stellas.

Ne miremur si Lucanus, si Statius, si Virgilius non loquantur de via lactea, ubi collocantur à Cicerone, & Manilio Heroes: nam Cæsares inter Deos non semideos satagunt referre. Dubitandum autem non est apotheosin Imperatorum, & morem referendi eos inter divos ortum habuisse ex eo, quia post Cæsaris cædem apparuit stella, quam Romani sunt interpretati animam Imperatoris occisi, volueruntque credi Imperatorum animas fieri Deos, & mundum regere.

Cap. XXI.

Libertate quadam philosophica videri Lucanum appellasse Alexandrum prædonem. Quid dici possit ad defensionem Alexandri?

PHilosophicam in scribendo libertatem præfert Lucanus, dum lib. X. Alexandrum vocat *felicem prædonem.* Quod ipsi objectum à maritimo prædone, quem vocant piratam. Philosophia profecto

fectò, quæ vult nos pauciſſimis eſſe contentos omnes imperiorum fundatores videtur perſtringere, ut prædones. Quo referenda ſententia S. Auguſtini: *Magna imperia, magna latrocinia.* Cur enim invaſit Perſas & Indos Alexander? ut prædaretur regiones illas. Hinc Lucanus ait:

Non utile mundo
Editus exemplum, terras tot poſſe ſub uno eſſe viro.

Putat ergo magna imperia Lucanus pernicioſa eſſe humano generi. Cur ita? quia neceſſe, ut Rex procul ſit à provinciis; Hinc fit ut præſides vexent miſeros populos. Quam vero longum ſuſcipiendum eſt iter, ut quis querelas ipſi Regi exponat? Reperti tamen noſtra tempeſtate homines profectò inepti, qui cuperent totum terrarum orbem uni ſubeſſe. Id nunquam fuit, nec unquam erit. Nam magnorum Regum exercitus ad remotas admodum regiones profecti vix proficiunt adverſus populos, qui ſuis latebris, ſuiſque propugnaculis muniti, & tecti magna cum difficultate ſubjugari poſſunt. Sed revertamur ad Alexandrum, quem aliquis forte ſic tuebitur. Nam Perſas ulciſci voluit ob injurias, & damna illata Græciæ. Voluit etiam eos expellere ex locis, quæ tunc detinebant; nam & pater Philippus meditabatur bellum Perſicum, quando interemtus eſt. Eadem mens erat Julii Cæſari. Sic ſe geſſit Julianus Imp. dices nullum eſſe bellum juſtum niſi neceſſarium. Sed tempore Alexandri, Julii Cæſaris, & Juliani Perſæ, & Parthi pacem colebant. Non erant ergo aliqua afficiendi moleſtia.

Re-

Respondendum est, non semper posse nos ulcisci hostem. Cogimur quandoque ob imbecillitatem,& temporum iniquitatem differre repetitionem rerum nostrarum. Quando ergo succedit aliquis Patri, non tenetur stare pactis initis ab ipso sed potest, si velit, experiri bello, & conari ablatas urbes recuperare: isque censebitur gerere bellum necessarium. Omne enim bellum, quo recuperantur res ablatæ, justum est, & necessarium censetur. Sic ergo defendi posse videtur Alexander militans contra Persas.

At qua injuria, inquies, affecti fuerant Græci ab Indis? Indorum tamen Regem Porum lacessivit & oppugnavit Alexander libidine imperandi, motus, & inflammatus. Quid ad ejus defensionem dici queat vix habeo. Nam locus nullus est ultioni, ubi non illatæ sunt injuriæ, cum præsertim sciamus Alexandrum ideò invasisse Indos, ut æquaret gloriam Liberi patris, & inter Deos tandem referretur. Hinc ergo factum, ut puto, ut Lucanus prædonem ipsum nominaverit. Nam & de Romulo sic locutus est Juvenalis, in fine Sat. X.

Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

Vult enim dicere prædonem, & latronem fuisse Romulum, qui pessimos homines convocavit,ut regnum fundaret.

CAP. XXII.

De alio Canio non philosopho.
(refer ad Cap.LVI.)

Philo-

PHilosophus severus & arduus Canius, de quo loquitur Seneca nequaquam confundendus cum alio Canio Gaditano, qui vixit tempore Domitiani, quique fuit vir jocosus, & Martiali junctus amicitia. Sic enim Martialis lib. I. Epigr. LXII.

Gaudent jocosæ Canio suo Gades.

Quodque Canius fuerit jocosus discere est lib. I. Ep. LXX. quod Epigramma ostendit eum velut satyrum aliquem frequenter admodum ridere. Gades porrò dictæ sunt jocosæ, quod Gaditanæ puellæ ad voluptatem facerent, luderentque mirificè. Hinc factum ut idem poëta alibi eas *improbas* appellaverit. Aptè autem jocosas vocavit Gades Martialis, cum de Canio loqueretur illinc oriundo, cum dignus admodum esset sua patria vir jocosus, & sale multo abundans. Non erat ergò quod Ramirez reprehenderet Raderum, quod putarit jocosas dictas Gades à Martiali etiam Canii, qui facetus admodum & urbanus erat, causa. Gades scilicet erant dignæ Canio, & Canius honore suis salibus afficiebat patriam.

CAP. XXIII.

Adhuc describitur Stoicismus Deciani oriundi Emerita.

(refer ad Cap. LXXXIII.)

IIs quæ de Deciano prolata sunt, addenda est patria Emerita. Emerita, inquam, fuit oriundus Decianus; testatur id Martialis lib. I. Ep. LXII.

Gaudent jocosæ Canio suo Gades,
Emerita Deciano meo.

Qui

Qui quidem Decianus & probus, & doctus admodum fuit. Nam lib. I. Ep. XL. sic eum laudat Martialis, ut dicat esse *Cecropiæ Latiæque Minervæ artibus madidum, recti custodem, imitatorem honesti, & nihil arcani, qui roget ore Deos, magnæ subnixum robore mentis.* Nonne hæc ostendunt Decianum ad Stoicam sapientiam composuisse mores, nec contentum fuisse cortice Zenonii dogmatis? Certè Persius, qui Stoicus & ipse fuit invehitur in sui seculi homines, qui claris verbis videbantur à Diis petere *mentem bonam, famam, fidem*, cum interim introrsum alia optarent. Vir scilicet sapiens, verusque Stoicus non petit ea, non cupit nisi quæ palam efferri possunt, damnatque eos, qui quasi seductis Diis committunt sua vota, ut scilicet ille, cujus bonis inhiant, quamprimum moriatur.

CAP. XXIV.

De quodam Pannico qui differens de philosophia turpiter vivebat.

(refer ad Cap. LXXXIV.)

NOn meretur inter philosophos recenseri, qui de decretis philosophorum differit, ut sua vitia tegat. Tales multi erant Romæ, qui turpem notam inurebant philosophicæ sapientiæ, in quos gravissimè invehitur Juvenalis satyra quæ incipit:

Ultra Sauromatas fugere hinc libet.

Inter hujusmodi philosophiæ carcinomata, & dehonestamenta referendus est quidam turpissimus Pannicus, de quo Martialis scribit lib. IX. Ep. XLVIII.

Demo-

Democritos, Zenonas, inexplicitosque Platonas,
Quicquid & hirsutis squalet imaginibus,
Sic quasi Pythagoræ loqueris successor & hæres,
Præpendet mento nec tibi barba minor.

Mox eum inter hircosos, & pilosos recenset, eique fœdissimam objicit voluptatem, de qua sileri debet inter modestos homines. Vult autem sibi responderi à Pannico quod dogma sit præcidi, quam interrogationem proponit, quia dixerat:

Tu qui sectarum causas, & pondera nosti.

Alludit ad vocabulum sectæ, quod dictum est à secando. Hinc quærit: præcidi quod dogma est? nam si tu nosti quid sibi velint sectæ, scies etiam, quodnam sit decretum, quæ sententia, quæ agit de præcidendo. Sed abeat Pannicus iste procul à sapientiæ theatro.

CAP. XXV.

De Adriano Imperatore addicto vanitati Astrologicæ. Quantopere Romæ ea in re ab hominibus insaniretur.

AElii Spartiani de Hadriano sunt verba: *Mathesin sic scire sibi visus est, ut sero Calendis Januarii scripserit, quod ei toto anno posset evenire: ita, ut eo anno, quo periit usque ad illam qua est mortuus scripserit, quid acturus esset.*

Adeò invaluerat Romæ mos habendi fidem Astrologis, ut valde multi ephemerides sibi juberent conscribi, quas subinde inspiciebant, nec quicquam temere suscipiebant talibus ephemeridibus non inspectis. Vocantur enim ephemerides scripta Astrologo-

logorum, quibus indicant, quid ei, à quo consulti sunt, quoque anno, & mense, imò & die eventurum sit. Adrianus porrò tantum profecerat in ejusmodi arte, ut opera Astrologi non indiguerit, sed ipse sibi Ephemeridem composuerit.

Insaniam porrò ipsarum etiam fœminarum credentium Astrologis perstringit gravissimè Juvenalis Satyra VI.

Illius occursus etiam vitare memento
In cujus manibus, ceu pinguia succina, tritas
Cernis ephemeridas: quæ nullum consulit, & jam
Consulitur: quæ castra viro patriamque petente,
Non ibit pariter numeris revocata Thrasylli.

Ubi vides Romæ solitas ipsas etiam mulieres Astrologiæ dare operam, & exercere Mathesin. Tantopere occupaverat animos ejusmodi superstitio. Igitur ipsæ mulieres conjectrices erat, & sydera inspiciebant, eventusque hominum scrutabantur. Scholiastes interpretatur nomen ephemeridum. *Membrana Mathematicorum actus diurnos* scilicet continens. Ne ergo miremur Adrianum Imperatorem sibi conscripsisse Ephemeridem, si ipse mulieres Romæ ejusmodi membranas sibi parabant. Sapientiores autem philosophi Astrologiam apotelesmaticam sive judiciariam visi sunt improbare, deque talibus Astrologis visus est loqui Plato in Timæo: *in aves homines transeunt illi, qui simplices, & innocentes cum sint, leves tamen sunt, & frustra in rebus sublimibus curiosi: quique adeo fatui sunt, ut oculorum judicio confisi, hoc altissima quæque firmiter demonstrari posse non dubitent.* Quibus verbis nequaquam existimandus

est

est Plato damnasse legitimam Astronomiam, quæ cursum cœlestium corporum metitur, sed eam, quæ inventa est ab Indis, & Chaldæis ad prospiciendos actus hominum aut felices, aut adversæ obnoxios fortunæ. Contra quos Chaldæos disputat etiam vir sapiens Plotinus, in libro:

Utrum stellæ aliquid agant.

Concinit Plotino doctissimus Simplicius in Enchiridion Epicteti cap. III. ejus verba lubet transcribere: *Contra eos, qui cœli motus certos atque orbes non actiones solum nostras, sed & electiones etiam cogere nihilque in nobis relinquere, verum tantum nomen esse hoc, quod liberum arbitrium appellamus, dicendum est. Si ingenitus incorruptibilisque est animus rationalis, quod nunc tanquam suppositum accipiatur, cum alibi demonstratum sit, licet Stoici aliud de eo opinati sunt, si igitur ingenitus est, & incorruptibilis animus rationalis, ipse quidem submotis causis subsistere non dicetur.* Vide apud eundem totam disputationem eamque accuratè perpende, ut intelligas quatenus aliquid ex astris de humana vita cognosci potest.

Nam quod ingenitum ait esse animum, ut ostendat esse incorruptibilem contra Stoicos, qui corruptioni faciebant eum obnoxium, id sic explica, dicque putasse Simplicium ab æterno fuisse animum, non quod careat causa. Nam veteres illi omne, quod gignitur nunc & producitur putabant esse corruptibile. Nos verò asserimus animum esse immortalem, quia à Deo quotidie creatur, non autem fit ex causis naturalibus. Etsi autem non idem dicamus cum Simplicio de origine animæ, nec asseramus fuisse ab

æterno, cùm ipso tamen ejus immortalitatem tuemur adversus Stoicos, & contra Astrologos negamus eam cogi, & carere sua libertate.

Platonicum porrò agit Simplicius, dum ait: *quoties forma puniens divinæ bonitatis cum hoc loco certæ habitudinis respectusque convenerit, tunc in illum locum animi punitione indigentes demittuntur. Omnibus enim in rebus similitudo, & familiaritas conciliatrix est.*

Talem demissionem ex astris, talemque punitionem nos nequaquam agnoscimus, interim accipimus, ut vera hæc verba Simplicii: *ut autem benè vel malè utantur vita, in seipsis potestatem habent.*

Pergit & inquit: *vivendi modos ac species, veluti rusticanam vel Mercatoriam, vel Musicam animi ipsi secundum priorem habitum eligunt, & Deus ipsis pro dignitate distribuit.* Hoc itidem Platonicum est præexistentiamque supponit animorum, quam præexistentiam non agnoscimus. Mox rectè ait, *vivendi qualitatem ab ipsis animis adjici*, ne quis putet à Fato cogi, nosque arbitrii carere libertate. Nunc versiculis alloquamur Adrianum Imperatorem deditum vanitati Astrologicæ.

Cur curiosus, Adriane, suspicis
Orbes, & astrorum vias
Motusque siderum notas vagantium?
Quin quæ remota sunt polo
Toto, Deum celsa domo, domo Jovis
Relinque, & imminentia
Gnavus sagaxque sustine negotia.
Sic inclytum perennibus
Te Principem canent Camœnæ versibus,
Morique Phœbus non sinet.

CAP.

CAP. XXVI.

De Plotini præceptore Ammonio, quem Porphyrius dicit fuisse Gentilem, fuisse Christianum contra Porphyrium testantur S. Hieronymus & Eusebius.

PLotinum diximus profecisse sub Ammonio, imò tredecim annorum spatio apud ipsum vixisse. Quis autem non miretur discipulum, qui tantopere mirabatur præceptorem, non fuisse illustratum lumine sapientiæ Christianæ, sed hæsisse in dogmatibus Platonicis, eaque porrò aliis tradidisse, & monumentis litterarum mandasse? nam S. Hieronymus, & Eusebius disertis verbis docent Christianum fuisse Ammonium, quin addit Eusebius ab eo exaratum librum de consensione Mosis & Jesu. Porphyrius fatetur Ammonium Christianum fuisse, cum puer esset, sed spreta Christiana religione adhæsisse gentilibus philosophis: cui fidem habere quia non possumus, rursus miramur ex ejusdem schola Platonica dogmata Origenem sic hausisse, ut ipsa ad intervertendam interpolandam religionem christianam transtulerit, qua de re conqueritur Justinianus Imperator, conqueruntur alii. Auditum etiam non est unquam sedisse in Cathedra philosophica Alexandrina philosophum Christianum. Nam Origenes Alexandriæ non docuit è Cathedra philosophica; sed Cathechista fuit, docuitque Christianos adolescentes, licet privatim de philosophorum dogmatibus dissereret, omnibusque sui copiam faceret. An

ergo negandum est Ammonium præceptorem Plotini, & Origenis fuisse Christianum? negandum id nequaquam est propter auctoritatem S. Hieronymi, & Eusebii, quicquid dixerit Porphyrius in vita Plotini. Non igitur contradicimus affirmantibus de religione Christiana Ammonii, quem tamen testatur Hierocles conatum conciliare Aristotelem cum Platone, & induxisse talis concordiæ rationem. Cur quæso Christianus philosophus fuit sollicitus de concordia illorum philosophorum, cum qui scribebant illa tempestate pro religione christiana de discordia duorum philosophorum gloriarentur, eaque ad confutandos gentiles uterentur? Cur etiam Ammonius cum Christianus esset è sede celsa Platonis dogmata interpretabatur, quæ tamen contraria sunt veritati Christianæ plurimis in rebus? Huic objectioni sic forte occurrere licet, ut dicas etiam Boëtium, qui tamen Christianus erat, conatum ad concordiam revocare Platonem & Aristotelem, atque etiam interpretatum sententias Aristotelicas, quæ tamen nostræ religioni in multis adversantur.

Cap. XXVII.

De Origenis Romam adventu. De ejus aut defensione, aut damnatione proferuntur nonnulla.

Aliquid deesset Progressui philosophiæ apud urbem Romam, si Origenes omitteretur, de cujus adventu sine dubio sibi gloriata est urbs regina

regina rerum. Quantus enim fuerit in philoſophia, quam latè patuerit ejus cognitio, quanta facilitate pervaſerit omnia Philoſophorum latifundia, ad omnium ſcholarum penetrarit hypotheſes, pertigerit arcana nos ſatis ſuperque docent verba Porphyrii in vita Plotini, quæ cum notiſſima ſint, non hic à me repetuntur. Quod verò urbem Romam adiverit Origenes, tradit Euſebius lib. VI. cap. XIV. *Adamantius verò* (nam & id nominis erat Origeni) *Romæ ſe ſub Zephyrino tum temporis Romanæ Eccleſiæ præſide alicubi ſcribit* (Alexander) *quod videlicet antiquiſſimam Romanorum eccleſiam videre optaverit, ibique non diu moratus.* Contigit id ſub Antonino filio Severi. Quod non diu hæſerit Romæ id ut puto cauſæ fuit, quia cupiebat quamprimum Alexandriam reverti, multosque inſtruere in Chriſtiana fide, ad quam quidem juvenes alliciebat tradendo philoſophiam. Hinc ſcribit idem Euſebius lib. VI. cap. XVIII. *& hæreticorum quoque innumeri, & philoſophorum præſertim illuſtrium non pauci ſtudioſe illum audiverunt, & non ſolum in divinis ſed & in externa philoſophia ab illo inſtituti ſunt ad philoſophicas diſciplinas, quotquot ingenioſos videbat, induxit, illisque Geometriam, & Arithmeticam, & reliquas artes liberales tradidit.* Hæc ille. Sed cur Adamantius vocatus eſt Origenes? forte ob indefeſſum laborem, quem exantlavit in conſcribendis tot voluminibus. Ruffinus Apol. in D. Hieronymum, ſic ſcribit: *& iſte quem modò chalcenterum tuum vocas, & pro mero laudabilis laboris ait Adamantium nominatum.* Id[illegible]us Chalcenterus fuit appellatus propter li-

brorum multitudinem, & Hesichastes Ferratus est dictus.

Cæterum ob Origenem, ejusque scripta gravissima dissidia extiterunt inter viros Ecclesiasticos, aliquibus eum tuentibus, aliis & quidem pluribus damnantibus. Nam qui eum tuebantur non defendebant omnia, quæ in ipsius scriptis extabant, sed ajebant ab hæreticis fuisse opera tanti viri depravata, & non debere commenta sectariorum summo homini impingi. Pro Origene itaque certarunt Pamphilus Martyr, cujus adhuc extat Apologia, Eusebiusque nec S. Chrysostomus potuit induci, ut Origeni nigrum theta apponeret. Ruffinus acerrime se gessit pro eodem contra D. Hieronymum. Negat autem Pamphilus ab Origene negatam mortuorum resurrectionem, aut traditam animarum transmigrationem.

Attamen Synodus Alexandrina Origenem damnavit, de qua Synodo scribit S. Epiphanius ad S. Hieronymum, & Socrates, & Sozomenus, quin & Synodus VI. oecumenica in ejus memoriam telum anathematis strinxit.

Et tamen nostris temporibus Origenis defensionem non dubitarunt aliqui suscipere, Picus Mirandulæ Princeps, nonnulli Parisienses, & novissimè Genebrardus.

Apud Sidonium Apollinarem lib. II. Ep. IX. hæc leguntur verba: *simili scientiæ viri lectitabantur, quos inter Origenes Adamantius Turranio Ruffino int[illegible]pretatus sedulò fidei nostræ lectoribus inspiciebatur: [illegible] & prout singulis cordi diversa censentes sermoci[illegible]tur: Cur à quibusdam prothomystarum tanqu[illegible] [illegible]ndus*

vendus tractator improbaretur? quamquam sic esset ad verbum sententiamque translatus, ut nec Apulejus Phædonem sic Platonis, neque Tullius Ctesiphontem sic Demosthenis in usum regulamque Romani sermonis exscripserint. Vides quantopere probaverit versionem Ruffini Sidonius. Gennadius sanè Cap. XVII. ait non rationibus, sed factionibus damnatum fuisse Ruffinum. Sed major est auctoritas Pontificis Gelasii, qui opuscula quædam non omnia Ruffini repudiavit dist. XV. c. Romana Ecclesia. De altercationibus Origenis causa inter S. Hieronymum, & Ruffinum exortis videnda, quæ accuratè summus vir Baronius exposuit, & expedivit.

Ut vero ad Origenem revertar, & imponam finem iis, quæ de ipso protuli, fateor me mirari tanta contentione à Genebrardo susceptam Origenis defensionem, cum tamen sciret à VI. Synodo oecumenica dictum illi fuisse anathema. An enim nos absolvemus eum quem Concilium oecumenicum damnavit?

Cap. XXVIII.

Mammæa erga philosophiam propensa ad se jubet venire Origenem.

Tanto affectu prosecuta est Mammæa Imperatoris Alexandri mater philosophiam, ut licet ipsa non esset prorsus christiana, tamen cum audiret quantus esset in omni scientiarum genere Origenes, quodque omnes philosophorum opiniones apprimè nosset, eum ad se venire jussit, diuque detinu-

it. Quo tempore absque dubio multa non tantum de philosophia audivit, sed & auribus excepit arcana divinarum literarum. Audiamus Eusebium lib. VI. histor. Eccles. cap. XXI. *Mammaea Imperatoris Alexandri mater, mulier, si quaepiam alia pientissima, ac moribus religiosa, cum de Origene passim rumor vulgaretur, ita ut ad ipsius aures veniret, optatissimum ducebat, si viri illius aspectu digna haberetur, & sapientiae ejus circa divina, quam omnes admirabantur, experimentum caperet, Antiochiae commorata misso satellitio ad se illum vocat. Apud hanc cum aliquandiu egisset, & plurima in gloriam Domini, ac divinae doctrinae virtutem praestitisset, ad consuetam scholam revertitur.*

Videat jam lector, an verisimile sit adeo infensum fuisse Christianis Ulpianum, cum ejus consilio in omnibus uteretur Mammaea. Nam quis credat foeminam pendentem ex consilio hominis Gentilis, qui magno odio prosequeretur Christianos voluisse ad se venire praecipuum ac clarissimum doctrinae Christianae interpretem, eumque aliquandiu honorifice detinuisse, exque ejus ore multa de arcanis Christianorum dogmatum audivisse? Apparet autem tunc Mammeam ad se vocasse Origenem, quando Alexander Antiochiam exercitum adduxit, cum prius magna clade fuisset affectus à Persis, qua de re agit Herodianus lib. VI. histor. ubi etiam videtur indicare plus nimio indulsisse delitiis in ea urbe Imperatorem. Ἀνειμένης αὐτῷ τῆς περὶ τὰ πολεμικὰ φροντίδος, ταῖς τῆς πόλεως ἐσχόλαζε τρυφαῖς. Potens scilicet

cet erat urbs illa ad emolliendos animos suis delitiis, qua de re non pauca congeri possent.

Cap. XXIX.

Ob Philosophiam extitisse mitem etiam erga Christianos Alexandrum Imperatorem. Defenditur Ulpianus.

(refer ad Cap. CLIX.)

PRæceptis philosophiæ cum abundaverit Alexander Severus, teleꝺatusque fuerit sapientum Virorum consuetudine, mirari nequaquam debemus, si nequaquam fuso sanguine innocentum hominum fœdaverit manus, quam laudem ei tribuunt historici, qui simul non dissimulant eum bene erga Christianam religionem fuisse affectum, cum privatim in larario coleret Christum, cum laudaret sententiam illam profectam à Christianis: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Cum locum iisdem Christianis tribuerit, in quo possent Ecclesiam construere. Hanc lenitatem, mansuetudinemque absque dubio hausit à monitis sapientissimi Juris-Consulti Ulpiani, qui ei extitit tutor, cum anno XVI. suæ ætatis, Imperator fuisset renunciatus. Non ergo credibile est, quod tamen magnus Annalium Conditor Baronius asserit, Ulpianum fuisse averso prorsus animo erga Christianos eosque odio prosecutum internecino.

Dices, si adeò mitis in omnes fuit Alexander, cur Severus appellatus est? Responsio in promptu est, quia severum se præbuit ergo prætorianos petulanter se gerentes, quam petulantiam induerant sub insano Heliogabalo, quique tandem optimum Princi-

pem

pem Alexandrum, cujus severitatem ferre non volebant, impie trucidârunt. Sed quod dixi de Ulpiano, lubet exprimere versiculis.

An Ulpianus Christiani dogmatis,
Dicendus hostis efferus,
Qui tot severa edicta trux conflaverit
Contra fidem, contra polum,
Et innocentum homuncionum fuderit
Sanguen cruento acinace?
Vix hoc mihi persuadet inclytus senex,
Lux purpuræ Baronius.
Nam Cæsar ille, natus in Syro solo,
Cui sancta Jura condidit
Usque Ulpianus, extitit velut parens
Benignus, expers cædium;
Quo more, quave mente Princeps optimus
Ab Ulpiano imbutus est.

CAP. XXX.

Rursus de Lunæ globo, & cujus substantiæ sit.
(refer ad Cap. CLXXXI.)

AD Lunæ substantiam naturamque cognoscendam sequentia adhuc conferre poterunt.

Porphyrius in Epist. ad Anebuntem Ægyptium teste D. Augustino de C. D. lib. X. cap. XI. ait dæmones *trahere humidum vaporem, & ideò non in æthere esse, sed in ipso globo Lunæ.* Vides Porphyrium putasse Lunam non ambiri ab æthere, neque esse in ætherea regione.

Addit Lunam Magicis artibus cogi ad imperata facienda, ut scilicet despumet. Existimavit ergo Porphyrius obnoxiam esse Lunam alicui alterationi, præter perfectivam.

S.

S. Augustinus enarratione in psalmum X. docet probabile esse lunam carere proprio lumine. *Duæ*, inquit, *sunt de luna opiniones probabiles. Harum autem quæ vera sit, aut non omnino, aut difficillime arbitror posse hominem scire, alii dicunt non habere lumen proprium, sed à sole illustrari.* Si probabile est Lunam carere proprio lumine, crede eam simillimam esse terræ, terrestrisque esse naturæ.

Macrobius in somnium Scip. cap. XI. *A Luna deorsum natura incipit caducorum. Illam æthereamterram physici vocaverunt, & habitatores ejus lunares populos nuncupaverunt: quod ita esse plurimis argumentis, quæ nunc longum est enumerare, docuerunt.* Vides physicos Veteres nequaquam stetisse à partibus Aristotelis, neque mutationes substantiales quæ fiant in Luna, illi globo detraxisse.

Non hic dicat aliquis me lunares homines adstruere, nam tantum historicum ago, ostendoque quintam substantiam peripateticorum habuisse contradictores Physicos Veteres, qui non paucis se muniverunt argumentis, teste quidem Macrobio.

Idem scriptor plura nobis suppeditat lib. I. in somnium Scip. cap. XIX. *Luna propria luce caret, & de Sole mutuatur. Hinc necesse est fonti luminis sui esse subjectam. Hæc enim ratio facit Lunam non habere lumen proprium.* Mox subjicit, Lunam, *quia sola ipsa sub Sole est, & caducorum jam regione luce sua carenti proxima, lucem nisi desuper posito Sole, cui resplendet habere non potuit. Lunam terram ætheream vocaverunt.*

Idem tradit calorem infundi à lumine solari Lunæ, licet ejusmodi calor ad nos non deferatur. *Lucis*

ra-

radius, inquit, *cum in Lunæ corpus infunditur, & inde resplendet: solam refundit claritudinem non calorem: nam & speculum cum splendorem de se vi oppositi eminus ignis emittit, solam ignis similitudinem carentem sensu caloris ostendit.*

Laërtius in vita Anaxagoræ ait eum docuisse *Lunam habitacula in se habere, & colles, & valles.*

Plinius lib. II. cap. IX. non videtur ambigere Lunam accipere à terra humorem, imo ex eo colligit reliqua quoque sydera, & Solem ipsum pasci terreno humore: *Sydera haud dubie humore terreno pasci, quia orbe dimidio maculosa cernatur, scilicet nondum suppetente ad hauriendum ultra justa vi. Maculas enim non aliud esse, quam terræ raptas cum humore sordes.* Idem Plin. lib. II. cap. LXVIII. de Oceano: *Sydera ipsa tot hac tantæ magnitudinis pascens.* Seneca quæst. Nat. lib. II. cap. V. tradit Sydera ait à terra. Lucr. *unde æther sydera pascit* Lucan. *Nec non Oceano pasci cælumque polumque credimus.*

Mire profectò obdurant hac tempestate Peripatetici in neganda inæqualitate partium Lunæ, inque summo lævore ejus asserendo, cum tamen adminiculo telescopii deprehensa sit ingens diversitas, eminentibus nonnullis partibus, aliis depressis vallium in modum. An enim licet in tanta luce negare umbras jaci in orbe lunari? quæ quidem umbræ varietatem experiuntur prorsus qualem in excelsis Alpibus oculis usurpamus: à cacuminibus enim jacitur lux in adversos vertices oriente sole, vallibus interim destitutis nitore radiorum, qui jaciuntur à sole, dum paulatim sole progrediente, & consurgente decrescunt umbræ, donec illustratis ipsis quoque vallibus

pror-

prorsus tollantur, & aufugiant. Eundem progressum lucis, & decrementum umbrarum, tibi quicunque es, si modò non respuas tubum opticum, in Luna observare licebit, ut intelligas quanta sit inter terram, Lunamque similitudo.

CAP. XXXI.

De Sopatri morte. Rejicitur quædam narratio apud Suidam.

Sopatri in mortem obdurat fera Cæsaris ira.
Quid mirum? Natum sustulit illa prius.

AN verisimile est Sopatrum magicis dedisse operam artibus, & utribus clausisse ventos, ne possent spirare? non deest vir notissimus, qui plerisque omnibus philosophis Magiam vetitam imputat. Quod an jure faciat, doctorum hominum esto judicium. Plotinum ex eo colligit fuisse Magum, quia ei apparuit Genius, passus se videri humanis oculis. Atqui & Brutus vidit Genium, nec tamen quisquam Magum fuisse testatur Brutum. Constat namque unicuique à nativitate adesse Angelum custodem. An si quis eum videat, continuò Magus est appellandus? Nequaquam. Ille demum magicis dicetur esse obnoxius præstigiis, si quis magico murmure, adhibitis ritibus, humano sanguine sparso cogat adesse genium, aut animam, eamque interroget, & respondere cogat. Nihil autem hujusmodi legitur vel de Sopatro, vel Plotino.

Quod vero apud Suidam legitur Constantinus ideo interemisse Sopatrum, ut ostenderet se non amplius Gentili esse addictum superstitioni, id etiam nescio, an sit consentaneum veritati, nam antequam Byzantium

se

ſe conferret imperator ille, palam religionem chriſtianam eſt profeſſus, quod non minus Gentiles ſcriptores teſtantur quam Chriſtiani. Caute igitur ſuſcipienda ſunt, quæ proſtant in collectaneis Suidæ, quandoquidem absque delectu undique ex ſcriptoribus ſive dignis fide, ſive ſequioris notæ volumen illud conflatum eſt.

Probabilius autem ideo Sopatrum interemtum fuiſſe à Conſtantino, quia Credulus Imperator fidem habuit ſubdolis aulicis calumniatoribus, accuſantibus Sopatrum clauſorum in utribus ventorum, ne cataplus poſſet Alexandrinus apellere Byzantium, frumentumque deferre.

Apud eundem Suidam improbatur factum Conſtantini occidentis Sopatrum; nam dixerat à Conſtantino occiſum eximium philoſophum, ut oſtenderet Cæſar, ſe non amplius eſſe addictum religioni Gentilium. Hinc ſubditur apud Suidam. *Sopatrum Conſtantinus non juſte occidit. Bonus enim eſt non neceſſario, ſed ex charitate, & Chriſtus non vi cogit, ſed charitate allicit.* Alii dixerunt fidem non imperari, ſed ſuaderi. Sed ut dixi nequaquam credendum eſt religionis cauſa à Conſtantino cæſum fuiſſe Sopatrum.

Gratias tibi, ô Deus omnium rerum conditor, & ſoſpitator.

P I S I S,

Typis Amatoris Maſſæ, & Laurentii de Landis.

Superiorum Permiſſu, MDCXLIII.

INDEX I.

Continens reliquaCapitaPagan.Gaudentii de Philosophia apud Romanos.

 mun-

ADDENDA OPERI DE PHILOSOPHIÆ APUD ROMANOS, INITIO ET PROGRESSU.

Cap.V.

Meta-

INDEX II.
AUTORUM.

Suidas

INDEX III. RERUM.

cur

unde

Ju-

 fuit

Phi

ipso-

ad

